BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
EDITA CURANTE
CAROLO SCHENKL.

P. OVIDI NASONIS
C A R M I N A

EDIDERUNT

H. ST. SEDLMAYER, A. ZINGERLE, O. GÜTHLING.

VOL. III:

FASTI, TRISTIUM LIBRI, IBIS, EPISTULAE EX PONTO, HALIEUTICA, FRAGMENTA.

SCHOLARUM IN USUM
EDIDIT
OTTO GÜTHLING.

LIPSIAE
SUMPTUS FECIT G. FREYTAG.
MDCCCLXXXIV.

P. OVIDI NASONIS

FASTI, TRISTIUM LIBRI,

IBIS, EPISTULAE EX PONTO, HALIEUTICA,

FRAGMENTA.

SCHOLARUM IN USUM

EDIDIT

OTTO GÜTHLING.

LIPSIAE
SUMPTUS FECIT G. FREYTAG.
MDCCCLXXXIV.

PATRI OPTIMO

CAROLO EDUARDO GÜTHLING

DR. PHIL. GYMNASII LIGNICENSIS DIRECTORI EQUITI ORDINIS
DE AQUILA RUBRA

D.

PRAEFATIO.

Quas rationes secutus sim in hoc libro scholarum potissimum usui destinato, breviter explicaturo mihi res ita instituenda esse videtur, ut de singulis, quae hoc libro continentur, carminibus seorsim exponam. In Fastis igitur recensendis eam fere viam ingressus sum, quam H. Peterus in disputatione critica de P. Ovidi Nasonis Fastis (Miseniae a. 1877 edita) monstravit, ut, etsi codicem Petavianum principem locum obtinere existimarem, tamen haud raro Ursiniani vel aliorum, quos inter meliores referendos esse docuit Peterus, scripturas praeferrem. qua in re saepius cum Petero feci, nonnumquam meum de singulis locis iudicium secutus sum. In Tristium libris emendandis F. Tankii sententiam, quam is in libello de Tristibus Ovidi recensendis Stettini a. 1879 in lucem emisso explicavit, amplexus codicis Laurentiani, qui olim fuit S. Marci 223, foliis, quae antiqua manu exarata sunt, tamquam certissimis ducibus usus sum ita, ut rarissime ab huius libri scripturis recederem, in ceteris Tristium partibus, quae in Laurentiano aut omnino non leguntur aut manu recenti suppletae sunt, Guelferbytani (Gudiani 192) vestigia pressi. qua in re magno opere adiutus sum et bybliopolae honestissimi, qui librum Laurentianum denuo ab Victorio Lamio diligentissime conferendum curavit, liberalitate et C. Schenkelii, qui Guelferbytani scripturas a se accurate enotatas mecum communicavit, benignitate. adhibui quoque Angeli Politiani excerpta ex codice vetusto Divi Marci, quae et ipso bybliopola intercedente ex editione Veneta altera in bybliotheca Monacensi adservata in meum usum exscripsit Th. Stangelius, ita tamen, ut raro tantum ea commemorarem, quippe cum liber ille etsi melioris notae tamen nequaquam Guelferbytano bonitate par fuisse videatur. his igitur subsidiis instructus non paucis locis in primis in iis Tristium partibus, quibus nunc Laurentiani ope destituti sumus, primus genuinas scripturas restitui. In Ibide recensenda nunc copiae a R. Ellisio in editione huius carminis, quae Oxonii a. 1881 prodiit, congestae praesto erant. quibus ita usus sum, ut libri Galeani 213 (qui nunc est O. 7. 7. in bybliotheca Collegii sanctae

Trinitatis apud Cantabrigienses) scripturas potissimum sequerer. quam sententiam quamquam iam Ellisius amplexus est, tamen nonnullis locis ab ea recessit. quam ob rem C. Schenkelii quod in censura libri Ellisiani protulit iudicium (Eph. gymn. Austr. 1883, p. 263) secutus Galeani vestigia accuratius pressi itaque locis aliquot veram Ovidi manum restitui. In epistulis ex Ponto O. Kornii editione usus librum Hamburgensem potissimum respexi. quae autem hoc libro non continentur carmina, ad Monacenses lat. 384 et 19476 (cf. O. Kornii disputationem de codicibus duobus carminum Ovidianorum ex Ponto datorum Monacensibus, Vratislaviae a. 1874 impressam) exegi quam accuratissime, de prioris Monacensis scripturis, quae in Kornii editione ex Harlesii tantum fide commemorantur, a C. Schenkelio, qui hunc librum diligentius collatum habet, edoctus. Denique in Halieuticis Th. Birtii in libro De Halieuticis Ovidio poetae falso adscriptis (Berolini a. 1878 emisso) curas adhibui.

In adnotatione critica id egi, ut omnia, quae alicuius momenti esse in re critica factitanda videbantur, commemorarem, unde iam qui factum sit, ut ea tam ampla exstiterit, facile intellegitur. nec tamen vereor, ne quis me reprehendat, cum neminem, qui quidem sani sit iudicii, fugere posse persuasum habeam, ampliorem adnotationem singulari quae est in his libris exercenda artis criticae ratione postulari.

Ceterum ut eorum, qui hoc libro usuri sunt, commoditati consuleretur, ubi haec editio ab editionibus Merkelii, et maioribus et minore, Riesii, Peteri, Ellisii, Kornii, Birtii discrepat, scripturas ab his viris doctis probatas diligentissime adnotavi.

Haec igitur quam brevissime praefatus iam hunc libellum virorum doctorum committo iudicio, quos spero studium certe meum diligentiamque in hac re collocatam comprobaturos esse. atque ad emendationem etiam carminum in hoc libro symbolam aliquam collatam esse puto fatebuntur cum mea tum maxime C. Schenkelii opera, qui quae eius modi adnotata habebat mihi commisit in hac editione evulganda.

Scribebam Gardicii ad Viadrum
pridie idus Decembres a. MDCCCLXXXIII.

O. Guethling.

ADNOTATIO CRITICA.

FASTI.

A = Reginensis 1709 sive Petavianus saec. X. **V** = Vaticanus 3262 sive Ursinianus saec. XI. **ς** = codices deteriores aut omnes aut complures. **vulgo** = editiones Merkelii, Riesii, H. Peteri.

LIBER PRIMUS.

6 huic] *A in ras.* — *23* te] *dett. unus m. alt.*, se *cet.* — *26* auspicio felix] *dett. aliquot*, aspicito & felix *A*, auxiliante felix *V*, auspice te felix *ς*; *cf. Bentley ad Hor. C. I 7, 27.* — *49* toti] *Kreussler (Observ. in Ov. Fast. 1872 p. 2) Riese Peter*, toto *codd. Merkel.* — *54* nono] *codd.*, nonus *Kreussler l. c. p. 3 Riese.* — *74* turba] lingua *ς H. St. Sedlmayer.* — *83* iuvenci] *Vς*, securi *Aς.* — *85* spectat] *dett. quidam*, spectet *AVς Riese. vv. 85 sq. fortasse post v. 282 transponendos esse censet Riese, post 88 collocat C. Schenkl.* — *95* tunc] tum *Merkel in ed. a. 1841.* — *97* extimui] obstupui *V Merkel.* — *122* perpetuas] *AV¹ς*, per tutas *V²ς Riese.* — *127* Ceriale] *A*, cereale *V Riese*; *cf. 683*; *IV 507, 619, 711, 911, ubi* cerialia *in A legitur, V his locis sicut V 355* cerealia *praebet, VI 391* cerialia. — *141* vergentia] *Vς*, uertentia *Aς Peter.* — *146* fassus erat] *Vς*, pactus erat *Aς Riese*; *cf. Peter ad h. l.* — *148* pauca] *corruptum esse videtur*; '*fort.* larga? tarda?' *Riese.* — *153* operitur] *Aς*, amicitur *Vς Bentley.* — frondibus] *Aς*, uitibus *Vς.* — *165* post haec scitabar] *Bentley*, post ea *vel* postea (post haec *ms. Dris Meadi*) mirabar *codd. vulgo.* — *180 post hunc versum lacunam statuit Riese hoc sensu: 'primo igitur anni quoque die . . .'* — *186* candida] *ς*, condita *AVς Riese.* — *202* Jovis] dei *Bentley.* — *205 sq. uncinis circumscripsit Peter.* — *206* fuit] suo *Bentley et Baehrens*,

qui hoc distichon post v. 200 transponendum esse putat. — *223–226 ab Ovidio retractatione iam absoluta adiectos, sed cum eis, quae antecedunt, non diligenter coniunctos esse statuit Peter.* — *224* ista] *V,* ipsa *A.* — *v. 227 recte distinxit E. Hoffmann (Fleckeis. Ann. 1877, 396)*; finierat monitus. placidis . . . *Merkel Riese.* — *231* ut imagine] *AVς Merkel Riese,* in imagine ς, sub imagine *Madvig (Adv. II 105) Peter.* — *239* formavit] sacravit *Bentley,* seruauit *dett. quidam.* — *vv. 243 sq. post 246 transponendos esse suspicatur Peter, contra 241 sq. post 244 collocat C. Schenkl.* — *245* cultrix] *dett. pauci Merkel Peter,* vulgus *vel* volgus *AVς Riese.* — *264* et fora] *Vς Riese Peter,* per fora *Aς Merkel,* ad fora ς. — *271* sulpura] sulphura *codd., cf. Ribbeck Proll. ad Verg. p. 424, Keller Hor. Ep. I 15, 7.* — *282* numine] ς, nomine *AV.* — *296* sit et] fuit *dett. aliquot.* — ista] *Vς,* ipsa *Aς Peter.* — *299* illas] illos ς. — vitiisque] *corruptum*; populisque *Bentley,* vitisque *C. Schenkl.* — *308* ipsaque] *Merkel Riese,* imaque *A,* summaque *Vς Peter.* — *313* quaerentur] quaeruntur *A.* — *314* subibit] subiuit *ex dett. unus Riese.* — *329* fas] pars *Riese vv. 329 sq. post 326 transpositis.* — *381* poscit ovem fatum] pascit (p&scit *A*) ouis prato (r *in ras.*) *A Merkel a. 1841.* — *409* vestem] uestes *A Merkel a. 1841.* — *417* sola . . . illa] solā . . . illā A^2 *Merkel*; *sed cf. Catull. 64, 98.* — *443* quae] *V,* et *Aς Riese.* — *452* Idaliis] *vel* in Cnidiis *Heins.,* in calidis *codd.* — *466* diriget] derigit *A.* — *476* multaque praeterea] multam praeterito *Bentley et Riese, qui* est *post* multam *inseruit.* — *501* Terenti] V^2ς, parenti *A,* tarenti V^1ς; *cf. Jordan Topogr. d. St. Rom. I 181 sq.* — *507* terrae] ripe A^2. — *512* et nemorum nymphae] ς, et nemora et nymphae ς, et nemora et siluae *AV Merkel a. 1841.* — *524* obruet] obruit *A et cod. Mallerstorf. Peter.* — *538* medio . . . sono] ς, medios . . . . sonos *AV vulgo*; *an* mediis . . . . sonis? 'subsistere in medios sonos' *Latinum esse nego.* — *546* laeta] *V,* lata *A vulgo*; *cf. Verg. Georg. I 102.* — *547* heros] ς, auctor ꝛ heros *A,* hospes *V,* actor *Heins. vulgo*; *sed fortasse germana voce amissa temere expletus est hic versus a librariis.* — *550* feros] *unus ex dett.,* ferus *Mallerstorf.,* ferox *AVς*; *cf.*

Verg. Aen. II 51 (cum Forbigeri adn.) et V 818. — *559* abibat] abibas A^2 *Merkel.* — *562*] victor *Aς*, ultor *Vς Riese.* — *589* est omnes] immunis *Merkel.* — *605* ultra] *Vς*, super A^1, supra A^2*ς Riese.* — *626* exemptum] *ς*, exertum *A*, amissum *V.* — *636* versurum] uenturum *A.* — *639* prospicies] prospiciens A^1*ς*, prospiciens ł prospicies *V*; *Krenssler legi vult*: Nunc bene prospiciens Latiam, Concordia, turbam Ut te sacratae c. m. *et certe* nunc *in v. 640 suspicionem movet*; nam *temptavit Riese,* qua *C. Schenkl.* — *646* porrigit] *Vς*, corrigit *Aς Merkel.* — *649* hanc] *unus ex dett.*, haec *cet. Merkel Riese.* — *652* gerentis] *Heins.*, regentis *AVς*, tenentis *ς.* — *653 sqq. cf. II 73 sqq.* — *666* frigida] *Vς*, frigore *Aς Riese.* — *680* usta] *pauci ex dett.*, ulla *A*, aegra *Vς (ex v. 688) Peter.* — *683* graves] *om. A.* — *700* cassis] cuspis *W. Gemoll (Fleckeis. ann. 1878, 694)*; *cf. Peter ad h. l.* — *705* praecedit] praecedet *ς Merkel.* — *720* perfusa] *Aς*, percussa *Vς Peter.*

LIBER SECUNDUS.

2 hic] *AVς*, it *dett. pauci*, hinc *Heins. Riese.* — *23* tersis] *Heins., quod dubitanter recepi*; *nam in librorum scriptura* certis *AVς*, ternis *ς*, *quam Riese retinuit, aliud quid latere suspicor*; curtis *Th. Bergk*, versis *Merkel (qui postea hac coniectura reiecta* ternus *proposuit) Peter.* — *33* tempora] corpora *mavult Riese.* — *42* fovit] iuuit *V Merkel.* — *46* putatis] putastis *Bentley.* — *67* Helerni] *Merkel (cf. ed. mai. p. CXLVIII sq. et VI 105)*, auerni *Aς*, asyli *V.* — *vv. 73—78 postea ab Ovidio in altera recensione retractati sunt, cf. I 653 sqq.* — *85* a] hac *dett. unus.* — *93* urbes] undas *AV.* — *97 post* timebas *interrogationis signum posuit Riese.* — *101* puppem] puppim *V*, pinum *dett. pauci.* — *103* vacuus] *pauci ex dett.*, pavidus *cet.*; *cf. Peter ad h. l.* — *110* pectora] *Riese*, tempora *codd.*, tergora *Heins.* — *121* pectine] V^2, pectore AV^1, carmine *ς.* — *137 sq. uncinis circumscripsi*; *'aut 135 sq. aut 137 sq. emendaturus poeta delevisset' Riese.* — *140* summovet] *dett. quidam*; reppulit *cet. Riese.* — *153* veniat] ueniet *V.* — *167* hac] hęc A^1, hic A^2V. — *186* parentis] parantis *Bentley.* — *201* dextro]

dett. pauci, dextra *cet.*; *cf. Becker A. R. I 136.* — *203 om. A V*[1]; '*versus non spernendus*' *Riese, qui hunc retinuit, alterum eiecit.* — *204 om. A V*[1]; *in cod. Mallerstorf. hic versus legitur* 'Quos omnes misere perdidit una dies'; *cf. v. 236.* — *209* gente] rupe *dett. duo Merkel.* — *214* tecta] recta *A*[1], operta *vel* saeua *dett. quidam*, caeca *var. script. in Puteaneo alt.* — *230* adest] habent *V*[2] *Merkel.* — *231* silvis] siluas *A*[1], *om. V*; fulvis *Riese.* — Laurentibus] *dett. quidam*, latratibus *A V ς*, latrantibus *dett. aliquot Riese, qui contulit Hor. epod. 6, 5 et Met. VIII 343 sq.; sed non est, quod recedamus a scriptura* Laurentibus; *cf. Verg. Aen. X 707 sqq., Met. XIV 342 sq., Hor. Sat. II 4, 42 et locos a Bentleio ad Hor. epod. 5, 28 commemoratos.* — *244* iacet] *V ς*, latet *A ς*, nitet *Bentley Riese*; *sed cf. Eratosth. Catast. l. s. p. 190*: *τούτου (τοῦ Κόρακος) δὲ ἱκανὸν ἀπέχων ἀπὸ τῆς καμπῆς ὁ κρατὴρ κεῖται ἐγκεκλιμένος πρὸς τὰ γόνατα τῆς Παρθένου.* — *263* lactens] lactans *A*[1] *dett. unus Riese.* — *276* Cyllene] troezene *A V.* — *282* ad haec] adhuc *ς Bentley.* — erat] obit *Bentley.* — *286* concitat] *dett. quidam*, concipit *A V ς.* — *287* nudus nudos] nudos nudus *Bentley.* — *306* iugo] *V ς*, loco *A ς Riese.* — *313* Tmoli] *cod. Farnesianus*, et Tmoli *cet. Riese.* — *322* possit] *dett. aliquot*, posset *cet.* — vastas] *V Merkel*, magnas *cet. Riese Peter.* — *329* pia] *dett. aliquot*, quia *cet. Riese.* — *333* solutos] sepultos *dett. aliquot (ex Verg. Aen. II 265).* — *338* sorte] forte *A*[1] *Merkel.* — *349* cubito] *dett. aliquot*, subito *cet. Riese.* — *363* transuta] transfixa *ς.* — *367 sq. spurios esse censeo, ex altera recensione profectos esse suspicatur C. Schenkl*; *Riese* dabant *in v. 368 mutandum esse putat. ceterum hi versus in dett. duobus omissi, in uno post v. 370 collocati sunt.* — *398* suspicer esse deum] suspicor esse patrem *Bentley.* — *423 sq.* '*uncinis inclusi; quos nescio quis adscripsit versui 421*' *Riese.* — *465* tenebant] tegebant *ς*, *fortasse recte.* — *466* hos] his *Heins. Riese.* — *472* cernis] dignum *dett. pauci*, cerni *Heins. Merkel Riese.* — *487* caerula] sidera *V ς*; *cf. Enn. Ann. 66 V.* — *490* novit] *ς Riese*, mouit *A V ς Merkel Peter*, sensit *ς.* — Atlans] atlas *A V*, *cf. V 169.* — *538* parcaque] *A*[2]*V*, paruaque

A^1ς *Riese*, sparsaque ς. — *568* pedes] fides *Th. Bergk Op I 660.* — *571* annosa] pannosa *vel* vinosa *Heins.* — *575* ligat] *V*ς, tenet *A*ς *Riese.* — fusco] fuso ς, '*recte?*' *Riese.* — rhombo] *dett. duo,* plumbo *cet. Riese*; ligat cum fuso licia plumbo *E. Hoffmann l. c. p. 397.* — *583* protinus] *AV*ς, forsitan ς. — *585* inmodico . . . victus] *A*ς, indomito . . . captus *V*ς *Peter.* — *592* concubuisse] *A*ς, iungere membra *V*ς *Peter.* — *608* eripit huic] *AV*ς *Riese,* cripuit ς. — *637* vos] nos *Bentley.* — *638* iam sacra verba] *C. Schenkl,* in sacra uerba *AV*ς, per sacra *vel* in bona uerba ς, sint bona uerba *Mallerstorf.*, ter bona verba *Heins. Merkel,* ter sacra verba *Riese,* sub sua verba *Peter,* sic bona verba *Baehrens eph. Jen. I, 302,* in singula verba *E. Hoffmann l. c. p. 399.* — *643* de] *AV,* pro ς *Merkel.* — *669* tum lentus] *Burmann,* inuentus *AV*ς *Riese,* conuentus ς, inmotus *W. Gemoll (Fleckeis. ann. 1878, 494) Peter.* — *678* ille suus] A^2V^2ς, ille tuus A^1V^1ς. — *722* lentas] ς, longis A^1, longas A^2Vς. — *726* en] *quod suspicatus est Riese (praef. p. XIII) pro corrupta codicum scriptura* ex *recepi.* — *727* sollicitos] *AV*ς, difficilis ς *Peter.* — *739* nurus] *Nodell ad Avian. p. 109 (cf. Livius I 57, 9)*, nurum *codd. Merkel.* — *741* nebat ς, cuius *AV*ς *Riese.* — *744* illa] ipsa ς *Merkel.* — *755* remittit] *V*ς, remisit *A*ς *Riese.* — *756* suum] *V*ς, suo *A*ς *Riese.* — *757* pudicae] *V*ς, pudicam *A*ς *Riese.* — *759* venio] ς, *om. V,* ueni *A*ς *Riese.* — *761* furiales] *A*ς, furiatus *V*ς, furiatos *Heins. Peter.* — *793* auratum] *V*ς, aurata *A*ς *Riese.* — *821* lacrimas] curas *L. Mueller (Mus. Rhen. 1865, 262), sed nihil mutandum.* — *824* ideo] *A*ς, adeo *V*ς, ad eos ς, '*fort.* udos' *Riese.* — *831* fixit] figit ς, *fortasse recte.* — *vv. 835 sq., quos uncinis seclusi, interpolatos esse suspicatus est Riese.* — *845* ad verba] aversa *Bentley.* — *847* ad] ς, in *AV*ς *vulgo.* — *853* ... *864 om. V.* — *854* nec] *Koch (Symbol. Ritschel. 353) et Kreussler (p. 6),* et *codd.*

LIBER TERTIUS.

10 digna] ς, magna *AV*ς. — *14* fictilis] fuctilis (*i. e.* futtilis) *Berolinensis*[1], *cf. Prop. IV 4, 16.* — *15* humo] *AV,* humi ς *Merkel.* —

23 illa] *V*, ipsa *cet. Riese Peter.* — *93* quartum] *Puteaneus alter (cf. Huschke d. röm. Jahr p. 9)*, quintum *cet. vulgo*, nonum *Th. Bergk Op. I 662.* — asper] *V et Mallerstorf.*, sacer *A*, acer ς *Merkel Riese; cf. Verg. Aen. VII 746.* — *105* aut Pleiadas] quis Pleiadas *Kreussler, ut productio insolita syllabae ultimae vocis 'Hyadas' tolleretur*; *sed cf. Verg. Georg. I 138.* — *111* et inobservata] *V*ς, non obseruata *A*ς *Riese.* — *124* quino] quinto *Madvig Adv. II 106 (coll. VI 768).* — *155* etiam tunc] *V Merkel*, etiam nunc *A*ς *Riese Peter.* — *164* quarta] quinta *Huschke (l. c. 127) et Peter, qui tamen hanc coniecturam postea ipse reiecit (cf. App. p. 38).* — *185* carpebat] *dett. unus Merkel*, capiebat *cet. Riese Peter*; *cf. Verg. Georg. III 435 molles sub divo carpere somnos, Aen. IV 522, VII 414, Anth. lat. I 17, 122.* — *189* spernebant] spernebat *dett. aliquot.* — *199* para] parat *A*[1] *Riese.* — *208* lente . . . piae] lentae . . . pie *Madvig Adv. II 106.* — *211* malimus] *V*ς, malitis *A*ς *Riese.* — *219* passis] *V*ς, scissis *A*ς *Merkel Riese.* — *223 sq. uncinis inclusi*; *'spurios puto' Riese.* — *229* diem, quae prima, meas] *AV*ς, diem primasque meas ς, mei primas mensis *Riese Peter.* — *231 sq. Merkelium secutus uncinis inclusi.* — *231* aut] *A*ς, an *V*ς; *Riese pro* aut *legendum esse censet* sic *vel* iam *aut pro* aut quia : atque ita *et vv. 231 sq. ante 229 transponendos.* — *236* lapsae] *A*ς, uictae *V*ς; *'fort.* tactae*' Riese.* — *238* uvidaque] ς, *quod cum Riesio quamquam dubitanter recepi*; nudaque *AV*, uiuidaque, *quod probavit Peter, vel* humidaque ς. — *240 post* vias *interrogationis signum ponunt Riese Peter.* — *251* matrem mea turba] *Merkel*, matrem quoque turba *V*, matrum me turba *cet. Riese.* — *259* dicet] *AV*, dicat ς. — *261* adoperta] ς, operata *AV*ς *Merkel Riese*; *sed cf. Met. XV 487, Mart. VI 47, Preller R. M.*[3] *I 315 et II 129.* — *277 … 284 a poeta retractatione iam absoluta adiecti esse videntur.* — *294* erudit] ς, edidit *AV*, tradidit ς. — *331* pectore] *V*ς, corpore *A*ς *Riese.* — *337* remota] remotum *adscriptum in duobus codd. Monacens. Peter.* — *344* deum] meo *dett. pauci.* — *369* fulgura] *V*ς, fulmina *A*ς *Riese.* — *379* tum] *A*[1]*V*ς, tunc *A*[2]ς *Riese.* — *384*

'difficile est, illud, dicere, clausit opus' *Riese.* — clausit] sculpsit *ex dett. unus 'recte, ut puto. an* lusit?' *Riese*; *sed cf. Plut. Num. 13, 3 Οὐετούριον δὲ Μαμούριον . . . οὕτως ἐφικέσθαι τῆς ἐμφερείας καὶ κατασκευάσαι πάσας ὁμοίας.* — *397* sancta] *V*, cincta ς *Merkel Th. Bergk Op. I 661*; his etiam capitis coniunx distincta (discincta ς) dialis *A* (*in quo vv. 397 ... 400 in mg. leguntur* m^3 *adiecti*) ς. — *399* dimensa] *V*, dimaersa *A*, emensa ς. — *406* mergetur] emerget *mavult Merkel.* — *411* e frondibus] *V*ς, frondibus A^2 (fontibus A^1) ς *Riese.* — *419* quos] quem *dett. duo Riese*, quo *Merkel.* — *438* manum] *dett. aliquot*, manu *cet. Merkel Riese.* — *439* Gigantas] *V*ς, gigantes *cet. Riese.* — *445* vocor] uenio *dett. unus*; *cf. VI 83.* — *451* caesae gravida] caesa gravidae *Madvig Adv. II 106, cui adsentitur Th. Bergk Op. I 662.* — *452* iubis] comis *A.* — *462* legenda] *V*ς; regenda *A*ς *'recte?' Riese, qui* legenda *recepit.* — *465* depexis] *Merkel a. 1841*, depexos *codd. vulgo*; *ceterum etiam Peter aut* depexus *aut* depexis *scribendum esse censet.* — *479* morituram] perituram *dett. aliquot Merkel.* — *486* loquar] loquor *Merkel a. 1841.* — *500* me tua : at hic laudi est] *Heins., quam coniecturam cum ceteris editoribus recepi, quamquam eam plane incertam esse puto*; me iuat (muat *V*) et ledit (laedit *V*) *AV*, me iuuat et (*vel* me tua sed) laedit ς. — *537* duras] AV^1, iunctas V^2ς *Riese.* — *557* mandatas] *cod. Ambros. Bentley*, nudandas *dett. pauci vulgo*, nudatas *cet.* — *564* est illis visa] ς, uisa illa est *A*, est illi uisa *V*ς. — *573* et] *suspectum*; ut *C. Peter.* — *585* cadunt] 'madent? *an* crepant?' *Riese.* — *594* a] *cod. Zulechemianus*, aut *A* (u *eras.*) *cet.* — disque] *Burmann*, is (diis *V*) quoque *codd., cf. Met. II 184 sq.*; aut votis hic quoque *Merkel* (at votis vix quoque *a. 1841*), a votis sic quoque *Riese.* — *599* figitur] ς, ducitur *AV*ς *Riese.* — *619* pectore] corpore *AV*, *'recte?' Riese, qui* pectore *recepit.* — *628* silet] tacet *A Riese.* — *634* metum] *Mallerstorf.*, metus *A*ς, fremens *V*ς. — *643* humili] illi *A*ς, *cf. Sil. It. VIII 188.* — arva] ς, ausa *AV*ς. — *645* quaque] ς, cumque *AV*ς, dumque *C. Schenkl.* — *647* tumidis] *AV*ς, cupidis ς *Riese.* — *656* seque] remque *A* (?) *Riese.* — *664* agit]

Bentley, abit *A*ς, erat *V*ς *Riese*. — *669* incincta] *A*ς, redimita *V*ς *Peter*. — *684* haec] *A*, hae *cet. Peter*. — *688* evicta est] et uictas *Mallerstorf*., evictas *Peter*. — *689* credit] *A*, gaudet *V*ς *Peter*. — *693* castae] *Francius*, carae *codd. Peter*, ravae *Bentley Riese*, quare *Haupt Op. III 348*. — *716* partus] *Heins*., paruus *codd*. — inermis eras] ς, inhermis (inherbis A^1) eras *A*, inermis erat *V*ς; partus acerbus cras *Koch (Symbol. Ritschel. 354)*, spretus inermis erat *Riese Peter*. — *734* sanctis] s͡cis *AV*ς, sacris ς *vulgo*; *cf. IV 296*. — *739* florida] ς, flumina *AV*ς. — *754* sima] *Heins*., prima *A*ς, summa *V*ς. — *763* presset] praesto est *dett. aliquot Peter*. — *793* declivis] procliuis *V*. — *813* rasa] *A*ς, strata *V*ς *Peter*. — '*829 sq. post 834 transponendos esse censeo; nisi forte statuendum hanc partem plane imperfectam ab Ovidio relictam esse' C. Schenkl*. — fere] *A et dett. unus*, feri *V*ς, brevi *Heins., quod commendat Peter, qui confert Hor. C. II 15, 13*. — *845* poenas] pōena *Bentley*. — *880* canuerintque] canuerint *codd*., que *addidi Riesio suadente (praef. p. XIV)*.

LIBER QUARTUS.

12 cano] canam *A*. — *13* mensem] *dett. aliquot*, mense *cet*., *Riese (sed in praef*. 'mensem ς; *recte?*'). — *26* nascenti] nascendi *dett. aliquot Merkel (a. 1841) Riese*. — *44* Epytus] epytor *i. e*. Epytos V^1. — *45* recidiva] *dett. pauci*, repetita *AV*ς *Riese*. — *72* quae] ς, quod *AV*ς *vulgo, quod fortasse retinendum*. — *83* tam] tu *Riese*, iam *dubitanter proposuit Peter, qui* 'ergo ego tam longe' *scripsit duos codd., Mallerstorf. et Zulechem., secutus*; agedum *suspicatur C. Schenkl*. — longas] longe A^1 *et codd. modo commemorati*. — sed] et *V*. — *108* sui] ς, solo *AV*. — *113* motae] *V*ς, notae *A*ς *Riese*; *sed recte contulit Peter A. A. I 29, 341, Fast. I 268, VI 760*. — *vv. 131 sq. post 126 ponendos esse censet Riese*; '*meliorem locum habebunt post 128 verbis* 'vere monet' *in* 'ver remonet' *mutatis; sed videntur hi versus postea ab Ovidio adiecti esse' C. Schenkl*. — *133* colitis, Latiae] *AV*ς, Latiae colitis ς *Peter*. — *135* demite] A^2 (dimite A^1) *V*ς, soluite ς. — *136* divitias]

sine dubio corruptum est; delicias *Koch (Symbol. Ritschel. 354)*. — *146* calida] *V*, gelida *A Merkel a. 1841.* — *209* rudibus] *Lactantius I 21,* manibus *codd.*, tudibus *Lobeck Aglaoph. 1125.* — tundit] pulsat *dett. quidam (ex Verg. Georg. I 496).* — *211* prisciquc mancnt] ς *Lactant.*, patrem priscique *AV*ς *Riese.* — *219* turrifera] turrita *unus ex dett. teste Heinsio.* — *231* naïda] Nanida *et 232* naïdos] Nanidos *Unger (anal. Prop. 23)*; *sed cf. Met. I 690.* — *236* Palaestinas] *a Palaeste, Epiri urbe, sic dictas,* palam visas *Schwenck (Phil. I 664),* palam Stygias *Klussmann (in interpr. germ.)*, *Roeper (Phil. IV 353), Riese,* Meletinas *Merkel (praef. IX),* palam trinas *Madvig (Adv. II 107),* palamnaeas *E. Hoffmann (Fleckeis. Ann. 1877, 400).* — *263* arcessite] accersite *V Peter.* — *280* Tenedum] Tenedon *Merkel.* — *282* quaque] quaeque *A dett. pauci Riese.* — *283 sq. ut spurios eiecit W. Gemoll (Fleckeis. Ann. 1878, 494), ante 281 transponendos esse censet Riese.* — *285* tum] *dett. aliquot,* tunc *cet. Riese.* — *315* ad] *dett. aliquot,* in *cet. vulgo, cf. 328.* — *326* et scaena] eventu *coniecit Riese.* — *349* sic] *plerique dett.*, si *AV*ς *Riese.* — quaero] quaeram *dett. aliquot Riese.* — *357* Megalensia] *V*, megalesia *A.* — *369* narrantur] memorantur *dett. aliquot Merkel.* — *393* causa] causae *dett. aliquot Gilbert (Fleckeis. Ann. 1878, 778) et Peter.* — *429* tot fuerant] tot florent *V et dett. unus,* tot vernant *et in v. 430* renidet *Heins. et Bentley,* fulgebant *Riese,* tot suberant *Peter,* floruerant *vel* florebant *C. Schenkl.* — lecti] *Bentley,* sunt et *libri, quod tuetur Peter,* '*lecti*' *supplendum esse statuens,* sumpti *Riese,* sumunt *C. Schenkl.* — *454* manus] *A*, manu *cet. Riese.* — *476* Melan] *AV*ς, melam ς, Mylam *Merkel et Riese, qui in praef. p. XVII* Mylas *proposuit.* — *479* Peloriadem] Peloriaden *Merkel.* — *496* regio] *V*ς, facilis *A*ς *Riese.* — *507* quo . . . Eleusin, dicitur . . . fuisse] *V*ς, quod . . . Eleusin dicitur, . . . fuere *A*ς *Peter.* — *511* monte] rupe *V (ex Verg. Ecl. I 76) Merkel.* — *519* eas] eris *Koch (Symb. Ritschel. 355)*; *sed cf. Liv. I 26, 4* '*sic eat*' *et 7, 2* '*sic deinde*' *(eat).* — *562* alifero] aligero *dett. aliquot*; *cf. Macrob. Sat. VI 5, 3.* — *590* cognita commissi:

cet. *(ex. v. 627) Riese.* — *662* sustiuuistis] restituistis *Kreussler p. 8.* — *664* una] uda *Bentley Merkel, haud recte.* — *670* festa] ς, facta V^1ς, sacra V^2ς *Riese.* — *682* praeteritae . . . die] *Scaliger et Gruter,* praeterita . . . die *codd. Merkel.* — *687* pateant] pereant *dett. aliquot.* — *712* premit] ς, tegit *V*ς, '*recte?*' *Riese*; *sed cf. IV 656.* — *733* auferet] auferat *Heins. Merkel.*

LIBER SEXTUS.

32 terra] cura *Bentley.* — *vv. 35 sq.* '*num post 26 ponendi*' *Riese.* — *v. 43 sq., quos molestos esse recte dicit Peter, uncinis inclusi.* — *45* foveo] foueam *dett. pauci Merkel a. 1841.* — *66* doloris] ς, uigoris *V*ς *Merkel a. 1841, Riese,* dolentis *(Merkel in ed. min.),* decoris, pudoris, ruboris *dett. alii.* — *100* laedunt] laedant *Bentley.* — iuvat] ς, iuuet *V*ς *Peter.* — *107 (et 151)* Cranen] V^2, grannen V^1, Cranaën *Merkel Riese.* — *117* ante ut iit] *Mallerstorf. aliique dett.,* ante ut V, ante iuit ς *Riese,* ante iniit *vel* ante subit *dett. alii.* — *140* horrendum] *J. Ulitius Bentley,* horrenda *codd.* — *178* tellus captas miserat ante feras] *verba misere corrupta*; Delus capos miserat ante feros *Burmann (cf. Colum. VIII 2),* tellus captas miserat Afra feras *Heins. Riese (cf. Plin. N. H. VII 63 sq., 131),* tellus captas miserat arte feras *Merkel.* — *212* titulum] titulos ς *Merkel a. 1841.* — *213 et 214* Sanco (Sancus)] *V dett. pauci,* Sancto (Sanctus) *cet. Peter.* — *241* Mentis] Menti *Merkel a. 1841.* — *258* dea] *V,* sua *dett. duo Merkel.* — *268* significantque deam tecta focusque suam] *Hertzberg (Eph. ant. 1846, 254) et Peter, nisi quod hic* 'templa' *pro* 'tecta' *scripsit,* significant sedem terra focusque suam *codd. Merkel Riese, qui in praef. p. XIX haec adscripsit* '*malim* assimilant *vel tale quid et Klussmann in interpr. germ., qui* focusque *in* tholusque *mutavit.* — *vv. 271—278 (vv. 271—276 om. Mallerstorf. Treverensis aliique dett.) ut spurios recte secluserunt Bentley Gierig Peter (cf. Merkel prolegg. ed mai. CCLXXXVII).* — *283* virginibus] *V*ς, virgineis ς *Merkel.* — *290* ad] in *dett. quidam, Merkel a. 1841.* — *301* vel] *dett. pauci* ('vel *pauci, recte?*' *Riese praef. p. XIX),* et *V*ς *vulgo.* — *304* praefamur] *Heins.,* quefamur *V.* — *313* sola] tota

vel solda *Madvig Adv. II 107.* — *316* quassa] cassa *J. H. Voss.* — *317* observat *Vς*, servat] *ς vulgo*; *cf. Madvig Adv. II 107.* — *vv. 319—348, quibus fabula continetur ei, quae I 391 ... 440 farratur, simillima, sine dubio omisisset Ovidius, si ei per natum hunc librum totum retractare licuisset.* — *320* parva] *Vς vulgo*, plena *ς*, *quod fortasse praeferendum.* — *341* inciperet] *corruptum videtur*; instituerat *Madvig Adv. II 108.* — *343 sq. spurios esse censet Bentley, 345 sq. Heins.* — *345 sq.* Priapo, fata : 'asini . . . . damus' *Madvig Adv. II 108.* — *346* damus] domans *Th. Bergk Op. I 664.* — *363* cerata] *Lipsius*, acrata *codd.*, reserata *Heins. Riese*, servata *Merkel.* — *365 et 445* pignora] pignera *V.* — *372* poterunt] poterint *V dett. pauci.* — *388* tradere] mittere *V* (*ex* '*mittite*') *Riese, qui in praef. p. XIX ad* 'tradere' *v. 390 haec adscripsit*: '*possis* reddere'. — *396* quae] *Madvig Adv. II 108*, qua *codd. vulgo.* — *403* siccas] siccus *dett. unus* ('*recte?*' *Riese*), '*fortasse* sacras; siccas *ex versu 414 profectum*' *C. Schenkl.* — *424* illic] illi *V et dett. unus Merkel Riese.* — *434* ferunt] datur *cod. Parisinus*; cripuere deam *Heins.* — *456* estque] usque *L. Mueller Mus. Rhen. 1865, 263 Riese.* — *461* tum] tunc *Merkel a. 1841.* — *vv. 463 sq.* '*an post 466 ponendi?*' *Riese*; *sed nihil mutandum.* — *487* raptum] *ς*, rapta *Vς Riese.* — *495* est spatio] '*fort.* qua spatio' *Riese.* — *498* e celso] *ς*, celso *V*, *quod fortasse retinendum*, ex celso *dett. alii Riese.* — *544* vestris] nostris *dett. quidam*; *recte, ut videtur*; *cf. v. 548.* — *549* adnuerat] annuerant *dett. quidam*; *recte, ut videtur, cf.* '*posuere, mutarunt*'. — *557* negas] *Madvig Adv. II p. 109*, negat *codd. vulgo.* — *571* id constat enim] *C. Schenkl*, et constat enim V^1*ς*, etenim constat *dett. duo Riese Peter*, hoc constat enim *Merkel a. 1841*, '*fort.* res constat enim' *Riese*, iam constat enim V^2*ς Merkel in ed. min.* — *599* cruor, hinc] *ς*, cruor et *Vς* '*recte?*' *Riese.* — *633* illa] illo *V.* — *638* privo] *C. Schenkl*, primo *V* ('*fort.* proprio' *Riese*), caro *ς vulgo.* — *649* dicere] *Vς*, ducere *dett. quidam, Merkel in ed. min.*, discere *dett. pauci Merkel a. 1841 Peter.* — *652* flava] rava *Bentley*; *sed cf. Amor. I 1, 7, Trist. I 10, 1.* — *662* gratae] *Vς*, Graiae *dett. quidam Peter. post hunc versum quaedam*

excidisse recte statuit Kreussler p. 8, quem secutus est Peter; 'sed etiam in v. 661 inter labor *et* tempusque *quaedam deesse videntur; unde conicere licet hanc partem imperfectam ab Ovidio relictam esse' C. Schenkl.* — *685* Plautius] *Pighius (cf. Liv. IX 30, 5 sqq.)*, callidus $V^1\varsigma$, Claudius $V^1\varsigma$ *Riese; 'fort. recte, si statuas Ovidium C. Plautium et Appium Claudium temere confudisse' C. Schenkl.* — posset] *codd.*, possent *Pighius Riese.* — *696* turba] cura *Koch (Symb. Ritschel. 357) Riese.* — *711* Thyone] Dione *dett. quidam*, Thyene *Naugerius Merkel.* — *736* gemino nexas] geminas nexo *Peter*, Geminis nexas *Th. Bergk Op. I 665.* — *vv. 739 sq. omissi in eisdem libris, in quibus desunt vv. 271...276; uncinis inclusit Peter; 'maxime suspicionem movet v. 739 (cf. 747), cui fortasse quodam modo succurrere possis 'petebat' in 'petebas' mutato. si vero hi vv. ab interpolatore adiecti sunt, lacuna statuenda est post v. 738; nam certe Ovidius rem, qua equi terrebantur, accuratius significavit' C. Schenkl.* — *vv. 751 sq. cum Heinsio et Schradero (Emend. 191) seclusi.* — *751* augur] anguis *Merkel.* — herbas] umbras *Merkel; 'herbas' num sanum sit, dubitat Riese.* — *752* anguis] augur *Merkel.* — *760* moverat] *dett. quidam*, nouerat *V Riese (cf. II 490, IV 113).* — *765* Trasimenaque] trasymenaque *V, unde fortasse* Trasumenaque *scribendum.* — *768* quartus] *codd. Vossiani 87 et 123, Leidensis 137 D aliique*, quintus $V\varsigma$ *(cf. III 93 et 164) Riese, qui vv. 763—770 post 790 collocavit; cf. Peter ad h. l.* — bis] ς, erit $V\varsigma$ *Riese.* — *804* sua est] $V\varsigma$, sua ς *Peter.* — *vv. 805 sq. cum Brouckhusio et Schradero (Emend. 214) uncinis seclusi; contra Gilbert (Fleckeis. ann. 1878, 783 sq.) vv. 803 sq. eiecit; retinuerunt 805 sq. Merkel et Riese.* — *806* et genus] *'an* est genus'? *Riese (praef. XX).*

TRISTIA.

L = cod. Laurentianus (S. Marci 223), dico folia eius 58—63, quibus Trist. I 5, 11 ... III 7, 1, et 64 sq., quibus Trist. IV 1, 2 ... IV 7, 5 continentur, saec. XI. exeunte vel XII. ineunte exarata. *λ* = codicis huius partes manu recentiore expletae. **G** = cod. Guelferbytanus (Gudianus 192) saec. XIII et qui cum eo faciunt. *φ* = cod. Palatinus I interpolatus quique eiusdem sunt generis. **Pol.** = excerpta Angeli Politiani ex codice vetusto bybliothecae Divi Marci Florentinae, quae leguntur editionis Venetae alterius (a. MCCCCLXXXIX) in bybliotheca Monacensi adservatae margini adscripta. *ς* = deteriores codices praeter genus *φ* aut complures aut omnes. **vulgo** = editiones Merkelii et Riesii.

LIBER PRIMUS.

1, 2 quo] *Atilius Fortunatianus VI 291, 17 K. dett. duo*, quod *cet. vulgo.* — 12 passis] *G*¹, sparsis *φ vulgo.* — 14 sentiat] *G φ*, sentiet *ς vulgo.* — 17 illi] *G*¹, exstat *φ vulgo.* — 18 requiret] *G φ*, requirat *ς vulgo.* — 21 teque ita da] *scripsi Pal. II, in quo* teque ita tu *legitur, et Schraderum, qui* tuque ita da *coniecit, secutus,* atque ita tu *Gφ Riese,* atque ita te *dett. pauci Merkel.* — legendum] legendus *Riese.* — 22 et quo] *G*¹, ne quod *cet. vulgo.* — cave] *G*, dabis *φ Merkel.* — 26 peior] *pauci dett.*, maior *Gφ.* — 27 aliquem] si quem *λ Riese.* — 30 levis] *Gφ* , minor *ς vulgo.* — 31 ille] *G Merkel ed. maior (Berolini 1837)*, ipse *φ vulgo.* — 32 misero] miseri *G*¹. — 43 obest] *P. Francius,* abest *codd. Merkel ed. maior.* — 47 circumice] *Heinsius,* circumspice *codd. Merkel,* circum obice *Schrader Riese.* — 51 praebet nobis] *G*, nobis praebet *Palat. II. Merkel ed. min.* — 56 meo] *Gφ*, meo est *λ Riese.* — 57 tu tamen i] *G*, i tamen et *φ vulgo.* — 58 possem nunc] *G*² *Pol. ς*, posses

non $G^1\varphi$. — 60 putes] *G*, puta *cet. vulgo.* — 66 reiciatque] *Gφ*, proiciatque *λς Riese.* — 69 exspectes] *G*, exspectas *φ Riese.* — missum] mittam *A. Rothmaler* (*Emend. Ovid. Nordhusae 1871 p. 6*). — 79 caelum Phaëthon] *G*, phaethon caelum *λς Riese.* — 83 Capherea] *ς*, capharea *Gφ Merkel; cf. V 7, 36.* — 88 et] *ς*, ut *Gς Merkel.* — 90 aequoreis] *dett. duo Merkel ed. min.*, aequoreas G^1, icareas *φ Merkel ed. mai.*, icariis *liber Moreti Riese.* — nomina fecit aquis] *ς*, nomine fecit aquas *Gφ Merkel ed. mai.* — 106 curva] *G*, parua *φ Riese.* — 112 ci, quia] *C. Schenkl*, hii qui G^1, hi quoque *cet. Merkel ed. maior* (si quoque *ed. minor*), hi quamquam (*om.* quod) *Riese*, sic quoque *Madvig Adv. II 96.* — *vv. 115 sq. spurios esse pronuntiavit J. Ph. Wakker Am. litt. p. 119.* — 116 docebis] *G*, docebit *cet. vulgo.* — 124 viae] *G*, morae *φ vulgo.* — **2**, 7 Aeneam] *G*, Aenean *φ vulgo.* — 9 Ulixem] *G Merkel ed. maior*, Ulixen *φ vulgo.* — 12 quis] *Gφ*, quid *λς Riese.* — 15 dicta] *G*, uerba *φ Riese.* — 25 murmure] *G*, turbine *φ Merkel.* — 29 sicca gelidus] *G*, gelidus sicca *cet. vulgo.* — 41 di] *G*, o *φ vulgo.* — 42 mors misero bis] *Gφ*, bis misero mors *λς Riese.* — 43 illa] *Gφ*, ipsa *λ Riese.* — 47 levius tabulae laterum] *G*, laterum leuius tabulae *λ Riese.* — undis] *Gφ*, unda *λ Riese.* — 50 '*num spurius?*' *Riese; mihi totum distichon suspectum.* — 51 nec] *G*, non *φ Merkel ed. maior.* — 55 aliquā aut] *C. Schenkl*, aliquid et *Gς*, aliquod *φ*, aliqua et *ς Riese*, aliqua aut ... sepulcra *Merkel.* — 62 in] *G*, ad *λ Riese.* — 63 si quam conmerui] *dett. pauci*, si quoque quam merui *Gφ; patet* quoque *ad versum syllaba* con *omissa mutilatum explendum additum esse*; si quantam merui *Rappold Eph. gymn. Austr. 1881, 810.* — 65 ad] *φ*, in *G.* — 68 quodque] G^2*ς*, quamque $G^1\varphi$. — 71 nec] sed *Merkel ed. min.* — 72 iam] nunc *in G m. rec. supra* iam *scriptum Riese*, non *λ Merkel ed. min.* — 74 parcatis] parcat hiems *Baehrens.* — 78 non] '*puto* iam' *Riese.* — 90 mei] *Heinsius*, mori *codd.* — 92 volunt] G^1, uident $G^2\varphi$ *vulgo.* — 95 ille] ipse *Merkel ed. min. Riese.* — 100 mens nobis, non] *φ*, non nobis mens *G.* — 101 quod licet et] *Gφ*, quamlibet e *dett. pauci Merkel.* — 102 iussa] *cod. praeter Boxhornii fragmentum, in quo legitur* cura *ab Riesio receptum.* — 107 va-

nescere *Gφ*, euanescere *dett. pauci Merkel.* — 108 ira] unda *G.* — 109 casu vos sed] *Gφ*, casus sed uos *ς vulgo.* — **3,** 7 fuerat nec mens] *φ*, nec mens fuerat *G (notis adpositis, quibus* fuerat nec mens *scribendum esse significatur) ς*; nec mens nec spatium fuerat *ex paucis Merkel ed. mai.* — 14 et] *Gς*, ut *λς Riese.* — 20 nec] *Gς*, non *pauci λς Riese.* — 25 parvo] paruis *G*¹. — 33 habet] tenet *Merkel.* — 43 lares] *φ*, aras *G.* — passis] *G*¹, sparsis *G*²*φλ Riese.* — adstrata] prostrata *dett. aliquot Merkel (cf. Met. II 343).* — 58 summa] *Gφ*, multa *λ Riese.* — 63 aeternum] *Gφ*, extremum *λς Riese.* — 75 Mettus] *dett. pauci,* Priamus *Gφ*; *vv. 75 sq. ab Ovidio abiudicaverunt Heinsius et Schrader.* — 77 *et* 79 tum] *Gφ*, tunc *λς Riese.* — 80 verba] *G*, dicta *φ Merkel.* — meis] *Gφ Merkel ed. mai.*, suis *pauci vulgo.* — 97 nataeve meumve] *φ*, nataeque meumque *Gλ Riese.* — 99 mori] mali *Madvig Adv. II 96.* — 100 voluisse] *pauci*, periisse *Gφ Merkel ed. mai.*, potuisse *Heinsius.* — 102 et] ut *J. F. Gronov vulgo.* — **4,** 3 non nostra *G* (*notis adpositis, quibus* nostra non *legendum esse indicatur*). — findimus *G* (fin *in ras. m*²; *an* scindimus ?). — 5 increscunt] *G*, nigrescunt *φ vulgo.* — 6 fretis] *G*, uadis *φ Merkel.* — 7 puppive] *G*, puppique *φ vulgo.* — 9 pulsu] *Rothmaler l. c. p. 8*, pulsi *codd. Merkel.* — 10 ingemit] *G*, adgemit *φ vulgo.* — 12 non] *G*, nec *φ vulgo.* — 19 nam] *Gφ*, iam *λς Riese.* — Illyriis] *Tan. Faber*, Illyricis *codd.* — 22 aura] *G*, unda *λ Riese.* — 23 timeo pariter cupioque] *Gφ*, cupio pariter timeoque *ς vulgo.* — **5,** 2 o] *φ*, et *G.* — 9 infixa] *φ*, confixa *G.* — 23 Rutulo ... in hoste *Madvig Adv. II 96.* — 25 fulvum] saluum *L, unde* solidum *U. Wilamowitz-Moellendorf in Coniectaneis Gottingae 1884, p. 4.* — 31 conlecta] '*malim* intellecta' *Riese.* — 35 lassis] *φ*, lęsis *LG Riese; cf. V 2, 41, ep. ex. P. II 2, 45; 3, 93.* — 62 sors tulit] *dett. pauci,* detulit cet. *vulgo.* — Sarmaticosque] *L*, Sarmatis ora *G*, Caesaris ira *φ vulgo.* — 67 Samosve] sameue *dett. pauci Merkel.* — 83 est] *om. L.* — **6,** 1 Lyde] est idem *L* (est Lyde). — 6 est] *om. L, cf. Hor. Carm. IV 3, 21.* — 20 Laodamia *codd.*; *cf. V 5, 58.* — 23 nullo ... magistro] *LGφ*, nulla ... magistra *ς Merkel.* — 33 '*ante hunc v. quaedam excidisse videntur*' *C. Schenkl. vv. 33 sq. post. v. 22*

transpositi sunt in ed. Veneta altera, quod probat Riese; sed nisi praecedant vv. 33 *sq., haud facile intellegatur, quid sibi velit* praeconia *in v. 35.* — 34 *om. L.* — **7,** 2 Bacchia] *Pol.* ς *Riese,* bahcia L^1, bacchica L^2 *Gφ Merkel.* — 5 hoc] *LG,* haec *φ Merkel.* — 9 quae] *LGφ,* qua *pauci; 'recte?' Riese.* — 37 haec non sunt] *L,* non haec sunt *Gφ,* non sunt haec ς *Merkel.* — **8,** 7 negabam] *Gφ,* negabat L^1, negabit L^2, *unde 'fort.* negavi' *Riese.* — 15 et] *LGφ,* ac ς *vulgo.* — numen] *cod. Moreti*; *'recte?' Riese; cf. ep. ex. P. II 3, 19;* nomen *cet. vulgo.* — 16 vili] 'vili est *puto' Riese.* — 20 loqui] *Gφ,* pati *L* (*l* loqui *s. v.* m^2), queri *cod. Gottorphianus Merkel.* — *vv. 21 sqq. ab Ovidio abiudicaverunt Wakker l. c. p. 120 et Schrader Emend. p. 206.* — 21 vale] *codd.*; vel *Merkel Riese.* — 37 genitum placida] *L G,* placida genitum *φ Merkel.* — 41 silicis ... venae] *φ,* silices ... neue *L,* silices ... nati *G; cf. Verg. Aen. VI 7.* — 42 rigidum] *Lφ,* rigidi *G; cf. Rem. am. 19.* — tegmina] *Riese,* semina *codd. Merkel; cf. Hor. Carm. I 3, 9.* — 45 putares] *Lφ,* putasses *G.* — **9,** 1 inoffenso] *L,* inoffensae *Gφ Merkel ed. mai.,* inoffensam *pauci recentissimi Merkel ed. min.* — 3 possint] *pauci,* possent *LGφ Merkel ed. mai.* — 5 sospes] *L,* felix *cett. vulgo.* — 14 nocte] *LG,* nube *φ vulgo.* — 17 habebat] L^2*φ,* habebam L^1*G.* — 27 Argolici] *Heinsius,* argolico *codd.* — 35 praestita nam] *Riese* (praestita enim *Koch Symbol. Ritschel. 346*), est etiam *codd. Merkel.* — 37 is] *LGφ,* hic *pauci Merkel ed. mai.* — est] ς, haec *LGφ Merkel ed. mai.; fortasse* hic. — et] ς, est *LGφ Merkel ed. mai.* — 40 processu] *L,* prosensu *G*ς. — 41 ego venturum] *LG*^{1}, euenturum *G*^{2}ς *Merkel.* — 44 emendus] *Lφ,* habendus *G.* — erit] *pauci,* erat *LGφ Merkel ed. mai.* — 49 tonitrusve] *Lφ,* sonitusue *G.* — 53 vera est] *L,* rata *G* (est *add.* m^2), rata est ς, rata sint *φ,* rata sunt *Vatic.* (*in quo* sunt *manu rec. add.*) *Merkel ed. mai.* — 66 pede] *φ,* bene *LG.* — **10,** 1 flavae] ravae *Haupt; sed cf. Am. I 1, 7, Fast. VI 652.* — 3 velis] uelo *G et pauci dett.* — 6 quamlibet ante] *pauci,* qualibet arte *LGφ.* — 7 patitur] ς, pariter *LGφ Merkel ed. mai.* — 8 victa madescit] *L* (*in quo* m^1 *uita*) *Gφ,* icta fatiscit ς *vulgo*

(victa fatiscit *Merkel ed. mai.*); *sed cf. Verg. Aen. I 122, V 697.* — 19 Zerynthia] serinthia *LG, recte fortasse* Serynthia. — 21 contra] *LG*[1], terra *φ vulgo.* — 24 relegit] *Medonius et Mycillus,* reliquid *LG,* relinquit *cet.* — 33 fortibus austris] *L,* flatibus austri *Gφ Merkel.* — 34 Thynuiacosque *Merkel.* — 36 tendat] *LG,* findat *φ Merkel.* — 37 Odesson *Merkel.* — 40 larem] *LG,* lares *φ Merkel.* — 42 detulit] *L*[1], contulit *GL*[2]*φ*, compulit *ς Merkel; 'an* depulit?' *Riese.* — 43 hanc si contigerit *Heinsius Merkel.* — **11,** 2 sollicitae] *φ*, sollicito *LG, quod fortasse recipiendum.* — 16 seris] *LGφ*, saevis *ς, quod malit Riese, sed immerito.* — 31 adsueta rapinae] *Haupt Op. III 642,* ad ethera penne *L,* substrata rapinae *G*[1]*φ Merkel ed. mai.,* addicta (adducta *Gothanus m*[1]) rapinae *Merkel ed. min. Riese.* — 36 sint] *φ*, sunt *LG.*

LIBER SECUNDUS.

8 demum visa] *G,* demi iussa *L,* pridem uisa *ς Riese,* pridem inuisa *φ Merkel ed. mai.* — 16 malum] *LG*[1], meum *G*[2]*ς*, memor *φ Merkel ed. mai.* — 35 nunc] *LG*[1], hic *G*[2] *φ Merkel.* — 49 quod] *Lφ*, qui *G et pauci dett.* — 55 hanc animam] *pauci,* hunc animam *LG*[1] *(?),* hunc animum *φ Pol. Merkel.* — 59 una] *scripsi,* unus *codd. vulgo ('vix sanum' Riese).* — 66 multa mei] cara tui *L*[1] *(possis* rara mei; *sed h. l. libro L fides non est tribuenda).* — 63 reliqui] *Gφ*, tenetur *L*[1]. — 77 crudelior omnibus] *L,* nimium crudelior *Gφ*, nimium crudeliter *Pol. et Palatinus alter Merkel.* — 79 ne] *codd.,* de *ex Merkelii coniectura Riese.* — quae te] *Gφ Merkel ed. min.,* quae *L* (te *add. m*[3]), quo (quoque; sic, *quod recepit Merkel ed. mai.*) te *cet.,* cum te *ex Merkelii coniectura Riese.* — 80 iudicio] *Gς*, indicio *L (?) Jac. Gronovius Merkel.* — *vv. 85 sq. delerunt J. Roverus et Heinsius.* — 86 quodam] *LG*[1], quondam *φ*, quaedam *G*[2]*ς Bentley.* — tracta] *LG*[2]*φ*, tecta *G*[1] *et pauci Merkel ed. mai.* — *vv. 91 sq. delevit D. Heinsius; post 98 transposuit Riese.* — 91 non quasi prodesset et honesti gloria nulla redditus est (redditur *m*[3]) at ... erit (eram *m*[3]) *L.* — gratia] *ς*, gloria *Gφ*. — 94 Iisque] *Heinsius,* usque *codd. Merkel ed. mai.*

— 104 mihi] *LGφ*, mihi est ς *Merkel ed. mai.* — 109 nostra] *LG*, namque] *φ vulgo.* — *vv. 111—122 spurios esse suspicatur Riese; contra Tank (De Tristibus Ovidii recensendis Stettini 1879) solos vv. 111—114 ab Ovidio profectos esse negat; sed, ut alia omittam, vix credi potest Ovidium talia ad Augustum scripsisse, qualia leguntur in v. 118; vv. 111 sq. ab Ovidio abiudicandos esse iam intellexerat Graevius.* — 111 aevo] arvo *Bentley Riese.* — 113 ut] *L*, et *G Merkel ed. mai.*, sed *φ*. — 114 sit] *LG*, fit *φ Merkel ed. mai.* — 126 uenerit] *L*, ut fuerit *Gφ*. — 138 privaque] *L*, parcaque *Gφ Merkel ed. mai.* — sunt ibi] ς, sunt (sint *L*¹) tibi *LG*, sunt data *φ Merkel ed. mai.* — 144 saevo] *pauci*, saeui *LGφ Merkel ed. mai.* — Iovis] ioui *L*. — 145 usque] *Heinsius*, atque *codd. Merkel.* — 147 princeps] *LG*, caesar *φ Merkel ed. mai.* — 148 fata] ς, facta *LGφ Merkel ed. mai.* — 149 aëra] *LG*, aequora *φ Merkel ed. mai.* — 155 dant] dent *G*¹ *et pauci dett.* — 160 amor] *LG*, honor *φ Merkel ed. mai.* — 161 conpleat] *LG*, impleat *φ Merkel ed. mai.* — 167 iuvenale] *L*, iuuenile *cet. Merkel.* — 175 et] 'en?' *C. Schenkl.* — 186 ex] *LG*, e *φ Merkel.* — *vv. 191 sq. post 196 transposuit C. Schenkl, post 200 Riese; spurios esse censent Schrader et Merkel.* — 195 hostes] *LG*, hostis *φ vulgo.* — 191 Metereaque] 'Neureaque *conicio' Riese Schraderum secutus, qui* Neurique et turba Getarum *coniecerat, cl. Val. Flacc. VI 122.* — 202 adempta] *LGφ*, dempta ς *Bentley, 'recte?' Riese.* — 217 de] *G*, sic *L* (sic *quod sequitur praecepto*), ex *φ vulgo* — 230 obit] *L*, abet *G*, agit *φ Merkel.* — *231 sq. interpunxit C. Schenkl.* — 235 non] *L*, nec *Gφ Merkel.* — 239 vacuum fortasse fuisset] *Lφ*, uacuum tibi forte fuisset *G*, uacuus fortasse fuisset *pauci Merkel.* — 244 erudiuntque] erudiuntve *Heinsius Riese.* — 245 libellos] *LG*, libellus *φ Merkel.* — 254 quodque] ς, quoque *LGφ Riese.* — *265 sq. delevit Bentley.* — *vv. 277 sq. delevit Merkel.* — 277 quiddam vitii] *Heinsius*, quasdam uicio *L*, quedam uicia *G*, quoddam uitium *φ Merkel ed. mai.*, *alii alia.* — hinc] ς, hoc *LG*¹, his *φ*, hic *G*²ς; *versus graviter corruptus.* — 278 adrogat] arrogat *LG*¹*φ*, abrogat *(Merkel) vel* derogat ς. — 281 ludi quam] ludi quoque *fragm. Vat.*, multi quam *L*,

quam multis *cet. Merkel*, multis quam*Riese*. — 285 hoc] *LG*, hac *φ vulgo* — eodem] *Gφ*, eadem *ς Merkel ed. min.* — 291 Iunonis] *LG*, Iunonia *φ Merkel*. — 296 vir] L^1 *Bentley*, viro *cet. Merkel*. — 299 sq. Venere ... Luna ... Cerere] *pauci*, Venerem ... Lunam ... Cererem *LGφ Merkel ed. mai.* — 304 manus] *LG*, nurus *φ vulgo*. — 305 inrupit] *ς*, erupit *LG*, erumpit *φ*, irrumpit *ς Merkel*. — 306 huic] *Rothmaler p. 9*, haec *LGφ*, hoc (*Merkel*) *vel* hic *cet.* — dempti] *LGφ*, uetiti *ς Merkel*. — 319 vulnera mutua] *LG*, mutua uulnera *φ Merkel*. — 337 detrectare] *LG*, detractare *G Merkel ed. min.* — 339 iuvenalia] LG^1, iuuenilia $G^2φ$ *Merkel*. — 343 quod] *ς*, quid *LGφ*, cur *Merkel ed. mai.* — cur] *LGφ*, quod *Merkel ed. min.* — 346 sollicitare] *LG*, sollicitasse *φ Merkel*. — 354 mea] *LGφ*, mihi *unus dett. Merkel ed. mai.* — 355 operum mendax] *ς*, mendax operum est *LGφ*. — 371 aliud, nisi] *codd.*, nisi turpis *edd. vett. vulgo*. — 373 illi] *LGς*, illic *φ Merkel, quod fortasse praeferendum.* — Briseïdos] *LG*, Chryseïdos *φ vulgo*. — 390 Itym] itim *codd.*, Ityn *vulgo*. — 397 num] *Riese*, nam *codd. Merkel*; '*an* iam?' *C. Schenkl*. — 403 Peliae generum] *Lφ*, generum peliae *G Merkel*. — quive] *iam Merkel coniecit*, quidque *codd. vulgo*. — 404 de] *LG*, qui *φ vulgo*. — rate] *LG*, pede *φ*. — 406 Iliacusque] *codd.*, Iliadesque *Aldina Merkel*. — 408 capiat] *dett. duo Merkel ed. min.*, capiet *cet. Merkel ed. mai. Riese*. — 409 demissa] *Tank p. 47*, c̄mista *LG*, commissa *Vat.*, deflexa *φ vulgo*. — 413 sexum] *Merkel*, secum *codd.* — 415 semina] *φ*, crimina *LG*. — 417 Sybaritica] *LG*, Sybaritida *φ Heinsius Merkel*. — 419 tecta] *Tank p. 47*, texta *G*, saxa *L*, mixta *φ vulgo*. — *vv. 433 sq. post 436 transposuit Riese, 437 sq. ante 435 Heinsius; cf. Appul. Apol. 10.* — 434 abest] *Rottendorf et Graevius*, adest *codd. vulgo*. — 439 Argon] *codd. fere omnes, cf. Prop. I 20, 17 et L. Mueller de re metr. 391*, argo *pauci dett. vulgo*. — 449 custodes idem] *Francius (ex Tib. I 6, 10; quamquam num verum divinarit, iure dubites)*, custodem (custoden *L*) tandem *G* (*in L add.* m^3), custodem demum *φ Merkel, unde* custodem dominam *J. F. Gronov*, c. semet *M. Haupt*. — 459 cum] cur *Merkel ed. min.* — 460 cui] *LGφ Merkel ed. mai.*, cur *pauci vulgo*. — 472 hoc] haec G^1 *et*

pauci dett. Merkel ed. mai. — est] *om. G.* (*add. m² s. v.*), erat *Bentley.* — 474 vincere] *Naugerius et Merula,* fingere *LGφ.* figere *pauci* (*'recte?' Riese*). — effugiasque] ς, effugiasue *LGφ Merkel ed. mai.* — 479 mage] ς, mare *L* (more *secundum Lamium*), male *Gφ.* — bella] *'dubitanter scripsi' C. Schenkl,* uelle *codd. vulgo.* — sequi] *pauci,* sequens *Lφ Riese,* sequetis *G*; *locus graviter corruptus.* — 481 dein] *C. Schenkl,* sed u (ut *m³*) *L,* s; in *Gς,* sedet *φ vulgo,* '*fort.* sed est' *Riese.* — 492 damno nulli ... fuit] *LG,* iam non ulli ... nocet *φ Merkel ed. mai.* — 495 tot de] *LGφ,* de tot *ς Merkel.* — 498 vetiti] ς, uieti *LG,* uincti *φ,* ficti *pauci Merkel ed. min.* — 501 hos] ς, hoc *L¹G,* haec ς. — 507 quoque] *L,* quodque *Gφ Merkel.* — seaena] *Heumann,* poena *codd. Merkel ed. mai.,* palma *ed. min.* — 513 utitur] utimur *unus Gottorph. Merkel.* — 539 isto] uno *ed. princ. Merkel ed. mai.* — 542 praeterii] praeteriit *Merkel ed. min.* — inrevocatus] *Bentley,* inrequietus *LG Merkel ed. min.,* iure quietus *ς Merkel ed. mai. Riese,* et recitatus *Th. Bergk Opusc. I 665.* — 567 scriptis] *Merkel,* scripti *codd.*

LIBER TERTIUS.

1, 5 sq. haec ... nullis] *LGφ,* nec ... ullis *ς Merkel.* — 35 haec ... est] *Lφ,* est ... haec *G.* — 39 adposita] ς, opposita *LGφ Riese; cf. Epist. her. VII 98.* — 40 comas] *LG,* fores *φ,* '*quod praeferendum videtur, cf. Calp. ecl. IV 91' C. Schenkl.* — 47 querna superposito] *Koch Symb. Ritschel 348,* causa superpositae *codd.* (superpositas *L,* s *eras.*) *Merkel.* — testante] *Lφ,* testata *G Merkel.* — corona] *Koch,* coronae *codd. Merkel.* — 63 cepere] ς *Merkel ed. mai.,* coepere *G* (*in L totus versus in ras. scriptus est m²*) *vulgo,* fecere *φ,* cecinere *Dresdensis*; '*an* movere?' *Riese.* — **2,** 3 Letoia] *L,* latonia *Gφ Merkel ed. mai.* — 6 iocosa] *φ Merkel ed. mai.,* iocata *LG vulgo; cf. II 354, quo loco L¹ eundem habet errorem.* — 11 portibus] *LGς,* portubus *φ Merkel ed. mai.* — 15 terris] *LGς,* uentis *φ vulgo; cf. Verg. Aen. I 3.* — 28 quos] *φ,* quod *L,* quam *Gς.* — **3,** 6 putas]

Gφ Merkel ed. mai., putes *L vulgo.* — 20 amenti] *$LG^1ς$*, amentis *$G^2φ$ Merkel ed. mai.* — 21 suppressaque vena paletur *Madvig Adv. II 98.* — 25 dubius vitae] *L*, uitae dubius *Gφ Merkel ed. mai.* — 25 istic] *L*, illic *Gφ Merkel ed. mai.* — 39 languescent] *ς*, languescunt *LGφ Merkel ed. mai.* — 44 condet] *Lφ*, claudet *G.* — 52 nunc] tunc *lib. Moreti Francius.* — 53 tunc] *LG*, tum *φ Merkel ed. mai.* — 60 mihi] *L*, mea *Gφ Merkel ed. mai.* — 61 vacua ... aura] *LGς*, vacuam ... auram *dett. aliquot, quod fortasse praeferendum.* — 63 umbras] *L*, umbra *Gφ.* — 77 titulo] *L*, tumulo *Gφ Merkel ed. mai.* — **4,** 13 haec] *LG*, his *φ Merkel ed. mai.* — 14 debebam] *LG*, debueram *φ Merkel ed. mai.* — 15 sq. '*aut ab hoc loco alieni sunt aut post 16 distichon excidit, quo contrarium vv. 15 sq. exhibebatur*' *Riese; mihi hi vv. spurii esse videntur; non enim bene iunguntur verba* dum ... ferebat *cum eis, quae antecedunt* 'dum ... vixi.' — 20 debilis] *LG*, flebilis *φ Merkel ed. mai.* — 22 inmensas] '*corruptum*' *Riese*; icarias *dett. quattuor, quod probabat Bentley.* — 36 fide ... mihi] *L*, mihi ... fide *G Merkel ed. mai.* — 50 vix satis et] *Lφ*, uixque satis *G Merkel ed. mai.* — *54 ... 58 uncinis circumscripsi.* — 57 errant] *LG*, errat *φ Merkel ed. mai.* — urbs et] urbs, fora *Rothmaler p. 10.* — 67 honoris] *L*, amoris *Gφ Merkel ed. mai.* — 72 amabat] *LG*, amauit *φ Merkel ed. mai.* — *73 sq. secluserunt Heinsius et Schrader.* — 75 qua] *LGς*, quam *φ Merkel.* — **5,** 3 nec] *Bentley*, ni *codd. Merkel.* — 29 est linguae] *LG*, linguae est *ς Merkel ed. min.* — 31 quo quisque est maior] *$G^2φ$*, quo quisquis maior est *L*, quo quis enim maior *Vatic. prim. Merkel ed. mai.*, quo quis enim est maior *G* (*ut videtur m^1*), quo quisquis maior *vulgo.* — 36 fera] *LG^1*, fera est *$G^2φ$ Merkel ed. mai.* — 39 Porus] *L^1*, faros *Gφ*, *unde* Poros *Merkel ed. mai.* — 40 darcique] *L*, et clari *(ut videtur) G^1*, praeclarique *$G^2φ$ Merkel ed. mai.* — 47 dixi] finxi *L. Mueller, haud recte.* — velandaque ... locuta] *Santen*, uelataque ... loquendo *L* (*terminationibus prave immutatis*), uiolataque ... loquendo *G*, uiolentaque ... locuta *φ Merkel.* — 51 totam possum] *LG*, possum totam *φ Merkel ed. mai.* — 53 facturum *corruptum esse videtur*;

fortasse ex glossa futurum *ortum, qua* venturum *explicabatur*; ut nostram *Bentley*. — 55 hos ... ortus] *LG*, hunc ortum ς *Merkel*. — **6,** 8 cognitus est ... iste] cognita sunt ... ista *L*. — viro] '*fortasse* diu' *Riese*. — *vv. 15 sq. deleverunt Heinsius Schrader Merkel*; *Riese v. 16 spurium habet*. — 16 bonum] *LGφ*, bonae *pauci vulgo*. — 26 principiumque] *φ*, principiumue *LG*. — 30 dolor] *φ*, pudor *LG* (*ex v. 31*). — **7,** 12 num] *pauci*, non *Gφ Merkel ed. mai*. — 13 facie] ς, fatis *Gφ*. — *vv. 16 sq. deleverunt Merkel et Riese; Schrader 17 sq. spurios habuit*. — 28 fata secuta] *pauci*, facta secuta *G*, facta ruina *φ Merkel*, facta remissa *Muretus Riese*. — 29 nulla] *Gφ*, non sit ς *Merkel*. — 30 neve vir a] *G*, deuia nec *φ* (*in quo* ne) ς *Merkel*, nec iuuenis *Bononiensis Riese*. — 36 strepitus] *G*, strepitum *φ vulgo*. — 41 haec] *nescio quis*, et *Gφ Riese*, id ς *Merkel*. — cuicumque] *unus Mediceus*, quodcumque *Gφ Merkel ed. mai*. — 51 victrix omnem] *G* (*in quo m² s. v. VII.*) ς, septem uictrix *φ vulgo*. — **8,** 1 consistere] *G*, conscendere *φ vulgo*. — curru] *G¹*, currus *cet. vulgo*. — 3 vellem] *φ*, mallem *G*. — 12 tibi fertque feretque] *φ*, tulit fert referetque *G*. — 15 tibi pennasque potest] *G*, potest (potes *φ*, *unde Merkel* potens) pennasque tibi *φς vulgo*. — 17 rogare] *G*, precari *φ vulgo*. — 20 tum] *G*, tunc *φ vulgo*. — 38 qui ... qui] *G*, quis ... quis *φ*, quid ... quid ς *vulgo*. — 41 at] *G* (*s. v. m²*) *φ*, a *G¹*; '*fortasse* an ... loco?' *C. Schenkl*. — **9,** 5 positaque] *G*, positumque *φ vulgo*. — 12 venit] *G*, dari *φ* Riese, sequi *unus Zulichemianus Merkel*. — 18 fuit] *Gφ*, sedet *ex tribus codd. novissimis vulgo*. — 32 retardet] *Gφ*, moretur *Palat. II., Vat. pr. alii Merkel ed. mai*. — 34 consicuisse] conticuisse *G*, subsecuisse *φ*, consecuisse ς *vulgo*. — **10,** 4 barbaria] *Gφ*, barbarie *pauci vulgo*. — 6 quae] *Gφ*, quam *pauci vulgo*. — 10 est] *G Merkel ed. mai.*, *om. φ*, *post* gelu *dett. pauci vulgo*. — 11 dum] '*fortasse* tum' *C. Schenkl*. — 11 vetat] *Merkel*, patet *codd.* (*quod ex versu sequenti irrepsit*), volat *Madvig Adv. II 99*. — habitare] *G*, iniecta *φ Merkel ed. mai*. — 12 patet] *G*, liquet *φ vulgo*. — tremente] '*corruptum*' *Riese*. — 13 pluviaeve] ς, pluviaeque *Gφ*. — 47 in marmore] *Gφ*, ut

marmore *vett. edd. Merkel ed. min.*, ut marmora *Riese.* — 51 nimii boreae] *G,* boreae nimii *φ Riese.* — **11,** 1 Si quis] *G,* quisquis *Bernensis Riese, qui contulit v. 56 et Anth. lat. 510, 1; ac fortasse* si quis *in ceteris libris ortum est ex 10, 1.* — 3 eductus] *ς*, educatus *G,* et pastus *φ*, nutritus *dett. duo vulgo.* — 5 quo se tua] *G* (*in quo* sua), tua quo se *dett. duo vulgo,* aut quo se *φ.* — 24 quilibet] *Gφ*, quamlibet *ς vulgo.* — 25 ego, quod] *Gς*, qui *φ vulgo.* — 27 certaret] *Gς*, certabat *φ vulgo.* — 28 vinctus ad Haemonios ... equos] *G,* tractus ab Haemonio ... equo *φ vulgo.* — 43 sed] '*fortasse* et' *C. Schenkl,* vel *Rappold p. 814.* — 45 dextra] *φ*, dextro *G.* — 46 hac] *G,* huc *φ* vulgo. — 52 princeps] *Heinsius, cf. Callim. fr. 119, 1,* praesens *codd. Merkel, quod etsi quodam modo explicari potest, tamen reiciendum est.* — 54 exhibuit] *G,* emisit *φ vulgo.* — gemente] *Gφ, quod fortasse ex* geminos *ortum est, Merkel ed. mai.,* tremente *ς vulgo* ('*corruptum*' *Riese*), fremente *Pol., quod maxime adridet.* — 62 Neptuni minor est] *φ*, Neptunique minor *G*; '*fortasse* Neptuni minor a!; *nam* que *et* est *versus explendi causa inserta esse videntur*' *C. Schenkl.* — **12,** 1 annoque peracto] tandemque peracta *Koch Symbol. Ritschel. 349 Riese.* — 2 antiquis ... Maeotis] intepuit ... Tomitis *Lachmann ad Lucr. p. 38*; '*visa sanum non videtur; fortasse* ipsa' *Riese.* — 6 violam] *G,* uiolas *φ vulgo.* — quae ... nata ... venit] quam ... terra ... uehit *φ vulgo.* — 9 matris crimen] *G,* crimen matris *φ vulgo.* — 12 exit et expandit] *G,* excitat e tepida *φ Riese,* exserit e tepida *ς Merkel.* — 14 *et* 16 nam] *G,* sed *φ Riese.* — *15 sq. G in mg. m*^{2}*, om. φ; distichon suspectum.* — 20 vertitur] *G,* uoluitur *φ vulgo.* — 24 proque] *G Merkel ed. mai.,* cumque *φ vulgo.* — 27 at] et *Wilamowitz-Moellendorf p. 4.* — 28 duro ... fodiuntur] durae ... fodiantur *G, quod fortasse retinendum* quaeque *in* quodque *mutato.* — 31 incipient aliquae tamen] *G Merkel ed. mai.,* si tamen incipient aliquae *φ vulgo;* '*fortasse* tandem' *C. Schenkl.* — 36 nisi] michi *G*^{1}. — ararit] *Heinsius,* araret *codd.* — 40 huius] *G Merkel ed. mai.,* usus *φ vulgo.* — *vv. 41 sq. post 36 transponit Wilamowitz-Moellendorf l. c.* — 42 certo] '*fortasse* certe' *Riese.* — 47 te quoque bellatrix] *G,* teque rebellatrix *φ vulgo.*

— 53 hic] G^1, hoc G^2φ *Merkel ed. mai.* — **13,** 1 gigni] *G,* nasci φ *Riese.* — 3 miseri] *G,* miseros φ *vulgo.* — 5 inesset] *G,* adesset φ *vulgo.* — 9 inque relinquendo] iamque relinquenda *Heinsius vulgo.* — 13 solitum] *plerique Merkel ed. mai.* soliti *pauci dett. vulgo.* — 17 dem propere] *codd.* (*nisi quod in omnibus fere male scriptum est* propric, *quod recepit Merkel ed. mai.*), deproperem *Burmannus vulgo.* — 21 cupressu] cupresso *Merkel in ed. min. ex paucis dett.* — 23 nihil] *G,* nil φ *vulgo.* — **14,** 2 quid] *plerique,* qui *dett. aliquot Merkel.* — 5 colligis] φ, conficis *G* (*ex* conligis *ortum*), suscipis *pauci Merkel.* — 10 domini poenam] *G Merkel ed. mai.,* poenam domini φ *vulgo.* — 30 barbariemque] *G,* barbariamque φ *Riese.* — 39 si] cuiụs *G* (uṣ *eras.*); *cf. IV 1, 89.* — 41 nec] non *G.* — 51 igitur] *G,* legas φ *vulgo.*

LIBER QUARTUS.

1, 10 versat] *dett. pauci,* pulsat *G (ex* pulsa*),* iactat φ *Riese.* — 19. petentem] tenentem *Merkel Riese.* — 21 nec iter nec Thracia tela] φ, nec (*om. G*) inter nec (*in G add.* m^2) militis ensem *LG* (*glossa vitiati*). — 26 iūncti] adiuncti *dett. aliquot Merkel ed. min.* — 31 lotos] *codd. praeter L, in quo* lotus, *quod recepit Riese.* — 42 iugis] *G*φ, modis *L*ς. — 50 sollicitae] *Scaliger,* sollicitas *codd.* — 60 laeva] *unus dett.,* saeua *cet.* — 81 saepe] *v. l. in paucis dett.,* sede *codd.* — 82 agit] *dett. aliquot,* habet *cet.* — 86 lenta] *dett. aliquot,* longa *cet.* — 102 rogos] *LG,* focos φ *vulgo*; *sed cf. Epist. her. VI 42.* — **2,** 6 tinguat] *Vat. prim. et pauci,* pulset *cet. Merkel ed. mai.* — 26 ipsa] *Mediceus,* illa *cet. Merkel ed. mai.* — 29 figit] φ, fixit *LG.* — 31 et adhuc oculis] *LG,* oculis et adhuc φ *Merkel.* — 34 promissis] *L,* prolixis *G,* demissis φ *Merkel.* — 37 hi] L^1, hic G^1 (hii m^2) *cet. vulgo.* — 40 tulit] *T. Faber,* fuit *codd.* — 53 paventes] *dett. pauci,* canente *aut* -tē L^1, canentum *G, quod ex* canet (*v. 52*) *ortum est,* calentes φ *vulgo.* — 54 quadriiugos] *L,* quadriiuges *G.* — 55 et] *om. pauci dett. vulgo.* — 60 fuga] *LG,* via φ *vulgo; cf. Forbiger ad Verg. Aen. I 317.* —

67 fingendo] *LG*, fingenti *φ vulgo*. — remotis] *LG*, remoto *φ vulgo* — 68 percipiciendus] perspiciendus *LG*. — **3**, 11 timeam] *LGφ*, nimium *pauci dett. Merkel*. — 13 et] *LG*, quod *φ Merkel*. — vis] scis *Koch Symbol. Ritschel. 350*. — 23 num] *Mediceus*, tunc *cet*. — 25 aestus] questus *Bentley Riese*. — 29 cruentum] *LG*, peremptum *φ (fortasse ex III 3, 67) Merkel ed. mai*. — 33 quod] *LG*, quia *φ Merkel ed. mai*. — sum] sim *LG*. — 41 per] prope *Bentley Riese*. — 42 pectora] *LG*, corpora *φ Merkel ed. mai*. — 47 uti] *Riese*, ute (*ex* utei) *LG*, dum *φ Merkel*. — 64 num] L^3 (L^1 cum) *G*, non *φ Merkel*. — 70 rubor] pudor *LG*. — 76 virtutis] uirtuti *Vat. prim*. — 78 iacet] *LG*, uacat *φ Merkel*, uacet *Gottorp*, *unde Heinsius* vacet . . . vacet *voluit*. — 83 munere] *corruptum*; '*fortasse* momine' *C. Schenkl*. — freta es] trita est *Merkel Riese*; *pessime*. — **4**, 4 nervis] LG^1, numeris G^2 *φ Merkel ed. min*. — 13 est] *om. φ Merkel*. — 28 noli certe *G*. — 32 magnae] *LG*, altae *dett. pauci Merkel*. — 34 sed prius auctori sunt data] *G* (*in quo* m^1 nota *pro* data) ς sed sunt (*expunxit* m^3; *supra scr.* prius) auctori sunt non tua (m^3 sunt data) *L*, *unde Riese* sed sunt a. iam data. — 45 per quem] *fragm. Vat. Bentley*, pro quo *cet. vulgo*. — 47 vivat] uiuant *L*, vivam *Wilamowitz-Moellendorf p. 4*. — 52 locus] L^1*φ*, locum *G Merkel*. — *vv. 65 sq. delevit Bentley*. — 76 ob ... funera] *LG*, ab ... funere *φ Merkel*. — *vv. 85 sq. suspecti*. — **5**, 1 pars] *LG*, sors *φ Merkel*. — 18 pium] *LGφ*, mei *pauci dett. Merkel ed. mai.*, tui *Merkel ed. min*. — 20 veniat] *L* (*in quo* veni*t, *legendum esse* veniat *adparet ex v. 21, ubi post* caput *legitur* veniat, *sed expunctum*), venit *G*, veniet *φ vulgo*. — 33 taeda te] *φ*, lecto te *Palat. II*, lett tibi *L* (tibi *add.* m^3), lecto tibi *G*, *quod ex glossemate ortum est*. — **6**, 12 facit] cauet *L*. — 13 renovantis] L^3 *alii*, removentis L^1, scindentis *G*, findentis *φ Merkel*. — 14 rigidas] *LG*, rigidos *φ vulgo*. — 28 hoc] *LG*, haec *φ Merkel ed. mai*. — 29 nihilum] *LG*, minimum *φ vulgo*. — 40 accedunt] *codd. Merkel ed. mai.*, accedent *Heinsius vulgo*. — 48 me ... movent] *L*, mala ... nocent *G*, *unde* male ... nocent *Heinsius Merkel*. — **7**, 7 ei] *scripsi*,

a *Riese*, cur *codd. Merkel.* — quotiens] totiens φ *Merkel.* — 15 hominis] φ, hominum *G.* — 17 Gigantas *ex uno dett. Merkel.* — 18. Gyan] *G*, gygen φ *vulgo, cf. Hor. Carm. II 7, 14.* — 24 rara] *G*φ, nulla λ *Riese.* — venisse] *scripsi Riesio suadente, qui in praef. p. XXVII adnotavit 'malim* venisse', venire *codd. vulgo.* — **8**, 9 parvam] 'patriam *vel* propriam *puto' Riese.* — 21 ubi] *G*, ut φ *vulgo.* — 40 est] *om. unus dett. vulgo.* — 41 axe boreo] *G*φ *Merkel*, boreae p. sub axe λ *Riese.* — 43 Delphi] φ, delfis *G.* — **9**, 10 istinc] *liber Junii*, istic *G*φ, istuc *pauci dett. Merkel.* — 26 perpetuae] *G*φ, perpetuum λ *Riese.* — 29 iam torvus] *G*, tamen acer φ *vulgo.* — 31 receptus] G^1, recessus G^2φ (*cf. Met. I 340, ubi itidem codd.* recessus). — **10**, 5 hinc] hic *G.* — 7 et a proavis usque est] *G et* φ *(in quo* id *pro* et*)*, id est usque a proavis *edd. vett. vulgo.* — 8 modo] *G*φ, sum λ *Riese.* — 19 puero] *G*φ, parvo λ *Riese.* — 24 temptabam] *G*, conabar λφ *vulgo.* — 26 scribere] *G*φ, dicere λ *vulgo.* — 30 et] '*an* set?' *Riese; 'fortasse* at' *C. Schenkl.* — 31 vitae frater] *G*φ, frater uitae λ *Riese.* — 44 nocet] *G*φ, necet λς *Merkel ed. min. et Riese.* — invat] φ, iuuet *G Merkel ed. min. et Riese.* — 46 sodalicii] sodalicio *dett. pauci Merkel.* — 49 et tenuit] *G*φ, detinuit λ *Riese.* — 57 iuvenalia] *G*, iuuenilia φ *Merkel; cf. II 167, 339.* — 64 studio] *G*φ, studiis λ *Riese.* — 79 ademptum] G^1, adempto G^2λφ *Riese.* — 80 matri] φ, matrix *G* (*i. e.* matris). — iusta] *Cuiacius*, busta *codd.* — 85 restat] *G*, restant φ *Merkel ed. mai.* — 96 equus] λ, eques *cet. Merkel ed. mai.* — 107 terra casus pelagoque] *G*, casus terra pelagoque φ *Merkel ed. mai.*, casus pelagoque terraque *Merkel ed. min. (ex typothetae errore) Riese, cf. IV 8, 15; disputavit de hoc loco S. Brandt Ann. phil. 1883, p. 78, cui recte oblocutus est E. Goebel ibid. p. 192.*

LIBER QUINTUS.

1, 7 iuvenalia] *G*, iuuenilia *L*φ *Merkel.* — lusi] *G*φ, scripsi λ *Riese.* — 9 subiti perago] *G*φ, perago subiti λ *Riese.* — 16 non est scripta quod ista legat] *Bentley*, numquam (umquam *in ras.* m^2 *G*)

scripta quod ista legat *codd.*, numquam scripta modesta legat *Merkel*, numquam tristia scripta legat *Riese, qui in praef. p. XXVII* '*an* mea ne tristia *etc.?*' — 18 aptior, ingenium come, Tibullus erit] *G*, et plures quorum nomina magna uigent *φ vulgo.* — 23 animos] *G*, socios *λφ Merkel ed. mai. Riese.* — 24 numinis] *C. Schenkl*, nominis *codd. vulgo.* — sui] *G*, mei *φ vulgo.* — 28 ingemuisse] *Bentley*, ingeniosa *codd. vulgo.* — 34 est] *Gφ, om. λ, post* mora *pauci vulgo.* — 44 malo ... meo] ioco ... meo *codd. praeter paucos, in quibus legitur* meo ... loco *et Hugenii librum, in quo correctum est* meo ... malo, *quod etiam T. Faber coniecit et recepit Merkel.* — 46 barbariam] *Gφ*, barbariem *λς vulgo.* — 58 et] *G*, hanc *φ vulgo.* — 63 exaestuat] G^1, cor aestuat G^2*φ*, coaestuat *Rothmaler (p. 11) Riese.* — 67 neque] *Gφ*, nec *λς vulgo.* — 71 ipsa] *G*, ipse *Palat. II φ.* — emendo] *G*, hoc mando *φ vulgo.* — hic] *G*, hinc *φ vulgo.* — 74 ero] *Gλ* ('*recte?*' *Riese*), eram *φ vulgo.* — 79 istuc] *Merkel ed. min. Riese*, istos *codd.*, isto *T. Faber Merkel ed. mai.* — **2**, 23 amoenos hostia flores *G.* — 41 lassis] G^1, lapsis G^2*φ vulgo.* — *inde a v. 45 novum carmen incipit φ.* — 59 quoniam] *φ*, quia me *G*; '*fort.* quia me meruisse videbam *scribendum*' *C. Schenkl.* — **3**, 7 Cynosuridos] *Gφ*, Erymanthidos *λς Riese.* — 15 hederae] G^2*φ*, me de G^1 (?), uatem *λ (ex v. 31) Riese.* — 23 flumine] *Gφ*, gurgite *λ Riese.* — 24 decolor] *G*, discolor *φ Merkel.* — 40 vacet] *φ*, caret *G.* — 42 clara] *codd. praeter librum Hugenii, in quo* Cressa, *quod recepit Merkel.* — 53 ita] *G*, quoque *φ Merkel ed. mai.* — **4**, 7 quaerit] '*non expedio, quo modo construendi sint hi versus, nisi* quaeret *scripseris et verba* ostendi ... aquas *per parenthesim posita esse statueris*' *C. Schenkl.* — 9 *sq.* mollia prato gramina] *G*, gramina prato mollia *λς Riese.* — *13 sq. deleverunt Heinsius et Bentley.* — 14 ut non] ne mihi *duo dett. Merkel ed. mai.*, ut mihi *cod. Puteaneus Merkel ed. min.* — dolenda] docenda *Burmann Merkel ed. min.* — 21 patrias teneat] *G*, teneat patrias *φ vulgo.* — 23 carior] *G*, carius *φ vulgo.* — illi] *ς*, ille *Gφ vulgo.* — 38 indoluisse] *Gφ*, condoluisse *λ Riese.* — **5**, 16 perfuncta] *Gφ*, defuncta *λ Riese.* — 32 consilio ... aethera,

Ponte, tuum] *Claudius Civilis Obs. misc. nov. I 137,* consilium ... cetera pene tuum *G, eadem fere φ, in quo* pene meum. — 41 ergo] *G,* igitur *φ vulgo.* — 42 fuit ... mihi] *Gφ,* mihi ... fuit *λ Riese.* — 43 heroisin] *Salmasius,* heroibus *codd.,* herodibus *Scaliger cum libro Moreti.* — 45 mores] *φ,* moris *G,* secum *λ, unde* nec non *Riese.* — 58 Laudamia] Laudomia *G,* Laodamia *cet. vulgo.* — 59 mallem] *dett. aliquot,* malles *Gφ Merkel ed. mai.* — **6,** 11 numquid] *liber Combii,* numquam *cet. Merkel ed. mai.* — 26 inproba verba] *G,* uerba proterua *φ vulgo.* — 27 vel] *dett. duo,* non *cet.* — 36 quereris] reris *Pol. et unus dett. Merkel.* — 41 circumstat] *φ,* circumdat *G,* circumstant *ς Merkel ed. mai.* — 44 segetem] *G,* segetes *φ,* Cererem *λ Riese.* — 45 tumores] *Berolinensis,* timores *G,* furores *φ Merkel ed. mai.* — **7,** 3 contigerit] *φ,* contingit *G.* — 4 manet] *G,* erit *φ Merkel ed. mai.* — 21 heu, nil vestrorum oblitus amorum] *C. Schenkl cum Aldina II, in qua* heu non *legitur,* heu nullus eorum oblitus amorum *G,* heu Naso suorum oblitus amorum *cod. Seguerianus Merkel,* igitur tenerorum lusor amorum (*φ* Naso *pro* igitur; igitur *om. λ, unde* populis *Riese*) *φλς Riese, quae ex III 3, 73, IV 10, 1 petita sunt.* — 23 non et] *Heinsius,* et non *libri.* — 35 lacerata] iactata *Bentley.* — 36 Caphcream ... aquam] *G et φ, in quo* Caphaream (*Merkel*), Capharea ... aqua *λς et Riese, qui* Capherea. — 42 coner] *ς,* cogar *Gφ.* — 53 nemo est populo] G^1, non est populo G^2*φ Merkel,* populo non est *λς Riese.* — 55 ille] *G,* ipse *φ Merkel.* — 57 en] *Gφ,* et *ς, quod adridet Riesio.* — 65 meque ipse] *ς,* mecumque *G,* me sicque *φ,* '*fortasse* memetque' *C. Schenkl.* — 66 summoveoque] *G,* dimoveoque *φ Merkel.* — 68 consequar] *Gφ,* consequor *ς Riese.* — **8,** 5 placidumve] *Gφ,* placidumque *λς Riese.* — 9 at] *φ, om.* G^1 (G^2 *an s. v.*), a *Heinsius Merkel.* — 11 naufragium qui mersit in aequora] *scripsi Tankium secutus, qui p. 50* navifragum qui mersit in aequora *coniecit,* naufragiumque viros et in aequora (aequore *ς*) *codd.,* naufragium qui rasit in aequore *Merkel,* navifrago piratas aequore *Heinsius Riese.* — 13 negarat] *G,* negauit *φ,* negabat G^2*ς Riese.* — 17 venit] *Heinsius,* manet *codd.* (*ex v. 16*) *Merkel.* — 27 per uim non

est λ *aliique dett. Riese.* — 30 dabit] *T. Faber,* petam *codd. fere omnes Merkel ed. mai., qui in ed. min. recepit* dabit, roganda *in* rogare *temere mutato,* putat *dett. pauci, unde Madvig Adv. II 99* veniae iura rogata putat. — **9**, 6 legor] *G,* legar φ *vulgo.* — 7 te nosset λ *aliique dett. Riese.* — 8 ferant] ς, ferunt *Gφ.* — 15 perhorruerit] *G,* perhorreret φ *Merkel.* — 17 spectarit] ς, spectaret *Gφ Merkel.* — 25 se] *pauci dett., om. cet., qui* iam *post* est *inserunt.* — 28 luctantem] ς, latrantem *Gφ.* — 31 voluntas] *G,* thalia φ *vulgo.* — 35 si non] φ, sed (s;) non *G,* nisi me *Merkel ed. min. Riese.* — 37 vitale] *Gφ Merkel ed. mai.,* solare *duo dett. Merkel ed. min.* — **10**, 9 in nobis] *codd.,* in rebus *Merkel,* hic omnis *Riese.* '*fortasse* hic nobis' *C. Schenkl.* — 11 sq. nam peragunt ... suntque magis *Madvig Adv. II 100.* — 13 litus] ς, tellus *G,* ralus φ. — 16 sibi non] *Gφ,* non de ς *Riese.* — 19 aves] *G,* avis ς *vulgo.* — 23 rus qui] *Heinsius,* qui iam *codd.* — 32 corpora] *Gφ,* pectora ς *Merkel ed. min.* — 41 se] *C. Schenkl,* me *codd. vulgo*; inridere aliquid *Madvig Adv. II 100.* — dici] *Heinsius,* si quidē *G,* si quid φς *Merkel.* — putant] puto *unus Bononiensis Riese. hoc distichon immerito ab Ovidio abiudicarunt Heinsius et Bentley.* — 45 Lachesim] *G,* lachesin φ *Merkel.* — 48 Scythicis] *Gφ,* Geticis λ *et pauci Riese.* — **11**, 13 nec mersa] non fracta *Palat. II et liber Bersmanni Merkel.* — 16 quae] *G,* qui φ *Merkel ed. mai.* — 17 illi] *G,* ullum ς *vulgo.* — **12**, 6 mea ... potest] *G,* potest ... mea λ *Riese.* — 7 funere] in funere *liber Buslidianus.* — plaudat] *G,* ludat φ *vulgo.* — 17 vestri] φ, nostri *G.* — 18 et] *Gφ,* ut ς *vulgo.* — 19 ecce] *scripsi,* esse *Gφ,* ipse ς *vulgo.* — quietum] *G,* quieto φ *vulgo.* — 21 rubigine] *G,* robigine φ *vulgo.* — 23 renovatur] *G,* renovetur φ *vulgo.* — 28 vacabit] *Gφ,* vacarit ς *vulgo.* — 30 redire] videre *A. Jahn vulgo;* '*fortasse* illic qui (illi cui *G*) fueram posse redire' *C. Schenkl.* — parem] meum *G.* — 33 saepe] si qua *Bentley.* — 35 *sic G,* carmina scripta mihi sunt nulla aut φ, carmina nulla mihi sunt scripta aut ς *vulgo.* — 55 *om. G, in mg. add.* m², *sed erasus.* — 56 hostilis] *Merkel,* possint *G,* possunt φ; omnia sunt Getici *codd. aliquot recentissimi Merkel ed. mai.* — tumore] *Bentley,*

timore *codd. vulgo.* — 58 nam] *Gφ,* iam ς. — 62 et] *G,* est *cet. vulgo.* — **13,** 6 id quod] *Heinsius,* sed quod *Gφ,* me quoque *λς Riese.* — 9 quid] *G,* qui *φ vulgo.* — 12 sed] *C. Schenkl,* si (pro s;) *G,* et *φ vulgo.* — 15 possit] ς, posset *Gφ Merkel ed. mai.* — 27 lenta] *C. Schenkl,* multa *Gφ,* longa ς *vulgo.* — 28 sermonem] *pauci,* sermone *G,* sermoni *φ vulgo.* — 34 *interpunxit C. Schenkl;* distant (*sic λ*) quọ *Kreussler Riese.* — **14,** 6 nec] *Gφ,* non *λς Riese.* — 22 tantum] *Merkel,* tụanta *G,* tanta ς, semper *φ Riese; corruptum* tuanta *non expedio.* — 23 area de] *Withof Praemet. crucc. critt. 137,* par eadē *G,* par ea de *φ.* — 28 est] *om.* ς *Merkel ed. min.* — id] et *λ Riese.* — 29 est] *om. φ Merkel.* — 45 ille] ipse *λ Riese.*

IBIS.

G = liber Galeanus 213 (bybl. S. Trin. Cantabrig. O.7.7) saec. XII. **T** = liber Turonensis 879 saec. XII. exeuntis. ς = codices deteriores aut omnes aut complures. **vulgo** = editiones Merkelii, Riesii, Ellisii.

11 sq. *leguntur apud Eutychen Gramm. lat. V 475, 16 sqq. K. ubi hae scripturae inveniuntur* gelidas . . . oras . . . . . . suo. — 16 vivi] *G*, miseri *cet. vulgo.* — 23 est] *om. T.* — 27 audiat] *G*, audiet *cet. vulgo.* — 30 qua] *G ς*, quod *T ς Riese.* — ei] *Merkel*, hei *vel* heu *libri*; et *dett. unus Riese.* — 34 gelido tepidus] *G*, tepidus gelido *cet. vulgo.* — *post v. 40 leguntur vv. 131 sq. in T et dett. plerisque, vulgo recepti; om. G et dett. duo.* — 49 nomen in hoc] in hoc nomen *dett. unus Riese.* — nec] neque *G.* — 59 quis] qui *ς vulgo.* — quis sis nondum] nondum quis sis *G.* — 67 huc precor] nunc precor *G T.* — vestras omnes] omnes vestras *dett. unus Riese.* — 82 chao] *ed. Ven. a. 1474*, cori (chori, thori) *libri.* — 86 pars sit] *G ς*, sit pars *T ς Riese Ellis.* — 99 ominibusque] nominibusque *Vindobonensis Merkel Riese.* — 107 calidus] *Florilegia*, clarus *codd. Riese.* — 119 defecta] deserta *Vindob. aliique dett. Riese.* — 123 sq. spiritus artus deserat] deserat artus spiritus *T Riese.* — *post 130 in codd., ex quibus G om. vv. 129 sq., hoc distichon interpolatum legitur* finiet illa dies, quae te mihi subtrahet olim,| finiet illa dies, quae tibi (*sic G*, mihi *cet.*) tarda uenit. — *vv. 131 sq., ut male repetitos (cf. ad. v. 40) eiecerunt Merkel Riese.* — 133 arcu] iaculis *ed. Ven. 1477 Merkel.* — 137 tecum bella geram] *G*, bella geram tecum *cet. Merkel Riese.* — iras] iram *G.* — 138 inde meis]

C. Schenkl (cf. Eph. gymn. Austr. 1883, 264), in manes *codd. vulgo; Riese vv. 139 sq. spurios habet.* — dabo] dabit *Heinsius Merkel Riese.* — 139 tum] tunc ς *Merkel.* — 140 exsanguis] *T*, exanimis *cet. Merkel Riese.* — 141 sq. '*spurii?*' *Riese.* — 141 tum] *T*ς, tunc *G Merkel.* — 142 forma] larva *Salvagnius Merkel.* — 143 nollem] nolim *dett. unus Merkel Riese.* — 157 saeva] torta *Vindob. Merkel Riese.* — 158 conscia] sontia *Heinsius.* — 161 continget] contingent *Vatic. Merkel.* — 171 fugabere] uocabere *G.* — 172 tenet] tenent *Vindob.* — 179 summus qui distat] qui distat summus ς *Ellis.* — 187 virorum] reorum *Heinsius Merkel Riese.* — 189 tradas] credas *G.* — 191 erit et] *G* ς, et erit *T* ς *Merkel Riese.* — 208 levisve] *G*, teuisque *cet. Merkel Riese.* — 209 inluxit] *G*, effulsit *T*, affulsit *cet. Merkel Riese.* — 219 inpurae] *G*, inpura *T* ς *Merkel Riese.* — alvo] alvo est *codd.* praeter *Par. 7994 saec. XIII.* — 223 ulvis] *Heinsius*, undis *codd. vulgo.* — 227 inbuerunt] *Harleianus 2538*, inbuerant *cet. Merkel Ellis.* — 241 at] et *Harl. Merkel Riese.* — 246 dent modo di] *codd.*, di modo dent *Merkel Riese.* — 247 accedant] *codd.*, accedent *Merkel Riese.* — 248 experiare] ς, experiere *G T* ς *Merkel Riese.* — 254 inermis opem] *cod. 36 Sem. Patavini saec. XVI*, inerme potens *cet.* — 255 in Aleïa decidit arva] *Heinsius*, aliena in decidit arua ς, alienis decidit arvis *GT*ς. — 273 tumidis melior] melior tumidis *dett. pauci Merkel Riese.* — 282 Hercei] *liber Parm nsis*, rethei *codd.*, Rhoetei *Merkel Riese.* — 283 a] de ς *Merkel Riese.* — 285 Euryloehi] Euryali *Merkel.* — 289 parum metis] *Sanctius*, parum mitis *codd. Ellis*, operum mitis *Merkel*, procul Scythiae pendens in rupe Prometheus *Riese.* — 290 sanguine] corpore *Vindob. aliique dett.*, *unde Riese* corpore vivus alas. — 291 ut Erechthides] *Ellis, qui in textu exhibuit* Echecratides; ethreclides *G, cet. magis minusve corrupti*, velut Etracides *Merkel*, velut Eurycrates *Burmann Riese.* — victus] *T*, quintus *cet. vulgo.* — 314 ossa] *G*, ora *cet. Merkel Riese.* — 323 Milo] milon *Leidensis Merkel.* — 325 Aphidantum] *Ellis*, Adimantum *codd. Merkel Riese.* — Phialesia] *Ellis (cf. Paus. VIII 39, 2)*, philesia *G*, Phliasia *Scaliger Merkel Riese*, Phylacesia *Ellis (in textu).* —

327 Lenaeus] lemneus *Vind.*, Lemnaeus *Riese.* — 329 Thrasylli] ς, Thrasyli *GT.* — 333 passa est genus Hippomeneïa] *codd., nisi quod G* ipomenia, *alii alias corruptelas praebent,* passa genus Hippomeneïde *Aldina vulgo.* — 334 et Aetaea] in Actaea *T Merkel Riese,* Erechthea *Heinsius Ellis.* — 343 Dryantiadae] *G,* dryantidae *cet. Merkel.* — 349 venerem iunxit] iunxit uenerem *T et Vindob. Merkel Riese.* — 357 Thyesti] Thyestae *Merkel.* — 363 sq. quorum vestigia vultus bracchia] *codd., nisi quod Vindob.* proiecta eadauera quorum *et Leidensis* oraque, *quae receperunt Merkel et Riese.* — 365 saepe] *G*ς, caede *T*ς *Merkel Riese.* — 378 teeta] *G*ς, torta *T*ς, versa *Merkel.* — 381 Therodamanteos] terodomanteos *G,* unde Theromedonteos suspieatur *C. Schenkl (l. c. p. 267), cf. ex Ponto I 2, 119.* — 395 longum] ς, annum *GT*ς, tantum *suspicatur Ellis.* — 402 temporibus] *GT*ς, uulneribus *Vindob. aliique dett. Merkel Riese.* — 409 vidit laeto] *GT*ς, laeto uidit ς *Merkel Riese.* — 411 meritis preeibus mea] ς, meritis iustis mea *GT*ς, mentis iustissima *Ellis* (iustissima *ed. Bonon. 1480).* — 416 qui] *GT,* quae ς *Merkel Riese; in verbis* qui . . . erit *corruptela latere videtur.* — 417 et] *Aldina,* ut *codd.* — 418 usque] sepe *G.* — 424 eonfieiare] *G*ς, destituare *T*ς *Merkel Riese.* — 427 sq. Solis . . . rursus] *G*ς, rursus . . . Solis *T*ς *Ellis.* — 432 ut] *Micyllus,* tu *codd. Merkel Riese.* — ut Teleique] *Ellis,* tu teleique *G*[1], tereidesque *unus ex dett. Merkel Riese.* — 441 aut] *G,* utque *T,* atque *cet. Merkel Riese.* — 444 iactis] sparsis *dett. aliquot Riese.* — 445 Penthides] Panthoides *Ellis, Euphorbum, Panthoi filium, hoc loco significari suspicatus.* — de fratre] *T*ς, fraterque *G*ς *Merkel.* — 453 Attis] Attys *Merkel.* — 461 Lyrnesius] *ed. princ.* ligneius *vel* lignesius *codd.,* eigneus *Conrad. de Mure in rep. voc., unde* Cygneïus *Merkel,* Cycneïus *Riese.* — 468 Dexionesque] *G,* dexithoesque *vel* desithoesque *cet., unde* Dosithoësque *Merkel Riese.* — 469 Maia] Maia est *T et unus ex dett. Merkel Riese.* — 473 Macedo] ς, macelo *T* (*Ellis*), machelo *G.* — ictus] *T*ς, iaeta est *G*ς, icta est *Ellis.* — 476 Thaso] *Vindob.,* traso (thraso) *cet. Ellis; cf. Hyg. fab. 247.* — 483 cautius] *G,* cautior *T*ς. — 490 sanguine tinxit] *G (s. v.) cet.,* nomine fecit *G Ellis; sed cf. Trist. I 1, 90*

(*Eph. gymn. Austr. 1883, 263*). — 497 Lindia] *G* ς, lidia *T* ς, Lydia *Ellis* (*cf. schol. in G*), inuida *Merkel Riese*. — 498 invicto] *G*, inuito *T* ς *Merkel Riese*. — 500 Phalaeccae] *Heinsius*, paphagee *GT*. — 501 *legitur apud Eutychen p. 484, 2*. — 505 idem] '*an* idae?' *Riese*. — 506 Phryx et] *Merkel* (*sed altius mendum latet, cf. Eph. gymn. Ausstr. 1883, 268*), frigia *G* ς, phitia *T*. — 513 astacidaeque] *Conradus de Mure*, tacideque (i *supra* t) *G*, *alii alias corruptelas*. — decisa] *Vindob. et alter ex dett.*, defixa *cet. Ellis*. — cadavere] *Heinsius*, cadauera *codd. Ellis*. — trunco] *codd.*, stuto *Conradus de Mure*, *unde* sunto *Ellis*. — 514 hominis] homini *Francofurtensis Riese*. — 525 Oresti] Orestae *Merkel*. — 536 pedes] oculos *G*. — 543 Harpagides] *ed. princ.*, arpasige *G*, arpacides *dett. duo, alii alia*, Harpalyces *Salvagnius ex cod., Merkel Riese*. — 549 derepta] *scripsi cum Francof.*, direpta *cet. vulgo*. — 556 Gnosia] *T* ς, noxia *G* ς *Ellis*. — 562 arce] *dett. duo*, urbe *cet. Ellis*. — 567 acerno] *unus ex dett.*, agenor *cet.* — 570 ictaque] iactaque *T* ς *Merkel*. — 575 moribundus] *G* ς, moriturus *T* ς *Merkel Riese*. — 584 ut] et *T* ς *Merkel Riese*. — 585 vacuum] liquidum *dett. aliquot Merkel Riese*. — 588 omnis] '*fort.* amnis' *Ellis*. — 594 dilaniet] dilaceret *Vindob. et Conradus de Mure, Riese*. — 601 conprensa] *unus ex dett.*, conpressa *cet. Ellis*. — 605 Penthiliden] pentiladen *vel* penteliden *codd., nisi quod unus ex dett. et Conradus de Mure* penthidem; Penthiden *Merkel Riese*; † Penthiladen *Ellis, qui* Pantaliden *vel* Paetaliden *proposuit* (*cf. Eph. gymn. Austr. 1883, 268*). — 613 tecti] templi *Const. Fanensis*. — 617 ficto] falso *dett. pauci Merkel Riese*. — 619 Isindius] ς, isidius *GT* ς, in Isidis *Conradus de Mure Ellis*. — 620 Jo] Jon ς *Merkel Riese*. — 623 viscera] pectora *T* ς *Merkel Riese*. — 628 Rhesi] Rheso *Merkel Riese*. — 633 utque] utue *Vindob. aliique dett. Riese*.

EPISTULAE EX PONTO.

α = codex Hamburgensis bybl. urb. saec. XII., in quo desunt carmen tertium libri primi et omnia inde a III 2, 67. β = cod. Monacensis lat. 384 saec. XII. exeuntis vel XIII. ineuntis. γ = cod. Monacensis lat. 19476 saec. XII. **C** = $\alpha\beta\gamma$. ς = codices deteriores aut omnes aut complures. **vulgo** = editiones Merkelii, Kornii, Riesii.

LIBER PRIMUS.

1, 4 loco] ς, modo *C.* — 24 scrinia] $\beta\gamma$, carmina α. — 41 dearum] *Madvig Adv. II 101,* dianae *codd. vulgo.* — 63 manifestior] mansuetior *Gottorphianus Bentley.* — 65 sq. *delevit Heinsius,* 65—68 *Bentley.* — 75 relinquet] relinquent ς *Riese.* — **2,** *inscr.* Fabio *ante* Maximo *add. Riese.* — 9 videris] *Heinsius,* viderit *codd.* — 10 *om.* $\alpha\ \gamma$, audebo et (et *om.* β) propriis ingemuisse malis β (*ubi in mg.* atque modum penae notificare meae) ς *Riese.* — 18 circumeuntis] circueuntis β, '*recte?*' *Riese.* — 21 vallata] β (uelata *s. v.* m^2) γ, uelata α *Korn Riese.* — 23 laeti] *unus ex Vaticanis*, tecti *cett. Korn, qui olim* feti *coniecerat, Riese.* — 30 malis] mali *dett. quidam Merkel.* — 38 et . . . fit] ut . . . sit *dett. quidam Bentley.* — 49 amicis *Bentley.* — 88 humus] humum *Heinsius*; *cf. 5, 18.* — 90 dedit] $\beta^2\varsigma$, dabit $\alpha\beta^1\gamma$ dabat *Merkel Korn.* — 99 salvo sic sit sub Caesare terra] *Korn, quem secutus sum, quamquam mendum altius latere persuasum habeo; et videtur* sic *ex* sit, *quod sequitur, ortum esse;* salvo vigeat sub Caesare terra *Riese*; sub eo sic sit sub cesare (sit publice saro α) terra *codd., nisi quod in* β^2 *et Moreti libro haec leguntur foedissime interpolata* sub eo sit publica sarcina rerum, *quae receperunt Heinsius et Merkel.* — 103 petito] *Bersmann,* petit *Vaticanus,* petis *cet.* — 109 dignum est $\beta\ \gamma$. — 113 poterunt] *Riese (praef. XXIX),* poterant *codd. vulgo.* — 119 crudusve] *dett. pauci,* crudusque *cet. vulgo.* — 137 '*fortasse* dilectam ut semper' *Riese.* 144 meae] α, meae est $\beta\gamma$. — **3,** 13 demas nostrae] $\beta\gamma$, nostrae

demas ς *Merkel.* — 25 arte est] arte *Argentoratensis Merkel.* — 26 attenuanda *Paris. 7993 Merkel.* — 30 fecerunt] texerunt *dett. duo,* texuerunt *Barth Merkel.* — 35 cunctos] captos *Vaticani duo Merkel.* — 37 Roma est? ς, '*recte?*' *Riese.* — frigore] litore *excerpta Scaligeri.* — 47 genitus fueram] *β et liberItalus Bersmanni,* fueram genitus *cet. Merkel. Korn Riese.* — 51 uvas] herbas ς *Merkel.* — 53 terra laudes ς *Heinsius Merkel.* — 55 adspicias] aspicias *dett. pauci,* aspicies *β γ ς Riese.* — 56 vindicat] *β γ ς,* uindicet ς *vulgo.* — 65 et 66 zmirna *β.* — 73 reliquit] relinquit ς *Merkel.* — 84 horridiorque *Argentoratensis Riese.* — 85 sq. *damnaverunt Bentley Korn, tuentur B. Dinter (de P. Ovidii Nas. ex P. libr. comm. alt. Grimae 1865 p. 36 sq.), qui in v. 86* qui faciam *scribendum esse suspicatus est, Riese, qui v. 86 corruptum esse censet, Merkel; mihi hoc distichon ad lacunam maiorem explendam adiectum esse videtur.* — 92 sum] sim *edd. vett.* — 94 consuliturque] β^1, consuluitque $\beta^2 \gamma$ ς, consuluique *Paris. 7993 et Gudianus 223, quod adridet Riesio.* — **4,** 14 fructibus] frugibus *Heinsiani quidam.* — 19 malorum] *γ ς,* laborum *β ς, cf. v. 22.* — 31 sq. *damnaverunt Heinsius et Korn.* — sinistro] *Burmann,* sit histro *codd.* — 36 sacra carina] sā carina *α,* sacarina *γ* (⏑ *add. m.*²), sacra carina *β Paris. 7993 et liber Italus Bersmanni,* firma carina ς, densa c. *excerpta Scaligeri Korn.* — 42 Amor] amans *dett. plurimi* '*recte?*' *Riese; sed cf. III 3, 24.* — 46 onus] *Argentoratensis,* opus *cet.* — 49 possim] *Paris. 7993 et dett. pauci,* possem *cet. Merkel Korn.* — 50 genis] *Gud. 223 et liber Italus Bersmanni,* comis *cet. Merkel Korn.* — **5,** 10 coacta] '*possis* subacta' *Riese; sed nihil mutandum.* — 21 Lissus] *Merkel,* lixus *α β Korn,* licus *γ* (*in quo* cus *in ras. m*²) ς. — 22 frondes] *corruptum;* montes *Burmann Riese; an* fauces? — 53 quid] quod *Argentoratensis Merkel.* — 79 calida] calida es *α,* calide *γ;* calidae ... Syenae *β Riese.* — *ante v. 85 quaedam excidisse videntur; adloquitur poeta libros illos amatorios, qui ei exitium paraverant.* — **6,** 16 animi] animae *Vaticanus; cf. 8, 2.* — 23 qualicumque] qualiacunque *α et liber Italus Bersmanni,* qualia quoque *Riese.* — 42 arcuit] *γ ς* ('*recte?*' *Riese*), arguit *α β ς vulgo.* —

7, 21 sq. *suspecti Heinsio, damnaverunt Bentley et Korn.* — 22 eris] β (in quo eras *ex corr.*) γς, eras α ς *vulgo.* — 30 medio] memori *coniecit Korn.* — 52 dabat] dabit α, dedit *liber Junii* (*'recte?' Riese*). — 56 sed] et *Riese.* — 57 at tamen] *scripsi*, nec tamen *codd. Korn, qui* sentit *in* nescit *mutavit*, sed tamen *Riese*, nec mancum *Merkel.* — 61—66 *uncinis circumscripsit Weise*, 65 sq. *damnavit Bentley*; *mihi hi versus ad lacunam explendam adiecti esse videntur.* — 66 dator] *C. Schenkl*, dari αβ *Argent.*, dati ς, officii causam pluribus esse pati *Merkel*; dari *tenuerunt Korn, qui hunc versum lacunae explendae causa factum esse cum Th. Roepero statuit, et Riese, qui corruptelam in hoc versu latere contendit;* causam... ipse dare *Madvig Adv. II 101.* — **8**, 20 *versus legitur in* βγ, *qui* contuderit *praebent a Riesio in* contuderat *mutatum; om.* α; *in ceteris hic v. legitur* se nimis ulciscens extitit ipse nocens; *utrumque proscripserunt Merkel et Korn.* — 27 Stygias *C*ς, Scythicas ς; *'recte?'* Riese; *sed cf. IV 9, 74.* — 34 illa] usa α *Merkel Korn;* *'an* ista?' *C. Schenkl.* — 36 omnis] *'corruptum' Riese; sed cf. Rappold Eph. gymn. Austr. 1881, p. 814.* — **9**, *inscr.* Cottae *add. Riese.* — 17 funera] ας, uulnera βγς *Korn; sed cf. Trist. I 3, 22, 7, 30, 14, 20; V 1, 14; Ib. 16, quos locos contulit C. Schenkl in Eph. gymn. Austr. 1883, p. 265.* — 45 possim] possum βγ *et dett. haud pauci.* — 46 licet] liquet *Heinsius Merkel Korn*; quoi licet *Siesbye, cf. Madvig Adv. II 102.* — 52 versit] *Heinsius*, vertit *codd.* — **10**, 21 cibus est] *corruptum esse opinatur Riese; sed recte dixit Ovidius in gracilibus corporibus, eis praesertim, quibus fastidium cibus adferat (cf. vv. 7 sq.), tamquam cibum esse somnum; unde patet simul reiciendam esse Bentlei coniecturam, qui in v. 22* corpus ut ante suo *scribendum esse coniecit.* — 44 quisque] *'num* usque?' *Riese; sed nihil mutandum.*

LIBER SECUNDUS.

1 *inscr.* Germanico Caesari *in edd. vett. adiecta est*; triumphus augusti β. — 37 veros] ς, uersos *C*ς *Merkel Korn.* — 39 proelia]

Merkel, proflua *codd.; sed altius mendum latere videtur.* — 40 sua] *corruptum esse suspicatur Riese.* — 43 captivis] *dett. aliquot Naugerius*, captiuos *cet.* — 55 quiddam] *Heumann*, quaedam *codd.* — 67 quae] *C*, quod ς *Heinsius.* — 68 omina] omnia *in ed. Riesiana ex typothetae errore.* — **2,** 5 ei] ς, o *α β¹ γ Korn*, oe *β².* — quid] *β γ*, si *α ς Riese; an* cur? — 18 animi] *corruptum*, 'damni?' *Riese.* — *post v. 32 in α haec leguntur* qui rapitur | porrigit spinas dura quae saxa, *quae distichi ad lacunam in archetypo explendam conficti reliquiae sunt ex margine aut attrito aut circumciso in textum illata; in β in mg. m²* qui rapitur fretis quod praeter fata requirat | saepe creat molles aspera spina rosas; *utrumque distichon om. γ. quae in α leguntur mutilata in deterioribus ita sunt refecta* qui rapitur spumante salo sua brachia campi (*vel* tendens) porrigit ad spinas duraque saxa manus, *quorum in nonnullis haec coniuncta sunt cum altero, quod in β legitur, disticho. Merkelius denique ex deteriorum scripturis haec effecit* qui rapitur spumante salo, sua bracchia cauti porrigit et spinas duraque saxa capit, *quae et ipsa commenta sunt futtilia.* — 35 accipitremque timens] *α β ς*, accipitrem metuens *γ et Lipsiensis bybl. urb. Rep. I n. 7.* — 47 lassis] *C*, lapsis *dett. plurimi cf. 3, 39.* — 60 *corruptus; fortasse* illa meos *scribendum*; '*vv. 59 sq. nonnihil suspecti*' *Heinsius. ac videtur id distichon ad lacunam explendam confictum esse, cum* ipse (*v. 62*) *non habeat quo referatur.* — 62 fac] face *dett. aliquot vulgo.* — 68 quas] qua *α*; '*puto* quam' *Riese.* — 69 incolumis] ς, incolumi (incolomi) *C Argent. Korn.* — 76 subdita] reddita *Burmann.* — 89 nec] *Korn*, hanc *codd.* — quam qua] *Heinsius*, quaq; *α*, qua quam *β*, q̃m̃q̃ ut *γ*, quamquam ς; hanc colet ante diem qua quondam rite merenti *Merkel, quod et a codicum vestigiis longius recedit nec sententia commendatur.* — 94 iuncta] *α*, uincta *β γ ς.* — 95 istuc] istae *α.* — 110 eximar] *β γ ς* eximat *α ς Merkel.* — de] me *Argent. Merkel.* — **3,** *inscr. add.* Cottae *Riese.* — 15 nil] *β γ ς*, et *α ς*, nec *Medicens prior vulgo.* — et] en *C. Schenkl.* — 16 petendus] verendus *Madvig Adv. II 102.* — 37 abici] *β Merkel*, abigi *cet. Korn Riese.* — 48 ut facis et] *β γ ς*, ut facias *α*, utque facis ς *Merkel.* — 49 qui] quid *α Argent.*, quod

dett. aliquot Merkel. — 55 carissime] rarissime *edd. vett. Merkel Korn.* — 76 quae] qui *dett. aliquot; fortasse recte.* — 96 precor] precer *Heinsius;* '*recte?*' *Riese.* — **4**, 6 fasque] fasve *Bentley.* — 7 posita est] *βγ*, tua est *α*, praesto est *ς*, adstat tua *Vaticanus Bentley Riese*, tua enim *Merkel*, tua adest *vel* vivast *L. Mueller.* — 16 recentis] regentis *α Riese.* — **5**, 3 res bisque] *C. Schenkl*, rebusque *codd.*, res atque *Korn.* — conprobet] congruat *Merkel*, comprober, omen *Riese.* — 11 salvi] '*fort.* sancti' *Riese*; *sed cf. 3, 98, quo loco eadem cautione utitur poeta.* — 18 humus] humum *dett. aliquot Heinsius.* — 24 putet] *scripsi*, putat *γ*, putas *αβ Merkel Korn* (*qui* putat *coniecit*), putes *cet.*, putem *Riese.* — 48 tectaque] clausaque *dett. aliquot Merkel*; dictaque *Riese; sed, nisi fallor, agitur hoc loco de aedibus clamoribus audientium, cum desiisset orator, resonantibus.* — 67 sq. *suspectos Heinsio eiecit Korn.* — abest a te] *Rothmaler p. 12 sqq.*, sublestate *α*, ubi est a te *βγ*, enim nobis *ς Merkel.* — gustata] *α*, gestata *cet. vulgo.* — est] et *Rothmaler Riese.* — nobis] vobis *Verpoortenn; at recte se habet* nobis; *poetis enim gustata tantum est laurea, quae re vera est imperatorum et virorum, qui in rebus publicis versantur.* — 75 moderatus] moderator *βς vulgo.* — **6**, 6 doces] *Tan. Faber*, doles *codd.* — *23 sq. suspectos Heinsio eiecerunt Bentley Korn; tuentur Merkel, qui in v. 23* et *delevit, Riese.* — 24 suum] 'tuum *puto; cf. 19 sq.*' *Riese.* — **7**, 5 tenor] *Bentley*, timor *codd. Merkel Korn.* — 14 incutit] *cod. Barberinus pro v. l.*, inmutat *α*, incitat *cet. Korn.* — 24 planus in] *Rothmaler p. 15 sq.*, planis *α*, planus *βγ*, vanus *Korn.* — putor] *Korn*, potes *Cς*, potest *ς Rothmaler*; ne numeros nostris casibus esse putes *Merkel in scriptura* numeros *codd. foedissime interpolatorum vestigia secutus.* — 49 est] *om. α et dett. quidam Merkel Korn.* — 71 iuvantur] iuuatur *C.* — 77 plano] *C. Schenkl*, pleno *C vulgo*, recto *ς*, '*fort.* celso' *Riese.* — 78 cadet] *ς*, cades *C Riese. Loquitur poeta de oneribus in capite gestandis, quae, si sustinere velis, plano vertice sustineas oportet; quod si non feceris, cadant necesse est de capite.* — **8**, 11 quin en iam redii] *C. Schenkl*, quanta meridi *α*, quanta a te merui *βγ*, quantum ad me redii *ς*, an tandem redii *Merkel*, quin tandem redii

Hagen Riese, qui 'an quin etiam?' *adscripsit*, quanta dei merui *Korn.* — 24 frena] lora *dett. pauci Merkel.* — 25 precor] *Vossianus*, puer *cet.*, pater *Scaliger et Tan. Faber.* — 40 triumphantis *α*. — 46 quod] quot *Vaticanus*; *rectene?* — 53 adventu] ad nutum *Riese.* — tuta] *βγς*, tota *ας*, tacta *Merkel.* — 70 ut mea] *Korn, om. α*, tutaque *βγ*, nos mea *ς Merkel.* — **9**, 21 deo est] *Riese*, deos *α*, deis *β*, dei *γ* (deis m^2), deo *dett. aliquot Merkel Korn.* — 24 deos] deis *Burmann.* — 37 profugo prosiut] *Merkel*, profugus intra *α*, prosis intra *cet.* — 60 numeris] *Heinsius*, humeris *codd.* — 73 quam scripsimus] *liber Junii*, quae scripsimus *α*, conscripsimus *βγς*. — 76 lateat] *Paris. 7993*, pateat *cet.* — 80 inviso] in iusso *Riese.* — **10**, 1 inpressae] inpressa *Burmann.* — 5 cripit] eruit *Riese, haud recte perfectum requiri opinatus.* — 18 sequamur] *liber Junii*, queramur *α* (*ex* sequamur *litteris transpositis, cuius rei plurima in his libris sunt exempla, cf. 43* ipsam *pro* absim; s *et* r *in scriptura langobardica simillimae)*, sequatur *cet.* — 25 olentia] olentis *Zinzerling Bentley Merkel Riese.* — 27 nympha est] *dett. pauci*, nymphae *α*, nymphe *cet.* — 45 arctoo] *Korn*, certe *codd.*, *nisi quod in Scaligeri excerptis* extremo, *in Vaticano* extremi *legitur*; certe *retinuerunt Merkel et Riese, qui* 'puto celso' *adscripsit.* — **11**, 9 lacrimas meritum] meritum lacrimas *ς*, *cf. v. 11.* — 15 Hermionae] hermiones *dett. aliquot vulgo.*

LIBER TERTIUS.

1, 7, est tua] est tibi *dett. aliquot Merkel.* — 21 niis silvis] siluis nisi *ς Merkel.* — 24 loco] loco est *dett. aliquot.* — 33 ipsum 'ipsa *puto*' *Riese.* — 45 ut] *codd.*, et *edd. vett. Merkel Riese.* — 46 quo] *dett. aliquot*, quod *cet. Korn.* — 51 a] *ς*, *om. Cς*, de *ς*. — 58 Battide] *ς*, bit tibi de *α et β (in mg.* batide), pythide *γ*, Bittide *Merkel Korn. Βιττίδα legitur in Hermesianactis elegiae v. 77 (Ath. XIII 598 f), ubi tamen Βαττίδα restituit Scaliger; cf. Trist. I 6, 2.* — 60 paucis] paruis *α Merkel Korn.* — 65 quarum] quare *Vossianus Merkel.* — 104 ministrat] ministret *α vulgo.* — *109 .... 112 damnarit cum Th. Roepero Korn, quem secutus est Riese; fortasse hi versus a poeta postea in margine sunt adiecti, post v. 108 inse-*

rendi. — 110 laodamia *codd.* — *115...118 et ipsos cum Th. Roepero seclusit Korn adsentiente Riesio.* — 130 exeat] ereat *Vaticanus, unde* haereat *Heinsius.* — 143 sq. *γ, om. β (in quo m. rec. in mg. adscripti), in α haec tantum leguntur* omnia per rerum turbam tu quoque oportet eas, *unde patet hoc distichon olim in margine archetypi adscriptum eo attrito aut rescisso mutilatum in textum illatum esse. quod ita refictum est in deterioribus*: curia cum patribus fuerit (fuerit patribus) stipata verendis | per patrum turbam tum (tunc) quoque oportet eas. *ex deteriorum librique a scripturis tale composuit distichon Merkel*: curia cum patribus fuerit stipata verendis, per rerum turbam tu quoque oportet eas, *quem secutus est Riese, nisi quod in versu priore* omnia cum patribus fuerint *scripsit, id addens, pro* omnia *etiam* atria *restitui posse. Korn autem cum Heinsio aliisque totum distichon ut insiticium seclusit.* — 153 sed conturbata] *Vaticanus quod recepi; facillime enim* c̃ et s̃ *confundi potuerunt*; sed s̃ turbata *α*, sed sunt (s̃t) turbata *cet., nisi quod* sed tu turbata *in Moreti cod. et Italo Bersmanni legitur*; sed tunc turbata *Riese*; sed disturbata *Merkel Korn.* — **2**, *inscr.* Maximo *add. Riese.* — 4 in] *om. α, e liber Italus Bersmanni Merkel Riese.* — 19 magis] nimis *Heinsius et Bentley.* — 21 aut] *C Argent.*, at *cet.; fortasse* an. — 23 scierintque] *Merkel*, scientque *α*, signentque *βγ*, iactentque *Korn.* — 29 fallor et] fallar et *Vaticanus Merkel*, fallor an *Bentley, cf. Epist. her. VII 33.* — 44 Pontus et Hister] *βγ Medicens pr., om. α*, ultimus orbis, *quod recepit Merkel*, alter et orbis, geticus orbis, frigidus ister (axis) *alia cet.* — 57 parentes] priores *dett. aliquot Merkel.* — 63 aethera] *Vaticanus Riese*, aequora *Cς Korn*, aëra *cod. Moreti et Italus Bersmanni Merkel.* — 70 est Pylades alter] alter erat Pylades *dett. aliquot Merkel.* — 74 ambiat] ambiit *Riese; sed male; nam infulis quoque aut cornua aut dorsa victimarum ornabantur.* — 80 quodve] quoue *ς Merkel.* — 81 pia nomine] *ς*, cognomine *βγ.* — 86 vices] uicem *ς Merkel.* — 88 par] *ex codd. Naugerius*, pars *cet.* — 89 iuvenes pulchri] pulchri iuvenes *dett. aliquot Merkel.* — 99 etiam] ipsa *γ.* — est] *om. dett. pauci Merkel.* — 102 duros] diros *dett. aliquot vulgo.* — 109 lasso] *βγς*, lapso *ς vulgo.* — **3**, 3 refero]

referam *dett. pauci Merkel.* — 13 non quo] '*malim* quo non' *Riese.* — 15 capillo] capillis *ed. Gryphiana Merkel.* — 20 tractantum] *exc. Politiani aliique dett.*, tractatam *cet. Riese.* — 27 uti] ut haec *Argent. Merkel.* — 37 hoc] id *dett. pauci Merkel.* — 39 est] *βγ*, *om. cet. Korn · Merkel.* — 41 Chionides] eonides *Basileensis et Lips., Edonides Merkel.* — 43 Achille] achilli ς *Merkel.* — 49 et] *βγς*, ut ς *Merkel Korn.* — 51 illis] istis *dett. pauci Merkel.* — 55 an sit] absit *Argent. et dett. pauci Riese.* — 62 nepos] ς, tuus *βγς, Korn.* — 73 ipse] *βγς*, ille ς *Merkel.* — 78 mea] mihi *dett. duo Merkel.* — 89 sibi] tibi *dett. pauci Merkel.* — 91 tempus] *βς*, templum *γ Merkel,* numen, *quod coniecit Korn, Riese.* — 92 est] *om. Argent. et Vossianus Merkel.* — 95 faveas quin his] quin his faueas *unus Gudianus Merkel.* — 97 mutatur] fuscatur *γ.* — **4,** 14 quod] *βγς*, quem ς *vulgo.* — 27 mentis] *fragm. Lovaniense codd. Fabricii,* gentis *cet. (cf. Trist. IV 2, 23 sq.).* — 43 sq. *uncinis inclusit Korn.* — 45 adsidue] assiduas *Argent. et dett. pauci Merkel.* — 65 hoc] haec *Paris. 7993 et Lips. Merkel Riese.* — 71 favore] fauori *Lips. Gud. (m 2) Vatic. Merkel.* — 77 curae ... nostrae] *βγς*, nostrae curae ς *Merkel.* — 84 Aeneïdos] *suspectum; cf. L. Mueller d. r. m. 247*; Iliadis (Iliados) *H. Oberlin.* — 89 votorum] motorum *Heinsius Merkel Riese; sed* votorum *coniungendum cum* inrita. — 96 iam nullas dant *Argent. et dett. duo Merkel.* — 104 vinctos] uictos ς *Merkel.* — 106 vero] 'verae *puto*' *Riese.* — 109 poscant] *dett. aliquot,* poscunt *cet. vulgo* ('*an* poscant' *Riese*). — **5** *inscr.* Cottae *add. Riese.* — 13 nihil totiens lecta] *Argent.* (*in quo* sua *ante* lecta), sua totiens nihil (nil *β*) *cet.* — 24 in] '*malim* ad' *Riese.* — 27 patria vobisque] uobis patriaque *Argent. Merkel.* — 29 legendo] ς, loquendo *βγς*, '*fort.* recte, *cf. v. 50*' *Riese; sed ineptum est* loquendo *atque ex ipso versu 50 desumptum.* — 41 quaeror, et interdum] *fragm. Lovan.*, quaeror ut interdum *βγς*; quaeror an interdum *Riese,* interdum queritur ς *Merkel.* — **6** *inscr.* Ad amicum celato nomine *β.* — 1 posuit nomen] *βγ*, nomen posuit ς *Merkel.* — quam] *βγ*, cui ς *vulgo.* — 8 si nescis, ex me] ex me si nescis *liber Italus et exc. Politiani Merkel.* — 29 cum tot saevis] saeuis cum tot *dett. pauci Merkel.*

— 34 *fort.* qui me quod patior *scribendum; nam quo modo vv. 33 sq., nisi eiusmodi quid restitueris, cum eis, quae antecedunt, cohaereant, non intellego.* — 38 precor esse velit] uelit esse precor *dett. aliquot Merkel.* — 54 legere] *Lips. et fragm. Lovan. Merkel.* — **7,** 6 cera] *γ exc. Polit.*, certa *β*, charta *cet. Merkel.* — 13 hoc] haec *dett. aliquot Merkel.* — 15 sq. detrectat ... subtrahit] *γ ς*, detrectet ... subtrahat *β ς Korn Riese.* — 21 iuvat] iuvet *Mycillus.* — iuvat] iuvet *Merkel.* — 35 cessasse] cessare *dett. aliquot Merkel.* — **8** *inscr. add.* Cottae *Riese.* — 21 libellos] '*fort.* locellos' *C. Schenkl, quod malim.* — **9,** 10 dixerit] dixerat *dett. aliquot Merkel.* — 13 video] uideam *dett. aliquot Merkel.* — 17 verbum cupiens] cupiens uerbum *dett. aliquot Merkel.* — vv. 21 ... 26 '*plus uno loco corrupti, fortasse interpolati*' *Korn*, 24 sq. *damnavit Bentley.* — 21 labor] *β γ ς*, fauor *ς Merkel.* — laborem] dolore *dett. pauci,* dolorem *Riese.* — 23 sq. *interpunxit C. Schenkl.* — magis] *ς*, minus *β*¹ (maius *β*²) *γ Bentley.* — 25 sic] sicque *Riese,* haec *Merkel.* — 26 ut] *β*², et *β*¹*γ*; utque avidi *Merkel.* — cursor] *liber Moreti, in β ras. septem fere litterarum,* in cursu (cursus *m*²) *γ*, si quis *liber Italus*, cum quis *Riese,* cursus *Merkel Korn.* — 31 qui] *dett. pauci Bentley*, quin *β γ*, quod *cett. vulgo.* — 32 corrigere] colligere *liber Junii Bentley;* '*recte?*' *Riese.* — 33 in] *Vatic.*, e *cet. Korn.* — 38 loco] solo *dett duo Merkel.* — 44 eras] *β ς*, erat *γ ς Merkel Korn.* — 47 quam quis] quamvis *Riese,* cum (*i. e.* quom) quis *Bentley.*

LIBER QUARTUS.

1, 7 quin esset] esset quin *liber Italus Merkel.* — 9 o] di *β.* — 11 cum vellem] *β ς*, uellem cum *γ ς Merkel.* — 16 a] hanc *Medic. pr. aliique dett. Merkel.* — 21 en ... referetur] *C. Schenkl,* et ... referatur *codd.; vv. 21 sq. proscripsit Merkel Kornio consentiente.* — 26 feretque] *Heinsius,* refertque *libri.* — 27 rogas] roges *Basil. et Vat. Merkel.* — 35 sum] pars *exc. Polit. Vatic. Merkel.* — **2,** 9 Falerna] Falerno *ς Merkel Korn.* — 13 ad hunc carmen] carmen ad hunc *fragm. Lov. Merkel.* — 17 inundans *Madvig Adv. II 104.* — 33 gestus] gressus *ς Merkel.* — 42 tacitum] '*fort.* tractum' *Riese, male;*

tacitum *idem est quod* tacito ingressu. — **3** *inscr.* Ad ingratum β; *significatur idem, quem Ibidis nomine perstrinxit Ovidius (cf. G. Graeber Quaest. Ovid. pars pr. p. X).* — 10 quisque] quique *dett. aliquot Heinsius.* — 14 et] qui *edd. vett. Merkel.* — 1[illegible] ille] idem *dett. aliquot Merkel.* — 23 quae te consimilem res nunc uetat *dett. aliquot Merkel.* — 27 subito] $\beta\gamma$, sed et β^2 *vulgo.* — 29 recedit] recedat *Paris. 7993 et liber Moreti Merkel Korn.* — 33 est] et *liber Italus et cod. Junii Korn.* — quavis] et quauis *liber Italus Merkel Korn.* — *vv. 43 sq. proscripsit Merkel.* — 44 *versus in* $\beta^1\gamma$ *omissi loco in dett. legitur aut* indigus effectus (est factus) omnibus ille (ipse) magis (*hic v. in mg. libri* β m^2, *in quo* est effectus *et* ipse) *aut* achilias pharius abstulit ense caput. — 47 iacuit] latuit *dett. aliquot Merkel, fort. recte.* — 50 feret] $\beta\gamma$, habet ς *vulgo.* — **4,** 11 fulva solus spatiarer] $\beta\gamma$, fulva tristis spatiarer *cet. Merkel,* solus spatiarer tristis *Korn,* sola spatiarer tristis *Riese.* — 13 erat corpus] corpus erat *liber Italus Merkel.* — 27 paene atria] penetralia *Basil. et Gud.* (*m* ²) *Merkel.* — 34 erunt] $\beta\gamma$ *Lips.*, erit *cet. Merkel.* — 45 quod licet] qua libet *liber Junii et Vat.*, quamlibet *Heinsius Merkel.* — **5,** 5 Haemum] hemo *Gud.*, aemon *Vat.*, Haemon *Merkel Korn.* — 15 nullo] ullo *Basil. et liber Junii Merkel.* — 21 ubi] ut *Paris. 7993 et Lips. Merkel.* — 25 ab] et β; *num* at? — 40 mancipii . . . tui] $\beta^1\gamma$ *exc. Scal.*, mancipium . . . tuum β^2 *cet. Merkel.* — **6,** 9 laus] lux *Basil., ex duobus codd. Burmann Merkel.* — 12 fueram] ς, fuero $\beta\gamma$ *Korn.* — 31 videntur] $\beta\gamma$ς, videtur ς *Merkel.* — 34 singula] '*vix sanum*' *Riese;* '*possis suspicari* spicula (*cf. I 2, 15; III 3, 106; IV 10, 31*) *scriptum fuisse; sed singula verba cum singulis sagittis emissis comparantur*' *C. Schenkl.* — 44 levatis] leuastis *Lips. et Vat. Merkel.* — 45 nimium nobis] nobis nimium *edd. vett. Merkel.* — **7,** 6 Alpinis] Arpinis *Ph. Th. Verpoortenn.* — 23 manune] *Th. Roeper,* manuue *codd. Merkel.* — 29 Donni] domu β (*s. v.* ł donni), dauni *liber Italus* (*quod convenit coniecturae* Arpinis), donni, doni *cet.*, domni *exc. Politiani, Merkel.* — **8,** 11 est] *om. Erfurtanus Riese.* — 16 caeca *corruptum;* '*fort.* saeva' *Riese; an* iniqua (inica)? — 19 nostri] nostros

dett. duo Merkel. — 33 facient vobis] uobis faciant *cod. Moreti aliique dett. Merkel.* — 44 aptior] gratior *liber Italus aliique dett. Merkel.* — 59 Gigantes] Gigantas *Heinsius Merkel Korn.* — 77 desunt nec] nec desunt *dett. aliquot Merkel.* — 85 ullo] *Basil. et liber Moreti*, illo *cet. Merkel Korn, cf. IV 15, 39.* — 86 distat] *βγς, 'recte?' Riese*, distet *ς vulgo.* — **9**, 8 iusso] *libri*, iusto *Merkel.* — 18 iuberer] uiderer *Vat. Riese*, tuerer *Merkel.* — 22 tum] *βγς*, tunc *ς Merkel.* — 35 hinc] *C. Schenkl*, hic *codd. Korn*, sic *Merkel Riese.* — 40 iuvet] *β²γς*, foret *β¹*, fovet *Rappold p. 816.* — 44 decretis . . . tuis] secretis . . . locis *ς Merkel.* — 46 credet] cernet *dett. aliquot Merkel Riese.* — 52 principis] numinis *liber Moreti et Vat. Merkel.* — 57 est] *βγς*, *om.* est *Merkel Korn.* — 71 quod *β* (*in quo* ab) *γς*, ut *ς vulgo.* — 73 laxate] *ed. princ.*, iactate *codd. Korn.* — 79 Trocsmin] *Korn* (*cf. Bull. dell' inst. di corr. arch. 1864 N. 9 p. 193 et 260*), trocsmen *β*, tesm̄ *γ*, Trosmin *Merkel.* — 89 non] nec *dett. pauci Merkel.* — 91 animi] animo *Vat. pr. Merkel Korn.* — 93 longe] *corruptum; fort.* ex longo; *interpolatum habent ad lacunam explendam Merkel, qui* pridem *scripsit, et Korn* sic ego sum, sic hic sanctis ubi b. h. *restituendum esse suspicatus.* — 103 sit] *fragm. Guelferbytanum saec. VI vel VII*, est *cet.* — 119 laevus] *ς*, laetus *β γ.* — 126 illum] *γς*, illi *β¹ ς Korn.* — 127 haec] *βς*, hoc *γς vulgo.* — **10**, 1 Haec] Hic *dett. aliquot Merkel.* — 6 et teritur] atteritur *Heinsius Merkel.* — 14 aequoreaeque] Aeacaeque *Merkel* (*cf. A. A. II 124 sq.*). — — 17 audire] audisse *Basil. aliique dett. Merkel.* — 21 Laestrygonos] *β*, laestrigones *γ*, laestrigonis *cet. vulgo.* — 23 Cyclops saevum] saevum Cyclops *ed. Heinsiana Merkel.* — Piacchen] *β*, piaechen *γ*, phyacen *ς Merkel Korn.* — 42 loco] polo *G. Meyncke.* — 43 tepidum] *βγς*, tepidus *ς Merkel.* — 49 Cynapses] cinapses *β*, cinipses *γ*, Cynapes *edd. vett. Merkel.* — 53 Dyrapses] *βγ*, Lycastus *auct. elect. Eton. Merkel Riese.* — 67 curas tempusque] tempus curasque *exc. Politiani et dett. pauci Merkel; 'nescio an recte' Riese.* — 71 Thesea carmine] carmine Thesea *Paris. 7993 Merkel.* — **11**, 11 solari prudentem] prudentem solari *Basil. et Vat. Merkel.* —

17 est solacia dicere certi] solacia dicere certi est *Gud. Merkel.* — 20 movet] fovet *Heinsius Merkel.* — **12**, 7 scindere] findere *Vat. Merkel.* — 13 producatur] ς, ut ducatur (dicatur $\beta^1\gamma\varsigma$) $\beta\gamma\varsigma$ *Riese.* — 28 Pieriae] $\beta\gamma\varsigma$, Pierides ς *vulgo.* — deae] tuae *liber Moreti (fort. ex Trist. III 7, 4) Merkel.* — 37 lasso] $\beta\gamma\varsigma$, lapso ς *Merkel Korn.* — 41 tuendo *in fragm. Guelf. legitur; error enim subest picturae apud Kornium p. VIII* colendo *exhibenti, quod recepit Riese.* — 46 mihi nota mea] mea nota mihi *dett. aliquot Merkel.* — **13**, 5 quod non] quod nec ς *vulgo.* — est] *om.* ς *vulgo.* — 7 titulum chartae] chartae titulum *liber Moreti Merkel.* — 12 ipse] esse ς *vulgo.* — 27 coactus] *exc. Scalig. Merkel.* — 47 deorum] duorum *Paris. 8239 et liber Moreti Merkel.* — **14**, 4 me] te *dett. pauci Merkel.* — 7 mittar] muter *dett. pauci Merkel.* — 20 telaque] *corruptum; 'an* velaque?' *Riese; 'fort.* illaque' *C. Schenkl.* — 31 Ascre] $\beta\gamma$, ascra ς *Merkel Korn.* — 33 et] at *Paris. 8239 Merkel.* — genitus terra] terra genitus *edd. vett. Merkel.* — 36 nota] *exc. Scalig. aliique dett.*, docta $\beta\gamma$ *liber Italus*, dicta *cet.* — **15**, 1 exstet] *scripsi*, exstat *codd. vulgo.* — 2 requirat] requirit *dett. duo vulgo.* — 13 parvam rem] $\beta\gamma\varsigma$, rem paruam ς *Merkel.* — 21 et] ut *edd. vett.* — 39 ullo] $\beta\gamma\varsigma$ *Riese*, illo ς *Merkel Korn.* — 42 magis] *Gud. et v. l. in Basil. et libro Moreti*, minus *cet. vulgo, quod corruptum esse dixit Riese.* — **16**, 5 eumque foret] $\beta\gamma\varsigma$, eum foret et ς *Merkel Korn.* — 8 iam non] non iam *liber Junii Merkel.* — 15 Troezena] *quidam apud Mycillum*, tsomem β, tsom̄ γ, troezinen *liber Moreti*, trezenem *dett. alii*, Troezen *Merkel*, Chrysen *Th. Roeper Riese.* — 19 domito] domitam *dett. pauci Merkel.* — Hectore] hercule *exc. Polit. dett. pauci Merkel.* — 21 vates] nomen *Merkel ad Ib. p. 377.* — 24 scripti Marius] scriptor marius β, marius scriptor γ, marius scripti ς *Merkel.* — 27 Phaeacida] ς, ecaleida β, aeacida γ; *cf. IV 12, 27.* — 30 levis] levi *Heinsius Merkel Korn.* — 31 Varius] $\beta^2\gamma\varsigma$, uarus $\beta^1\varsigma$ *Merkel Riese.* — 33 Tityron] Tityrus ς *Merkel.* — Passerque] et erat ς *Merkel.* — 34 Graeius β, Gratius γ. — 39 cura] *Vat.*, caussa (causa) *cet.* — 44 Maxime] maxima ς *Merkel Korn.* — 50 mali] malis *liber Junii Merkel.*

HALIEUTICON LIBER.

A = Vindobonensis 277 saec. IX. **B** = Parisinus 8071 saec. IX–X. **vulgo** = editiones Merkelii, Riesii, Th. Birtii (De Halieuticis Ovidio poetae falso adscriptis Berolini 1879).

8 praesidiumque] perniciemque *Birt.* — 10 n *litteram primam vocis* nassae *esse intellexit J. Ulitius (cf. Plin. N. H. XXXII 11 'inclusum nassis'). Birt lacunam sic explevit* nassa captus de spe, piscator et ipse. — 11 adsumptaque] *codd. Riese,* adsumptamque *edd. vett. Merkel,* adsutamque *Ulitius Birt.* — esca] *Riese,* escae *A,* escam *B Merkel Birt.* — 13 sed] *Achilles Statius et C. Gesner,* sub *codd.* — 15 aliquis] alius *Birt, recte ut videtur, cf. Plin. l. c. 'si forte alius scarus extrinsecus videat'.* — dum praenatat extra] dampro nataret *A,* dam pronata reto *B,* dum praenatat arto *Heinsius Merkel Riese,* dum pronatat extra *Pithoeus,* qui damna notarit *Birt.* — 17 ita] *B,* lita *A,* ita tandem *Heinsius,* citato *Riese,* lacessit *Birt.* — 18 vindex] *C. Schenkl,* uber *codd.,* liber *Heinsius Merkel,* verbere *Riese,* donec *Birt.* — cive] *Heinsius,* q; *A,* quem *B.* — resultat] *Ulitius,* resultet *libri Birt.* — 20 illa] hilla *Birt, 'fortasse* inde' *C. Schenkl.* — 21 illa cruorem] *Ulitius,* illa c *A,* illaç *B,* ilicet *Ulitius et adiecto cum Hauptio* umorem *Merkel Riese.* — 25 *versum explevit Ulitius his additis* atque ubi iam transire plagas persentit, *Birt haec proposuit* in foveaque iacens, ubi rete levatur. — 26 saltu] astu *Birt.* — 28 conixa] *Riese et C. Schenkl (cf. Phil. XXII 540),* connextat *A,* connexat *B.* — 32 retia] proelia *Birt.* — 33 et sub] pressus *Birt, 'fortasse* quod sub' *C. Schenkl;* ut ... sumat mutetque *Hemsterhuys ad Luc. dial. mar. 4, 3.* — 39 ira] aere *Birt.* — 44 auxiliique] *Haupt,* auxilioque *codd.* — 45 *versum excidisse recte intellexit Birt (cf. Plin. l. c. 13), qui lacunam his explevit* amplius os hamo vorat eroditque ita linum. — 52 sequi] *corruptum,* quati *Merkel; 'fortasse* fugae, *quamquam infinitivus requiri videtur' C. Schenkl;* saepta sequi *Birt.* — 55 *'locus plane*

desperatus; fortasse talia fere scripsit Ovidius cumque (quomque) sibi fidens magis et sublatior ardens' *C. Schenkl.* — 57 proruit] *C. Gesner*, prodedit *codd.*, procidit *Burmann vulgo.* — 61 et ruit] *Ulitius,* seruit *codd.*, sed ruit *Birt.* — 66 hic] '*an* hinc?' *Riese.* — 67 cupiunt] *Birt*, capiunt *codd. Merkel Riese.* — 73 conspissatque] *C. Schenkl*, compescatque *codd.*, compescitque *Riese*, concrispatque *Birt,* conquassatque *Haupt.* — 75 quin] *Birt,* qui *codd.*, quae *edd. vett. Merkel Riese.* — 82 *ante hunc versum excidisse quaedam intellexit Birt, qui haec supplevit* pisces observes quid ament ac dona locorum; *sed plura interciderunt, nisi fortasse statuendum totum hunc locum a poeta imperfectum relictum esse.* — *v. 88 sq. ante 86 transposuit et post 87 maiorem lacunam statuit Birt; sed frustula tantum hoc loco ab Ovidio relicta esse puto, quae lacunis expletis quomodo consociare ille voluerit, iam non potest erui.* — 89 quidam] quaedam *Birt; recte ut videtur.* — *post v. 90 excidisse quaedam intellexit Aesander aut Logus; lacunam his explevit Ulitius* gurgite, limosa num quis pascatur harena, *his Birt* gurgite et ut conchae piscis pascatur inertes. — 91 oblectetque] obiectetque *Heinsius Merkel Riese.* — molli serviat algae] mollis vestiat alga *Merkel Riese.* — 95 milvi] iuli *Lachmann (comm. Lucret. p. 379) Merkel Riese.* — 99 echenaïs] echeneïs *edd. vett. Merkel Riese.* — 105 et alis] iulis *Birt collato Plin. XXXII* '*iulum*'. — 108 channe] *edd. vett.*, channem *codd.* — sine facta] *C. Schenkl,* sibi fundata *codd.*, fraudata *edd. vett. Merkel Riese*, sibi iuncta parenti *Birt,* gemini vice functa parentis *Haupt.* — *vv. 110 sq. post 117 transposuit Birt.* — 115 infamisque] *Haupt. Op. I 209,* imitisq; *codd.*, inmitisque *Birt,* intutusque *Riese.* — 116 captus] *Ciacconus,* capitis *codd. Merkel Riese.* — diro] *Birt,* duro *codd. Merkel Riese.* — 123 squatus et tenui] *Ulitius,* squatenui *A B* (*cf. Plin. XXXII 150 et Suetoni rell. p. 259 R.*), squatina et tenui *Birt.* — 127 pasenc *quid sibi velit haud facile explices; in* aspectu *id mutavit Birt et haec addidit* taeter quibus oris hiatus. — *post v. 127 duorum versuum intervallum habent AB.* — *post v. 131 unius versus intervallum in A.*

FASTORUM SUMMARIA.

I. IANUARIUS.

1 . . . 26: Prooemium. — 27 . . . 44: de anno Romuleo, qui ex decem constabat mensibus. — 45 . . . 62: de diebus fastis nefastisque. — **63** . . . **294**: Kal. Ianuariae: 63 . . . 70: invocatio Iani, 71 . . . 88: celebratio publica Kalendarum Ianuariarum, 89 . . . 295: de Iano biformi. — **295** . . . **314**: a. d. III. Non Ian.: occasus matutinus Cancri. — **315** et **316**: Non. Ian.: ortus matutinus Lyrae. — **317** . . . **458**: a. d. V. Id. Ian.: Agonalia (inserta est disputatio de diversis hostiarum generibus et fabula de Priapo, Lotidis amatore); ortus matutinus Delphini. — **459** et **460** a. d. IV. Id. Ian.: hiemis medium. — **461** . . . **586**: a. d. III. Id. Ian. Carmentalia, 543 . . . 584: fabula de Hercule et Caco. — **587** . . . **616**: Id. Ian.: sacra Idalia; Octavianus Augustus appellatus a. u. c. 727 (a. Ch. n. 27). — **617** . . . **636**: a. d. XVIII. Kal. Febr.: altera Carmentalia. — **637** . . . **650**: a. d. XVII. Kal. Febr.: aedes Concordiae sacrata a Tiberio restituta a. u. c. 742 (a. Ch. n. 12). — **651** et **652**: a. d. XVI. Kal. Febr.: sol ex signo Capricorni in Aquarii signum transit. — **653** et **654**: a. d. X. Kal. Febr.: occasus Lyrae. — **655** et **656**: a. d. IX. Kal. Febr.: occasus Cordis leonis. — **657** . . . **704**: Feriae sementinae. — **705** . . . **708**: a. d. VI. Kal. Febr.: Castoris et Pollucis aedes sacrata a Tiberio refecta a. u. c. 759 (p. Ch. n. 6). — **709** . . . **724**: a. d. III. Kal. Febr.: ara Pacis sacrata a. u. c. 745 (a. Ch. n. 9).

II. FEBRUARIUS.

1 . . . 18: Prooemium. — 19 . . . 54: de vocis Februarii origine. — **55** . . . **72**: Kal. Februariae: Iunoni Sospitae templa sacrata; sacra in luco Helerni et in Regia Capitolioque. —

73 . . . **78**: a. d. IV. Non. Febr.: occasus Lyrae et Cordis leonis. — **79** . . . **118**: a. d. III. Non. Febr.: occasus vespertinus Delphini (inserta est fabula de Arione). — **119** . . . **148**: Non. Febr.: Augustus pater patriae appellatus a. u. c. 752 a. Ch. n. 2). — **149** . . . **152**: a. d. IV. Id. Febr.: veris ortus. — **153**...**192**: pridie Id. Febr.: ortus vespertinus Custodis Ursae vel Arctophylacis; fabula Callistonis 154 sqq. — **193**...**242**: Id. Febr.: 193 et 194: sacra in honorem Fauni in templo eius in insula sito, 195 . . . 242: interitus Fabiae gentis ad Cremeram fluvium a. u. c. 277 (a. Ch. n. 477), cf. Livium II 48 . . . 50. — **243** . . . **266**: a. d. XVI. Kal. Mart.: Crateris, Anguis Corvique ortus vespertinus (fabula de Corvo). — **267** . . . **474**: a. d. XV. Kal. Mart.: Lupercalia (fabulae de Fauno, de Romulo et Remo). — 269 . . . 282: de origine sacrorum in Arcadia. — 283 . . . 380: cur Luperci nudi pèr urbem currant, 381 . . . 424: unde nomina traxerint Lupercal et Lupercalia. — 425 . . . 452: de origine consuetudinis Lupercorum feminas obvias loris ferientium. — 453 . . . 456: a. d. XIV. Kal. Mart.: de ventorum per sex inde ab hoc dies inconstantia. — **457** . . . **474**: sol ex Aquarii signo in piscium signum transit (fabula de piscibus in caelum translatis). — **475** . . . **532**: a. d. XIII. Kal. Mart., 475 . . . 512: Quirinalia (fabula de Romulo in caelum evecto), 513 . . . 532: Stultorum feriae (Fornacalia). — **533** . . . **616**: a. d. IX. Kal. Mart., 533 . . . 570: Feralia. 571 . . . 616: fabula de Tacita vel Muta. — **617** . . . **638**: a. d. VIII. Kal. Mart.: Caristia. — **639** . . . **684**: a. d. VII. Kal. Mart.: Terminalia. — **685** . . . **856**: a. d. VI. Kal. Mart.: Regifugium, 687 . . . 710: Gabii capti, 711 . . . 720: Tarquinii iuvenes a Bruto dolo circumventi, 721 . . . 852: Tarquinii Superbi exactio propter vim Lucretiae a S. Tarquinio allatae (cf. Liv. I 57 . . . 59), 853 . . . 856: adventus hirundinis. — **857** . . . **862**: a. d. III. Kal. Mart.: Equirria.

III. MARTIUS.

1 . . . 166: De origine vocis Martii. 1 . . . 8: invocatio Martis, 9 . . . 70: fabula de Romulo et Remo ac Roma condita, 71 . . . 166: de Martio mense a Romulo in patris sui honorem vocato et de anni ordine ab illo constituto. — **167** . . . **398**: Kal. Martiae, 167 . . . 258: Matronalia, 259 . . . 392: Saliorum pompa, 393 . . . 398: tempestatem illam usque ad diem, quo

ancilia rursus in Regia condebantur, matrimoniis ineundis aptam non esse et Flaminicam diebus illis comas impexas habere. — **399** . . . **402**: a. d. IV. Non. Mart.: occasus matutinus alterius Piscium. — **403** et **414**: a. d. III. Non. Mart.: occasus matutinus Arctophylacis, ortus matutinus Vindemitoris (fabula de Ampelo in Virginis signum translato). — **415** . . . **428**: pridie Non. Mart.: dies festus Vestae; Augustus pontifex maximus creatus a. u. c. 742 (a. Ch. n. 12). — **429** . . . **459**: Non. Mart., 429 . . . 448: aedes Vediovis inter duos lucos sacrata, 449 . . . 458: ortus Pegasi (fabula de Pegaso). — **459** . . . **516**: a. d. VIII. Id. Mart.: Coronae ortus (fabula de Corona inter astra recepta). — **517** . . . **522**: prid. Id. Mart.: Equirria repetita. — **523** . . . **710**: Id. Mart.: dies festus Annae Perennae. — **711** et **712**: a. d. XVII. Id. Mart.: ortus matutinus Scorpionis. — **713** . . . **808**: a. d. XVI. Id. Mart., 713 . . . 790: Liberalia, 791 et 792: circumitio per Argeorum sacraria; 793 . . . 808: ortus Milui (fabula de Miluo). — **809** . . . **876**: a. d. XIV. Kal. April. . . . . . a. d. X. Kal. April.: 809 . . . 848: Quinquatrus 849 . . . 850: Tubilustrium, 851 . . . 876: sol ex Piscium signo in Arietis signum ingreditur (fabula de ariete in caelum elato). — **877** et **878**: a. d. VII. Kal. April.: aequinoctium vernum. — **879** . . . **882**: a. d. III. Kal. April.: sacra Iano, Concordiae, Saluti publicae, Paci facienda. — **883** . . . **884**: pridie Kal. April.: dies festus Lunae.

IV. APRILIS.

1 . . . 132: Prooemium, 1 . . . 18: invocatio Veneris, cui ut deae veris et amoris hic mensis sacer erat, 19 . . . 60: Ovidius Augusto exponit gentis Iuliae originem ex Venere et Anchise, 61 . . . 132: de vocis Aprilis origine; laudes Veneris. — **133** . . . **162**: Kal. Apriles: dies festus Veneris Verticordiae et Fortunae Virilis. — **163** et **164**: occasus Scorpionis. — **165** . . . **178**: a. d. IV. Non. April.: Pleiadum occasus. — **179** . . . **372**: pridie Non. April.: Megalensia, 221 . . . 246: fabula de Attide, formoso illo puero Phrygio, 247 . . . 349: Magnae matris signum Pessinunte Romam translatum. — **373** . . . **376**: Non. April.: aedes Fortunae publicae in Quirinali condita. — **377** . . . **386**: a. d. VIII. Id. April.: pugna ad Thapsum facta a. u. c. 708 (a. Chr. n. 46). — **387** et **388**: a. d. V. Id. April.: dies ultimus Megalensium. — **389** . . . **392**: a. d. IV. Kal. April.:

pompa, ludi in circo maximo. — **393** . . . **620**: pridie Id. April.: ludi Ceriales, 417 . . . 620: fabula de raptu Proserpinae. — **621** . . . **624**: Id. April.: templum Iovi Victori sacratum (votum a Q. Fabio Maximo a. u. c. 459, a. Ch. n. 295). — **625** . . . **628**: a. d. XVIII. Kal. Mai.: tempestas ventosa et imbres; proelium ad Forum Gallorum factum a. u. c. 711 (a. Ch. n. 43). — **629** . . . **676**: a. d. XVII. Kal. Mai., 629 . . . 672: Fordicalia (Fordicidia), 673 . . . 676: Octavianus imperator appellatus a. u. c. 725 (a. Ch. n. 29). – **677** et **678**: a. d. XV. Kal. Mai.: occasus Hyadum. — **679** . . . **712**: a. d. XIII. Kal. Mai.: dies ultimus Cerialium; equorum certamen et vulpes exagitatae in circo. — **713** . . . **720**: a. d. XII. Kal. Mai.: sol ex Arietis signo in signum Tauri transit. — **721** . . . **862**: a. d. XI. Kal. Mai., 721 . . . 806: Palilia. 807 . . . 862: fabula de Roma condita. — **863** . . . **900**: a. d. IX. Kal. Mai.: Vinalia (priora vel urbana). — **901** . . . **942**: a. d. VII. Kal. Mai., 901 . . . 904: veris medium. Arietis occasus vespertinus, ortus Sirii, 905 . . 942: Robigalia. — **943** . . . **954**: a. d. IV. Kal. Mai.: dies primus Floralium, 949 . . . 954: Vestae sacellum in aedibus Augusti sacratum a. u. c. 742 (a. Ch. n. 12).

V. MAIUS.

1 . . . 110: De mensis Mai nominis origine. — **111** . . . **158**: Kal. Maiae, 111 . . . 128: Capellae ortus (fabula de Capella inter astra relata), 129 . . . 146: Larum praestitum ara dedicata, 147 . . . 158: aedes Bonae Deae dedicata. — **159** . . . **378**: a. d. VI. Non. Mai., 159 . . . 182: Hyadum ortus (fabula de Hyadibus in caelum translatis), 183 . . . 378: Floralium finis. — **379** . . . **414**: a. d. V. Non. Mai.: Centauri ortus vespertinus (fabula de Centauro in caelum translato). — **415** et **416**: a. d. III. Non. Mai.: Lyrae ortus. — **417** et **418**: pridie Non. Mai.: stellae, quae est media Scorpionis, occasus. — **419** . . . **492**: a. d. VII. Id. Mai.: Lemuria. — **493** . . . **544**: a. d. V. Id. Mai.: Orionis occasus (fabula de Orione inter astra recepto). — **545** . . . **598**: a. d. IV. Id. Mai.: aedes Martis Ultoris dedicata a. u. c. 752 (a. Ch. n. 2). — **599** . . . **602**: a. d. III. Id. Mai.: Pleiadum ortus matutinus. — **603** . . . **662**: pridie Id. Mai., 603 . . . 620: ortus Hyadum, 621 . . . 662: sacra Argeorum. — **663** . . . **692**: Id. Mai.: aedes Mercurii sacrata a. u. c. 259 (a. Ch. n. 495). — **693** . . . **720**: a. d. XIII.

Kal. Iun.: sol in signum Geminorum ingreditur (fabula de Geminis inter astra relatis). — **721** et **722**: a. d. XII. Kal. Iun.: Agonia. — **723** et **724** a. d. XI. Kal. Iun.: ortus Canis (vel Sirii). — **725** et **726**: a. d. X. Kal. Iun.: Tubilustrium alterum. — **727** et **728**: a. d. IX. Kal. Iun.: Q. R. C. F. (Quando rex comitiavit, fas). — **729** . . . **732**: a. d. VIII. Kal. Iun.: aedes altera Fortunae publicae populi Romani primigeniae in Quirinali sacrata a. u. c. 560 (a. Ch. n. 194), Aquilae ortus vespertinus, qui videtur. — **733**: a. d. VII. Kal. Iun.: Bootis occasus matutinus. — **734**: a. d. VI. Kal. Iun.: Hyadum ortus.

VI. IUNIUS.

1 . . . 100: De mensis Iunii nominis origine. — **101** . . . **196**: Kal. Iun., 101 . . . 182: dies festus Carnae, 183 . . . 190: aedes Iunonis Monetae sacrata a. u. c. 410 (a. Ch. n. 344), 191 et 192: aedes Martis in via Appia sacrata, 193 et 194: aedes Tempestatis sacrata (vota a. u. c. 495, a. Ch. n. 259), 195 et 196: Aquilae verus ortus vespertinus. — **197** et **198**: a. d. IV. Non. Iun.: Hyadum ortus matutinus. — **199**...**208**: a. d. III. Non. Iun.: aedes Bellonae dedicata (vota a. u. c. 458, a. Ch. n. 296). — **209** . . . **212**: pridie Non. Iun.: aedes Herculis Magni Custodis sacrata a Sulla dictatore. — **213**...**218**: Non. Iun.: aedes Semonis Sanci dedicata a. u. c. 288 (a. Ch. n. 466). — 219...234: de mensis Iunii parte priore nuptiis non apta. — **235** . . . **240**: a. d. VII. Id. Iun.: Bootis ortus matutinus; Ludi piscatorii. — **241** . . . **248**: a. d. VI. Id. Iun.: aedes Mentis sacrata a. u. c. 539 (a. Ch. n. 215). — **249** . . . **468**: a. d. V. Id. Iun., 249 . . . 460: Vestalia, 319 . . . 348: fabula de Sileno Vestae amatore, 349 . . . 394: de ara Iovis Pistoris in Capitolio constituta, 417 . . . 454: de Palladio, 461 . . . 468: victoria a D. Iunio Bruto de Gallaecis reportata a. u. c. 618 (a. Ch. n. 136), M. Licinii Crassi ad Carrhas clades a. u. c. 701 (a. Ch. n. 53). — **469** . . . **472**: a. d. IV. Id. Iun.: Delphini ortus vespertinus. — **473** . . . **648**: a. d. III. Id. Iun., 473 . . . 562: Matralia, 485 . . . 530: fabula de Inone, 563 . . . 568: P. Rutilius Lupus consul in proelio occisus a. u. c. 664 (a. Ch. n. 90), 569 . . . 663: aedes Fortunae in foro boario condita a Servio Tullio (585 . . . 624: de Tulliae in Servium Tullium patrem scelere), 637 . . . 648: aedes Concordiae in porticu Livia, quae erat in colle Esquilino, sacrata a. u. c. 747 (a. Ch. n. 7). — **649** . . . **710**: Id. Iun.: aedes

Iovis Invicti condita, 651 . . . 710: Quinquatrus minores. — **711** . . . **716**: a. d. XVII. Kal. Iul.: Hyadum ortus matutinus, templum Vestae purgandum. — **717** . . . **720**: a. d. XVI. Kal. Iul., Orionis ortus vespertinus. — **721** . . . **724**: a. d. XV. Kal. Iul.: Delphini ortus vespertinus; victoria ab A. Postumio Tuberto de Aequis et Volscis reportata a. u. c. 323 (a. Ch. n. 431). — **725** . . . **727**: a. d. XIII. Kal. Iul.: sol ex Geminorum signo transit in Cancri signum. **728**: dies festus Minervae Aventinae. — **729** . . . **762**: a. d. XII. Kal. Iul.: 729 . . . 732: aedes Summani apud circum maximum condita, 733 . . . 762: Ophiuchi ortus vespertinus, cuius inter astra relatio explicatur. — **763** . . . **768**: a. d. IX. Kal. Iul.: C. Flamini ad lacum Trasimenum clades a. u. c. 537 (a. Ch. n. 217). — **769** . . . **784**: a. d. VIII. Kal. Iul., 769 et 770: proelia ad Cirtam et ad Metaurum flumen a. u. c. 551 et 547 (a. Ch. n. 203 et 207), 771 . . . 784: dies festus, quo memoria duarum Fortis Fortunae aedium a Servio Tullio conditarum celebrabatur, quae in via Portuensi altera ad primum, ad sextum altera miliarium sitae erant. — **785** . . . **790**: a. d. VI. Kal. Iul.: Orionis ortus, solstitium aestivum. — **791** . . . **794**: a. d. V. Kal. Iul.: aedes Larum publicorum in summa via sacra condita ab Augusto refecta; aedes Iovis Statoris a Romulo condita. — **795** et **796**: a. d. III. Kal. Iul.: aedes Quirini in Quirinali condita. — **797** . . . **812**: pridie Kal. Iul.: templum Herculis et Musarum conditum a. M. Fulvio Nobiliore a. u. c. 565 (a. Ch. n. 189) et a M. Philippo restitutum.

TABULA

QUA QUIBUS TEMPORIBUS SINGULI TRISTIUM ET EPISTULARUM EX PONTO LIBRI CONSCRIPTI SINT ILLUSTRATUR.

(Cf. G. Graeberi Quaest. Ovid. p. I. Elberfeldae a. 1881).

Relegatus est Ovidius autumno anni a. u. c. 761 (p. Chr. n. 8). de relegatione certior factus est Ilvae, qua in insula cum Maximo Cotta commorabatur (ep. ex P. II 3, 83).

Tum Romam profectus ad res suas ordinandas cum urbem reliquisset mense Novembri, Brundisio Lechaeum se contulit Isthmoque pedibus superato Cenchreas, unde alteram navem ingressus Asiae oram petiit eamque praetervectus Samothraciam iam hieme ad finem vergente ac deinde Tempyra adiit, quod oppidum prope Abdera situm est. inde itinere terrestri Tomos pervenit vere ineunte a. 762/9 (Trist. I 10).

Liber primus Tristium scriptus est in itinere et, antequam Tomos pervenisset Ovidius, absolutus. quem librum primo carmine adiecto Tomis Romam misit vere a. 762/9.

Liber alter a. 762/9 compositus et Romam missus est aestate huius anni (cf. v. 169 sq.).

Tertius statim post alterum scriptus et vere a. 763/10 Romam missus est (cf. 12, 47 sqq.; 13).

Quartus editus esse videtur initio a. 764/11. autumno anni antecedentis epistulae II. et VI. confectae sunt, hieme a. 763/10 et 764/11 epist. VII.

Quintus editus est a. 764/11 vel 765/12, antequam de triumpho ex Germania, qui actus est a. d. XVII. Kal. Febr. eius anni, nuntius

Tomos perlatus est. epist. III. a. 764/11 ad concelebranda Liberalia (a. d. XVI. Kal. Apr.) scripta, X. et XIII. hieme eiusdem anni vel insequentis compositae.

Epistulae librorum ex Ponto I.—III. maximam partem vere et aestate a. 765/12 scriptae sunt, ante nuntium de triumpho adlatum II 8, post eum II 1; 2; 5; III 3; 4; epist. I 2 hieme a. 765/12 — 766/13 ineunte (cf. v. 25 sq.), I 8 autumno a. 765/12 (cf. v. 27). horum igitur librorum epistulas iam singulas Romam missas exeunte fere a. 766/13 collectas Bruto tradendas curavit Ovidius, qui eas componeret atque in publicum ederet.

Quartus liber num ab Ovidio ipso evulgatus sit, incertum est: suspicari tamen licet eum post Ovidii demum mortem editum esse. cuius libri epist. IV. scripta est sub finem a. 766/13, antequam S. Pompeius consulatum iniit, V. initio anni insequentis ad eundem iam consulem missa. aestate a. 767/14 confecta est epist. X., autumno epist. VI. et XIII., hieme vel huius anni vel insequentis epist. XIII., denique aestate a. 769/16 epist. VIIII.

Ibis non ante a. 762/9 scriptus est, quo anno Ovidius quinquagesimum natalem complevit a. d. XIII. Kal. Apr.: sed certe non ita sunt premenda ea, quae in carminis illius initio leguntur, ut hoc anno id carmen conscriptum esse statuamus necesse sit. ad eundem autem hominem, quem hoc libro insectatus est Ovidius, referenda esse carmina Trist. III 11, IV 9, V 8, ex P. IV 3 quam maximam habet veri speciem. unde suspiceris Ibin, quod carmen maiorem spirat iram atque ardorem, a. fere 764/11 conscriptum esse et, si quidem ab Ovidio ipso editus est, ultimis demum eius vitae annis in lucem prodiisse. ac fortasse perpolivit id carmen Ovidius eodem tempore, quo incohavit Halieuticon librum (Plin. N. H. XXXII 152).

Mortuus est Ovidius Tomis a. 770/17.

FASTORUM

LIBER PRIMUS.

Tempora cum causis Latium digesta per annum
  lapsaque sub terras ortaque signa canam.
excipe pacato, Caesar Germanice, vultu
  hoc opus et timidae dirige navis iter
officioque, levem non aversatus honorem,
  huic tibi devoto numine dexter ades.
sacra recognosces annalibus eruta priscis,
  et quo sit merito quaeque notata dies.
invenies illic et festa domestica vobis:
  saepe tibi pater est, saepe legendus avus.
quaeque ferunt illi pictos signantia fastos,
  tu quoque cum Druso praemia fratre feres.
Caesaris arma canant alii, nos Caesaris aras.
  et quoscumque sacris addidit ille dies.
adnue conanti per laudes ire tuorum,
  deque meo pavidos excute corde metus.
da mihi te placidum: dederis in carmina vires.
  ingenium vultu statque caditque tuo.
pagina iudicium docti subitura movetur
  principis, ut Clario missa legenda deo.
quae sit enim culti facundia sensimus oris,
  civica pro trepidis cum tulit arma reis.
scimus et, ad nostras cum te tulit inpetus artes,
  ingenii currant flumina quanta tui.
si licet et fas est, vates rege vatis habenas,
  auspicio felix totus ut annus eat.

Tempora digereret cum conditor urbis, in anno
  constituit menses quinque bis esse suo.

flamma petit altum, propior locus aëra cepit,
sederunt medio terra fretumque solo.
tunc ego, qui fueram globus et sine imagine moles,
in faciem redii dignaque membra deo.
nunc quoque, confusae quondam nota parva figurae,
ante quod est in me postque, videtur idem. —
accipe, quaesitae quae causa sit altera formae,
hanc simul ut noris officiumque meum.
quicquid ubique vides, caelum, mare, nubila, terras,
omnia sunt nostra clausa patentque manu.
me penes est unum vasti custodia mundi,
et ius vertendi cardinis omne meum est.
cum libuit Pacem placidis emittere tectis,
libera perpetuas ambulat illa vias:
sanguine letifero totus miscebitur orbis,
ni teneant rigidae condita bella serae.
praesideo foribus caeli cum mitibus Horis:
it, redit officio Iuppiter ipse meo.
inde vocor Ianus. cui cum Ceriale sacerdos
inponit libum farraque mixta sale,
nomina ridebis. modo namque Patulcius idem
et modo sacrifico Clusius ore vocor.
scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
nomine diversas significare vices. —
vis mea narrata est. causam nunc disce figurae:
iam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
omnis habet geminas, hinc atque hinc, ianua frontes,
e quibus haec populum spectat, at illa larem.
utque sedens primi vester prope limina tecti
ianitor egressus introitusque videt,
sic ego perspicio caelestis ianitor aulae
Eoas partes Hesperiasque simul.
ora vides Hecates in tres vergentia partes,
servet ut in ternas compita secta vias.
et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
cernere non moto corpore bina licet.' —
dixerat. et vultu, si plura requirere vellem,
difficilem mihi se non fore fassus erat.
sumpsi animum gratesque deo non territus egi
verbaque sum spectans pauca locutus humum:
'dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,

qui melius per ver incipiendus erat?
omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
et nova de gravido palmite gemma tumet,
et modo formatis operitur frondibus arbor,
prodit et in summum seminis herba solum,
et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,
ludit et in pratis luxuriatque pecus.
tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo
et luteum celsa sub trabe figit opus:
tum patitur cultus ager et renovatur aratro:
haec anni novitas iure vocanda fuit.'
quaesieram multis. non multis ille moratus
contulit in versus sic sua verba duos:
'bruma novi prima est veterisque novissima solis:
principium capiunt Phoebus et annus idem.' —
post haec scitabar, cur non sine litibus esset
prima dies. 'causam percipe!' Ianus ait.
'tempora commisi nascentia rebus agendis,
totus ab auspicio ne foret annus iners.
quisque suas artes ob idem delibat agendo,
nec plus quam solitum testificatur opus.' —
mox ego 'cur, quamvis aliorum numina placem,
Iane, tibi primum tura merumque fero?'
'ut possis aditum per me, qui limina servo,
ad quoscumque voles' inquit 'habere deos.' —
'at cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis,
et damus alternas accipimusque preces?'
tum deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
'omina principiis,' inquit 'inesse solent.
ad primam vocem timidas advertitis aures,
et visam primum consulit augur avem.
templa patent auresque deum, nec lingua caducas
concipit ulla preces, dictaque pondus habent.' —
desierat Ianus. nec longa silentia feci,
sed tetigi verbis ultima verba meis:
'quid vult palma sibi rugosaque carica' dixi
'et data sub niveo candida mella cado?'
'omen' ait 'causa est, ut res sapor ille sequatur,
et peragat coeptum dulcis ut annus iter.'
'dulcia cur dentur, video. stipis adice causam,
pars mihi de festo ne labet ulla tuo.'

risit et 'o quam te fallunt tua saecula,' dixit
'qui stipe mel sumpta dulcius esse putas!
vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
cuius non animo dulcia lucra forent.
tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi:
vix ultra, quo iam progrediatur, habet.
pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
dum populus pauper, dum nova Roma fuit,
dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Iuppiter angusta vix totus stabat in aede,
inque Iovis dextra fictile fulmen erat.
frondibus ornabant quae nunc Capitolia gemmis,
pascebatque suas ipse senator oves.
[nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem
et faenum capiti supposuisse, fuit.]
iura dabat populis posito modo praetor aratro,
et levis argenti lammina crimen erat.
at postquam Fortuna loci caput extulit huius,
et tetigit summo vertice Roma deos,
creverunt et opes et opum furiosa cupido,
et, cum possideant plurima, plura petunt.
quaerere, ut absumant, absumpta requirere certant,
atque ipsae vitiis sunt alimenta vices.
sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.
in pretio pretium nunc est. dat census honores,
census amicitias, pauper ubique iacet.
tu tamen auspicium si sit stipis utile, quaeris,
curque iuvent vestras aera vetusta manus?
aera dabant olim: melius nunc omen in auro est,
victaque concessit prisca moneta novae.
nos quoque templa iuvant, quamvis antiqua probemus,
aurea: maiestas convenit ista deo.
laudamus veteres, sed nostris utimur annis:
mos tamen est aeque dignus uterque coli.'
finierat. monitus placidis ita rursus, ut ante,
clavigerum verbis adloquor ipse deum:
'multa quidem didici. sed cur navalis in aere
altera signata est, altera forma biceps?'
'noscere me duplici posses ut imagine,' dixit

'ni vetus ipsa dies extenuasset opus.
causa ratis superest: Tuscum rate venit in amnem
ante pererrato falcifer orbe deus.
hac ego Saturnum memini tellure receptum:
caelitibus regnis a Iove pulsus erat.
inde diu genti mansit Saturnia nomen:
dicta quoque est Latium terra, latente deo.
at bona posteritas puppem formavit in aere,
hospitis adventum testificata dei.
ipse solum colui, cuius placidissima laevum
radit harenosi Thybridis unda latus.
hic, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat,
tantaque res paucis pascua bubus erat.
arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
nuncupat haec aetas Ianiculumque vocat.
tunc ego regnabam, patiens cum terra deorum
esset et humanis numina mixta locis.
nondum Iustitiam facinus mortale fugarat,
— ultima de superis illa reliquit humum —
proque metu populum sine vi pudor ipse regebat:
nullus erat iustis reddere iura labor.
nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar,'
et clavem ostendens 'haec' ait 'arma gero.' —
presserat ora deus. tunc sic ego nostra resolvi.
voce mea voces eliciente dei:
'cum tot sint iani, cur stas sacratus in uno,
hic ubi iuncta foris templa duobus habes?'
ille manu mulcens propexam ad pectora barbam
protinus Oebalii rettulit arma Tati,
utque levis custos, armillis capta, Sabinos
ad summae tacitos duxerit arcis iter.
'inde, velut nunc est, per quem descenditis', inquit
'arduus in valles et fora clivus erat.
et iam contigerant portam, Saturnia cuius
dempserat oppositas invidiosa seras:
cum tanto veritus committere numine pugnam
ipse meae movi callidus artis opus,
oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi
sumque repentinas eiaculatus aquas.
ante tamen madidis subieci sulpura venis,
clauderet ut Tatio fervidus umor iter.

cuius ut utilitas pulsis percepta Sabinis,
quae fuerat, tuto reddita forma loco est.
ara mihi posita est parvo coniuncta sacello:
haec adolet flammis cum strue farra suis.' —
'at cur pace lates motisque recluderis armis?'
nec mora, quaesiti reddita causa mihi est:
'ut populo reditus pateant ad bella profecto,
tota patet dempta ianua nostra sera.
pace fores obdo, ne qua discedere possit:
Caesareoque diu numine clusus ero.'
dixit, et attollens oculos diversa videntes
adspexit, toto quicquid in orbe fuit.
pax erat. et, vestri, Germanice, causa triumphi,
tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
Iane, fac aeternos pacem pacisque ministros,
neve suum, praesta, deserat auctor opus. —
quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis,
sacravere patres hac duo templa die.
accepit Phoebo nymphaque Coronide natum
Insula, dividua quam premit amnis aqua.
Iuppiter in parte est: cepit locus unus utrumque,
iunctaque sunt magno templa nepotis avo.

2. BF 3. CC 4. DC

Quis vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque,
dicere? promissi pars sit et ista mei.
felices animae, quibus haec cognoscere primis
inque domus superas scandere cura fuit!
credibile est illas pariter vitiisque locisque
altius humanis exseruisse caput.
non venus et vinum sublimia pectora fregit
officiumve fori militiaeve labor:
nec levis ambitio perfusaque gloria fuco
magnarumque fames sollicitavit opum.
admovere oculis distantia sidera nostris
aetheraque ingenio supposuere suo.
sic petitur caelum: non ut ferat Ossan Olympus,
ipsaque Peliacus sidera tangat apex.
nos quoque sub ducibus caelum metabimur illis,
ponemusque suos ad vaga signa dies. —
ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,

sparsaque caelesti rore madebit humus,
octipedis frustra quaerentur bracchia Cancri:
praeceps occiduas ille subibit aquas.
institerint Nonae: missi tibi nubibus atris
signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

5. E NON·F 6. FF 7. GC 8. HC 9. A AGON

Quattuor adde dies ductos ex ordine Nonis:
Ianus Agonali luce piandus erit.
nominis esse potest succinctus causa minister,
hostia caelitibus quo feriente cadit,
qui calido strictos tincturus sanguine cultros
semper, agatne, rogat, nec nisi iussus agit.
pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
nomen Agonalem credit habere diem.
pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum,
una sit ut proprio littera dempta loco.
an, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,
a pecoris lux est ipsa notata metu?
fas etiam, fieri solitis aetate priorum
nomina de ludis Graeca tulisse diem.
et pecus antiquus dicebat 'agonia' sermo,
veraque iudicio est ultima causa meo.
utque ea non certa est, ita rex placare sacrorum
numina lanigerae coniuge debet ovis.
victima, quae cecidit dextra victrice, vocatur:
hostibus a domitis hostia nomen habet.
ante, deos homini quod conciliare valeret,
far erat et puri lucida mica salis.
nondum pertulerat lacrimatas cortice murras
acta per aequoreas hospita navis aquas:
tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
nec fuerant rubri cognita fila croci.
ara dabat fumos herbis contenta Sabinis
et non exiguo laurus adusta sono.
si quis erat, factis prati de flore coronis
qui posset violas addere, dives erat.
hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
in sacris nullum culter habebat opus. —
prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
ulta suas merita caede nocentis opes.

nam sata vere novo teneris lactentia sucis
eruta saetigerae conperit ore suis.
sus dederat poenas. exemplo territus huius
palmite debueras abstinuisse, caper.
quem spectans aliquis dentes in vite prementem
talia non tacito dicta dolore dedit:
‘rode, caper, vitem! tamen hinc, cum stabis ad aram,
in tua quod spargi cornua possit, erit.’
verba fides sequitur. noxae tibi deditus hostis
spargitur adfuso cornua, Bacche, mero.
culpa sui nocuit, nocuit quoque culpa capellae:
quid bos, quid placidae commeruistis oves?
flebat Aristaeus, quod apes cum stirpe necatas
viderat inceptos destituisse favos.
caerula quem genetrix aegre solata dolentem
addidit haec dictis ultima verba suis:
‘siste, puer, lacrimas! Proteus tua damna levabit,
quoque modo repares quae periere, dabit.
decipiat ne te versis tamen ille figuris,
inpediant geminas vincula firma manus.’
pervenit ad vatem iuvenis resolutaque somno
adligat aequorei bracchia capta senis.
ille sua faciem transformis adulterat arte:
mox domitus vinclis in sua membra redit
oraque caerulea tollens rorantia barba
‘qua’ dixit ‘repares arte, requiris, apes?
obrue mactati corpus tellure iuvenci:
quod petis a nobis; obrutus ille dabit.’
iussa facit pastor: fervent examina putri
de bove. mille animas una necata dedit.
poscit ovem fatum. verbenas inproba carpsit,
quas pia dis ruris ferre solebat anus. —
quid tuti superest, animam cum ponat in aris
lanigerumque pecus ruricolaeque boves?
placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
ne detur celeri victima tarda deo.
quae semel est triplici pro virgine caesa Dianae,
nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
exta canum vidi Triviae libare Sapaeos,
et quicumque tuas accolit, Haeme, nives.
caeditur et rigido custodi ruris asellus:

causa pudenda quidem, sed tamen apta deo.
festa corymbiferi celebrabas, Graecia, Bacchi,
tertia quae solito tempore bruma refert.
di quoque cultores in idem venere Lyaei,
et quicumque iocis non alienus erat:
Panes, et in venerem Satyrorum prona iuventus,
quaeque colunt amnes solaque rura deae.
venerat et senior pando Silenus asello,
quique ruber pavidas inguine terret aves.
dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
gramine vestitis accubuere toris.
vina dabat Liber. tulerat sibi quisque coronam:
miscendas large rivus agebat aquas.
Naïdes effusis aliae sine pectinis usu,
pars aderant positis arte manuque comis.
illa super suras tunicam conlecta ministrat,
altera dissuto pectus aperta sinu.
exserit haec umerum, vestem trahit illa per herbas.
inpediunt teneros vincula nulla pedes.
hinc aliae Satyris incendia mitia praebent,
pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
te quoque, inexstinctae Silene libidinis, urunt:
nequitia est, quae te non sinit esse senem.
at ruber, hortorum decus et tutela, Priapus
omnibus ex illis Lotide captus erat.
hanc cupit, hanc optat, sola suspirat in illa,
signaque dat nutu sollicitatque notis.
fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.
inrisum vultu despicit illa suo.
nox erat, et vino somnum faciente iacebant
corpora diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosa sub acernis ultima ramis,
sicut erat lusu fessa, quievit humo.
surgit amans animamque tenens vestigia furtim
suspenso digitis fert taciturna gradu.
ut tetigit niveae secreta cubilia nymphae,
ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
et iam finitima corpus librabat in herba:
illa tamen multi plena soporis erat.
gaudet et, a pedibus tracto velamine, vota
ad sua felici coeperat ire via.

ecce rudens rauco Sileni vector asellus
intempestivos edidit ore sonos.
territa consurgit nymphe manibusque Priapum
reicit et fugiens concitat omne nemus.
at deus, obscena nimium quoque parte paratus,
omnibus ad lunae lumina risus erat.
morte dedit poenas auctor clamoris. et haec est
Hellespontiaco victima grata deo. —
intactae fueratis aves, solacia ruris,
adsuetum silvis innocuumque genus,
quae facitis nidos, quae plumis ova fovetis
et facili dulces editis ore modos.
sed nil ista iuvant, quia linguae crimen habetis,
dique putant mentes vos aperire suas.
nec tamen hoc falsum. nam, dis ut proxima quaeque,
nunc penna veras, nunc datis ore notas.
tuta diu volucrum proles tum denique caesa est,
iuveruntque deos indicis exta sui.
ergo saepe suo coniunx abducta marito
uritur Idaliis alba columba focis.
nec defensa iuvant Capitolia, quominus anser
det iecur in lances, Inachi lauta, tuas.
nocte deae Nocti cristatus caeditur ales,
quod tepidum vigili provocet ore diem. —
interea Delphin clarum super aequora sidus
tollitur et patriis exserit ora vadis.

10. B EN

Postera lux hiemem medio discrimine signat,
aequaque praeteritae quae superabit erit.

11. C CAR·NP 12. DC

Proxima prospiciet Tithono Aurora relicto
Arcadiae sacrum pontificale deae.
te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit,
hic ubi Virginea campus obitur aqua.
unde petam causas horum moremque sacrorum?
diriget in medio quis mea vela freto?
ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
propositoque fave, ne tuus erret honor.
orta prior luna — de se si creditur ipsi —

a magno tellus Arcade nomen habet.
hic fuit Euander, qui, quamquam clarus utroque,
nobilior sacrae sanguine matris erat.
quae simul aetherios animo conceperat ignes,
ore dabat pleno carmina vera dei.
dixerat haec nato motus instare sibique
multaque praeterea, tempore nacta fidem.
nam iuvenis nimium vera cum matre fugatus
deserit Arcadiam Parrhasiumque larem.
cui genetrix flenti 'fortuna viriliter' inquit, —
'siste, precor, lacrimas! — ista ferenda tibi est
sic erat in fatis. nec te tua culpa fugavit,
sed deus: offenso pulsus es urbe deo.
non meriti poenam pateris, sed numinis iram.
est aliquid magnis crimen abesse malis.
conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
pectora pro facto spemque metumque suo.
nec tamen ut primus maere mala talia passus:
obruit ingentes ista procella viros.
passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris
Cadmus in Aonia constitit exul humo:
passus idem Tydeus et idem Pagasaeus Iason,
et quos praeterea longa referre mora est.
omne solum forti patria est, ut piscibus aequor,
ut volucri, vacuo quicquid in orbe patet.
nec fera tempestas toto tamen horret in anno:
et tibi — crede mihi! — tempora veris erunt.'
vocibus Euander firmata mente parentis
nave secat fluctus Hesperiamque tenet.
iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
egerat et Tuscis obvius ibat aquis:
fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Terenti,
adspicit et sparsas per loca sola casas.
utque erat, inmissis puppem stetit ante capillis
continuitque manum torva regentis iter,
et procul in dextram tendens sua bracchia ripam
pinea non sano ter pede texta ferit:
neve daret saltum properans insistere terrae,
vix est Euandri vixque retenta manu.
'di'que 'petitorum' dixit, 'salvete, locorum,
tuque novos caelo terra datura deos

fluminaque et fontes, quibus utitur hospita tellus,
et nemorum nymphae Naïadumque chori!
este bonis avibus visi natoque mihique,
ripaque felici tacta sit ista pede!
fallor, an hi fient ingentia moenia colles,
iuraque ab hac terra cetera terra petet?
montibus his olim totus promittitur orbis.
quis tantum fati credat habere locum?
et iam Dardaniae tangent haec litora pinus.
hic quoque causa novi femina Martis erit.
care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
indue! non humili vindice caesus eris.
victa tamen vinces eversaque Troia resurges:
obruet hostiles ista ruina domos.
urite, victrices, Neptunia Pergama, flammae!
num minus hic toto est altior orbe cinis?
iam pius Aeneas sacra et, sacra altera, patrem
adferet: Iliacos accipe, Vesta, deos.
tempus erit, cum vos orbemque tuebitur idem,
et fient ipso sacra colente deo.
et penes Augustos patriae tutela manebit.
hanc fas imperii frena tenere domum.
inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
pondera caelesti mente paterna feret.
utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
sic Augusta novum Iulia numen erit.'
talibus ut dictis nostros descendit in annos,
substitit in medio praescia lingua sono.
puppibus egressus Latia stetit exul in herba:
felix, exilium cui locus ille fuit!
nec mora longa fuit. stabant nova tecta, neque alter
montibus Ausoniis Arcade maior erat.
ecce boves illuc Erytheïdas adplicat heros
emensus longi claviger orbis iter.
dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur
incustoditae laeta per arva boves.
mane erat: excussus somno Tirynthius heros
de numero tauros sentit abesse duos.
nulla videt quaerens taciti vestigia furti.
traxerat aversos Cacus in antra feros,
Cacus, Aventinae timor atque infamia silvae,

non leve finitimis hospitibusque malum.
dira viro facies, vires pro corpore, corpus
grande. pater monstri Mulciber huius erat:
proque domo longis spelunca recessibus ingens,
abdita, vix ipsis invenienda feris.
ora super postes adfixaque bracchia pendent,
squalidaque humanis ossibus albet humus.
servata male parte boum Iove natus abibat:
mugitum rauco furta dedere sono.
'accipio revocamen' ait, vocemque secutus
inpia per silvas victor ad antra venit.
ille aditum fracti praestruxerat obice montis:
vix iuga movissent quinque bis illud opus.
nititur hic umeris, — caelum quoque sederat illis —
et vastum motu conlabefactat onus.
quod simul eversum est, fragor aethera terruit ipsum,
ictaque subsedit pondere molis humus:
prima movet Cacus conlata proelia dextra
remque ferox saxis stipitibusque gerit.
quis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
confugit et flammas ore sonante vomit.
quas quotiens proflat, spirare Typhoëa credas
et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne iaci.
occupat Alcides, adductaque clava trinodis
ter quater adverso sedit in ore viri.
ille cadit mixtosque vomit cum sanguine fumos
et lato moriens pectore plangit humum.
inmolat ex illis taurum tibi, Iuppiter, unum
victor et Euandrum ruricolasque vocat
constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,
hic ubi pars urbis de bove nomen habet.
nec tacet Euandri mater prope tempus adesse,
Hercule quo tellus sit satis usa suo.
at felix vates, ut dis gratissima vixit,
possidet hunc Iani sic dea mense diem.

13. E EID·NP 14. F ENDIES·VITIOS·EX·S·C·

Idibus in magni castus Iovis aede sacerdos
semimaris flammis viscera libat ovis:
redditaque est omnis populo provincia nostro
et tuus Augusto nomine dictus avus.

perlege dispositas generosa per atria ceras:
contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat, alter Isauras,
aut Cretum domitas testificatur opes,
hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum,
ille Numantina traxit ab urbe notam.
et mortem et nomen Druso Germania fecit.
me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
si petat a victis, tot sumat nomina Caesar,
quot numero gentes maximus orbis habet.
ex uno quidam celebres aut torquis adempti
aut corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum est mensura tuarum:
sed qui te vicit, nomine maior erat.
nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus:
illa domus meritis Maxima dicta suis.
sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
hic socium summo cum Iove nomen habet.
sancta vocant augusta patres, augusta vocantur
templa sacerdotum rite dicata manu.
huius et augurium dependet origine verbi,
et quodcumque sua Iuppiter auget ope.
augeat imperium nostri ducis, augeat annos,
protegat et vestras querna corona fores,
auspicibusque deis tanti cognominis heres
omine suscipiat, quo pater, orbis onus.

15. G CAR.

Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,
fient Parrhasiae sacra relata deae.
nam prius Ausonias matres carpenta vehebant
— haec quoque ab Euandri dicta parente reor —:
mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
ingratos nulla prole novare viros.
neve daret partus, ictu temeraria caeco
visceribus crescens excutiebat onus.
conripuisse patres ausas inmitia nuptas,
ius tamen exemptum restituisse ferunt.
binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
pro pueris fieri virginibusque iubent.
scortea non illi fas est inferre sacello,

ne violent puros exanimata focos.
si quis amas veteres ritus, adsiste precanti:
nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placatur Postvertaque, sive sorores
sive fugae comites, Maenali diva, tuae.
altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur:
altera, versurum postmodo quicquid erat.

16. HC

Candida te niveo posuit lux proxima templo,
qua fert sublimes alta Moneta gradus:
nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam,
nunc te sacratae constituere manus.
Furius antiquam, populi superator Etrusci,
voverat, et voti solverat ille fidem:
causa, quod a patribus sumptis secesserat armis
vulgus, et ipsa suas Roma timebat opes.
causa recens melior: passos Germania crines
porrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
inde triumphatae libasti munera gentis
templaque fecisti, quam colis ipse, deae.
hanc tua constituit genetrix et rebus et ara,
sola toro magni digna reperta Iovis.

17. AC 18. BC 19. CC 20. DC 21. EC 22. FC 23. GC

Haec ubi transierint, Capricorno, Phoebe, relicto
per iuvenis curres signa gerentis aquam.
septimus hinc oriens cum se demiserit undis,
fulgebit toto iam Lyra nulla polo.
sidere ab hoc ignis venienti nocte, Leonis
qui micat in medio pectore, mersus erit.

24. HC 25. AC 26. BC

Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
nec sementina est ulla reperta dies:
cum mihi — sensit enim — 'lux haec indicitur,' inquit
Musa: 'quid a fastis non stata sacra petis?'
utque dies incerta sacro, sic tempora certa,
seminibus iactis est ubi fetus ager.
state, coronati, plenum ad praesaepe, iuvenci:
cum tepido vestrum vere redibit opus.

rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
omne reformidat frigida vulnus humus.
vilice, da requiem terrae semente peracta:
da requiem, terram qui coluere, viris.
pagus agat festum: pagum lustrate, coloni,
et date paganis annua liba focis.
placentur frugum matres, Tellusque Ceresque,
farre suo gravidae visceribusque suis.
officium commune Ceres et Terra tuentur:
haec praebet causam frugibus, illa locum.
consortes operis, per quas conrecta vetustas
quernaque glans victa est utiliore cibo,
frugibus inmensis avidos satiate colonos,
ut capiant cultus praemia digna sui.
vos date perpetuos teneris sementibus auctus,
nec nova per gelidas herba sit usta nives.
cum serimus, caelum ventis aperite serenis:
cum latet, aetheria spargite semen aqua.
neve graves cultis Cerialia rura, cavete,
agmine laesuro depopulentur aves.
vos quoque, formicae, subiectis parcite granis:
post messem praedae copia maior erit.
interea crescat scabrae robiginis expers
nec vitio caeli palleat aegra seges,
et neque deficiat macie neque pinguior aequo
divitiis pereat luxuriosa suis.
et careant loliis oculos vitiantibus agri,
nec sterilis culto surgat avena solo.
triticeos fetus passuraque farra bis ignem
hordeaque ingenti faenore reddat ager.
haec ego pro vobis: haec vos optate, coloni,
efficiatque ratas utraque diva preces.
bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
vomere, cedebat taurus arator equo,
sarcula cessabant, versique in pila ligones,
factaque de rastri pondere cassis erat.
gratia dis domuique tuae: religata catenis
iam pridem vestro sub pede bella iacent.
sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas.
pax Cererem nutrit, pacis alumna Ceres.

27. CC 28. DC 29. EF

At quae venturas praecedit sexta Kalendas,
  hac sunt Ledaeis templa dicata deis.
fratribus illa deis fratres de gente deorum
  circa Iuturnae conposuere lacus.

30. FNP 31. GC

Ipsum nos carmen deduxit Pacis ad aram.
  haec erit a mensis fine secunda dies.
frondibus Actiacis comptos redimita capillos
  Pax ades et toto mitis in orbe mane!
dum desint hostes, desit quoque causa triumphi:
  tu ducibus bello gloria maior eris.
sola gerat miles, quibus arma coerceat, arma,
  canteturque fera nil nisi pompa tuba.
horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis:
  si qua parum Romam terra timebat, amet.
tura, sacerdotes, Pacalibus addite flammis,
  albaque perfusa victima fronte cadat.
utque domus, quae praestat eam, cum pace perennet,
  ad pia propensos vota rogate deos. —
sed iam prima mei pars est exacta laboris,
  cumque suo finem mense libellus habet.

LIBER SECUNDUS.

Ianus habet finem. cum carmine crescit et annus:
  alter ut hic mensis, sic liber alter eat.
nunc primum velis, elegi, maioribus itis:
  exiguum, memini, nuper eratis opus.
ipse ego vos habui faciles in amore ministros,
  cum lusit numeris prima iuventa suis.
idem sacra cano signataque tempora fastis:
  ecquis ad haec illinc crederet esse viam?
haec mea militia est. ferimus, quae possumus, arma,
  dextraque non ommi munere nostra vacat.
si mihi non valido torquentur pila lacerto,
  nec bellatoris terga premuntur equi,
nec galea tegimur nec acuto cingimur ense, —
  his habilis telis quilibet esse potest —

at tua prosequimur studioso pectore, Caesar,
nomina, per titulos ingredimurque tuos.
ergo ades et placido paulum mea munera vultu
respice, pacando si quid ab hoste vacas.

Februa Romani dixere piamina patres:
nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
pontifices ab rege petunt et flamine lanas,
quis veterum lingua februa nomen erat.
quaeque capit lictor domibus purgamina tersis,
torrida cum mica farra, vocantur idem.
nomen idem ramo, qui caesus ab arbore pura
casta sacerdotum tempora fronde tegit.
ipse ego flaminicam poscentem februa vidi:
februa poscenti pinea virga data est.
denique quodcumque est, quo corpora nostra piantur,
hoc apud intonsos nomen habebat avos.
mensis ab his dictus, secta quia pelle luperci
omne solum lustrant idque piamen habent:
aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
tunc cum ferales praeteriere dies.
omne nefas omnemque mali purgamina causam
credebant nostri tollere posse senes.
Graecia principium moris fuit. illa nocentes
inpia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
caede per Haemonias solvit Acastus aquas.
vectam frenatis per inane draconibus Aegeus
credulus inmerita Phasida fovit ope.
Amphiareïades Naupactoo Acheloo
'solve nefas' dixit: solvit et ille nefas.
a, nimium faciles, qui tristia crimina caedis
fluminea tolli posse putatis aqua!
sed tamen — antiqui ne nescius ordinis erres —
primus, ut est, Iani mensis et ante fuit.
qui sequitur Ianum, veteris fuit ultimus anni:
tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
primus enim Iani mensis, quia ianua prima est.
qui sacer est imis Manibus, imus erat.
postmodo creduntur spatio distantia longo
tempora bis quini continuasse viri.

1. H·K·FEB·N

Principio mensis Phrygiae contermina Matri
Sospita delubris dicitur aucta novis.
'nunc ubi sunt, illis quae sunt sacrata Kalendis
templa deae?' longa procubuere die.
cetera ne simili caderent labefacta ruina,
cavit sacrati provida cura ducis,
sub quo delubris sentitur nulla senectus:
nec satis est homines, obligat ille deos.
templorum positor, templorum sancte repostor,
sit superis, opto, mutua cura tui.
dent tibi caelestes, quos tu caelestibus, annos,
proque tua maneant in statione domo.
tunc quoque vicini lucus celebratur Helerni,
qua petit aequoreas advena Thybris aquas.
ad penetrale Numae Capitolinumque Tonantem
inque Iovis summa caeditur arce bidens.
saepe graves pluvias adopertus nubibus auster
concitat aut posita sub nive terra latet.

2. AN 3. BN

Proximus Hesperias Titan abiturus in undas
gemmea purpureis cum iuga demet equis,
illa nocte aliquis tollens ad sidera vultum
dicet 'ubi est hodie quae Lyra fulsit heri?'
dumque Lyram quaeret, medii quoque terga Leonis
in liquidas subito mersa notabit aquas.

4. CN

Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
is fugiet visus nocte sequente tuos:
seu fuit occultis felix in amoribus index,
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
carmine currentes ille tenebat aquas.
saepe sequens agnam lupus est a voce retentus,
saepe avidum fugiens restitit agna lupum.
saepe canes leporesque umbra iacuere sub una,
et stetit in saxo proxima cerva leae:
et sine lite loquax cum Palladis alite cornix

sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
tamquam fraternis obstipuisse modis.
nomen Arionium Siculas inpleverat urbes,
captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
inde domum repetens puppem conscendit Arion
atque ita quaesitas arte ferebat opes.
forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
at tibi nave tua tutius aequor erat.
namque gubernator destricto constitit ense
ceteraque armata conscia turba manu.
quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, puppem!
non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
ille metu vacuus 'mortem non deprecor' inquit,
'sed liceat sumpta pauca referre lyra.'
dant veniam ridentque moram. capit ille coronam,
quae possit crines, Phoebe, decere tuos:
induerat Tyrio bis tinctam murice pallam,
reddidit icta suos pollice chorda sonos,
flebilibus numeris veluti canentia dura
traiectus penna pectora cantat olor.
protinus in medias ornatus desilit undas.
spargitur inpulsa caerula puppis aqua.
inde — fide maius — tergo delphina recurvo
se memorant oneri supposuisse novo.
ille sedens citharamque tenet pretiumque vehendi,
cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
di pia facta vident. astris delphina recepit
Iuppiter et stellas iussit habere novem.

5. D NON

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
vellem, Maeonide, pectus inesse tuum,
dum canimus sacras alterno pectine Nonas:
maximus hic fastis accumulatur honos.
deficit ingenium, maioraque viribus urguent:
haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
quid volui demens elegis inponere tantum
ponderis? heroi res erat ista pedis.
sancte pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen, eques.

res tamen ante dedit. sero quoque vera tulisti
  nomina: iam pridem tu pater orbis eras.
hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto,
  nomen habes, hominum tu pater, ille deum.
Romule, concedes. facit hic tua magna tuendo
  moenia, tu dederas transilienda Remo.
te Tatius parvique Cures Caeninaque sensit:
  hoc duce Romanum est solis utrumque latus.
[tu breve nescio quid victae telluris habebas:
  quodcumque est alto sub Iove, Caesar habet.]
tu rapis, hic castas duce se iubet esse maritas.
  tu recipis luco, summovet ille nefas.
vis tibi grata fuit: florent sub Caesare leges.
  tu domini nomen, principis ille tenet.
te Remus incusat: veniam dedit hostibus ille.
  caelestem fecit te pater, ille patrem. —
iam puer Idaeus media tenus eminet alvo
  et liquidas mixto nectare fundit aquas.
en etiam, si quis borean horrere solebat,
  gaudeat: a zephyris mollior aura venit.

6. EN 7. FN 8. GN 9. HN 10. AN

Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis
  Lucifer, et primi tempora veris eunt.
ne fallare tamen, restant tibi frigora, restant!
  magnaque discedens signa reliquit hiems.

11. BN 12. CN

Tertia nox veniat: Custodem protinus Ursae
  adspicies geminos exseruisse pedes.
inter Hamadryadas iaculatricemque Dianam
  Callisto sacri pars fuit una chori.
illa deae tangens arcus 'quos tangimus arcus,
  este meae testes virginitatis' ait.
Cynthia laudavit 'promissa'que 'foedera serva,
  et comitum princeps tu mihi' dixit 'eris.'
foedera servasset, si non formosa fuisset.
  cavit mortales: de Iove crimen habet.
mille feras Phoebe silvis venata redibat,
  aut plus aut medium sole tenente diem.

ut tetigit lucum, — densa niger ilice lucus,
in medio gelidae fons erat altus aquae —
'hac' ait 'in silva, virgo Tegeaea, lavemur!'
erubuit falso virginis illa sono.
dixerat et Nymphis. Nymphae velamina ponunt:
hanc pudet, et tardae dat mala signa morae.
exuerat tunicas: uteri manifesta tumore
proditur indicio ponderis ipsa sui.
cui dea 'virgineos, periura Lycaoni, coetus
desere nec castas pollue' dixit 'aquas!
luna novum decies inplerat cornibus orbem:
quae fuerat virgo credita, mater erat.
laesa furit Iuno, formam mutatque puellae.
quid facis? invito est pectore passa Iovem.
utque ferae vidit turpes in paelice vultus,
'huius in amplexus Iuppiter' inquit 'eat.'
ursa per incultos errabat squalida montes,
quae fuerat summo nuper amata Iovi.
iam tria lustra puer furto conceptus agebat,
cum mater nato est obvia facta suo.
illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens
et gemuit. gemitus verba parentis erant!
hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto,
ni foret in superas raptus uterque domos.
signa propinqua micant. prior est, quam dicimus Arcton,
Arctophylax formam terga sequentis habet.
saevit adhuc canamque rogat Saturnia Tethyn,
Maenaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

13. D EID · NP

Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
hic ubi discretas Insula rumpit aquas.
haec fuit illa dies, in qua Veientibus armis
ter centum Fabii ter cecidere duo.
una domus vires et onus susceperat urbis:
sumunt gentiles arma professa manus.
egreditur castris miles generosus ab isdem,
e quis dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portae dextro est via proxima iano.
ire per hanc noli, quisquis es: omen habet.

[illa fama refert Fabios exisse trecentos.
porta vacat culpa, sed tamen omen habet.]
ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem, —
turbidus hibernis ille fluebat aquis —
castra loco ponunt. destrictis ensibus ipsi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
non aliter, quam cum Libyca de gente leones
invadunt sparsos lata per arva greges.
diffugiunt hostes inhonestaque vulnera tergo
accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.
sic iterum, sic saepe cadunt. ubi vincere aperte
non datur, insidias armaque tecta parant.
campus erat: campi claudebant ultima colles
silvaque montanas occulere apta feras.
in medio paucos armentaque rara relinquunt,
cetera virgultis abdita turba latet.
ecce velut torrens undis pluvialibus auctus
aut nive, quae zephyro victa tepente fluit,
per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
riparum clausas margine finit aquas:
sic Fabii vallem latis discursibus inplent,
quodque vident, sternunt, nec metus alter inest.
quo ruitis, generosa domus? male creditis hosti!
simplex nobilitas, perfida tela cave!
fraude perit virtus. in apertos undique campos
prosiliunt hostes et latus omne tenent.
quid faciant pauci contra tot milia fortes?
quidve, quod in misero tempore restet, adest?
sicut aper longe silvis Laurentibus actus
fulmineo celeres dissipat ore canes,
mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti
vulneraque alterna dantque feruntque manu.
una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
ad bellum missos perdidit una dies.
ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
credibile est ipsos consuluisse deos.
nam puer inpubes et adhuc non utilis armis
unus de Fabia gente relictus erat:
scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci,
cui res cunctando restituenda foret.

14. EN

Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis,
et medius Crater inter utrumque iacet.
Idibus illa latent, oriuntur nocte sequenti.
quae sibi cur tria sint consociata, canam.
forte Iovi Phoebus festum sollemne parabat —
non faciet longas fabula nostra moras —:
'i, mea' dixit 'avis, ne quid pia sacra moretur,
et tenuem vivis fontibus adfer aquam.'
corvus inauratum pedibus cratera recurvis
tollit et aërium pervolat altus iter.
stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
temptat eam rostro. non erat apta legi.
inmemor imperii sedisse sub arbore fertur,
dum fierent tarda dulcia poma mora.
iamque satur nigris longum rapit unguibus hydrum
ad dominumque redit fictaque verba refert:
'hic mihi causa morae, vivarum obsessor aquarum:
hic tenuit fontes officiumque meum.'
'addis' ait 'culpae mendacia' Phoebus 'et audes
fatidicum verbis fallere velle deum?
at tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
de nullo gelidae fonte bibentur aquae.'
dixit. et, antiqui monimenta perennia facti,
Anguis Avis Crater sidera iuncta micant.

15. F LVPER·NP

Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
adspicit, et Fauni sacra bicornis eunt.
dicite, Pierides, sacrorum quae sit origo,
adtigerint Latias unde petita domos.
Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades: Arcadiis plurimus ille iugis.
testis erit Pholoë, testes Stymphalides undae,
quique citis Ladon in mare currit aquis,
cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini
altaque Cyllene Parrhasiaeque nives.
Pan erat armenti, Pan illic numen equarum:
munus ob incolumes ille ferebat oves.
transtulit Euander silvestria numina secum.
hic, ubi nunc urbs est, tum locus urbis erat.

inde deum colimus devectaque sacra Pelasgis:
  flamen ad haec prisco more Dialis erat. —
cur igitur currant, et cur — sic currere mos est —
  nuda ferant posita corpora veste, rogas?
ipse deus velox discurrere gaudet in altis
  montibus, et subitas concitat ipse fugas.
ipse deus nudus nudos iubet ire ministros:
  nec satis ad cursus commoda vestis erat.
ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
  Arcades, et luna gens prior illa fuit.
vita feris similis, nullos agitata per usus:
  artis adhuc expers et rude vulgus erat.
pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas.
  nectar erat palmis hausta duabus aqua.
nullus anhelabat sub adunco vomere taurus,
  nulla sub imperio terra colentis erat,
nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat.
  ibat ovis lana corpus amicta sua.
sub Iove durabant et corpora nuda gerebant
  docta graves imbres et tolerare notos.
nunc quoque detecti referunt monimenta vetusti
  moris et antiquas testificantur opes.
sed cur praecipue fugiat velamina Faunus,
  traditur antiqui fabula plena ioci.
forte comes dominae iuvenis Tirynthius ibat:
  vidit ab excelso Faunus utrumque iugo.
vidit et incaluit 'montana'que 'numina,' dixit
  'nil mihi vobiscum est: hic meus ardor erit'.
ibat odoratis umeros perfusa capillis
  Maeonis, aurato conspicienda sinu.
aurea pellebant tepidos umbracula soles,
  quae tamen Herculeae sustinuere manus.
iamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,
  Hesperos et fusco roscidus ibat equo.
antra subit tofis laqueata et pumice vivo:
  garrulus in primo limine rivus erat.
dumque parant epulas potandaque vina ministri,
  cultibus Alciden instruit illa suis.
dat tenuis tunicas Gaetulo murice tinctas,
  dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
ventre minor zona est. tunicarum vincla relaxat.

ut possit vastas exseruisse manus.
fregerat armillas non illa ad bracchia factas,
scindebant magni vincula parva pedes.
ipsa capit clavamque gravem spoliumque leonis
conditaque in pharetra tela minora sua.
sic epulis functi, sic dant sua corpora somno
et positis iuxta secubuere toris.
causa: repertori vitis pia sacra parabant,
quae facerent pure, cum foret orta dies.
noctis erat medium. quid non amor inprobus audet?
roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
utque videt comites somno vinoque solutos,
spem capit in dominis esse soporis idem.
intrat et huc illuc temerarius errat adulter
et praefert cautas subsequiturque manus.
venerat ad strati captata cubilia lecti
et felix prima sorte futurus erat.
ut tetigit fulvi saetis hirsuta leonis
vellera, pertimuit sustinuitque manum.
adtonitusque metu rediit, ut saepe viator
turbatum viso rettulit angue pedem.
inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
mollia, mendaci decipiturque nota.
adscendit spondaque sibi propiore recumbit,
et tumidum cornu durius inguen erat.
interea tunicas ora subducit ab ima:
horrebant densis aspera crura pilis.
cetera temptantem cubito Tirynthius heros
reppulit: e summo decidit ille toro.
fit sonus: inclamat comites et lumina poscit
Maeonis. inlatis ignibus acta patent.
ille gemit, lecto graviter deiectus ab alto,
membraque de dura vix sua tollit humo.
ridet et Alcides, et qui videre iacentem,
ridet amatorem Lyda puella suum.
veste deus lusus fallentes lumina vestes
non amat et nudos ad sua sacra vocat. —
adde peregrinis causas, mea musa, Latinas,
inque suo noster pulvere currat equus.
cornipedi Fauno caesa de more capella
venit ad exiguas turba vocata dapes.

dumque sacerdotes veribus transuta salignis
  exta parant, medias sole tenente vias,
Romulus et frater pastoralisque iuventus
  solibus et campo corpora nuda dabant:
[caestibus et iaculis et misso pondere saxi
  bracchia per lusus experienda dabant.]
pastor ab excelso 'per devia rura iuvencos,
  Romule, praedones, et Reme!' dixit 'agunt.'
longum erat armari, diversis exit uterque
  partibus. occursu praeda recepta Remi.
ut rediit, veribus stridentia detrahit exta
  atque ait 'haec certe non nisi victor edet.'
dicta facit, Fabiique simul. venit inritus illuc
  Romulus et mensas ossaque nuda videt.
risit et indoluit, Fabios potuisse Remumque
  vincere, Quintilios non potuisse suos.
fama manet facti. posito velamine currunt,
  et memorem famam, quod bene cessit, habet.
forsitan et quaeras, cur sit locus ille Lupercal,
  quaeve diem tali nomine causa notet.
Silvia Vestalis caelestia semina partu
  ediderat, patruo regna tenente suo.
is iubet auferri parvos et in amne necari.
  quid facis? ex istis Romulus alter erit!
iussa recusantes peragunt lacrimosa ministri,
  flent tamen, et geminos in loca iussa ferunt.
Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
  reddidit, hibernis forte tumebat aquis.
hic, ubi nunc fora sunt, lyntres errare videres,
  quaque iacent valles, Maxime Circe, tuae.
huc ubi venerunt, — neque enim procedere possunt
  longius — ex illis unus et alter ait:
'at quam sunt similes! at quam formosus uterque!
  plus tamen ex illis iste vigoris habet.
si genus arguitur vultu, nisi fallit imago,
  nescio quem vobis suspicer esse deum:
at si quis vestrae deus esset originis auctor,
  in tam praecipiti tempore ferret opem.
ferret opem certe, si non ope mater egeret,
  quae facta est uno mater et orba die.
nata simul, moritura simul, simul ite sub undas

corpora!’ desierat, deposuitque sinu.
vagierunt ambo pariter: sensisse putares.
hi redeunt udis in sua tecta genis.
sustinet inpositos summa cavus alveus unda.
heu quantum fati parva tabella vehit!
alveus in limo silvis adpulsus opacis
paulatim fluvio deficiente sedet.
arbor erat. remanent vestigia: quaeque vocatur
Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
venit ad expositos — mirum! — lupa feta gemellos.
quis credat pueris non nocuisse feram?
non nocuisse parum est: prodest quoque. quos lupa nutrit,
perdere cognatae sustinuere manus!
constitit et cauda teneris blanditur alumnis
et fingit lingua corpora bina sua.
Marte satos scires: timor afuit. ubera ducunt
nec sibi promissi lactis aluntur ope.
illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercis.
magna dati nutrix praemia lactis habet. —
quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.
nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis
nec prece nec magico carmine mater eris.
excipe fecundae patienter verbera dextrae:
iam socer optatum nomen habebit avi.
nam fuit illa dies, dura cum sorte maritae
reddebant uteri pignora rara sui.
‘quid mihi’ clamabat ‘prodest rapuisse Sabinas,
Romulus — hoc illo sceptra tenente fuit —,
‘si mea non vires, sed bellum iniuria fecit,
utilius fuerat non habuisse nurus.’
monte sub Esquilio multis incaeduus annis
Iunonis magnae nomine lucus erat.
huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique
suppliciter posito procubuere genu:
cum subito motae tremuere cacumina silvae,
et dea per lucos mira locuta suos.
‘Italidas matres’ inquit ‘sacer hircus inito.’
obstipuit dubio territa turba sono.
augur erat — nomen longis intercidit annis —,
nuper ab Etrusca venerat exul humo.

ille caprum mactat: iussae sua terga puellae
pellibus exsectis percutienda dabant.
luna resumebat decimo nova cornua motu:
virque pater subito, nuptaque mater erat.
gratia Lucinae! dedit haec tibi nomina lucus,
aut quia principium tu, dea, lucis habes.
parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,
maturumque utero molliter aufer onus. —
orta dies fuerit, tu desine credere ventis.
perdidit illius temporis aura fidem.
flamina non constant. et sex reserata diebus
carceris Aeolii ianua lata patet. —
iam levis obliqua subsedit Aquarius urna:
proximus aetherios excipe, Piscis, equos.
te memorant fratremque tuum — nam iuncta micatis
signa — duos tergo sustinuisse deos.
terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
tunc cum pro caelo Iuppiter arma tulit,
venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo
inque Palaestinae margine sedit aquae.
populus et cannae riparum summa tenebant,
spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
dum latet, insonuit vento nemus. illa timore
pallet et hostiles credit adesse manus.
utque sinu tenuit natum, 'succurrite, nymphae,
et dis auxilium ferte duobus!' ait.
nec mora, prosiluit. pisces subiere gemelli,
pro quo nunc — cernis! — sidera munus habent.
inde nefas ducunt genus hoc inponere mensis
nec violant timidi piscibus ora Syri.

16. G EN. 17. H QVIR·NP

Proxima lux vacua est. at tertia dicta Quirino.
qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit:
sive, quod hasta curis priscis est dicta Sabinis,
bellicus a telo venit in astra deus:
sive suo regi nomen posuere Quirites,
seu quia Romanis iunxerat ille Cures.
nam pater armipotens, postquam nova moenia vidit
multaque Romulea bella peracta manu,
'Iuppiter,' inquit 'habet Romana potentia vires:

sanguinis officio non eget illa mei.
redde patri natum. quamvis intercidit alter.
pro se proque Remo, qui mihi restat, erit.
"unus erit, quem tu tolles in caerula caeli"
tu mihi dixisti. sint rata dicta Iovis.'
Iuppiter adnuerat. nutu tremefactus uterque
est polus, et caeli pondera novit Atlans.
est locus, antiqui Capreae dixere paludem:
forte tuis illic, Romule, iura dabas.
sol fugit, et removent subeuntia nubila caelum,
et gravis effusis decidit imber aquis.
hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether.
fit fuga. rex patriis astra petebat equis.
luctus erat, falsaeque patres in crimine caedis,
haesissetque animis forsitan illa fides:
sed Proculus Longa veniebat Iulius Alba,
lunaque fulgebat, nec facis usus erat,
cum subito motu saepes tremuere sinistrae: —
rettulit ille gradus, horrueruntque comae —
pulcher et humano maior trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via
et dixisse simul 'prohibe lugere Quirites,
nec violent lacrimis numina nostra suis.
tura ferant placentque novum pia turba Quirinum
et patrias artes militiamque colant.'
iussit, et in tenues oculis evanuit auras.
convocat hic populos iussaque verba refert.
templa deo fiunt, collis quoque dictus ab illo est,
et referunt certi sacra paterna dies. —
lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
accipe. parva quidem causa, sed apta subest.
non habuit doctos tellus antiqua colonos:
lassabant agiles aspera bella viros.
plus erat in gladio quam curvo laudis aratro:
neglectus domino pauca ferebat ager.
farra tamen veteres iaciebant. farra metebant,
primitias Cereri farra resecta dabant.
usibus admoniti flammis torrenda dederunt
multaque peccato damna tulere suo.
nam modo verrebant nigras pro farre favillas,
nunc ipsas ignes corripuere casas.

facta dea est Fornax. laeti Fornace coloni
orant, ut fruges temperet illa suas.
curio legitimis nunc Fornacalia verbis
maximus indicit nec stata sacra facit:
inque foro, multa circum pendente tabella,
signatur certa curia quaeque nota.
stultaque pars populi, quae sit sua curia, nescit,
sed facit extrema sacra relata die.

18. AC 19. BC 20. CC 21. D FERAL·F

Est honor et tumulis, animas placare paternas
parvaque in exstructas munera ferre pyras.
parva petunt Manes, pietas pro divite grata est
munere: non avidos Styx habet ima deos.
tegula porrectis satis est velata coronis
et sparsae fruges parcaque mica salis
inque mero mollita Ceres violaeque solutae:
haec habeat media testa relicta via.
nec maiora veto, sed et his placabilis umbra est.
adde preces positis et sua verba focis.
hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor,
adtulit in terras, iuste Latine, tuas.
ille patris Genio sollemnia dona ferebat:
hinc populi ritus edidicere pios.
at quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
bella, parentales deseruere dies.
non inpune fuit. nam dicitur omine ab isto
Roma suburbanis incaluisse rogis.
vix equidem credo: bustis exisse feruntur
et tacitae questi tempore noctis avi,
perque vias urbis Latiosque ululasse per agros
deformes animas, vulgus inane, ferunt.
post ea praeteriti tumulis redduntur honores,
prodigiisque venit funeribusque modus.
dum tamen haec fiunt, viduae cessate puellae:
exspectet puros pinea taeda dies.
nec tibi, quae cupidae matura videbere matri,
comat virgineas hasta recurva comas.
conde tuas, Hymenaee, faces et ab ignibus atris
aufer! habent alias maesta sepulcra faces.
di quoque templorum foribus celentur opertis,

tura vacent arae, stentque sine igne foci.
nunc animae tenues et corpora functa sepulcris
errant, nunc posito pascitur umbra cibo.
nec tamen haec ultra, quam tot de mense supersint
Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
hanc, quia iusta ferunt, dixere Feralia lucem:
ultima placandis Manibus illa dies.
ecce anus in mediis residens annosa puellis
sacra facit Tacitae — vix tamen ipsa tacet —
et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
tunc cantata ligat cum fusco licia rhombo
et septem nigras versat in ore fabas.
quodque pice adstrinxit, quod acu traiecit aëna,
obsutum maenae torret in igne caput.
vina quoque instillat. vini quodcumque relictum est,
aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
‘hostiles linguas inimicaque vinximus ora’
dicit discedens ebriaque exit anus.
forsitan a nobis, quae sit dea Muta, requires.
disce, per antiquos quae mihi nota senes.
Iuppiter, inmodico Iuturnae victus amore,
multa tulit tanto non patienda deo.
illa modo in silvis inter coryleta latebat,
nunc in cognatas desiliebat aquas.
convocat hic Nymphas, Latium quaecumque tenebant,
et iacit in medio talia verba choro:
‘invidet ipsa sibi vitatque, quod expedit illi,
vestra soror, summo concubuisse deo.
consulite ambobus! nam quae mea magna voluptas,
utilitas vestrae magna sororis erit.
vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
ne sua fluminea corpora mergat aqua.’
dixerat. adnuerant nymphae Tiberinides omnes,
quaeque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
forte fuit naïs, Lara nomine: prima sed illi
dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
ex vitio positum. saepe illi dixerat Almo
‘nata, tene linguam’: nec tamen illa tenet.
quae simul ac tetigit Iuturnae stagna sororis,
‘effuge’ ait ‘ripas!’ dicta refertque Iovis.

illa etiam Iunonem adiit miserataque nuptam
'naïda Iuturnam vir tuus' inquit 'amat.'
Iuppiter intumuit, quaque est non usa modeste,
eripit huic linguam Mercuriumque vocat.
'duc hanc ad Manes: locus ille silentibus aptus.
nympha, sed infernae nympha paludis, erit.'
iussa Iovis fiunt: accepit lucus euntes.
dicitur illa duci tunc placuisse deo.
vim parat hic, vultu pro verbis illa precatur,
et frustra muto nititur ore loqui.
fitque gravis geminosque parit, qui compita servant
et vigilant nostra semper in urbe, Lares.

22. EC

Proxima cognati dixere Caristia cari,
et venit ad socios turba propinqua deos.
scilicet a tumulis et, qui periere, propinquis
protinus ad vivos ora referre iuvat
postque tot amissos, quicquid de sanguine restat,
adspicere et generis dinumerare gradus.
innocui veniant. procul hinc, procul inpius esto
frater, et in partus mater acerba suos,
cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
quae premit invisam socrus iniqua nurum.
Tantalidae fratres absint et Iasonis uxor,
et quae ruricolis semina tosta dedit,
et soror et Progne Tereusque duabus iniquus,
et quicumque suas per scelus auget opes.
dis generis date tura, boni — Concordia fertur
illa praecipue mitis adesse die —
et libate dapes, ut, grati pignus honoris,
nutriat incinctos missa patella Lares.
iamque ubi suadebit placidos nox umida somnos,
larga precaturi sumite vina manu
et 'bene vos, bene te, patriae pater, optime Caesar!'
dicite suffuso iam sacra verba mero.

23. F TER·NP

Nox ubi transierit, solito celebretur honore,
separat indicio qui deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro

stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.
te duo diversa domini de parte coronant
binaque serta tibi binaque liba ferunt.
ara fit: huc ignem curto fert rustica testu
sumptum de tepidis ipsa colona focis.
ligna senex minuit concisaque construit arte
et solida ramos figere pugnat humo.
tum sicco primas inritat cortice flammas:
stat puer et manibus lata canistra tenet.
inde ubi ter fruges medios inmisit in ignes,
porrigit incisos filia parva favos.
vina tenent alii. libantur singula flammis.
spectant, et linguis candida turba favet.
spargitur et caeso communis Terminus agno,
nec queritur, lactans cum sibi porca datur.
conveniunt celebrantque dapes vicinia simplex
et cantant laudes, Termine sancte, tuas:
'tu populos urbesque et regna ingentia finis:
omnis erit sine te litigiosus ager.
nulla tibi ambitio est, nullo conrumperis auro:
legitima servas credita rura fide.
si tu signasses olim Thyreatida terram,
corpora non leto missa trecenta forent,
nec foret Othryades congestis lectus in armis.
o quantum patriae sanguinis ille dedit!
quid, nova cum fierent Capitolia? nempe deorum
cuncta Iovi cessit turba locumque dedit:
Terminus, ut veteres memorant, tum lentus in aede
restitit et magno cum Iove templa tenet.
nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, post illud levitas tibi libera non est:
qua positus fueris in statione, mane,
nec tu vicino quicquam concede roganti,
ne videare hominem praeposuisse Iovi,
et seu vomeribus seu tu pulsabere rastris,
clamato "tuus est hic ager, ille suus!"
est via, quae populum Laurentes ducit in agros,
quondam Dardanio regna petita duci.
illa lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
sacra videt fieri sextus ab urbe lapis.

gentibus est aliis tellus data limite certo:
Romanae spatium est urbis et orbis idem.

24. G REGIF·N

Nunc mihi dicenda est regis fuga. traxit ab illa
sextus ab extremo nomina mense dies.
ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
ceperat hic alias, alias everterat urbes,
et Gabios turpi fecerat arte suos.
namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
in medios hostes nocte silente venit.
nudarant gladios: ‘occidite’ dixit ‘inermem!
hoc cupiant fratres Tarquiniusque pater,
qui mea crudeli laceravit verbere terga.’
dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
luna fuit. spectant iuvenem gladiosque recondunt
tergaque deducta veste notata vident.
flent quoque, et ut secum tueatur bella, precantur:
callidus ignaris adnuit ille viris.
iamque potens misso genitorem adpellat amico,
perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
sectus humum rivo lene sonantis aquae.
illic Tarquinius mandata latentia nati
accipit et virga lilia summa metit.
nuntius ut rediit decussaque lilia dixit,
filius ‘agnosco iussa parentis’ ait.
nec mora: principibus caesis ex urbe Gabina,
traduntur ducibus moenia nuda suis.
ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
exit et exstinctis ignibus exta rapit.
consulitur Phoebus: sors est ita reddita: ‘matri
qui dederit princeps oscula, victor erit.’
oscula quisque suae matri properata tulerunt,
non intellecto credula turba deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
ille iacens pronus matri dedit oscula Terrae,
creditus offenso procubuisse pede.
cingitur interea Romanis Ardea signis,

et patitur lentas obsidione moras.
dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
luditur in castris, otia miles agit.
Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque
accipit. en illis rege creatus ait:
'dum nos sollicitos pigro tenet Ardea bello,
nec sinit ad patrios arma referre deos,
ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
coniugibus nostris mutua cura sumus?'
quisque suam laudat. studiis certamina crescunt,
et fervet multo linguaque corque mero.
surgit, cui dederat clarum Collatia nomen:
'non opus est verbis, credite rebus!' ait.
'nox superest: tollamur equis urbemque petamus!'
dicta placent, frenis inpediuntur equi.
pertulerant dominos. regalia protinus illi
tecta petunt: custos in fore nullus erat.
ecce nurus regis fusis per colla coronis
inveniunt posito pervigilare mero.
inde cito passu petitur Lucretia: nebat,
ante torum calathi lanaque mollis erat.
lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant,
inter quas tenui sic ait illa sono:
'mittenda est domino — nunc, nunc properate, puellae! —
quam primum nostra facta lacerna manu.
quid tamen auditis? nam plura audire potestis:
quantum de bello dicitur esse super?
postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,
inproba, quae nostros cogis abesse viros!
sint tantum reduces! sed enim temerarius ille
est meus et stricto quolibet ense ruit.
mens abit, et morior, quotiens pugnantis imago
me subit, et gelidum pectora frigus habet.'
desinit in lacrimas intentaque fila remittit,
in gremio vultum deposuitque suum.
hoc ipsum decuit: lacrimae decuere pudicae,
et facies animo dignaque parque fuit.
'pone metum, venio!' coniunx ait. illa revixit
deque viri collo dulce pependit onus.
interea iuvenis furiales regius ignes
concipit et caeco raptus amore furit.

forma placet niveusque color flavique capilli,
  quique aderat nulla factus ab arte decor:
verba placent et vox, et quod conrumpere non est:
  quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
iam dederat cantus lucis praenuntius ales,
  cum referunt iuvenes in sua castra pedem.
carpitur adtonitos absentis imagine sensus
  ille. recordanti plura magisque placent:
sic sedit, sic culta fuit, sic stamina nevit,
  neglectae collo sic iacuere comae,
hos habuit vultus, haec illi verba fuerunt,
  hic color, haec facies, hic decor oris erat.
ut solet a magno fluctus languescere flatu,
  sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet:
sic, quamvis aberat placitae praesentia formae,
  quem dederat praesens forma, manebat amor.
ardet et iniusti stimulis agitatur amoris.
  conparat indigno vimque dolumque toro.
exitus in dubio est. 'audebimus ultima!' dixit:
  'viderit! audentes forsque deusque iuvat.
cepimus audendo Gabios quoque.' talia fatus
  ense latus cinxit tergaque pressit equi.
accipit aerata iuvenem Collatia porta,
  condere iam vultus sole parante suos.
hostis ut hospes init penetralia Collatini:
  comiter excipitur. sanguine iunctus erat.
quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
  infelix epulas hostibus illa suis.
functus erat dapibus. poscunt sua tempora somnum.
  nox erat et tota lumina nulla domo.
surgit et auratum vagina liberat ensem
  et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
utque torum pressit, 'ferrum, Lucretia, mecum est!
  natus' ait 'regis Tarquiniusque loquor.'
illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi
  aut aliquid toto pectore mentis habet.
sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis
  parva sub infesto cum iacet agna lupo.
quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnans.
  clamet? at in dextra, qui vetet, ensis erat.
effugiat? positis urguentur pectora palmis,

tunc primum externa pectora tacta manu.
instat amans hostis precibus pretioque minisque:
nec prece nec pretio nec movet ille minis.
'nil agis! eripiam' dixit 'per crimina vitam:
falsus adulterii testis adulter ero.
interimam famulum, cum quo deprensa fereris.'
succubuit famae victa puella metu.
quid, victor, gaudes? haec te victoria perdet.
heu quanto regnis nox stetit una tuis!
iamque erat orta dies. passis sedet illa capillis,
ut solet ad nati mater itura rogum,
grandaevumque patrem fido cum coniuge castris
evocat: et posita venit uterque mora.
utque vident habitum, quae luctus causa, requirunt,
cui paret exsequias, quove sit icta malo?
illa diu reticet pudibundaque celat amictu
ora: fluunt lacrimae more perennis aquae.
hinc pater, hinc coniunx lacrimas solantur et orant,
indicet, et caeco flentque paventque metu.
ter conata loqui ter destitit, ausaque quarto
non oculos ideo sustulit illa suos.
'hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar,' inquit.
'eloquar infelix dedecus ipsa meum?'
quaeque potest, narrat. restabant ultima: flevit,
et matronales erubuere genae.
dant veniam facto genitor coniunxque coactae.
'quam' dixit 'veniam vos datis, ipsa nego.'
nec mora: celato fixit sua pectora ferro
et cadit in patrios sanguinulenta pedes.
tunc quoque, iam moriens, ne non procumbat honeste,
respicit: haec etiam cura cadentis erat.
[ecce super corpus, communia damna gementes,
obliti decoris, virque paterque iacent:]
Brutus adest tandemque animo sua nomina fallit
fixaque semianimi corpore tela rapit
stillantemque tenens generoso sanguine cultrum
edidit inpavidos ore minante sonos:
'per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem,
perque tuos Manes, qui mihi numen erunt,
Tarquinium profuga poenas cum stirpe daturum:
iam satis est virtus dissimulata diu.'

illa iacens ad verba oculos sine lumine movit
  visaque concussa dicta probare coma.
fertur ad exsequias animi matrona virilis
  et secum lacrimas invidiamque trahit.
vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
  concitat et regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit. capit annua consul
  iura. dies regnis illa suprema fuit.

25. HC 26. A FN

Fallimur, an veris praenuntia venit hirundo
  nec metuit, ne qua versa recurrat hiems?
saepe tamen, Progne, nimium properasse quereris,
  virque tuo Tereus frigore laetus erit.

27. B EQ·NP 28. CC

Iamque duae restant noctes de mense secundo,
  Marsque citos iunctis curribus urguet equos:
ex vero positum permansit Equirria nomen,
  quae deus in campo prospicit ipse suo.
iure venis, Gradive: locum tua tempora poscunt,
  signatusque tuo nomine mensis adest.
venimus in portum libro cum mense peracto.
  naviget hinc alia iam mihi lynter aqua.

LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clipeo paulisper et hasta,
  Mars, ades et nitidas casside solve comas.
forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetae?
  a te, qui canitur, nomina mensis habet.
ipse vides manibus peragi fera bella Minervae:
  num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendae tempora sume
  cuspidis. invenies et quod inermis agas.
tunc quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
  cepit, ut huic urbi semina digna dares.
Silvia Vestalis — quid enim vetat inde moveri? —
  sacra lavaturas mane petebat aquas.
ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
  ponitur e summa fictilis urna coma.

fessa resedit humo ventosque accepit aperto
pectore turbatas restituitque comas.
dum sedet, umbrosae salices volucresque canorae
fecerunt somnos et leve murmur aquae.
blanda quies furtim victis obrepsit ocellis,
et cadit a mento languida facta manus.
Mars videt hanc visamque cupit potiturque cupita
et sua divina furta fefellit ope.
somnus abit: iacet illa gravis. iam scilicet intra
viscera Romanae conditor urbis erat.
languida consurgit nec scit, cur languida surgat,
et peragit tales arbore nixa sonos:
'utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
vidimus. an somno clarius illud erat?
ignibus Iliacis aderam, cum lapsa capillis
decidit ante sacros lanea vitta focos.
inde duae pariter — visu mirabile — palmae
surgunt. ex illis altera maior erat
et gravibus ramis totum protexerat orbem
contigeratque sua sidera summa coma.
ecce meus ferrum patruus molitur in illas —
terreor admonitu, corque timore micat —:
Martia, picus, avis gemino pro stipite pugnant
et lupa. tuta per hos utraque palma fuit.'
dixerat, et plenam non firmis viribus urnam
sustulit. inplerat, dum sua visa refert.
interea crescente Remo, crescente Quirino,
caelesti tumidus pondere venter erat.
quo minus emeritis exiret cursibus annus,
restabant nitido iam duo signa deo.
Silvia fit mater: Vestae simulacra feruntur
virgineas oculis opposuisse manus.
ara deae certe tremuit, pariente ministra,
et subiit cineres territa flamma suos.
hoc ubi cognovit contemptor Amulius aequi, —
nam raptas fratri victor habebat opes —
amne iubet mergi geminos. scelus unda refugit:
in sicca pueri destituuntur humo.
lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
et picum expositis saepe tulisse cibos?
non ego te, tantae nutrix Larentia gentis,

nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
vester honos veniet, cum Larentalia dicam:
acceptus Geniis illa December habet.
Martia ter senos proles adoleverat annos,
et suberat flavae iam nova barba comae.
omnibus agricolis armentorumque magistris
Iliadae fratres iura petita dabant.
saepe domum veniunt praedonum sanguine laeti
et redigunt actos in sua rura boves.
ut genus audierunt, animos pater editus auget,
et pudet in paucis nomen habere casis,
Romuleoque cadit traiectus Amulius ense,
regnaque longaevo restituuntur avo.
moenia conduntur: quae quamvis parva fuerunt,
non tamen expediit transiluisse Remo.
iam, modo qua fuerant silvae pecorumque recessus,
urbs erat, aeternae cum pater urbis ait:
'arbiter armorum, de cuius sanguine natus
credor, — et ut credar, pignora multa dabo —
a te principium Romano dicimus anno:
primus de patrio nomine mensis erit.'
vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
dicitur haec pietas grata fuisse deo.
et tamen ante omnes Martem coluere priores:
hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidae, Minoïa Creta Dianam,
Vulcanum tellus Hypsipylea colit,
Iunonem Sparte Pelopeïadesque Mycenae,
pinigerum Fauni Maenalis ora caput:
Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis:
arma ferae genti remque decusque dabant.
quod si forte vacas, peregrinos inspice fastos:
mensis in his etiam nomine Martis erit.
tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis:
sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
inter Aricinos Albanaque tempora constat
factaque Telegoni moenia celsa manu.
quartum Laurentes, bis quintum Aequiculus asper,
a tribus hunc primum turba Curensis habet.
et tibi cum proavis, miles Paeligne, Sabinis
convenit: huic genti quartus utrique deus.

Romulus hos omnes ut vinceret ordine saltem,
sanguinis auctori tempora prima dedit. —
nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas:
ille minor geminis mensibus annus erat.
nondum tradiderat victas victoribus artes
Graecia, facundum, sed male forte genus.
qui bene pugnabat, Romanam noverat artem:
mittere qui poterat pila, disertus erat.
quis tunc aut Hyadas aut Pleiadas Atlanteas
senserat, aut geminos esse sub axe polos?
esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet?
signaque quae longo frater percenseat anno,
ire per haec uno mense sororis equos?
libera currebant et inobservata per annum
sidera, constabat sed tamen esse deos.
non illi caelo labentia signa tenebant,
sed sua, quae magnum perdere crimen erat.
illa quidem faeno, sed erat reverentia faeno,
quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
pertica suspensos portabat longa maniplos,
unde maniplaris nomina miles habet.
ergo animi indociles et adhuc ratione carentes
mensibus egerunt lustra minora decem.
annus erat, decimum cum luna receperat orbem.
hic numerus magno tunc in honore fuit,
seu quia tot digiti, per quos numerare solemus,
seu quia bis quino femina mense parit,
seu quod adusque decem numero crescente venitur:
principium spatiis sumitur inde novis.
inde patres centum denos secrevit in orbes
Romulus hastatos instituitque decem,
et totidem princeps, totidem pilanus habebat
corpora, legitimo quique merebat equo.
quin etiam partes totidem Titiensibus ille,
quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
adsuetos igitur numeros servavit in anno.
hoc luget spatio femina maesta virum. —
neu dubites, primae fuerint quin ante Kalendae
Martis, ad haec animum signa referre potes:
laurea, flaminibus quae toto perstitit anno,

tollitur, et frondes sunt in honore novae.
ianua tunc regis posita viret arbore Phoebi:
ante tuas fit idem, curia prisca, fores.
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
cedit ab Iliacis laurea cana focis.
adde, quod arcana fieri novus ignis in aede
dicitur, et vires flamma refecta capit.
nec mihi parva fides, annos hinc isse priores,
Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
hinc etiam veteres initi memorantur honores
ad spatium belli, perfide Poene, tui.
denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde
incipit, a numero nomina quisquis habet.
primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
Pompilius menses sensit abesse duos,
sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
nos putat, Egeria sive monente sua.
sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec
Caesaris in multis haec quoque cura fuit.
non haec ille deus tantaeque propaginis auctor
credidit officiis esse minora suis,
promissumque sibi voluit praenoscere caelum
nec deus ignotas hospes inire domos.
ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
traditur exactis disposuisse notis.
is decies senos ter centum et quinque diebus
iunxit et e pleno tempora quarta die.
hic anni modus est. in lustrum accedere debet,
quae consummatur partibus, una dies.

1. D·K·MAR·NP

'Si licet occultos monitus audire deorum
vatibus, ut certe fama licere putat,
cum sis officiis, Gradive, virilibus aptus,
dic mihi, matronae cur tua festa colant.'
sic ego. sic posita dixit mihi casside Mavors,
sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
'nunc primum studiis pacis, deus utilis armis,
advocor et gressus in nova castra fero.
nec piget incepti: iuvat hac quoque parte morari,
hoc solam ne se posse Minerva putet.

disce, Latinorum vates operose dierum,
quod petis, et memori pectore dicta nota.
parva fuit, si prima velis elementa referre,
Roma, sed in parva spes tamen huius erat.
moenia iam stabant, populis angusta futuris,
credita sed turbae tunc nimis ampla suae.
quae fuerit nostri, si quaeris, regia nati,
adspice de canna straminibusque domum.
in stipula placidi carpebat munera somni,
et tamen ex illo venit in astra toro.
iamque loco maius nomen Romanus habebat:
nec coniunx illi nec socer ullus erat.
spernebant generos inopes vicinia dives,
et male credebar sanguinis auctor ego.
in stabulis habitasse et oves pavisse nocebat
iugeraque inculti pauca tenere soli.
cum pare quaeque suo coeunt volucresque feraeque,
atque aliquam, de qua procreet, anguis habet:
extremis dantur conubia gentibus: at quae
Romano vellet nubere, nulla fuit.
indolui, patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
"tolle preces," dixi "quod petis, arma dabunt."
festa para Conso —" Consus tibi cetera dicet,
illo facta die dum sua sacra canes —:
intumuere Cures et quos dolor adtigit idem.
tum primum generis intulit arma socer.
iamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,
tractaque erant longa bella propinqua mora:
conveniunt nuptae dictam Iunonis in aedem,
quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
"o pariter raptae, — quoniam hoc commune tenemus
non ultra lente possumus esse piae.
stant acies. sed utra di sint pro parte rogandi,
eligite. hinc coniunx, hinc pater arma tenet.
quaerendum est, viduae fieri malimus an orbae.
consilium vobis forte piumque dabo."
consilium dederat. parent crinesque resolvunt
maestaque funerea corpora veste tegunt.
iam stabant acies ferro mortique paratae,
iam lituus pugnae signa daturus erat:
cum raptae veniunt inter patresque virosque

inque sinu natos, pignora cara, tenent.
ut medium campi passis tetigere capillis,
in terram posito procubuere genu:
et quasi sentirent, blando clamore nepotes
tendebant ad avos bracchia parva suos.
[qui poterat, clamabat avum, tunc denique visum,
et qui vix poterat, posse coactus erat.]
tela viris animique cadunt, gladiisque remotis
dant soceri generis accipiuntque manus
laudatasque tenent natas, scutoque nepotem
fert avus. hic scuti dulcior usus erat.
inde diem, quae prima, meas celebrare Kalendas
Oebaliae matres non leve munus habent:
[aut quia committi strictis mucronibus ausae
finierant lacrimis Martia bella suis,]
vel quod erat de me feliciter Ilia mater,
rite colunt matres sacra diemque meum.
quid, quod hiems adoperta gelu tunc denique cedit,
et pereunt lapsae sole tepente nives,
arboribus redeunt detonsae frigore frondes,
uvidaque in tenero palmite gemma tumet:
quaeque diu latuit, nunc se qua tollat in auras,
fertilis occultas invenit herba vias.
nunc fecundus ager, pecoris nunc hora creandi,
nunc avis in ramo tecta laremque parat.
tempora iure colunt Latiae fecunda parentes,
quarum militiam votaque partus habet.
adde quod excubias ubi rex Romanus agebat,
qui nunc Esquilias nomina collis habet,
illic a nuribus Iunoni templa Latinis
hac sunt, si memini, publica facta die.
quid moror et variis onero tua pectora causis?
eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
mater amat nuptas: matrem mea turba frequentat.
haec nos praecipue tam pia causa decet.'
ferte deae flores! gaudet florentibus herbis
haec dea: de tenero cingite flore caput!
dicite 'tu nobis lucem, Lucina, dedisti!'
dicite 'tu voto parturientis ades'!
si qua tamen gravida est, resoluto crine precetur,
ut solvat partus molliter illa suos. —

quis mihi nunc dicet, quare caelestia Martis
arma ferant Salii Mamuriumque canant?
nympha, mone, nemori stagnoque adoperta Dianae,
nympha, Numae coniunx, ad tua facta veni.
vallis Aricinae silva praecinctus opaca
est lacus, antiqua religione sacer.
hic latet Hippolytus furiis direptus equorum,
unde nemus nullis illud aditur equis.
licia dependent longas velantia saepes,
et posita est meritae multa tabella deae.
saepe potens voti, frontem redimita coronis
femina lucentes portat ab urbe faces.
regna tenent fortes manibus pedibusque fugaces,
et perit exemplo postmodo quisque suo.
defluit incerto lapidosus murmure rivus:
saepe, sed exiguis haustibus, inde bibi.
Egeria est, quae praebet aquas, dea grata Camenis:
illa Numae coniunx consiliumque fuit.
principio nimium promptos ad bella Quirites
molliri placuit iure deumque metu.
inde datae leges, ne firmior omnia posset,
coeptaque sunt pure tradita sacra coli.
exuitur feritas, armisque potentius aequum est,
et cum cive pudet conseruisse manus.
atque aliquis, modo trux, visa iam vertitur ara,
vinaque dat tepidis farraque salsa focis.
ecce deum genitor rutilas per nubila flammas
spargit et effusis aethera siccat aquis.
non alias missi cecidere frequentius ignes:
rex pavet, et vulgi pectora terror habet.
cui dea 'ne nimium terrere! piabile fulmen
est,' ait 'et saevi flectitur ira Iovis.
sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
tradere, Romani numen utrumque soli.
nec sine vi tradent: adhibeto vincula captis.'
atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
quo posses viso dicere 'numen inest!'
in medio gramen muscoque adoperta virenti
manabat saxo vena perennis aquae.
inde fere soli Faunus Picusque bibebant.

huc venit et fonti rex Numa mactat ovem
plenaque odorati disponit pocula Bacchi
cumque suis antro conditus ipse latet.
ad solitos veniunt silvestria numina fontes
et relevant multo pectora sicca mero.
vina quies sequitur. gelido Numa prodit ab antro,
vinclaque sopitas addit in arta manus.
somnus ut abscessit, pugnando vincula temptant
rumpere: pugnantes fortius illa tenent.
tunc Numa: 'di nemorum, factis ignoscite nostris,
si scelus ingenio scitis abesse meo,
quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.'
sic Numa. sic quatiens cornua Faunus ait:
'magna petis, nec quae monitu tibi discere nostro
fas sit. habent fines numina nostra suos.
di sumus agrestes et qui dominemur in altis
montibus: arbitrium est in sua tela Iovi.
hunc tu non poteris per te deducere caelo:
at poteris nostra forsitan usus ope.'
dixerat haec Faunus: par est sententia Pici.
'deme tamen nobis vincula,' Picus ait.
'Iuppiter huc veniet, valida perductus ab arte.
nubila promissi Styx mihi testis erit.'
emissi laqueis quid agant, quae carmina dicant
quaque trahant superis sedibus arte Iovem,
scire nefas homini. nobis concessa canentur,
quaeque pio dici vatis ab ore licet.
eliciunt caelo te, Iuppiter, unde minores
nunc quoque te celebrant Eliciumque vocant.
constat Aventinae tremuisse cacumina silvae,
terraque subsedit pondere pressa Iovis.
corda micant regis, totoque e pectore sanguis
fugit, et hirsutae deriguere comae.
ut rediit animus, 'da certa piamina' dixit
'fulminis, altorum rexque paterque deum,
si tua contigimus manibus donaria puris:
hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.'
adnuit oranti, sed verum ambage remota
abdidit et dubio terruit ore virum.
'caede caput' dixit. cui rex 'parebimus' inquit:
'caedenda est hortis eruta cepa meis.'

addidit hic 'hominis:' 'summos' ait ille 'capillos.'
postulat hic animam: cui Numa 'piscis' ait.
risit et 'his' inquit 'facito mea tela procures,
o vir conloquio non abigende deum.
sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem
Cynthius, imperii pignora certa dabo.'
dixit, et ingenti tonitru super aethera motum
fertur, adorantem destituitque Numam.
ille redit laetus memoratque Quiritibus acta.
tarda venit dictis difficilisque fides.
'at certe credemur,' ait 'si verba sequetur
exitus. en audi crastina, quisquis ades.
protulerit terris cum totum Cynthius orbem,
Iuppiter imperii pignora certa dabit.'
discedunt dubii, promissaque tarda videntur,
dependetque fides a veniente die.
mollis erat tellus rorata mane pruina:
ante sui populus limina regis adest.
prodit et in solio medius consedit acerno:
innumeri circa stantque silentque viri.
ortus erat summo tantummodo margine Phoebus:
sollicitae mentes speque metuque pavent.
constitit atque caput niveo velatus amictu
iam bene dis notas sustulit ille manus
atque ita 'tempus adest promissi muneris' inquit:
'pollicitam dictis, Iuppiter, adde fidem.'
dum loquitur, totum iam sol emoverat orbem,
et gravis aetherio venit ab axe fragor.
ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.
credite dicenti: mira, sed acta loquor.
a media caelum regione dehiscere coepit:
summisere oculos cum duce turba suo.
ecce levi scutum versatum leniter aura
decidit: a populo clamor ad astra venit.
tollit humo munus caesa prius ille iuvenca,
quae dederat nulli colla premenda iugo,
atque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est,
quaque notes oculis, angulus omnis abest.
tum, memor imperii sortem consistere in illo,
consilium multae calliditatis init.
plura iubet fieri simili caelata figura,

error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius — morum fabraene exactior artis,
difficile est illud dicere — clausit opus.
cui Numa munificus 'facti pete praemia' dixit:
'si mea nota fides, inrita nulla petes.'
iam dederat Saliis a saltu nomina dicta
armaque et ad certos verba canenda modos.
tum sic Mamurius: 'merces mihi gloria detur,
nominaque extremo carmine nostra sonent.'
inde sacerdotes operi promissa vetusto
praemia persolvunt Mamuriumque vocant. —
nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,
differ: habent parvae commoda magna morae.
arma movent pugnas: pugna est aliena maritis.
condita cum fuerint, aptius omen erit. —
his etiam coniunx apicati sancta Dialis
lucibus inpexas debet habere comas.

2. EF 3. FC 4. GC

Tertia nox dimensa suos ubi moverit ignes,
conditus e geminis Piscibus alter erit.
nam duo sunt: austris hic est, aquilonibus ille
proximus. a vento nomen uterque tenet.

5. HC

Cum croceis rorare genis Tithonia coniunx
coeperit et quintae tempora lucis aget,
sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes,
mergetur visus effugietque tuos.
at non effugiet Vindemitor. hoc quoque causam
unde trahat sidus, parva docere mora est.
Ampelon intonsum satyro nymphaque creatum
fertur in Ismariis Bacchus amasse iugis.
tradidit huic vitem pendentem e frondibus ulmi,
quae nunc de pueri nomine nomen habet.
dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
decidit: amissum Liber in astra tulit.

6. ANP HOC·DIE·CAESAR·PONTIF·MAXIM·FACT·EST

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum
Phoebus et alatis aethera carpit equis,

quisquis ades castaeque colis penetralia Vestae,
  gratare, Iliacis turaque pone focis.
Caesaris innumeris, quos maluit ille mereri,
  accessit titulis pontificalis honor.
ignibus aeternis aeterni numina praesunt
  Caesaris. imperii pignora iuncta vides.
di veteris Troiae, dignissima praeda ferenti.
  qua gravis Aeneas tutus ab hoste fuit,
ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos
  numina: cognatum, Vesta, tuere caput!
quos sancta fovet ille manu, bene vivitis, ignes.
  vivite inexstincti, flammaque duxque, precor.

7. B NON·F

Una nota est Marti Nonis, sacrata quod illis
  templa putant lucos Vediovis ante duos.
Romulus ut saxo lucum circumdedit alto,
  'quilibet huc' dixit 'confuge: tutus eris.'
o quam de tenui Romanus origine crevit!
  turba vetus quam non invidiosa fuit!
ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet,
  disce, quis iste deus, curve vocetur ita.
Iuppiter est iuvenis: iuvenales adspice vultus:
  adspice deinde manum: fulmina nulla tenet.
fulmina post ausos caelum adfectare Gigantas
  sumpta Iovi — primo tempore inermis erat: —
ignibus Ossa novis et Pelion altius Ossa
  arsit et in solida fixus Olympus humo.
stat quoque capra simul. Nymphae pavisse feruntur
  Cretides. infanti lac dedit illa Iovi.
nunc vocor ad nomen. vegrandia farra coloni,
  quae male creverunt, vescaque parva vocant.
vis ea si verbi est, cur non ego Vediovis aedem
  aedem non magni suspicer esse Iovis? —
iamque, ubi caeruleum variabunt sidera caelum.
  suspice: Gorgonei colla videbis equi.
creditur hic caesae gravida cervice Medusae
  sanguine respersis prosiluisse iubis.
huic supra nubes et subter sidera lapso
  caelum pro terra, pro pede penna fuit.
iamque indignanti nova frena receperat ore,

cum levis Aonias ungula fodit aquas.
nunc fruitur caelo, quod pennis ante petebat,
et nitidus stellis quinque decemque micat.

Protinus adspicies venienti nocte Coronam
Gnosida. Theseo crimine facta dea est.
iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum,
quae dedit ingrato fila legenda viro.
sorte tori gaudens 'quid flebam rustica?' dixit:
'utiliter nobis perfidus ille fuit.'
interea Liber depexis crinibus Indos
vincit et Eoo dives ab orbe redit.
inter captivas facie praestante puellas
grata nimis Baccho filia regis erat.
flebat amans coniunx spatiataque litore curvo
edidit incultis talia verba comis:
'en iterum, fluctus, similes audite querellas!
en iterum lacrimas accipe, harena, meas!
dicebam, memini, "periure et perfide Theseu!"
ille abiit. eadem crimina Bacchus habet.
nunc quoque "nulla viro" clamabo "femina credat!"
nomine mutato causa relata mea est.
o utinam mea sors, qua primum coeperat, isset,
iamque ego praesenti tempore nulla forem!
quid me desertis morituram, Liber, harenis
servabas? potui dedoluisse semel.
Bacche levis, leviorque tuis, quae tempora cingunt,
frondibus, in lacrimas cognite Bacche meas,
ausus es ante oculos adducta paelice nostros
tam bene conpositum sollicitare torum?
heu ubi pacta fides? ubi, quae iurare solebas?
me miseram, quotiens haec ego verba loquar?
Thesea culpabas fallacemque ipse vocabas:
iudicio peccas turpius ipse tuo.
ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar,
ne totiens falli digna fuisse puter!
praecipue cupiam celari Thesea, ne te
consortem culpae gaudeat esse suae.
at, puto, praeposita est fuscae mihi candida paelex.
eveniat nostris hostibus ille color!
quid tamen hoc refert? vitio tibi gratior ipso est.

quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem praesta, nec praefer amoribus ullam
coniugis. adsuevi semper amare virum.
ceperunt matrem formosi cornua tauri,
me tua: at hic laudi est, ille pudendus amor.
ne noceat, quod amo! neque enim tibi, Bacche, nocebat,
quod flammas nobis fassus es ipse tuas.
nec, quod nos uris, mirum facis: ortus in igne
diceris et patria raptus ab igne manu.
illa ego sum, cui tu solitus promittere caelum.
ei mihi, pro caelo qualia dona fero!'
dixerat. audibat iamdudum verba querentis
Liber, ut a tergo forte secutus erat.
occupat amplexu lacrimasque per oscula siccat
et 'pariter caeli summa petamus' ait.
'tu mihi iuncta toro mihi iuncta vocabula sumes —
nam tibi mutatae Libera nomen erit —,
sintque tuae tecum faciam monimenta coronae,
Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.'
dicta facit gemmasque novem transformat in ignes:
aurea per stellas nunc micat illa novem.

8. CF 9. DC 10. EC 11. FC 12. GC 13. H EN 14. A EQ·NP

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
purpureum rapido qui vehit axe diem,
altera gramineo spectabis Equirria campo,
quem Tiberis curvis in latus urguet aquis.
qui tamen eiecta si forte tenebitur unda,
Caelius accipiet pulverulentus equos.

15. B EID·NP

Idibus est Annae festum geniale Perennae,
haud procul a ripis, advena Thybri, tuis.
plebs venit ac virides passim disiecta per herbas
potat, et accumbit cum pare quisque sna.
sub Iove pars durat, pauci tentoria ponunt,
sunt quibus e ramis frondea facta casa est:
pars ubi pro rigidis calamos statuere columnis,
desuper extentas inposuere togas.
sole tamen vinoque calent, annosque precantur,
quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.

invenies illic, qui Nestoris ebibat annos,
quae sit per calices facta Sibylla suos.
illic et cantant, quicquid didicere theatris,
et iactant faciles ad sua verba manus
et ducunt posito duras cratere choreas,
cultaque diffusis saltat amica comis.
cum redeunt, titubant et sunt spectacula vulgi,
et fortunatos obvia turba vocat.
occurri nuper. visa est mihi digna relatu
pompa: senem potum pota trahebat anus.
quae tamen haec dea sit, quoniam rumoribus errat,
fabula proposito nulla tegenda meo.
arserat Aeneae Dido miserabilis igne,
arserat exstructis in sua fata rogis,
conpositusque cinis, tumulique in marmore carmen
hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
PRAEBUIT·AENEAS·ET·CAUSAM·MORTIS·ET·ENSEM:
IPSA·SUA·DIDO·CONCIDIT·USA MANU.
protinus invadunt Numidae sine vindice regnum,
et potitur capta Maurus Iarba domo
seque memor spretum, 'thalamis tamen' inquit 'Elissae
en ego, quem totiens reppulit illa, fruor.'
diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error, ut olim
amisso dubiae rege vagantur apes.
tertia mandatas acceperat area messes,
inque cavos ierant tertia musta lacus:
pellitur Anna domo lacrimansque sororia linquit
moenia. germanae iusta dat ante suae.
mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillae,
vertice libatas accipiuntque comas
terque 'vale!' dixit, cineres ter ad ora relatos
pressit: et est illis visa subesse soror.
nacta ratem comitesque fugae pede labitur aequo,
moenia respiciens, dulce sororis opus.
fertilis est Melite sterili vicina Cosyrae
insula, quam Libyci verberat unda freti.
hanc petit, hospitio regis confisa vetusto:
hospes opum dives rex ibi Battus erat.
qui postquam didicit casus utriusque sororis,
'haec' inquit 'tellus quantulacumque tua est.'
et tamen hospitii servasset ad ultima munus!

sed timuit magnas Pygmalionis opes.
signa recensuerat bis sol sua: tertius ibat
annus, et exilio terra paranda nova est.
frater adest belloque petit. rex arma perosus
'nos sumus inbelles, tu fuge sospes!' ait.
iussa fugit ventoque ratem committit et undis:
asperior quovis aequore frater erat.
est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
parvus ager: Cameren incola turba vocat.
illuc cursus erat, nec longius afuit inde,
quam quantum novies mittere funda potest.
vela cadunt primo et dubia librantur ab aura:
'findite remigio' navita dixit 'aquas!'
dumque parant torto subducere carbasa lino,
percutitur rapido puppis adunca noto
inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
fertur, et ex oculis visa refugit humus.
adsiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
vertitur, et canas alveus haurit aquas.
vincitur ars vento, nec iam moderator habenis
utitur: a votis disque reposcit opem.
iactatur tumidas exul Phoenissa per undas,
umidaque opposita lumina veste tegit.
tunc primum Dido felix est dicta sorori,
et quaecumque aliquam corpore pressit humum.
figitur ad Laurens ingenti flamine litus
puppis et expositis omnibus hausta perit.
iam pius Aeneas regno nataque Latini
auctus erat populos miscueratque duos.
litore dotali solo comitatus Achate
secretum nudo dum pede carpit iter,
adspicit errantem, nec credere sustinet Annam
esse. 'quid in Latios illa veniret agros?'
dum secum Aeneas, 'Anna est!' exclamat Achates:
ad nomen vultus sustulit illa suos.
quo fugiat? quid agat? quos terrae quaerat hiatus?
ante oculos miserae fata sororis erant.
sensit et adloquitur trepidam Cythereïus heros
— flet tamen admonitu motus, Elissa, tui —:
'Anna, per hanc iuro quam quondam audire solebas
tellurem fato prosperiore dari,

perque deos comites, hac nuper sede locatos,
  saepe meas illos increpuisse moras.
nec timui de morte tamen, metus afuit iste.
  ei mihi! credibili fortior illa fuit.
ne refer. adspexi non illo pectore digna
  vulnera, Tartareas ausus adire domos.
at tu, seu ratio te nostris adpulit oris,
  sive deus, regni commoda carpe mei.
multa tibi memores, nil non debemus Elissae.
  nomine grata tuo, grata sororis, eris.'
talia dicenti — neque enim spes altera restat —
  credidit errores exposuitque suos.
utque domum intravit Tyrios induta paratus,
  incipit Aeneas — cetera turba silet —:
'hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia coniunx,
  est mihi: consumpsi naufragus huius opes.
orta Tyro est, regnum Libyca possedit in ora,
  quam precor ut carae more sororis ames.'
omnia promittit falsumque Lavinia vulnus
  mente premit tacita dissimulatque metum.
donaque cum videat praeter sua lumina ferri
  multa palam, mitti clam quoque multa putat.
non habet exactum, quid agat. furialiter odit
  et parat insidias et cupit ulta mori.
nox erat. ante torum visa est adstare sororis
  squalenti Dido sanguinulenta coma
et 'fuge, ne dubita, maestum fuge' dicere 'tectum!'
  sub verbum querulas inpulit aura fores.
exsilit et velox humili super arva fenestra
  se iacit. audacem fecerat ipse timor.
quaque metu rapitur, tunica velata recincta
  currit, ut auditis territa damma lupis.
corniger hanc tumidis rapuisse Numicius undis
  creditur et stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
  quaeritur: adparent signa notaeque pedum.
ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.
  sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
ipsa loqui visa est 'placidi sum nympha Numici:
  amne perenne latens Anna Perenna vocor.'
protinus erratis laeti vescuntur in agris

et celebrant largo seque diemque mero. —
sunt quibus haec Luna est, quia mensibus inpleat annum:
pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
invenies, qui te nymphen Atlantida dicant,
teque Iovi primos, Anna, dedisse cibos.
haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
fama, nec a veri dissidet illa fide.
plebs vetus et nullis etiam tunc tuta tribunis
fugit et in Sacri vertice montis agit.
iam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
victus et humanis usibus apta Ceres.
orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis,
pauper, sed multae sedulitatis anus.
illa, levi mitra canos incincta capillos,
fingebat tremula rustica liba manu
atque ita per populum fumantia mane solebat
dividere. haec populo copia grata fuit.
pace domi facta signum posuere perenne,
quod sibi defectis illa tulisset opem. —
nunc mihi, cur cantent, superest, obscena puellae,
dicere. nam coeunt certaque probra canunt.
nuper erat dea facta. venit Gradivus ad Annam
et cum seducta talia verba facit:
'mense meo coleris, iunxi mea tempora tecum:
pendet ab officio spes mihi magna tuo.
armifer armiferae conreptus amore Minervae
uror et hoc longo tempore vulnus alo.
effice, di studio similes coeamus in unum.
conveniunt partes haec tibi, comis anus.'
dixerat. illa deum promisso ludit inani
et stultam dubia spem trahit usque mora.
saepius instanti 'mandata peregimus' inquit:
'evicta est: precibus vix dedit illa manus!'
credit amans thalamosque parat. deducitur illuc
Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos.
oscula sumpturus subito Mars adspicit Annam.
nunc pudor elusum, nunc subit ira deum.
ridet amatorem castae nova diva Minervae:
nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
inde ioci veteres obscenaque dicta canuntur,
et iuvat hanc magno verba dedisse deo. —

praeteriturus eram gladios in principe fixos,
  cum sic a castis Vesta locuta focis:
'ne dubita meminisse! meus fuit ille sacerdos.
  sacrilegae telis me petiere manus.
ipsa virum rapui simulacraque nuda reliqui:
  quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.'
ille quidem caelo positus Iovis atria vidit
  et tenet in magno templa dicata foro.
at quicumque nefas ausi, prohibente deorum
  numine, polluerant pontificale caput,
morte iacent merita. testes estote, Philippi,
  et quorum sparsis ossibus albet humus.
hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
  Caesaris, ulcisci iusta per arma patrem.

16. CF

Postera cum teneras Aurora refecerit herbas,
  Scorpios a prima parte videndus erit.

17. D LIB. NP

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
  Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
nec referam Semelen, ad quam nisi fulmina secum
  Iuppiter adferret, partus inermis eras:
nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
  expletum patrio corpore matris opus.
Sithonas et Scythicos longum est narrare triumphos
  et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
tu quoque, Thebanae mala praeda, tacebere, matris,
  inque tuum furiis acte, Lycurge, genu.
ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra
  dicere — sed non est carminis huius opus.
carminis huius opus causas exponere, quare
  vilis anus populos ad sua liba vocet.
ante tuos ortus arae sine honore fuerunt,
  Liber, et in gelidis herba reperta focis.
te memorant Gange totoque oriente subacto
  primitias magno seposuisse Iovi.
cinnama tu primus captivaque tura dedisti
  deque triumphato viscera tosta bove.
nomine ab auctoris ducunt libamina nomen

libaque, quod sanctis pars datur inde focis.
liba deo fiunt, sucis quia dulcibus idem
gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
ibat harenoso Satyris comitatus ab Hebro —
non habet ingratos fabula nostra iocos —,
iamque erat ad Rhodopen Pangaeaque florida ventum:
aeriferae comitum concrepuere manus.
ecce novae coeunt volucres tinnitibus actae,
quosque movent sonitus aera, secuntur apes.
conligit errantes et in arbore claudit inani
Liber et inventi praemia mellis habet.
ut Satyri levisque senex tetigere saporem,
quaerebant flavos per nemus omne favos.
audit in exesa stridorem examinis ulmo,
adspicit et ceras dissimulatque senex:
utque piger pandi tergo residebat aselli,
adplicat hunc ulmo corticibusque cavis.
constitit ipse super ramoso stipite nixus
atque avide trunco condita mella petit:
milia crabronum coeunt et vertice nudo
spicula defigunt oraque sima notant.
ille cadit praeceps et calce feritur aselli
inclamatque suos auxiliumque rogat.
concurrunt Satyri turgentiaque ora parentis
rident: percusso claudicat ille genu.
ridet et ipse deus limumque inducere monstrat.
hic paret monitis et linit ora luto.
melle pater fruitur, liboque infusa calenti
iure repertori candida mella damus.
femina cur presset, non est rationis opertae:
femineos thyrso concitat ille choros.
cur anus hoc faciat, quaeris? vinosior aetas
haec est et gravidae munera vitis amat.
cur hedera cincta est? hedera est gratissima Baccho.
hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
Nysiadas nymphas puerum quaerente noverca
hanc frondem cunis opposuisse ferunt.
restat, ut inveniam, quare toga libera detur
Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
sive quod ipse puer semper iuvenisque videris,
et media est aetas inter utrumque tibi:

seu quia tu pater es, patres sua pignora, natos.
commendant curae numinibusque tuis:
sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
sumitur et vitae liberioris iter.
an quia, cum colerent prisci studiosius agros,
et faceret patrio rure senator opus,
et caperet fasces a curvo consul aratro,
nec crimen duras esset habere manus,
rusticus ad ludos populus veniebat in urbem?
sed dis, non studiis ille dabatur honor.
luce sua ludos uvae commentor habebat,
quos cum taedifera nunc habet ille dea.
ergo ut tironem celebrare frequentia posset,
visa dies dandae non aliena togae.
mite caput, pater, huc placataque cornua vertas
et des ingenio vela secunda meo! —
itur ad Argeos — qui sint, sua pagina dicet —
hac, si commemini, praeteritaque die. —
stella Lycaoniam vergit declivis ad Arcton
Miluus. haec illa nocte videnda venit.
quid dederit volucri, si vis cognoscere, caelum:
Saturnus regnis a Iove pulsus erat.
concitat iratus validos Titanas in arma,
quaeque fuit fatis debita, temptat opem.
matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
parte sui serpens posteriore fuit.
hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
sors erat, aeternos vincere posse deos.
inmolat hunc Briareus facta ex adamante securi,
et iam iam flammis exta daturus erat.
Iuppiter alitibus rapere imperat: adtulit illi
miluus et meritis venit in astra suis.

18. EC 19. FQVIN. N 20. GC 21. HC 22. AN

Una dies media est, et fiunt sacra Minervae,
nominaque a iunctis quinque diebus habent.
sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro:
causa, quod est illa nata Minerva die.
altera tresque super rasa celebrantur harena.

ensibus exsertis bellica laeta dea est.
Pallada nunc pueri teneraeque orate puellae:
qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata lanam mollire puellae
discant et plenas exonerare colos.
illa etiam stantes radio percurrere telas
erudit et rarum pectine denset opus.
hanc cole, qui maculas laesis de vestibus aufers,
hanc cole, velleribus quisquis aëna paras.
nec quisquam invita faciet bene vincula plantae
Pallade, sit Tychio doctior ille licet.
et licet antiquo manibus conlatus Epeo
sit prior, irata Pallade mancus erit.
vos quoque, Phoebea morbos qui pellitis arte,
munera de vestris pauca referte deae.
nec vos, turba fere censu fraudata, magistri,
spernite: discipulos adtrahit illa novos.
quique moves caelum tabulamque coloribus uris,
quique facis docta mollia saxa manu:
mille dea est operum. certe dea carminis illa est.
si mereor, studiis adsit amica meis! —
Caelius ex alto qua mons descendit in aequum,
hic ubi non plana est, sed prope plana via,
parva licet videas Captae delubra Minervae,
quae dea natali coepit habere suo.
nominis in dubio causa est. capitale vocamus
ingenium sollers: ingeniosa dea est.
an quia de capitis fertur sine matre paterni
vertice cum clipeo prosiluisse suo?
an quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
venit? et hoc ipsum littera prisca docet.
an quod habet legem, capitis quae pendere poenas
ex illo iubeat furta reperta loco?
a quacumque trahis ratione vocabula, Pallas,
pro ducibus nostris aegida semper habe!

23. B TVBIL · NP

Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
admonet et forti sacrificare deae.
nunc potes ad solem sublato dicere vultu:
'hic here Phrixeae vellera pressit ovis.'

seminibus tostis sceleratae fraude novercae
  sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet,
  quam sterili terrae Delphicus edat opem.
hic quoque conruptus cum semine nuntiat Helles
  et iuvenis Phrixi funera sorte peti.
utque recusantem cives et tempus et Ino
  conpulerunt regem iussa nefanda pati,
et soror et Phrixus, velati tempora vittis,
  stant simul ante aras iunctaque fata gemunt.
adspicit hos, ut forte pependerat aethere, mater,
  et ferit adtonita pectora nuda manu:
inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
  desilit et natos eripit inde suos.
utque fugam capiant, aries nitidissimus auro
  traditur: ille vehit per freta longa duos
dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
  femina, cum de se nomina fecit aquae.
paene simul periit, dum vult succurrere lapsae,
  frater et extentas porrigit usque manus.
flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
  caeruleo iunctam nescius esse deo.
litoribus tactis aries fit sidus, at huius
  pervenit in Colchas aurea lana domos.

24. C Q·REX·C·F 25. DC 26. EC

Tres ubi Luciferos veniens praemiserit Eos,
  tempora nocturnis aequa diurna feres.

27. F NP HOC· DIE· CAESAR· ALEXAND. RECEPIT 28. GC
29. HC 30. AC (NP)

Inde quater pastor saturos ubi clauserit haedos,
  canuerintque herbae rore recente quater,
Ianus adorandus cumque hoc Concordia mitis
  et Romana Salus araque Pacis erit.

31. CC

Luna regit menses. huius quoque tempora mensis
  finit Aventino Luna colenda iugo.

LIBER QUARTUS.

'Alma, fave,' dixi 'geminorum mater Amorum!'
ad vatem vultus rettulit illa suos.
'quid tibi' ait 'mecum? certe maiora canebas.
num vetus in molli pectore vulnus habes?'
'scis, dea,' respondi 'de vulnere.' risit, et aether
protinus ex illa parte serenus erat.
'saucius an sanus, numquid tua signa reliqui?
tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
quae decuit, primis sine crimine lusimus annis:
nunc teritur nostris area maior equis.
tempora cum causis, annalibus eruta priscis,
lapsaque sub terras ortaque signa cano.
venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem.
et vatem et mensem scis, Venus, esse tuos.'
mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto
contigit et 'coeptum perfice' dixit 'opus.'
sensimus, et causae subito patuere dierum.
dum licet et spirant flamina, navis eat! —
si qua tamen pars te de fastis tangere debet,
Caesar, in Aprili, quo tenearis, habes.
hic ad te magna descendit imagine mensis
et fit adoptiva nobilitate tuus.
hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
vidit et auctores rettulit ipse suos.
utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
quod sibi nascenti proxima causa fuit:
sic Venerem gradibus multis in gente repertam
alterius voluit mensis habere locum,
principiumque sui generis revolutaque quaerens
saecula cognatos venit adusque deos.
Dardanon Electra nesciret Atlantide natum
scilicet, Electram concubuisse Iovi?
huius Erichthonius, Tros est generatus ab illo.
Assaracon creat hic, Assaracusque Capyn.
proximus Anchises, cum quo commune parentis
non dedignata est nomen habere Venus.
hinc satus Aeneas, pietas spectata, per ignes
sacra patremque umeris, altera sacra, tulit.
venimus ad felix aliquando nomen Iuli,

unde domus Teucros Iulia tangit avos.
Postumus hinc, qui, quod silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
isque, Latine, tibi pater est. subit Alba Latinum:
proximus est titulis Epytus, Alba, tuis.
ille dedit Capyi recidiva vocabula Troiae
et tuus est idem, Calpete, factus avus.
cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
iam tamen Agrippan natum Remulumque nepotem
viderat. in Remulum fulmina missa ferunt.
venit Aventinus post hos, locus unde vocatur,
mons quoque. post illum tradita regna Procae.
quem sequitur duri Numitor germanus Amuli.
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
ense cadit patruo Lausus. placet Ilia Marti
teque parit, gemino iuncte Quirine Remo.
ille suos semper Venerem Martemque parentes
dixit et emeruit vocis habere fidem.
neve secuturi possent nescire nepotes,
tempora dis generis continuata dedit. —
sed Veneris mensem Graio sermone notatum
auguror: a spumis est dea dicta maris.
nec tibi sit mirum Graeco rem nomine dici:
Itala nam tellus Graecia maior erat.
venerat Euander plena cum classe suorum,
venerat Alcides, Graius uterque genus.
hospes Aventinis armentum pavit in herbis
claviger, et tanto est Albula pota deo.
dux quoque Neritius: testes Laestrygones exstant
et quod adhuc Circes nomina litus habet.
et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi
stabant, Argolicae quae posuere manus.
venerat Atridae fatis agitatus Halaesus,
a quo se dictam terra Falisca putat.
adice Troianae suasorem Antenora pacis
et generum Oeniden, Apule Daune, tuum.
serus ab Iliacis et post Antenora flammis
adtulit Aeneas in loca nostra deos.
huius erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida,
a quo Sulmonis moenia nomen habent,

Sulmonis gelidi, patriae, Germanice, nostrae.
me miserum, Scythico quam procul illa solo est!
ergo age — tam longas sed supprime, Musa, querellas:
non tibi sunt maesta sacra canenda lyra! —
quo non livor abit? sunt qui tibi mensis honorem
eripuisse velint invideantque, Venus.
nam, quia ver aperit tunc omnia, densaque cedit
frigoris asperitas, fetaque terra patet,
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,
quem Venus iniecta vindicat alma manu.
illa quidem totum dignissima temperat orbem,
illa tenet nullo regna minora deo,
iuraque dat caelo, terrae, natalibus undis
perque suos initus continet omne genus.
illa deos omnes — longum est numerare — creavit,
illa satis causas arboribusque dedit,
illa rudes animos hominum contraxit in unum
et docuit iungi cum pare quemque sua.
quid genus omne creat volucrum nisi blanda voluptas?
nec coeant pecudes, si levis absit amor.
cum mare trux aries cornu decertat, at idem
frontem dilectae laedere parcit ovis.
deposita sequitur taurus feritate iuvencam,
quem toti saltus, quem nemus omne tremit.
vis eadem, lato quodcumque sub aequore vivit,
servat et innumeris piscibus inplet aquas.
prima feros habitus homini detraxit, ab illa
venerunt cultus mundaque cura sui.
primus amans carmen vigilatum nocte negata
dicitur ad clausas concinuisse fores,
eloquiumque fuit duram exorare puellam,
proque sua causa quisque disertus erat.
mille per hanc artes motae, studioque placendi,
quae latuere prius, multa reperta ferunt.
hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
audeat? a nobis sit furor iste procul.
quid quod ubique potens templisque frequentibus aucta,
urbe tamen nostra ius dea maius habet?
pro Troia, Romane, tua Venus arma ferebat,
cum gemuit teneram cuspide laesa manum:
caelestesque duas Troiano iudice vicit —

a, nolim victas hoc meminisse deas! —
Assaracique nurus dicta est, ut scilicet olim
magnus Iuleos Caesar haberet avos.
nec Veneri tempus quam ver erat aptius ullum:
vere nitent terrae, vere remissus ager.
nunc herbae rupta tellure cacumina tollunt,
nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
et formosa Venus formoso tempore digna est,
utque solet, Marti continuata suo.
vere monet curvas materna per aequora puppes
ire nec hibernas iam timuisse minas.

1. CK·A [PRIL·NP]

Rite deam colitis Latiae matresque nurusque,
et vos, quis vittae longaque vestis abest.
aurea marmoreo redimicula demite collo,
demite divitias: tota lavanda dea est.
aurea siccato redimicula reddite collo:
nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
vos quoque sub viridi myrto iubet ipsa lavari:
causaque, cur iubeat, — discite! — certa subest.
litore siccabat rorantes nuda capillos:
viderunt Satyri, turba proterva, deam.
sensit et opposita texit sua corpora myrto.
tuta fuit facto vosque referre iubet.
discite nunc, quare Fortunae tura Virili
detis eo, calida qui locus umet aqua.
accipit ille locus posito velamine cunctas
et vitium nudi corporis omne videt.
ut tegat hoc celetque viros, Fortuna Virilis
praestat et hoc parvo ture rogata facit.
nec pigeat tritum niveo cum lacte papaver
sumere et expressis mella liquata favis.
cum primum cupido Venus est deducta marito.
hoc bibit: ex illo tempore nupta fuit.
supplicibus verbis illam placate: sub illa
et forma et mores et bona fama manet.
Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
Cymaeam, veteres, consuluistis anum.
templa iubet fieri Veneri, quibus ordine factis
inde Venus verso nomina corde tenet.

semper ad Aeneadas placido, pulcherrima, vultu
respice totque tuas, diva, tuere nurus. —
dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
Scorpios in virides praecipitatur aquas.

2. D [F]

Nox ubi transierit, caelumque rubescere primo
coeperit, et tactae rore querentur aves,
semiustamque facem vigilata nocte viator
ponet, et ad solitum rusticus ibit opus:
Pleiades incipient umeros relevare paternos,
quae septem dici, sex tamen esse solent,
seu quod in amplexum sex hinc venere deorum
— nam Steropen Marti concubuisse ferunt,
Neptuno Alcyonen et te, formosa Celaeno,
Maian et Electram Taygetenque Iovi, —
septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit,
paenitet, et facti sola pudore latet,
sive quod Electra Troiae spectare ruinas
non tulit ante oculos opposuitque manum.

3 EC 4. FC LVDI· MATR· MAG

Ter sine perpetuo caelum versetur in axe,
ter iungat Titan terque resolvat equos:
protinus inflexo Berecyntia tibia cornu
flabit, et Idaeae festa parentis erunt.
ibunt semimares et inania tympana tundent,
aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.
ipsa sedens molli comitum cervice feretur
urbis per medias exululata vias.
scaena sonat, ludique vocant. spectate, Quirites,
et fora Marte suo litigiosa vacent.
quaerere multa libet, sed me sonus aeris acuti
terret et horrendo lotos adunca sono.
‘da, dea, quem sciter.’ doctas Cybeleïa neptes
vidit et has curae iussit adesse meae.
‘pandite, mandati memores, Heliconis alumnae,
gaudeat adsiduo cur dea Magna sono.’
sic ego. sic Erato — mensis Cythereïus illi
cessit, quod teneri nomen Amoris habet —:
‘reddita Saturno sors haec erat “optime regum,

a nato sceptris excutiere tuis."
ille suam metuens, ut quaeque erat edita, prolem
devorat inmersam visceribusque tenet.
saepe Rhea questa est, totiens fecunda nec umquam
mater, et indoluit fertilitate sua.
Iuppiter ortus erat — pro magna teste vetustas
creditur: acceptam parce movere fidem —:
veste latens saxum caelesti gutture sedit.
sic genitor fatis decipiendus erat.
ardua iam dudum resonat tinnitibus Ide,
tutus ut infanti vagiat ore puer.
pars clipeos rudibus, galeas pars tundit inanes:
hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
res latuit: priscique manent imitamina facti,
aera deae comites raucaque terga movent.
cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant,
tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.'
desierat. coepi: 'cur huic, genus acre, leones
praebent insolitas ad iuga curva iubas?'
desieram. coepit: 'feritas mollita per illam
creditur: id curru testificata suo est.'
'at cur turrifera caput est onerata corona?
an primis turres urbibus illa dedit?'
adnuit. 'unde venit' dixi 'sua membra secandi
inpetus?' ut tacui, Pieris orsa loqui
'Phryx puer in silvis, facie spectabilis, Attis
turrigeram casto vinxit amore deam.
hunc sibi servari voluit, sua templa tueri,
et dixit "semper fac puer esse velis."
ille fidem iussis dedit et "si mentiar," inquit
"ultima, qua fallam, sit Venus illa mihi."
fallit et in nympha Sagaritide desinit esse,
quod fuit: hinc poenas exigit ira deae.
naïda vulneribus succidit in arbore factis.
illa perit: fatum naïdos arbor erat.
hic furit et credens thalami procumbere tectum
effugit et cursu Dindyma summa petit
et modo "tolle faces!" "remove" modo "verbera!" clamat.
saepe Palaestinas iurat adesse deas.
ille etiam saxo corpus laniavit acuto,
longaque in inmundo pulvere tracta coma est.

voxque fuit "merui! meritas do sanguine poenas.
a, pereant partes, quae nocuere mihi!"
"a, pereant" dicebat adhuc: onus inguinis aufert,
nullaque sunt subito signa relicta viri.
venit in exemplum furor hic, mollesque ministri
caedunt iactatis vilia membra comis.'
talibus Aoniae facunda voce Camenae
reddita quaesiti causa furoris erat. —
'hoc quoque, dux operis, moneas, precor, unde petita
venerit? an nostra semper in urbe fuit?'
'Dindymon et Cybelen et amoenam fontibus Iden
semper et Iliacas Mater amavit opes.
cum Troiam Aeneas Italos portaret in agros,
est dea sacriferas paene secuta rates.
sed nondum fatis Latio sua numina posci
senserat adsuetis substiteratque locis.
post, ut Roma potens opibus iam saecula quinque
vidit et edomito sustulit orbe caput,
carminis Euboici fatalia verba sacerdos
inspicit. inspectum tale fuisse ferunt:
"mater abest: matrem iubeo, Romane, requiras.
cum veniet, casta est accipienda manu."
obscurae sortis patres ambagibus errant,
quaeve parens absit quove petenda loco.
consulitur Paean "divum"que "arcessite Matrem"
inquit: "in Idaeo est invenienda iugo."
mittuntur proceres. Phrygiae tunc sceptra tenebat
Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.
mira canam. longo tremuit cum murmure tellus,
et sic est adytis diva locuta suis:
"ipsa peti volui. ne sit mora. mitte volentem.
dignus Roma locus, quo deus omnis eat."
ille soni terrore pavens "proficiscere" dixit:
"nostra eris: in Phrygios Roma refertur avos."
protinus innumerae caedunt pineta secures
illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
mille manus coeunt, et picta coloribus ustis
caelestum Matrem concava puppis habet.
illa sui per aquas fertur tutissima nati
longaque Phrixeae stagna sororis adit
Rhoeteumque rapax Sigeaque litora transit

et Tenedum et veteres Eetionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta,
quaque Carysteis frangitur unda vadis.
transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus et vastae nomina fecit aquae.
tum laeva Creten, dextra Pelopeïdas undas
deserit et Veneris sacra Cythera petit.
hinc mare Trinacrium, candens ubi tinguere ferrum
Brontes et Steropes Acmonidesque solent,
aequoraque Afra legit Sardoaque regna sinistris
respicit a remis Ausoniamque tenet.
ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
dividit et campo liberiore natat.
omnis eques mixtaque gravis cum plebe senatus
obvius ad Tusci fluminis ora venit.
procedunt pariter matres nataeque nurusque
quaeque colunt sanctos virginitate focos.
sedula fune viri contento bracchia lassant:
vix subit adversas hospita navis aquas.
sicca diu fuerat tellus, sitis usserat herbas:
sedit limoso pressa carina vado.
quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat,
adiuvat et fortis voce sonante manus.
illa velut medio stabilis sedet insula ponto:
adtoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto,
nec facies inpar nobilitate fuit,
casta quidem, sed non et credita. rumor iniquus
laeserat, et falsi criminis acta rea est.
cultus et ornatis varie prodisse capillis
obfuit, ad rigidos promptaque lingua senes.
conscia mens recti famae mendacia risit:
sed nos in vitium credula turba sumus.
haec ubi castarum processit ab agmine matrum
et manibus puram fluminis hausit aquam,
ter caput inrorat, ter tollit ad aethera palmas —
quicumque adspiciunt, mente carere putant —
summissoque genu vultus in imagine divae
figit et hos edit crine iacente sonos:
"supplicis, alma, tuae, genetrix fecunda deorum,
accipe sub certa condicione preces.

casta negor. si tu damnas, meruisse fatebor:
morte luam poenas iudice victa dea.
sed si crimen abest, tu nostrae pignora vitae
re dabis et castas casta sequere manus."
dixit, et exiguo funem conamine traxit.
mira, sed et scaena testificata loquor:
mota dea est sequiturque ducem laudatque sequendo:
index laetitiae fertur ad astra sonus.
fluminis ad flexum veniunt — Tiberina priores
atria dixerunt —, unde sinister abit.
nox aderat: querno religant in stipite funem
dantque levi somno corpora functa cibo.
lux aderat: querno solvunt a stipite funem,
ante tamen posito tura dedere foco.
ante coronatam puppem sine labe iuvencam
mactarunt operum coniugiique rudem.
est locus, in Tiberim qua lubricus influit Almo
et nomen magno perdit in amne minor.
illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam sacraque lavit aquis.
exululant comites, furiosaque tibia flatur,
et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia praecedit laeto celeberrima vultu,
credita vix tandem teste pudica dea.
ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena:
sparguntur iunctae flore recente boves.
Nasica accepit. templi non perstitit auctor:
Augustus nunc est, ante Metellus erat.'
substitit hic Erato. mora fit: sic cetera quaero:
'dic,' inquam 'parva cur stipe quaerat opes?'
'contulit aes populus, de quo delubra Metellus
fecit' ait. 'dandae mos stipis inde manet.'
cur vicibus factis ineant convivia, quaero,
tunc magis indictas concelebrentque dapes.
'quod bene mutarit sedem Berecyntia,' dixit
'captant mutatis sedibus omen idem.'
institeram, quare primi Megalensia ludi
urbe forent nostra: cum dea — sensit enim —
'illa deos' inquit 'peperit. cessere parenti,
principiumque dati Mater honoris habet.
'cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,

cum tanto a Phrygia Gallica distet humus?'
'inter' ait 'viridem Cybelen altasque Celaenas
amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
qui bibit inde, furit. procul hinc discedite, quis est
cura bonae mentis: qui bibit inde, furit.'
'non pudet herbosum' dixi 'posuisse moretum
in dominae mensis: an sua causa subest?'
'lacte mero veteres usi narrantur et herbis,
sponte sua si quas terra ferebat' ait.
'candidus elisae miscetur caseus herbae,
cognoscat priscos ut dea prisca cibos.'

5. G NON LVDI

Postera cum caelo motis Pallantias astris
fulserit, et niveos Luna levarit equos,
qui dicet 'quondam sacrata est colle Quirini
hac Fortuna die Publica,' verus erit.

6. H NP LVDI 7. AN LVDI 8. BN LVDI 9. CN LVDI

Tertia lux — memini — ludis erat, ac mihi quidam
spectanti senior continuusque loco
'haec' ait 'illa dies, Libycis qua Caesar in oris
perfida magnanimi contudit arma Iubae.
dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse tribunus
glorior: officio praefuit ille meo.
hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
inter bis quinos usus honore viros.'
plura locuturi subito seducimur imbre:
pendula caelestis Libra movebat aquas.
ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
ensifer Orion aequore mersus erit.

10. DN·LVD·IN·CIR

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,
et dederit Phoebo stella fugata locum,
Circus erit pompa celeber numeroque deorum,
primaque ventosis palma petetur equis.

11. EN 12. FN LVDI·CERERI

Hinc Cereris ludi. non est opus indice causa:
sponte deae munus promeritumque patet.

panis erat primis virides mortalibus herbae,
quas tellus nullo sollicitante dabat.
et modo carpebant vivax e caespite gramen,
nunc epulae tenera fronde cacumen erant.
postmodo glans nata est. bene erat iam glande reperta,
duraque magnificas quercus habebat opes.
prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato
mutavit glandes utiliore cibo.
illa iugo tauros collum praebere coegit:
tunc primum soles eruta vidit humus.
aes erat in pretio: chalybeïa massa latebat.
eheu! perpetuo debuit illa tegi.
pace Ceres laeta est: et vos orate, coloni,
perpetuam pacem pacificumque ducem.
farra deae micaeque licet salientis honorem
detis et in veteres turea grana focos,
et, si tura aberunt, unctas accendite taedas:
parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
a bove succincti cultros removete ministri!
bos aret. ignavam sacrificate suem.
apta iugo cervix non est ferienda securi:
vivat et in dura saepe laboret humo. —
exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
plura recognosces, pauca docendus eris.
terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
Trinacris, a positu nomen adepta loci,
grata domus Cereri. multas ea possidet urbes,
in quibus est culto fertilis Henna solo.
frigida caelestum matres Arethusa vocarat:
venerat ad sacras et dea flava dapes.
filia, consuetis ut erat comitata puellis,
errabat nudo per sua prata pede.
valle sub umbrosa locus est adspergine multa
uvidus ex alto desilientis aquae.
tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
pictaque dissimili flore nitebat humus.
quam simul adspexit, 'comites, accedite!' dixit
'et mecum plenos flore referte sinus!'
praeda puellares animos prolectat inanis,
et non sentitur sedulitate labor.
haec inplet lento calathos e vimine nexos,

haec gremium, laxos degravat illa sinus.
illa legit calthas, huic sunt violaria curae,
illa papavereas subsecat ungue comas:
has, hyacinthe, tenes, illas, amarante, moraris,
pars thyma, pars casiam, pars meliloton amat.
plurima lecta rosa est, lecti sine nomine flores:
ipsa crocos tenues liliaque alba legit.
carpendi studio paulatim longius itur,
et dominam casu nulla secuta comes.
hanc videt et visam patruus velociter aufert
regnaque caeruleis in sua portat equis.
illa quidem clamabat 'io, carissima mater.
auferor!' ipsa suos absciderat que sinus.
panditur interea Diti via: namque diurnum
lumen inadsueti vix patiuntur equi.
at chorus aequalis, cumulatae flore ministrae,
'Persephone,' clamant 'ad tua dona veni!'
ut clamata silet, montes ululatibus inplent
et feriunt maestae pectora nuda manus.
adtonita est plangore Ceres, — modo venerat Hennam —
nec mora, 'me miseram! filia,' dixit 'ubi es?'
mentis inops rapitur, quales audire solemus
Threïcias fusis Maenadas ire comis.
ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto
et quaerit fetus per nemus omne suos:
sic dea. nec retinet gemitus et concita cursu
fertur et e campis incipit, Henna, tuis.
inde puellaris nacta est vestigia plantae
et pressam noto pondere vidit humum.
forsitan illa dies erroris summa fuisset,
si non turbassent signa reperta sues.
iamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
praeterit et ripas, herbifer Aci, tuas:
praeterit et Cyanen et fontes lenis Anapi
et te, verticibus non adeunde Gela.
liquerat Ortygien Megareaque Pantagienque,
quaque Symaetheas accipit aequor aquas,
antraque Cyclopum positis exusta caminis
quique locus curvae nomina falcis habet,
Himeraque et Didymen Acragantaque Tauromenumque
sacrarumque Melan pascua laeta boum.

hinc Camerinan adit Thapsonque et Heloria Tempe,
quaque patet zephyro semper apertus Eryx.
iamque Peloriadem Lilybaeaque, iamque Pachynon
lustrarat, terrae cornua trina suae.
quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querellis
inplet, ut amissum cum gemit ales Ityn.
perque vices modo 'Persephone!', modo 'filia!' clamat:
clamat et alternis nomen utrumque ciet.
sed neque Persephone Cererem nec filia matrem
audit, et alternis nomen utrumque perit.
unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
vox erat 'hac gressus ecqua puella tulit?'
iam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
omnia, iam vigiles conticuere canes.
alta iacet vasti super ora Typhoëos Aetne,
cuius anhelatis ignibus ardet humus.
illic accendit geminas pro lampade pinus:
hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur.
est specus exesi structura pumicis asper,
non homini regio, non adeunda ferae:
quo simul ac venit, frenatos curribus angues
iungit et aequoreas sicca pererrat aquas.
effugit et Syrtes et te, Zanclaea Charybdis,
et vos, Nisaei, naufraga monstra, canes,
Hadriacumque patens late bimaremque Corinthum.
sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
hic primum sedit gelido maestissima saxo:
illud Cecropidae nunc quoque triste vocant.
sub Iove duravit multis inmota diebus
et lunae patiens et pluvialis aquae.
fors sua cuique loco est. quo nunc Cerialis Eleusin,
dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
ille domum glandes excussaque mora rubetis
portat et arsuris arida ligna focis.
filia parva duas redigebat monte capellas,
et tener in cunis filius aeger erat.
'mater!' ait virgo — mota est dea nomine matris —
'quid facis in solis incomitata locis?'
restitit et senior, quamvis onus urguet, et orat,
tecta suae subeat quantulacumque casae.
illa negat. simularat anum, mitraque capillos

presserat. instanti talia dicta refert:
'sospes eas semperque parens! mihi filia rapta est.
heu, melior quanto sors tua sorte mea est!'
dixit, et, ut lacrimae — neque enim lacrimare deorum est —
decidit in tepidos lucida gutta sinus.
flent pariter molles animis virgoque senexque,
e quibus haec iusti verba fuere senis:
'sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes:
surge nec exiguae despice tecta casae!'
cui dea 'duc!' inquit. 'scisti, qua cogere posses,'
seque levat saxo subsequiturque senem.
dux comiti narrat, quam sit sibi filius aeger
nec capiat somnos invigiletque malis.
illa soporiferum, parvos initura penates,
conligit agresti lene papaver humo.
dum legit, oblito fertur gustasse palato
longamque inprudens exsoluisse famem.
quae quia principio posuit ieiunia noctis,
tempus habent mystae sidera visa cibi.
limen ut intravit, luctus videt omnia plena.
iam spes in puero nulla salutis erat.
matre salutata — mater Metanira vocatur —
iungere dignata est os puerile suo.
pallor abit, subitasque vident in corpore vires:
tantus caelesti venit ab ore vigor.
tota domus laeta est, hoc est materque paterque
nataque. tres illi tota fuere domus.
mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte
pomaque et in ceris aurea mella suis.
abstinet alma Ceres somnique papavera causas
dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
noctis erat medium placidique silentia somni:
Triptolemum gremio sustulit illa suo
terque manu permulsit eum, tria carmina dixit,
carmina mortali non referenda sono,
inque foco corpus pueri vivente favilla
obruit, humanum purget ut ignis onus.
excutitur somno stulte pia mater et amens
'quid facis?' exclamat membraque ab igne rapit.
cui dea 'dum non es,' dixit 'scelerata fuisti:
inrita materno sunt mea dona metu.

iste quidem mortalis erit, sed primus arabit
et seret et culta praemia tollet humo.'
dixit et egrediens nubem trahit inque dracones
transit et alifero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum Piraeaque tuta recessu
linquit et in dextrum quae iacet ora latus.
hinc init Aegaeum, quo Cycladas adspicit omnes,
Ioniumque rapax Icariumque legit
perque urbes Asiae longum petit Hellespontum
diversumque locis alta pererrat iter.
nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos:
hinc Libys, hinc Meroë siccaque terra subest:
nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque Padumque
teque future parens, Thybri, potentis aquae.
quo feror? inmensum est erratas dicere terras:
praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
errat et in caelo liquidique inmunia ponti
adloquitur gelido proxima signa polo.
'Parrhasides stellae, — namque omnia nosse potestis,
aequoreas numquam cum subeatis aquas —
Persephonen natam miserae monstrate parenti!'
dixerat. huic Helice talia verba refert:
'crimine nox vacua est. Solem de virgine rapta
consule, qui late facta diurna videt.'
Sol aditus 'quam quaeris,' ait 'ne vana labores,
nupta Iovis fratri tertia regna tenet.'
questa diu secum sic est adfata Tonantem,
maximaque in vultu signa dolentis erant:
'si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata,
dimidium curae debet habere tuae.
orbe pererrato sola est iniuria facti
cognita. commissi praemia raptor habet.
at neque Persephone digna est praedone marito,
nec gener hoc nobis more parandus erat.
quid gravius victore Gyge captiva tulissem,
quam nunc te caeli sceptra tenente tuli?
verum inpune ferat, nos haec patiemur inultae:
reddat et emendet facta priora novis.'
Iuppiter hanc lenit factumque excusat amore,
'nec gener est nobis ille pudendus' ait.
'non ego nobilior. posita est mihi regia caelo,

possidet alter aquas, alter inane chaos.
sed si forte tibi non est mutabile pectus,
statque semel iuncti rumpere vincla tori:
hoc quoque temptemus, si quidem ieiuna remansit:
si minus, inferni coniugis uxor erit.'
Tartara iussus adit sumptis caducifer alis
speque redit citius visaque certa refert.
'rapta tribus' dixit 'solvit ieiunia granis,
Punica quae lento cortice poma tegunt.'
haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
maesta parens, longa vixque refecta mora est
atque ita 'nec nobis caelum est habitabile' dixit:
'Taenaria recipi me quoque valle iube.'
et factura fuit, pactus nisi Iuppiter esset,
bis tribus ut caelo mensibus illa foret.
tum demum vultumque Ceres animumque recepit
inposuitque suae spicea serta comae:
largaque provenit cessatis messis in arvis,
et vix congestas area cepit opes.
alba decent Cererem: vestes Cerialibus albas
sumite. nunc pulli velleris usus abest.

13. G EID · NP LVDI

Occupat Apriles Idus cognomine Victor
Iuppiter: hac illi sunt data templa die.
hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
atria Libertas coepit habere sua.

14. HN LVDI

Luce secutura tutos pete, navita, portus:
ventus ab occasu grandine mixtus erit.
scilicet ut fuerit, tamen hac Mutinensia Caesar
grandine militia perculit arma sua.

15. A FORD · NP LVDI

Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
pontifices, forda sacra litate bove.
forda ferens bos est fecundaque, dicta ferendo:
hinc etiam fetus nomen habere putant.
nunc gravidum pecus est, gravidae nunc semine terrae.
Telluri plenae victima plena datur.
pars cadit arce Iovis, ter denas curia vaccas

accipit et largo sparsa cruore madet.
ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri
sectaque fumosis exta dedere focis,
igne cremat vitulos, quae natu maxima, virgo,
luce Palis populos purget ut ille cinis.
rege Numa, fructu non respondente labori,
inrita decepti vota colentis erant.
nam modo siccus erat gelidis aquilonibus annus,
nunc ager adsidua luxuriabat aqua.
saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis,
et levis obsesso stabat avena solo,
et pecus ante diem partus edebat acerbos,
agnaque nascendo saepe necabat ovem.
silva vetus nullaque diu violata securi
stabat, Maenalio sacra relicta deo.
ille dabat tacitis animo responsa quieto
noctibus. hic geminas rex Numa mactat oves.
prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno:
sternitur in duro vellus utrumque solo.
bis caput intonsum fontana spargitur unda,
bis sua faginea tempora fronde premit.
[usus abest Veneris, nec fas animalia mensis
ponere, nec digitis anulus ullus inest.]
veste rudi tectus supra nova vellera corpus
ponit, adorato per sua verba deo.
interea placidam redimita papavere frontem
Nox venit et secum somnia nigra trahit.
Faunus adest oviumque premens pede vellera duro
edidit a dextro talia verba toro:
'morte boum tibi, rex, Tellus placanda duarum:
det sacris animas una iuvenca duas.'
excutitur terrore quies: Numa visa revolvit
et secum ambages caecaque iussa refert.
expedit errantem nemori gratissima coniunx
et dixit 'gravidae posceris exta bovis.'
exta bovis gravidae dantur. fecundior annus
provenit, et fructum terra pecusque ferunt. —
hanc quondam Cytherea diem properantius ire
iussit et admissos praecipitavit equos,
ut titulum imperii cum primum luce sequenti
Augusto iuveni prospera bella darent.

16. BN LVDI 17. CN LVDI

Sed iam praeteritas quartus tibi Lucifer Idus
respicit: hac Hyades Dorida nocte tenent.

18. DN LVDI 19. E CER·N LVD·IN·CIR

Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,
carcere partitos Circus habebit equos.
cur igitur missae vinctis ardentia taedis
terga ferant vulpes, causa docenda mihi est.
frigida Carseolis nec olivis apta ferendis
terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
hac ego Paelignos, natalia rura, petebam,
parva, sed adsiduis uvida semper aquis.
hospitis antiqui solitas intravimus aedes:
dempserat emeritis iam iuga Phoebus equis.
is mihi multa quidem, sed et haec narrare solebat,
unde meum praesens instrueretur opus:
‘hoc’ ait ‘in campo’ — campumque ostendit — ‘habebat
rus breve cum duro parca colona viro.
ille suam peragebat humum, sive usus aratri
seu curvae falcis sive bidentis erat.
haec modo verrebat stantem tibicine villam,
nunc matris plumis ova fovenda dabat,
aut virides malvas aut fungos conligit albos,
aut humilem grato calfacit igne focum.
et tamen adsiduis exercet bracchia telis
adversusque minas frigoris arma parat.
filius huius erat primo lascivus in aevo,
addideratque annos ad duo lustra duos.
is capit extremi vulpem convalle salicti:
abstulerat multas illa cohortis aves.
captivam stipula faenoque involvit et ignes
admovet: urentes effugit illa manus.
qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
damnosis vires ignibus aura dabat.
factum abiit, monimenta manent. nam vivere captam
nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat.’
utque luat poenas gens haec, Cerialibus ardet,
quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.

20. FN

Proxima cum veniet terras visura patentes
Memnonis in roseis lutea mater equis,
de duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
sol abit. egresso victima maior adest.
vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum:
pars prior adparet, posteriora latent.
seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum,
Iunone invita munus amoris habet.

21. G PAR·NP

Nox abiit, oriturque Aurora. Parilia poscor.
non poscor frustra, si favet alma Pales.
alma Pales, faveas pastoria sacra canenti,
prosequor officio si tua festa pio.
certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabales
saepe tuli plena, februa casta, manu.
certe ego transilui positas ter in ordine flammas,
udaque roratas laurea misit aquas.
mota dea est operique favet. navalibus exi,
puppis! habent ventos iam mea vela suos.
i, pete virginea, populus, suffimen ab ara:
Vesta dabit, Vestae munere purus eris.
sanguis equi suffimen erit vitulique favilla,
tertia res durae culmen inane fabae.
pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra:
unda prius spargat, virgaque verrat humum.
frondibus et fixis decorentur ovilia ramis,
et tegat ornatas longa corona fores.
caerulei fiant vivo de sulpure fumi,
tactaque fumanti sulpure balet ovis.
ure mares oleas taedamque herbasque Sabinas,
et crepet in mediis laurus adusta focis.
libaque de milio milii fiscella sequetur:
rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.
adde dapes mulctramque suas dapibusque resectis
silvicolam tepido lacte precare Palem.
'consule' dic 'pecori pariter pecorisque magistris:
effugiat stabulis noxa repulsa meis.
sive sacro pavi sedive sub arbore sacra,
pabulaque e bustis inscia carpsit ovis,

si nemus intravi vetitum, nostrisve fugatae
  sunt oculis Nymphae semicaperque deus,
si mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
  unde data est aegrae fiscina frondis ovi:
da veniam culpae. nec, dum degrandinat, obsit,
  agresti fano supposuisse pecus.
nec noceat turbasse lacus. ignoscite, Nymphae,
  mota quod obscuras ungula fecit aquas
tu, dea, pro nobis fontes fontanaque placa
  numina, tu sparsos per nemus omne deos.
nec Dryadas nec nos videamus labra Dianae
  nec Faunum, medio cum premit arva die.
pelle procul morbos: valeant homineusqe gregesque,
  et valeant vigiles, provida turba, canes.
neve minus multos redigam, quam mane fuerunt,
  neve gemam referens vellera rapta lupo.
absit iniqua fames, herbae frondesque supersint,
  quaeque lavent artus, quaeque bibantur, aquae.
ubera plena premam, referat mihi caseus aera,
  dentque viam liquido vimina rara sero.
sitque salax aries, conceptaque semina coniunx
  reddat, et in stabulo multa sit agna meo.
lanaque proveniat nullas laesura puellas,
  mollis et ad teneras quamlibet apta manus.
quae precor, eveniant: et nos faciamus ad annum
  pastorum dominae grandia liba Pali.'
his dea placanda est, haec tu conversus ad ortus
  dic quater et vivo perlue rore manus.
tum licet adposita, veluti cratere, camella
  lac niveum potes purpureamque sapam
moxque per ardentes stipulae crepitantis acervos
  traicias celeri strenua membra pede.
expositus mos est: moris mihi restat origo.
  turba facit dubium coeptaque nostra tenet.
omnia purgat edax ignis vitiumque metallis
  excoquit: idcirco cum duce purgat ovis?
an, quia cunctarum contraria semina rerum
  sunt duo discordes, ignis et unda, dei,
iunxerunt elementa patres aptumque putarunt
  ignibus et sparsa tangere corpus aqua?
an, quod in his vitae causa est, haec perdidit exul,

his nova fit coniunx, haec duo magna putant?
vix equidem credo. sunt qui Phaëthonta referri
credant et nimias Deucalionis aquas.
pars quoque, cum saxis pastores saxa feribant,
scintillam subito prosiluisse ferunt.
prima quidem periit, stipulis excepta secunda est:
hoc argumentum flamma Parilis habet.
an magis hunc morem pietas Aeneïa fecit,
innocuum victo cui dedit ignis iter?
num tamen est vero propius, cum condita Roma est,
transferri iussos in nova tecta Lares
mutantesque domum tectis agrestibus ignem
et cessaturae supposuisse casae,
per flammas saluisse pecus, saluisse colonos?
quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
ipse locus causas vati facit. urbis origo
venit. ades factis, magne Quirine, tuis!
iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
pastorum gemino sub duce vulgus erat.
contrahere agrestes et moenia ponere utrique
convenit: ambigitur, moenia ponat uter.
'nil opus est' dixit 'certamine' Romulus 'ullo:
magna fides avium est. experiamur aves.'
res placet. alter init nemorosi saxa Palati,
alter Aventinum mane cacumen init.
sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine. pacto
statur, et arbitrium Romulus urbis habet.
apta dies legitur, qua moenia signet aratro.
sacra Palis suberant: inde movetur opus.
fossa fit ad solidum, fruges iaciuntur in ima
et de vicino terra petita solo.
fossa repletur humo, plenaeque inponitur ara,
et novus accenso fungitur igne focus.
inde premens stivam designat moenia sulco:
alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
vox fuit haec regis: 'condenti, Iuppiter, urbem,
et genitor Mavors Vestaque mater, ades!
quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti!
auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
longa sit huic aetas dominaeque potentia terrae,
sitque sub hac oriens occiduusque dies.'

ille precabatur. tonitru dedit omina laevo
  Iuppiter, et laevo fulmina missa polo.
augurio laeti iaciunt fundamina cives,
  et novus exiguo tempore murus erat.
hoc Celer urguet opus, quem Romulus ipse vocarat,
  'sint'que, 'Celer, curae' dixerat 'ista tuae.
neve quis aut muros aut factam vomere fossam
  transeat, audentem talia dede neci.'
quod Remus ignorans humiles contemnere muros
  coepit et 'his populus' dicere 'tutus erit?'
nec mora, transiluit. rutro Celer occupat ausum:
  ille premit duram sanguinulentus humum.
haec ubi rex didicit, lacrimas introrsus obortas
  devorat et clausum pectore vulnus habet.
flere palam non vult exemplaque fortia servat
  'sic' que 'meos muros transeat hostis' ait.
dat tamen exsequias nec iam suspendere fletum
  sustinet, et pietas dissimulata patet.
osculaque adplicuit posito suprema feretro
  atque ait 'invito frater adempte, vale!'
arsurosque artus unxit. fecere, quod ille,
  Faustulus et maestas Acca soluta comas.
tum iuvenem nondum facti flevere Quirites:
  ultima plorato subdita flamma rogo est.
urbs oritur — quis tunc hoc ulli credere posset? —
  victorem terris inpositura pedem.
cuncta regas et sis magno sub Caesare semper,
  saepe etiam plures nominis huius habe
[et, quotiens steteris domito sublimis in orbe,
  omnia sint umeris inferiora tuis.]

22. HN 23. Ȧ VIN·NP

Dicta Pales nobis. idem Vinalia dicam.
  una tamen media est inter utramque dies.
numina, vulgares, Veneris celebrate, puellae!
  multa professarum quaestibus apta Venus.
poscite ture dato formam populique favorem,
  poscite blanditias dignaque verba ioco:
cumque sua dominae date grata sisymbria myrto
  tectaque conposita iuncea vincla rosa.
templa frequentari Collinae proxima portae

nunc decet: a Siculo nomina colle tenent.
utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
Claudius et bello te quoque cepit, Eryx,
carmine vivacis Venus est translata Sibyllae,
inque suae stirpis maluit urbe coli.
cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
quaeritis, et quare sit Iovis ista dies?
Turnus an Aeneas Latiae gener esset Amatae,
bellum erat: Etruscas Turnus adoptat opes.
clarus erat sumptisque ferox Mezentius armis
et vel equo magnus vel pede maior erat.
quem Rutuli Turnusque suis adsciscere temptat
partibus. haec contra dux ita Tuscus ait:
'stat mihi non parvo virtus mea. vulnera testor
armaque, quae sparsi sanguine saepe meo.
qui petis auxilium, non grandia divide mecum
praemia, de lacubus proxima musta tuis.
nulla mora est operae. vestrum est dare, vincere nostrum.
quam velit Aeneas ista negata mihi!'
adnuerant Rutuli. Mezentius induit arma,
induit Aeneas adloquiturque Iovem:
'hostica Tyrrheno vota est vindemia regi:
Iuppiter, e Latio palmite musta feres!'
vota valent meliora. cadit Mezentius ingens
atque indignanti pectore plangit humum.
venerat Autumnus calcatis sordidus uvis:
redduntur merito debita vina Iovi.
dicta dies hinc est Vinalia. Iuppiter illam
vindicat et festis gaudet inesse suis.

24. BC 25. C ROB · NP

Sex ubi, quae restant, luces Aprilis habebit,
in medio cursu tempora veris erunt,
et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles,
signaque dant imbres, exoriturque Canis.
hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
obstitit in media candida turba via.
flamen in antiquae lucum Robiginis ibat,
exta canis flammis, exta daturus ovis.
protinus accessi, ritus ne nescius essem.
edidit haec flamen verba, Quirine, tuus:

'aspera Robigo, parcas Cerialibus herbis,
et tremat in summa leve cacumen humo.
tu sata sideribus caeli nutrita secundi
crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
vis tua non levis est. quae tu frumenta notasti,
maestus in amissis illa colonus habet.
nec venti tantum Cereri nocuere nec imbres,
nec sic marmoreo pallet adusta gelu,
quantum, si culmos Titan incalfacit udos:
tunc locus est irae, diva timenda, tuae.
parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer
neve noce cultis: posse nocere sat est.
nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum,
quodque potest alios perdere, perde prior.
utilius gladios et tela nocentia carpes.
nil opus est illis: otia mundus agit.
sarcula nunc durusque bidens et vomer aduncus,
ruris opes, niteant, inquinet arma situs:
conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
adstrictum longa sentiat esse mora.
at tu ne viola Cererem, semperque colonus
absenti possit solvere vota tibi!'
dixerat. a dextra villis mantele solutis
cumque meri patera turis acerra fuit.
tura focis vinumque dedit fibrasque bidentis,
turpiaque obscenae — vidimus — exta canis.
tum mihi 'cur detur sacris nova victima, quaeris?' —
quaesieram — 'causam percipe' flamen ait.
'est canis, Icarium dicunt, quo sidere moto
tosta sitit tellus, praecipiturque seges.
pro cane sidereo canis hic inponitur arae,
et quare pereat, nil nisi nomen habet.'

26. DF 27. EC 28. F NP LVD · FLOR 29. GC LVDI 30. HC LVDI

Cum Phrygis Assaraci Tithonia fratre relicto
sustulit inmenso ter iubar orbe suum,
mille venit variis florum dea nexa coronis:
scaena ioci morem liberioris habet.
exit et in Maias sacrum Florale Kalendas.
tunc repetam: nunc me grandius urguet opus.
aufer, Vesta, diem: cognati Vesta recepta est

limine. sic iusti constituere patres.
Phoebus habet partem, Vestae pars altera cessit,
quod superest illis, tertius ipse tenet.
state Palatinae laurus, praetextaque quercu
stet domus: aeternos tres habet una deos.

LIBER QUINTUS.

Quaeritis, unde putem Maio data nomina mensi?
non satis est liquido cognita causa mihi.
ut stat et incertus, qua sit sibi, nescit, eundum,
cum videt ex omni parte viator iter:
sic, quia posse datur diversas reddere causas,
qua ferar, ignoro, copiaque ipsa nocet.
dicite, quae fontes Aganippidos Hippocrenes,
grata Medusaei signa tenetis equi!
dissensere deae. quarum Polyhymnia coepit
prima — silent aliae dictaque mente notant —:
'post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
inque novas species omne recessit opus,
pondere terra suo subsedit et aequora traxit:
at caelum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus
et vos Lunares exsiluistis, equi.
sed neque Terra diu Caelo nec cetera Phoebo
sidera cedebant: par erat omnis honos.
saepe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
ausus de media plebe sedere deus,
et latus Oceano quis iam deus advena iunxit,
Tethys extremo saepe recepta loco est:
donec Honor placidoque decens Reverentia vultu
corpora legitimis inposuere toris.
hinc sata Maiestas, quae mundum temperat omnem:
quaque die partu est edita, magna fuit.
nec mora, consedit medio sublimis Olympo
aurea, purpureo conspicienda sinu.
consedere simul Pudor et Metus. omne videres
numen ad hanc cultus conposuisse suos.
protinus intravit mentes suspectus honorum:
fit pretium dignis, nec sibi quisque placet.
hic status in caelo multos permansit in annos,

dum senior fatis excidit arce deus.
terra feros partus, inmania monstra, Gigantas
edidit ausuros in Iovis ire domum.
mille manus illis dedit et pro cruribus angues
atque ait "in magnos arma movete deos!"
exstruere hi montes ad sidera summa parabant
et magnum bello sollicitare Iovem.
fulmina de caeli iaculatus Iuppiter arce
vertit in auctores pondera vasta suos.
his bene Maiestas armis defensa deorum
restat et ex illo tempore culta manet.
adsidet inde Iovi, Iovis est fidissima custos
et praestat sine vi sceptra timenda Iovi.
venit et in terras: coluerunt Romulus illam
et Numa, mox alii, tempore quisque suo.
illa patres in honore pio matresque tuetur,
illa comes pueris virginibusque venit:
illa datos fasces commendat eburque curule,
illa coronatis alta triumphat equis.'
finierat voces Polyhymnia. dicta probarunt
Clioque et curvae scita Thalia lyrae.
excipit Uranie — fecere silentia cunctae,
et vox audiri nulla nisi illa potest —:
'magna fuit quondam capitis reverentia cani,
inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus iuvenes animosaque bella gerebant
et pro dis aderant in statione suis:
viribus illa minor nec habendis utilis armis
consilio patriae saepe ferebat opem.
nec nisi post annos patuit tunc curia seros,
nomen et aetatis mite senatus erat.
iura dabat populo senior, finitaque certis
legibus est aetas, unde petatur honor.
et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
ibat et interior, si comes unus erat.
verba quis auderet coram sene digna rubore
dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit selectaque pectora patres
dixit: ad hos urbis summa relata novae.
hinc sua maiores tribuisse vocabula Maio
tangor et aetati consuluisse suae.

[et Numitor dixisse potest "da Romule, mensem
hunc senibus" nec avum sustinuisse nepos.]
nec leve propositi pignus successor honoris
Iunius, a iuvenum nomine dictus, habet.'
tunc sic, neglectos hedera redimita capillos,
prima sui coepit Calliopea chori:
'duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
hinc sata Pleïone cum caelifero Atlante
iungitur, ut fama est. Pleïadasque parit.
quarum Maia suas forma superasse sorores
traditur et summo concubuisse Iovi.
haec enixa iugo cupressiferae Cyllenes.
aetherium volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc Ladonque rapax et Maenalus ingens
rite colunt, luna credita terra prior.
exul ab Arcadia Latios Euander in agros
venerat inpositos adtuleratque deos.
hic ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor et herbae
et paucae pecudes et casa rara fuit.
quo postquam ventum est, "consistite!" praescia mater
"nam locus imperii rus erit istud" ait.
et matri et vati paret Nonacrius heros
inque peregrina constitit hospes humo.
sacraque multa quidem. sed Fauni prima bicornis
has docuit gentes alipedisque dei.
semicaper, coleris cinctutis. Faune, Lupercis,
cum lustrant celebres vellera secta vias.
at tu materno donasti nomine mensem,
inventor curvae, furibus apte, fidis.
nec pietas haec prima tua est: septena putaris.
Pleïadum numerum, fila dedisse lyrae.'
haec quoque desierat: laudata est voce sororum.
quid faciam? turbae pars habet omnis idem.
gratia Pieridum nobis aequaliter adsit,
nullaque laudetur plusve minusve mihi.

1. [A · K · MAI · NP LVDI]

Ab Iove surgat opus. prima mihi nocte videnda
stella est in cunas officiosa Iovis.
nascitur Oleniae signum pluviale Capellae:

  illa dati caelum praemia lactis habet.
Naïs Amalthea, Cretaea nobilis Ida,
  dicitur in silvis occuluisse Iovem.
huic fuit haedorum mater formosa duorum,
  inter Dictaeos conspicienda greges,
cornibus aëriis atque in sua terga recurvis.
  ubere, quod nutrix posset habere Iovis.
lac dabat illa deo: sed fregit in arbore cornu
  truncaque dimidia parte decoris erat.
sustulit hoc nymphe cinxitque recentibus herbis
  et plenum pomis ad Iovis ora tulit.
ille ubi res caeli tenuit solioque paterno
  sedit, et invicto nil Iove maius erat,
sidera nutricem, nutricis fertile cornu
  fecit: quod dominae nunc quoque nomen habet.
Praestitibus Maiae Laribus videre Kalendae
  aram constitui parvaque signa deum.
arserat illa quidem Curibus: sed longa vetustas
  destruit, et saxo longa senecta nocet.
causa tamen positi fuerat cognominis illis,
  quod praestant oculis omnia tuta suis.
stant quoque pro nobis et praesunt moenibus urbis
  et sunt praesentes auxiliumque ferunt.
at canis ante pedes saxo fabricatus eodem
  stabat. quae standi cum Lare causa fuit?
servat uterque domum, domino quoque fidus uterque.
  compita grata deo, compita grata cani.
exagitant et Lar et turba Diania fures,
  pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
bina gemellorum quaerebam signa deorum,
  viribus annosae facta caduca morae:
mille Lares Geniumque ducis, qui tradidit illos,
  urbs habet, et vici numina trina colunt.
quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
  ius habet. interea Diva canenda Bona est.
est moles nativa loco. res nomina fecit:
  adpellant Saxum: pars bona montis ea est.
huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
  prima, Palatinae, signa dedistis, aves.
templa patres illic oculos exosa virilis
  leniter acclini constituere iugo.

dedicat haec veteris Clausorum nominis heres,
virgineo nullum corpore passa virum.
Livia restituit, ne non imitata maritum
esset et ex omni parte secuta virum.

2. [BF LVDI]

Postera cum roseam pulsis Hyperionis astris
in matutinis lampada tollet equis,
frigidus argestes summas mulcebit aristas,
candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
at simul inducent obscura crepuscula noctem,
pars Hyadum toto de grege nulla latet.
ora micant Tauri septem radiantia flammis,
navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
pars Bacchum nutrisse putat, pars credidit esse
Tethyos has neptes Oceanique senis.
nondum stabat Atlans umeros oneratus Olympo,
cum satus est forma conspiciendus Hyas.
hunc stirps Oceani maturis nixibus Aethra
edidit et Nymphas, sed prior ortus Hyas.
dum nova lanugo est, pavidos formidine cervos
terret, et est illi praeda benigna lepus.
at postquam virtus annis adolevit, in apros
audet et hirsutas comminus ire leas.
dumque petit latebras fetae catulosque leaenae,
ipse fuit Libycae praeda cruenta ferae.
mater Hyan et Hyan maestae flevere sorores
cervicemque polo suppositurus Atlans.
victus uterque parens tamen est pietate sororum:
illa dedit caelum, nomina fecit Hyas. —
'mater, ades, florum, ludis celebranda iocosis!
distuleram partes mense priore tuas.
incipis Aprili, transis in tempora Mai,
alter te fugiens, cum venit, alter habet.
cum tua sint cedantque tibi confinia mensum,
convenit in laudes ille vel ille tuas.
circus in hunc exit clamataque palma theatris:
hoc quoque cum circi munere carmen eat.
ipsa doce, quae sis. hominum sententia fallax:
optima tu proprii nominis auctor eris.'
sic ego. sic nostris respondit diva rogatis —

dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas —:
'Chloris eram, quae Flora vocor. conrupta Latino
nominis est nostri littera Graeca sono.
Chloris eram, nymphe campi felicis, ubi audis
rem fortunatis ante fuisse viris.
quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae:
sed generum matri repperit illa deum.
ver erat, errabam: Zephyrus conspexit, abibam.
insequitur, fugio. fortior ille fuit.
[et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
ausus Erechthea praemia ferre domo.]
vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae,
inque meo non est ulla querella toro.
vere fruor semper, semper nitidissimus annus,
arbor habet frondes, pabula semper humus.
est mihi fecundus dotalibus hortus in agris:
aura fovet, liquidae fonte rigatur aquae.
hunc meus inplevit generoso flore maritus
atque ait "arbitrium tu, dea, floris habe."
saepe ego digestos volui numerare colores
nec potui: numero copia maior erat.
roscida cum primum foliis excussa pruina est,
et variae radiis intepuere comae,
conveniunt pictis incinctae vestibus Horae
inque leves calathos munera nostra legunt.
protinus accedunt Charites nectuntque coronas
sertaque caelestes inplicitura comas.
prima per inmensas sparsi nova semina gentes:
unius tellus ante coloris erat.
prima Therapnaeo feci de sanguine florem,
et manet in folio scripta querella suo.
tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos,
infelix, quod non alter et alter eras!
quid Crocon aut Attin referam Cinyraque creatum,
de quorum per me vulnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes:
Iuppiter hoc ut adhuc nesciat usque, precor.
sancta Iovem Iuno, nata sine matre Minerva,
officio doluit non eguisse suo.
ibat, ut Oceano quereretur facta mariti:
restitit ad nostras fessa labore fores.

quam simul adspexi, "quid te, Saturnia" dixi
"adtulit?" exponit, quem petat, illa, locum:
addidit et causam. verbis solabar amicis.
"non" inquit "verbis cura levanda mea est.
si pater est factus neglecto coniugis usu
Iuppiter et solus nomen utrumque tenet,
cur ego desperem fieri sine coniuge mater,
et parere intacto, dummodo casta, viro?
omnia temptabo latis medicamina terris
et freta Tartareos excutiamque sinus."
vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam:
"nescio quid, nymphe, posse videris" ait.
ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
ira Iovis magni causa timoris erat.
"fer, precor, auxilium!" dixit "celabitur auctor";
et Stygiae numen testificatur aquae.
"quod petis, Oleniis" inquam "mihi missus ab arvis
flos dabit — est hortis unicus ille meis.
qui dabat, "'hoc'" dixit "'sterilem quoque tange iuvencam:
mater erit.'" tetigi: nec mora: mater erat."
protinus haerentem decerpsi pollice florem:
tangitur et tacto concipit illa sinu.
iamque gravis Thracen et laeva Propontidos intrat
fitque potens voti, Marsque creatus erat.
qui memor accepti per me natalis "habeto
tu quoque Romulea" dixit "in urbe locum."
forsitan in teneris tantum mea regna coronis
esse putes? tangit numen et arva meum.
si bene floruerint segetes, erit area dives:
si bene floruerit vinea, Bacchus erit:
si bene floruerint oleae, nitidissimus annus,
pomaque proventum temporis huius habent.
flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque,
et pereunt lentes, advena Nile, tuae.
vina quoque in magnis operose condite cellis
florent, et nebulae dolia summa tegunt
mella meum munus: volucres ego mella daturas
ad violam et cytisos et thyma cana voco.' —
[nos quoque idem facimus tunc, cum iuvenalibus annis
luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.]
talia dicentem tacitus mirabar. at illa

'ius tibi discendi, si qua requiris' ait.
'dic, dea,' respondi 'ludorum quae sit origo.'
vix bene desieram, rettulit illa mihi:
'cetera luxuriae nondum instrumenta vigebant:
aut pecus aut latam dives habebat humum.
hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
sed iam de vetito quisque parabat opes.
venerat in morem populi depascere saltus,
idque diu licuit, poenaque nulla fuit.
vindice servabat nullo sua publica vulgus:
iamque in privato pascere inertis erat.
plebis ad aediles perducta licentia tandem
Publicios: animus defuit ante viris.
rem populus recipit. multam subiere nocentes:
vindicibus laudi publica cura fuit.
multa data est ex parte mihi, magnoque favore
victores ludos instituere novos.
parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes,
utile nunc iter est, Publiciumque vocant.' —
annua credideram spectacula facta. negavit
addidit et dictis altera verba suis:
'nos quoque tangit honor. festis gaudemus et aris,
turbaque caelestes ambitiosa sumus.
saepe deos aliquis peccando fecit iniquos,
et pro delictis hostia blanda fuit.
saepe Iovem vidi, cum iam sua mittere vellet
fulmina, ture dato sustinuisse manum.
at si neglegimur, magnis iniuria poenis
solvitur, et iustum praeterit ira modum.
respice Thestiaden: flammis absentibus arsit;
causa est, quod Phoebes ara sine igne fuit.
respice Tantaliden: eadem dea vela tenebat.
virgo est et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
cum consternatis diripereris equis.
longa referre mora est conrecta oblivia damnis.
me quoque Romani praeteriere patres.
quid facerem, per quod fierem manifesta doloris?
exigerem nostrae qualia damna notae?
excidit officium tristi mihi. nulla tuebar
rura, nec in pretio fertilis hortus erat.

lilia deciderant, violas arere videres,
filaque punicei languida facta croci.
saepe mihi Zephyrus "dotes conrumpere noli
ipsa tuas" dixit: 'dos mihi vilis erat.
florebant oleae: venti nocuere protervi,
florebant segetes: grandine laesa Ceres,
in spe vitis erat: caelum nigrescit ab austris,
et subita frondes decutiuntur aqua.
nec volui fieri nec sum crudelis in ira:
cura repellendi sed mihi nulla fuit.
convenere patres, et, si bene floreat annus,
numinibus nostris annua festa vovent.
adnuimus voto. consul cum consule ludos
Postumio Laenas persoluere mihi.'
quaerere conabar, quare lascivia maior
his foret in ludis liberiorque iocus:
sed mihi succurrit numen non esse severum
aptaque deliciis munera ferre deam.
tempora sutilibus cinguntur pota coronis,
et latet iniecta splendida mensa rosa.
ebrius incinctis philyra conviva capillis
saltat et inprudens utitur arte meri.
ebrius ad durum formosae limen amicae
cantat, habent unctae mollia serta comae.
nulla coronata peraguntur seria fronte,
nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae.
donec eras mixtus nullis, Acheloe, racemis,
gratia sumendae non erat ulla rosae.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam
ex Ariadnaeo sidere nosse potes.
scaena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
illa coturnatas inter habenda deas.
turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
non ex difficili causa petita subest.
non est de tetricis, non est de magna professis:
vult sua plebeio sacra patere choro.
et monet aetatis specie, dum floreat, uti:
contemni spinam, cum cecidere rosae.
cur tamen, ut dantur vestes Cerialibus albae,
sic haec est cultu versicolore decens?
an quia maturis albescit messis aristis,

et color et species floribus omnis inest?
adnuit, et motis flores cecidere capillis,
accidere in mensas ut rosa missa solet.
lumina restabant, quorum me causa latebat,
cum sic errores abstulit illa meos:
'vel quia purpureis conlucent floribus agri,
lumina sunt nostros visa decere dies:
vel quia nec flos est hebeti nec flamma colore,
atque oculos in se splendor uterque trahit:
vel quia deliciis nocturna licentia nostris
convenit. a vero tertia causa venit.'
'est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
si liceat' dixi. dixit et illa 'licet!'
'cur tibi pro Libycis clauduntur rete leaenis
inbelles capreae sollicitusque lepus?'
non sibi, respondit, silvas cessisse, sed hortos
arvaque pugnaci non adeunda ferae.
omnia finierat: tenues secessit in auras.
mansit odor: posses scire fuisse deam!
floreat ut toto carmen Nasonis in aevo,
sparge, precor, donis pectora nostra tuis.

3. [CC · LVD · IN · CIR]

Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
semivir et flavi corpore mixtus equi.
Pelion Haemoniae mons est obversus in austros:
summa virent pinu, cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit. saxo stant antra vetusto,
quae iustum memorant incoluisse senem.
ille manus olim missuras Hectora leto
creditur in lyricis detinuisse modis.
venerat Alcides exhausta parte laborum,
iussaque restabant ultima paene viro.
stare simul casu Troiae duo fata videres:
hinc puer Aeacides, hinc Iove natus erat.
excipit hospitio iuvenem Philyreïus heros,
et causam adventus hic rogat, ille docet.
perspicit interea clavam spoliumque leonis
'vir'que ait 'his armis, armaque digna viro!'
nec se, quin horrens auderent tangere saetis
vellus, Achilleae continuere manus.

dumque senex tractat squalentia tela venenis,
excidit et laevo fixa sagitta pede est.
ingemuit Chiron traxitque e corpore ferrum,
et gemit Alcides Haemoniusque puer.
ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
temperat et vana vulnera mulcet ope:
virus edax superabat opem, penitusque recepta
ossibus et toto corpore pestis erat.
sanguine centauri Lernaeae sanguis echidnae
mixtus ad auxilium tempora nulla dabat.
stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles:
sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
saepe manus aegras manibus fingebat amicis —
morum, quos fecit, praemia doctor habet —,
oscula saepe dedit, dixit quoque saepe iacenti:
'vive, precor, nec me, care, relinque, pater!'
nona dies aderat, cum tu, iustissime Chiron,
bis septem stellis corpora cinctus eras.

4. [DC] 5. EC

Hunc Lyra curva sequi cuperet, sed idonea nondum
est via: nox aptum tertia tempus erit.

6. FC

Scorpius in caelo, cum cras lucescere Nonas
dicimus, a media parte notatus erit.

7. G NON · N 8. HF 9. A LEM · N

Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
ter dederint Phoebo sidera victa locum,
ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri.
inferias tacitis manibus illa dabunt.
annus erat brevior, nec adhuc pia februa norant,
nec tu dux mensum, Iane biformis, eras:
iam tamen exstincto cineri sua dona ferebant,
compositique nepos busta piabat avi.
mensis erat Maius, maiorum nomine dictus,
qui partem prisci nunc quoque moris habet.
nox ubi iam media est, somnosque silentia praebent,
et canis et variae conticuistis aves,
ille memor veteris ritus timidusque deorum

surgit — habent gemini vincula nulla pedes —
signaque dat digitis medio cum pollice iunctis,
occurrat tacito ne levis umbra sibi.
cumque manus puras fontana perluit unda,
vertitur et nigras accipit ante fabas
aversusque iacit. sed dum iacit, 'haec ego mitto,
his' inquit 'redimo meque meosque fabis!'
hoc novies dicit, nec respicit. umbra putatur
conligere et nullo terga vidente sequi.
rursus aquam tangit Temesaeaque concrepat aera
et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
cum dixit novies 'manes exite paterni,'
respicit et pure sacra peracta putat. —
dicta sit unde dies, quae nominis exstet origo,
me fugit: ex aliquo est invenienda deo.
'Pliade nate, mone, virga venerande potenti!
saepe tibi est Stygii regia visa Iovis.'
venit adoratus caducifer. 'accipe causam
nominis:' ex ipso est cognita causa deo.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
et male veloci iusta soluta Remo,
Faustulus infelix et passis Acca capillis
spargebant lacrimis ossa perusta suis.
inde domum redeunt sub prima crepuscula maesti,
utque erat, in duro procubuere toro.
umbra cruenta Remi visa est adsistere lecto
atque haec exiguo murmure verba loqui:
'en ego dimidium vestri parsque altera voti,
cernite, sim qualis, qui modo qualis eram!
qui modo, si volucres habuissem regna iubentes,
in populo potui maximus esse meo,
nunc sum elapsa rogi flammis et inanis imago:
haec est ex illo forma relicta Remo!
heu ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti,
uberaque expositis ille ferina dedit.
quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
perdidit. o quanto mitior illa fuit!
saeve Celer, crudelem animam per vulnera reddas,
utque ego sub terras sanguinulentus eas!
noluit hoc frater: pietas aequalis in illo est.
quod potuit, lacrimas Manibus ille dedit.

hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate,
  ut celebrem nostro signet honore diem.'
mandantem amplecti cupiunt et bracchia tendunt:
  lubrica prensantes effugit umbra manus.
ut secum fugiens somnos abduxit imago,
  ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur lucemque Remuria dicit
  illam, qua positis iusta feruntur avis.
aspera mutata est in lenem tempore longo
  littera, quae toto nomine prima fuit.
mox etiam Lemures animas dixere silentum.
  hic sensus verbi, vis ea vocis erat.
fana tamen veteres illis clausere diebus,
  ut nunc ferali tempore operta vides.
nec viduae taedis eadem nec virginis apta
  tempora: quae nupsit, non diuturna fuit.
hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
  mense malas Maio nubere vulgus ait. —
sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa,
  inter se nulla continuata die.

10. BC 11. C LEM · N

Quorum si mediis Boeotum Oriona quaeres,
  falsus eris. signi causa canenda mihi.
Iuppiter et, lato qui regnat in aequore, frater
  carpebant socias Mercuriusque vias.
tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra,
  et pronus saturae lac bibit agnus ovis.
forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
  hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
atque ita 'longa via est, nec tempora longa supersunt',
  dixit 'et hospitibus ianua nostra patet.'
addidit et vultum verbis iterumque rogavit.
  parent promissis dissimulantque deos.
tecta senis subeunt nigro deformia fumo:
  ignis in hesterno stipite parvus erat.
ipse genu nixus flammas exsuscitat aura
  et promit quassas comminuitque faces.
stant calices. minor inde fabas, holus alter habebat,
  et spumant testu pressus uterque suo.
dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra

accipit aequoreus pocula prima deus.
quae simul exhausit, 'da nunc bibat ordine' dixit
'Iuppiter.' audito palluit ille Iove.
ut rediit animus. cultorem pauperis agri
inmolat et magno torret in igne bovem.
quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
promit fumoso condita vina cado.
nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
sic quoque non altis, incubuere toris.
nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo:
terra rubens crater, pocula fagus erant.
verba fuere Iovis: 'si quid fert inpetus, opta:
omne feres.' placidi verba fuere senis:
'cara fuit coniunx, primae mihi cura iuventae
cognita. nunc ubi sit, quaeritis? urna tegit.
huic ego iuratus, vobis in verba vocatis,
"coniugio" dixi "sola fruere meo."
et dixi et servo. sed enim diversa voluntas
est mihi: nec coniunx, sed pater esse volo.'
adnuerant omnes. omnes ad terga iuvenci
constiterant — pudor est ulteriora loqui.
tum superiniecta texere madentia terra:
iamque decem menses, et puer ortus erat.
hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
perdidit antiquum littera prima sonum.
creverat inmensum: comitem sibi Delia sumpsit.
ille deae custos, ille satelles erat.
verba movent iras non circumspecta deorum.
'quam nequeam' dixit 'vincere, nulla fera est.'
Scorpion inmisit Tellus. fuit inpetus illi
curva gemelliparae spicula ferre deae.
obstitit Orion. Latona nitentibus astris
addidit et 'meriti praemia' dixit 'habe!'

12. D NP LVD · MART · IN · CIRC

Sed quid et Orion et cetera sidera mundo
cedere festinant, noxque coartat iter?
quid solito citius liquido iubar aequore tollit
candida, Lucifero praeveniente, dies?
fallor, an arma sonant? non fallimur, arma sonabant:
Mars venit et veniens bellica signa dedit.

Ultor ad ipse suos caelo descendit honores
templaque in Augusto conspicienda foro.
et deus est ingens et opus: debebat in urbe
non aliter nati Mars habitare sui.
digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis:
hinc fera Gradivum bella movere decet,
seu quis ab Eoo nos inpius orbe lacesset,
seu quis ab occiduo sole domandus erit.
prospicit armipotens operis fastigia summi
et probat invictos summa tenere deos.
prospicit in foribus diversae tela figurae
armaque terrarum milite victa suo.
hinc videt Aenean oneratum pondere sacro
et tot Iuleae nobilitatis avos:
hinc videt Iliaden umeris ducis arma ferentem,
claraque dispositis acta subesse viris.
spectat et Augusto praetextum nomine templum,
et visum, lecto Caesare, maius opus.
voverat hoc iuvenis tunc, cum pia sustulit arma:
a tantis princeps incipiendus erat.
ille manus tendens, hinc stanti milite iusto,
hinc coniuratis, talia dicta dedit:
'si mihi bellandi pater est Vestaeque sacerdos
auctor et ulcisci numen utrumque paro:
Mars, ades et satia scelerato sanguine ferrum,
stetque favor causa pro meliore tuus!
templa feres et, me victore, vocaberis Ultor.'
voverat et fuso laetus ab hoste redit.
nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
persequitur Parthi signa retenta manu.
gens fuit et campis et equis et tuta sagittis
et circumfusis invia fluminibus.
addiderant animos Crassorum funera genti,
cum periit miles signaque duxque simul.
signa, decus belli, Parthus Romana tenebat,
Romanaeque aquilae signifer hostis erat!
isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Caesaris Ausoniae protegerentur opes.
ille notas veteres et longi dedecus aevi
sustulit: agnorunt signa recepta suos.
quid tibi nunc solitae mitti post terga sagittae,

quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
Parthe, refers aquilas, victos quoque porrigis arcus,
pignora iam nostri nulla pudoris habes.
rite deo templumque datum nomenque bis ulto,
et meritus voti debita solvit honor.
sollemnes ludos circo celebrate, Quirites!
non visa est fortem scaena decere deum.

13. E LEM · N

Pliadas adspicies omnes totumque sororum
agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas,
et tepidi finem tempora veris habent.

14. FC

Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
indicat. huic signo fabula nota subest.
praebuit ut taurus Tyriae sua terga puellae
Iuppiter et falsa cornua fronte tulit,
illa iubam dextra, laeva retinebat amictus,
et timor ipse novi causa decoris erat.
aura sinus inplet, flavos movet aura capillos.
Sidoni, sic fueras adspicienda Iovi!
saepe puellares subduxit ab aequore plantas
et metuit tactus adsilientis aquae:
saepe deus prudens tergum demisit in undas,
haereat ut collo fortius illa suo.
litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
Iuppiter inque deum de bove versus erat.
taurus init caelum: te, Sidoni, Iuppiter inplet,
parsque tuum terrae tertia nomen habet.
hoc alii signum Phariam dixere iuvencam,
quae bos ex homine est, ex bove facta dea. —
tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
mittere roboreo scirpea ponte solet.
corpora post decies senos qui credidit annos
missa neci, sceleris crimine damnat avos.
fama vetus, tunc cum Saturnia terra vocata est,
talia fatidici dicta fuisse Iovis:
'falcifero libata seni duo corpora gentis
mittite, quae Tuscis excipiantur aquis.'

donec in haec venit Tirynthius arva, quotannis
tristia Leucadio sacra peracta modo,
illum stramineos in aquam misisse Quirites:
Herculis exemplo corpora falsa iaci
pars putat, ut ferrent iuvenes suffragia soli,
pontibus infirmos praecipitasse senes.
Thybri, doce verum. tua ripa vetustior urbe est.
principium ritus tu bene nosse potes.
Thybris harundiferum medio caput extulit alveo
raucaque dimovit talibus ora sonis:
'haec loca desertas vidi sine moenibus herbas:
pascebat sparsas utraque ripa boves.
et quem nunc gentes Tiberim noruntque timentque,
tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Euandri nomen tibi saepe refertur:
ille meas remis advena torsit aquas.
venit et Alcides, turba comitatus Achiva
— Albula, si memini, tunc mihi nomen erat —:
excipit hospitio iuvenem Pallantius heros,
et tandem Caco debita poena venit.
victor abit secumque boves, Erytheïda praedam,
abstrahit. at comites longius ire negant. —
magnaque pars horum desertis venerat Argis —:
montibus his ponunt spemque laremque suum.
saepe tamen patriae dulci tanguntur amore,
atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
"mittite me in Tiberim, Tiberinis vectus ut undis
litus ad Inachium pulvis inanis eam."
displicet heredi mandati cura sepulcri:
mortuus Ausonia conditur hospes humo,
scirpea pro domino Tiberi iactatur imago,
ut repetat Graias per freta longa domos.'
hactenus. ut subiit vivo rorantia saxo
antra, leves cursum sustinuistis aquae.

15. G EID·NP 16. HF 17. AC 18. BC 19. CC

Clare nepos Atlantis, ades, quem montibus olim
edidit Arcadiis Pleïas una Iovi,
pacis et armorum superis imisque deorum
arbiter, alato qui pede carpis iter,
laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra,

quo didicit culte lingua docente loqui:
templa tibi posuere patres spectantia circum
  Idibus: ex illo est haec tibi festa dies.
te, quicumque suas profitetur vendere merces,
  ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogant.
est aqua Mercurii portae vicina Capenae:
  si iuvat expertis credere, numen habet.
huc venit incinctus tunicam mercator et urna
  purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
uda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
  omnia, quae dominos sunt habitura novos.
spargit et ipse suos lauro rorante capillos
  et peragit solita fallere voce preces:
'ablue praeteriti periuria temporis,' inquit
  'ablue praeteritae perfida verba die!
sive ego te feci testem falsove citavi
  non audituri numina magna Iovis,
sive deum prudens alium divamve fefelli,
  abstulerint celeres inproba dicta noti.
et pateant veniente die periuria nobis,
  nec curent superi, si qua locutus ero.
da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
  et fac, ut emptori verba dedisse iuvet.'
talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
  se memor Ortygias surripuisse boves.

20. DC

At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
  in Geminos ex quo tempore Phoebus eat.
'cum totidem de mense dies superesse videbis,
  quot sunt Herculei facta laboris' ait.
'dic' ego respondi 'causam mihi sideris huius.'
  causam facundo reddidit ore deus:
'abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sororem
  Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugil.
bella parant repetuntque suas et frater et Idas,
  Leucippo fieri pactus uterque gener.
his amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
  suadet: et ex causa pugnat uterque pari.
effugere Oebalidae cursu potuere sequentes:
  sed visum celeri vincere turpe fuga.

liber ab arboribus locus est, apta area pugnae:
constiterant illo — nomen Aphidna — loco.
pectora traiectus Lynceo Castor ab ense
non exspectato vulnere pressit humum.
ultor adest Pollux et Lyncea perforat hasta,
qua cervix umeros continuata premit.
ibat in hunc Idas vixque est Iovis igne repulsus:
tela tamen dextrae fulmine rapta negant.
iamque tibi, Pollux, caelum sublime patebat,
cum "mea" dixisti "percipe verba, pater!
quod mihi das uni caelum, partire duobus:
dimidium toto munere maius erit."
dixit et alterna fratrem statione redemit.
utile sollicitae sidus utrumque rati.'

21. E AGON·NP

Ad Ianum redeat, qui quaerit, Agonia quid sint:
quae tamen in fastis hoc quoque tempus habent.

22. FN

Nocte sequente diem canis Erigoneïus exit:
est alio signi reddita causa loco.

23. G TVB·NP

Proxima Vulcani lux est: Tubilustria dicunt.
lustrantur purae, quas facit ille, tubae.

24. H·Q·R·C·F

Quattuor inde notis locus est, quibus ordine lectis
vel mos sacrorum vel fuga regis inest.

25. AC 26. BC 27. CC 28. DC 29. EC 30. FC 31. GC

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
Publica, cui templum luce sequente datum est.
hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
grata Iovi fulvae rostra videbis avis. —
auferet ex oculis veniens Aurora Booten,
continuaque die sidus Hyantis erit.

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas:
quae placeant, positis omnibus ipse leges.
facta canam. sed erunt, qui me finxisse loquantur
nullaque mortali numina visa putent.
est deus in nobis! agitante calescimus illo:
inpetus hic sacrae semina mentis habet.
fas mihi praecipue vultus vidisse deorum,
vel quia sum vates, vel quia sacra cano.
est nemus arboribus densum, secretus ab omni
voce locus, si non obstreperetur aquis.
hic ego quaerebam, coepti quae mensis origo
esset, et in cura nominis huius eram.
ecce deas vidi, non quas praeceptor arandi
viderat, Ascraeas cum sequeretur oves,
nec quas Priamides in aquosae vallibus Idae
contulit: ex illis sed tamen una fuit.
ex illis fuit una, sui germana mariti,
haec erat — agnovi — quae stat in arce Iovis.
horrueram tacitoque animum pallore fatebar:
cum dea, quos fecit, sustulit ipsa metus.
namque ait 'o vates, Romani conditor anni,
ause per exiguos magna referre modos,
ius tibi fecisti numen caeleste videndi,
cum placuit numeris condere festa tuis.
ne tamen ignores vulgique errore traharis,
Iunius a nostro nomine nomen habet.
est aliquid nupsisse Iovi, Iovis esse sororem:
fratre magis, dubito, glorier anne viro.
si genus adspicitur, Saturnum prima parentem
feci: Saturni sors ego prima fui.
a patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
haec illi a caelo proxima terra fuit.
si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis.
iunctaque Tarpeio sunt mea templa Iovi.
an potuit Maio paelex dare nomina mensi,
hic honor in nobis invidiosus erit?
cur igitur regina vocor princepsque dearum?
aurea cur dextrae sceptra dedere meae?
an facient mensem luces, Lucinaque ab illis

dicar et a nullo nomina mense traham?
tum me paeniteat posuisse fideliter iras
in genus Electrae Dardaniamque domum.
[causa duplex irae: rapto Ganymede dolebam:
forma quoque Idaeo iudice victa mea est.]
paeniteat, quod non foveo Carthaginis arces,
cum mea sint illo currus et arma loco:
paeniteat Sparten Argosque measque Mycenas
et veterem Latio supposuisse Samon.
adde senem Tatium Iunonicolasque Faliscos
quos ego Romanis succubuisse tuli.
sed neque paeniteat, nec gens mihi carior ulla est.
hic colar, hic teneam cum Iove templa meo.
ipse mihi Mavors "commendo moenia" dixit
"haec tibi. tu pollens urbe nepotis eris."
dicta fides sequitur. centum celebramur in aris,
nec levior quovis est mihi mensis honor.
nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
Roma: suburbani dant mihi munus idem.
inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos
et populus Laurens Lanuviumque meum:
est illic mensis Iunonius. inspice Tibur
et Praenestinae moenia sacra deae:
Iunonale leges tempus. nec Romulus illas
condidit, at nostri Roma nepotis erat.'
finierat Iuno. respeximus. Herculis uxor
stabat, et in vultu signa doloris erant.
'non ego, si toto mater me cedere caelo
iusserit, invita matre morabor' ait.
'nunc quoque non luctor de nomine temporis huius:
blandior et partes paene rogantis ago
remque mei iuris malim tenuisse precando,
et faveas causae forsitan ipse meae.
aurea possedit socio Capitolia templo
mater et, ut debet, cum Iove summa tenet.
at decus omne mihi contingit origine mensis:
unicus est, de quo sollicitamur, honor.
quid grave, si titulum mensis, Romane, dedisti
Herculis uxori, posteritasque memor?
haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
coniugis: huc captas adpulit ille boves.

hic male defensus flammis et dote paterna
  Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
ad propiora vocor. populum digessit ab annis
  Romulus in partes distribuitque duas.
haec dare consilium, pugnare paratior illa est:
  haec aetas bellum suadet, at illa gerit.
sic statuit mensesque nota secrevit eadem:
  Iunius est iuvenum: qui fuit ante, senum.'
dixit. et in litem studio certaminis issent,
  atque ira pietas dissimulata foret:
venit Apollinea longas Concordia lauro
  nexa comas, placidi numen opusque ducis.
haec ubi narravit Tatium fortemque Quirinum
  binaque cum populis regna coisse suis,
et lare communi soceros generosque receptos,
  'his nomen iunctis Iunius' inquit 'habet.'
dicta triplex causa est. at vos ignoscite, divae:
  res est arbitrio non dirimenda meo.
ite pares a me. perierunt iudice formae
  Pergama: plus laedunt, quam iuvat una, duae.

1. [H·K·IVN·] N

Prima dies tibi, Carna, datur. dea cardinis haec est.
  numine clausa aperit, claudit aperta suo.
unde datas habeat vires, obscurior aevo
  fama: sed e nostro carmine certus eris.
adiacet antiquus Tiberino lucus Helerni:
  pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
inde sata est nymphe — Cranen dixere priores —
  nequiquam multis saepe petita procis.
rura sequi iaculisque feras agitare solebat
  nodosasque cava tendere valle plagas.
non habuit pharetram, Phoebi tamen esse sororem
  credebant: nec erat, Phoebe, pudenda tibi.
huic aliquis iuvenum dixisset amantia verba,
  reddebat tales protinus illa sonos:
'haec loca lucis habent nimis et cum luce pudoris:
  si secreta magis ducis in antra, sequor.'
credulus ante ut iit, frutices haec nacta resistit
  et latet et nullo est invenienda modo.
viderat hanc Ianus visaeque cupidine captus

ad duram verbis mollibus usus erat.
nympha iubet quaeri de more remotius antrum,
utque comes sequitur destituitque ducem.
stulta! videt Ianus, quae post sua terga gerantur:
nil agis, et latebras respicit ille tuas:
nil agis, en! dixi: nam te sub rupe latentem
occupat amplexu, speque potitus ait:
'ius pro concubitu nostro tibi cardinis esto.
hoc pretium positae virginitatis habe.'
sic fatus spinam, qua tristes pellere posset
a foribus noxas — haec erat alba — dedit.
sunt avidae volucres, non quae Phineïa mensis
guttura fraudabant, sed genus inde trahunt:
grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis,
canities pennis, unguibus hamus inest.
nocte volant puerosque petunt nutricis egentes,
et vitiant cunis corpora rapta suis.
carpere dicuntur lactentia viscera rostris
et plenum poto sanguine guttur habent.
est illis strigibus nomen: sed nominis huius
causa, quod horrendum stridere nocte solent.
sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
naeniaque in volucres Marsa figurat anus:
in thalamos venere Procae. Proca natus in illis
praeda recens avium quinque diebus erat,
pectoraque exsorbent avidis infantia linguis:
at puer infelix vagit opemque petit.
territa voce sui nutrix accurrit alumni
et rigido sectas invenit ungue genas.
quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
esse solet seris, quas nova laesit hiems.
pervenit ad Cranen et rem docet. illa 'timorem
pone! tuus sospes' dixit 'alumnus erit.'
venerat ad cunas: flebant materque paterque.
'sistite vos lacrimas, ipsa medebor' ait.
protinus arbutea postes ter in ordine tangit
fronde, ter arbutea limina fronde notat,
spargit aquis aditus — et aquae medicamen habebant —
extaque de porca cruda bimenstre tenet.
atque ita 'noctis aves, extis puerilibus' inquit
'parcite: pro parvo victima parva cadit.

cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
  hanc animam vobis pro meliore damus.'
sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit,
  quique adsint sacris, respicere illa vetat.
virgaque Ianalis de spina ponitur alba,
  qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
post illud nec aves cunas violasse feruntur,
  et rediit puero, qui fuit ante, color. —
pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
  mixtaque cum calido sit faba farre, rogas?
prisca dea est aliturque cibis, quibus ante solebat,
  nec petit adscitas luxuriosa dapes.
piscis adhuc illi populo sine fraude natabat,
  ostreaque in conchis tuta fuere suis:
nec Latium norat, quam praebet Ionia dives,
  nec quae Pygmaeo sanguine gaudet, avem.
et praeter pennas nihil in pavone placebat,
  nec tellus captas miserat ante feras.
sus erat in pretio: caesa sue festa colebant.
  terra fabas tantum duraque farra dabat.
quae duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
  ederit, huic laedi viscera posse negant. —
arce quoque in summa Iunoni templa Monetae
  ex voto memorant facta, Camille, tuo.
ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
  a Capitolino reppulit arma Iove.
quam bene, di magni! pugna cecidisset in illa,
  defensor solii, Iuppiter alte, tui!
vixit, ut occideret damnatus crimine regni:
  hunc illi titulum longa senecta dabat. —
lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
  adpositum Tectae porta Capena viae. —
te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur,
  cum paene est Corsis obruta classis aquis. —
haec hominum monimenta patent. si quaeritis astra,
  tunc oritur magni praepes adunca Iovis.

2. [AF]

Postera lux Hyadas, Taurinae cornua frontis,
  evocat, et multa terra madescit aqua.

3. BC

Mane ubi bis fuerit, Phoebusque iteraverit ortus,
factaque erit posito rore bis uda seges,
hac sacrata die Tusco Bellona duello
dicitur et Latio prospera semper adest.
Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata
multum animo vidit, lumine captus erat.
prospicit a templo summum brevis area circum:
est ibi non parvae parva columna notae.
hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti,
in regem et gentes cum placet arma capi.

4. CC

Altera pars circi Custode sub Hercule tuta est,
quod deus Euboico carmine munus habet.
muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.
si titulum quaeris, Sulla probavit opus.

5. D NON

Quaerebam, Nonas Sanco Fidione referrem
an tibi, Semo pater: tum mihi Sancus ait
'cuicumque ex istis dederis, ego munus habebo.
nomina terna fero. sic voluere Cures.'
hunc igitur veteres donarunt aede Sabini
inque Quirinali constituere iugo.

6. EN

Est mihi — sitque, precor, nostris diuturnior annis! —
filia, qua felix sospite semper ero.
hanc ego cum vellem genero dare, tempora taedis
apta requirebam, quaeque cavenda forent.
tum mihi post sacras monstratur Iunius Idus
utilis et nuptis, utilis esse viris,
primaque pars huius thalamis aliena reperta est:
nam mihi sic coniunx sancta Dialis ait:
'donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
detulerit flavis in mare Thybris aquis,
non mihi detonsos crines depectere buxo,
non ungues ferro subsecuisse licet,
non tetigisse virum, quamvis Iovis ille sacerdos,
quamvis perpetua sit mihi lege datus.

tu quoque ne propera. melius tua filia nubet,
ignea cum pura Vesta nitebit humo.'

7. FN

Tertia post Nonas removere Lycaona Phoebe
fertur, et a tergo non habet Ursa metum.
tunc ego me memini ludos in gramine campi
adspicere et dici, lubrice Thybri, tuos.
festa dies illis, qui lina madentia ducunt
quique tegunt parvis aera recurva cibis.

8. GN MENTI·IN·CAPIT

Mens quoque numen habet. Mentis delubra videmus
vota metu belli, perfide Poene, tui.
Poene, rebellaras, et leto consulis omnes
adtoniti Mauras pertimuere manus.
spem metus expulerat, cum Menti vota senatus
suscipit, et melior protinus illa venit.
adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
illa dies, qua sunt vota soluta deae.

9. H VEST FER·VESTAE

Vesta, fave! tibi nunc operata resolvimus ora,
ad tua si nobis sacra venire licet.
in prece totus eram: caelestia numina sensi,
laetaque purpurea luce refulsit humus.
non equidem vidi — valeant mendacia vatum! —
te, dea: nec fueras adspicienda viro.
sed quae nescieram, quorumque errore tenebar,
cognita sunt nullo praecipiente mihi.
dena quater memorant habuisse Parilia Romam,
cum flammae custos aede recepta dea est:
regis opus placidi, quo non metuentius ullum
numinis ingenium terra Sabina tulit.
quae nunc aere vides, stipula tum tecta videres,
et paries lento vimine textus erat.
hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestae,
tunc erat intonsi regia magna Numae.
forma tamen templi, quae nunc manet, ante fuisse
dicitur: et formae causa probanda subest.
Vesta eadem est, quae Terra: subest vigil ignis utrique.

significantque deam tecta focusque suam.
terra pilae similis, nullo fulcimine nixa,
aëre subiecto tam grave pendet onus.
[ipsa volubilitas libratum sustinet orbem,
quique premat partes, angulus omnis abest.
cumque sit in media rerum regione locata
et tangat nullum plusve minusve latus,
ni convexa foret, parti vicinior esset,
nec medium terram mundus haberet onus.
arte Syracosia suspensus in aëre clauso
stat globus, inmensi parva figura poli:]
et quantum a summis, tantum secessit ab imis
terra. quod ut fiat, forma rotunda facit.
par facies templi: nullus procurrit in illo
angulus. a pluvio vindicat imbre tholus. —
cur sit virginibus, quaeris, dea culta ministris?
inveniam causas hac quoque parte suas.
ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas
semine Saturni: tertia Vesta fuit.
utraque nupserunt, ambae peperisse feruntur:
de tribus inpatiens restitit una viri.
quid mirum, virgo si virgine laeta ministra
admittit castas ad sua sacra manus?
nec tu aliud Vestam quam vivam intellege flammam,
nataque de flamma corpora nulla vides.
iure igitur virgo est, quae semina nulla remittit
nec capit, et comites virginitatis habet. —
esse diu stultus Vestae simulacra putavi:
mox didici curvo nulla subesse tholo.
ignis inexstinctus templo celatur in illo:
effigiem nullam Vesta nec ignis habet.
stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur:
causaque par Grai nominis esse potest.
at focus a flammis vel quod fovet omnia, dictus:
qui tamen in primis aedibus ante fuit.
hinc quoque vestibulum dici reor. inde precando
praefamur Vestam, quae loca prima tenet.
ante focos olim scamnis considere longis
mos erat, et mensae credere adesse deos.
nunc quoque, cum fiunt antiquae sacra Vacunae,
ante Vacunales stantque sedentque focos.

venit in hos annos aliquid de more vetusto:
  fert missos Vestae pura patella cibos.
ecce coronatis panis dependet asellis,
  et velant scabras florida serta molas.
sola prius furnis torrebant farra coloni —
  et Fornacali sunt sua sacra deae —:
suppositum cineri panem focus ipse parabat,
  strataque erat tepido tegula quassa solo.
inde focum observat pistor dominamque focorum,
  et quae pumiceas versat asella molas.
praeteream referamne tuum, rubicunde Priape,
  dedecus? est multi fabula parva ioci.
turrigera frontem Cybele redimita corona
  convocat aeternos ad sua festa deos.
convocat et Satyros et, rustica numina, Nymphas:
  Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
nec licet et longum est epulas narrare deorum:
  in multo nox est pervigilata mero.
hi temere errabant in opacae vallibus Idae,
  pars iacet et molli gramine membra levat,
hi ludunt, hos somnus habet, pars bracchia nectit
  et viridem celeri ter pede pulsat humum.
Vesta iacet placidamque capit secura quietem,
  sicut erat positum caespite fulta caput.
at ruber hortorum custos Nymphasque deasque
  captat et errantes fertque refertque pedes.
adspicit et Vestam. dubium, nymphamne putarit
  an scierit Vestam, scisse sed ipse negat:
spem capit obscenam furtimque accedere temptat
  et fert suspensos corde micante gradus.
forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
  liquerat ad ripas lene sonantis aquae.
ibat, ut inciperet, longi deus Hellesponti,
  intempestivo cum rudit ille sono.
territa voce gravi surgit dea. convolat omnis
  turba: per infestas effugit ille manus.
Lampsacus hoc animal solita est mactare Priapo:
  apta asini flammis indicis exta damus.
quem tu, diva, memor de pane monilibus ornas:
  cessat opus, vacuae conticuere molae. —
nomine, quam pretio, celebratior arce Tonantis,

dicam, Pistoris quid velit ara Iovis.
cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis,
fecerat obsidio iam diuturna famem.
Iuppiter ad solium superis regale vocatis,
'incipe!' ait Marti. protinus ille refert:
'scilicet ignotum est, quae sit fortuna meorum,
et dolor hic animi voce querentis eget.
si tamen, ut referam breviter mala iuncta pudori,
exigis: Alpino Roma sub hoste iacet.
haec est, cui fuerat promissa potentia rerum,
Iuppiter? hanc terris inpositurus eras?
iamque suburbanos Etruscaque contudit arma,
spes erat in cursu: nunc lare pulsa suo est!
vidimus ornatos cerata per atria picta
veste triumphales occubuisse senes.
vidimus Iliacae transferri pignora Vestae
sede. putant aliquos scilicet esse deos.
at si respicerent, qua vos habitatis in arce,
totque domos vestras obsidione premi.
nil opis in cura scirent superesse deorum,
et data sollicita tura perire manu.
atque utinam pugnae pateat locus! arma capessant
et, si non poterunt exsuperare, cadant.
nunc inopes victus ignavaque fata timentes
monte suo clausos barbara turba premit.'
tunc Venus et lituo pulcher trabeaque Quirinus
Vestaque 'pro Latio multa locuta suo est.
'publica' respondit 'cura est pro moenibus istis,'
Iuppiter 'et poenas Gallia victa dabit.
tu modo, quae desunt fruges, superesse putentur,
effice, nec sedes desere, Vesta, tuas.
quodcumque est Cereris solidae, cava machina frangat,
mollitamque manu duret in igne focus.'
iusserat. et fratris virgo Saturnia iussis
adnuit, et mediae tempora noctis erant.
iam ducibus somnum dederat labor: increpat illos
Iuppiter et sacro, quid velit, ore docet:
'surgite et in medios de summis arcibus hostes
mittite, quam minime tradere vultis, opem!'
somnus abit, quaeruntque novis ambagibus acti,
tradere quam nolint et iubeantur, opem.

esse Ceres visa est. iaciunt Cerialia dona:
  iacta super galeas scutaque longa sonant.
posse fame vinci spes excidit. hoste repulso
  candida Pistori ponitur ara Iovi. —
forte revertebar festis Vestalibus illa,
  quae nova Romano nunc via iuncta foro est.
huc pede matronam vidi descendere nudo:
  obstipui tacitus sustinuique gradum.
sensit anus vicina loci iussumque sedere
  adloquitur quatiens voce tremente caput:
'hoc, ubi nunc fora sunt, udae tennere paludes,
  amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
  nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
qua Velabra solent in circum ducere pompas,
  nil praeter salices cassaque canna fuit.
saepe suburbanas rediens conviva per undas
  cantat et ad nautas ebria verba iacit.
nondum conveniens diversis iste figuris
  nomen ab averso ceperat amne deus.
hic quoque lucus erat iuncis et harundine densus
  et pede velato non adeunda palus.
stagna recesserunt et aquas sua ripa coercet,
  siccaque nunc tellus: mos tamen inde manet.'
reddiderat causam. 'valeas, anus optima!' dixi:
  'quod superest aevi, molle sit omne, tui.' —
cetera iam pridem didici puerilibus annis,
  non tamen idcirco praetereunda mihi.
moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus
  — Ilus adhuc Asiae dives habebat opes —:
creditur armiferae signum caeleste Minervae
  urbis in Iliacae desiluisse iuga.
cura videre fuit: vidi templumque locumque.
  hoc superest illic: Pallada Roma tenet.
consulitur Smintheus lucoque obscurus opaco
  hos non mentito reddidit ore sonos:
'aetheriam servate deam, servabitis urbem:
  imperium secum transferet illa loci.'
servat et inclusam summa tenet Ilus in arce,
  curaque ad heredem Laomedonta redit.
sub Priamo servata parum. sic ipsa volebat,

ex quo iudicio forma revicta sua est.
seu genus Adrasti seu furtis aptus Ulixes,
seu pius Aeneas — eripuisse ferunt.
auctor in incerto, res est Romana. tuetur
Vesta, quod adsiduo lumine cuncta videt.
heu quantum timuere patres, quo tempore Vesta
arsit et est tectis obruta paene suis!
flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
mixtaque erat flammae flamma profana piae.
adtonitae flebant demisso crine ministrae:
abstulerat vires corporis ipse timor.
provolat in medium et magna 'succurrite!' voce
'non est auxilium flere' Metellus ait.
'pignora virgineis fatalia tollite palmis!
non ea sunt voto, sed rapienda manu!
me miserum! dubitatis?' ait. dubitare videbat
et pavidas posito procubuisse genu.
haurit aquas tollensque manus 'ignoscite,' dixit
'sacra! vir intrabo non adeunda viro.
si scelus est, in me commissi poena redundet:
sit capitis damno Roma soluta mei.'
dixit et inrupit. factum dea rapta probavit
pontificisque sui munere tuta fuit. —
nunc bene lucetis, sacrae, sub Caesare, flammae:
ignis in Iliacis nunc erit estque focis.
nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
hoc duce nec viva defodietur humo.
sic incesta perit, quia quam violavit, in illam
conditur, et Tellus Vestaque numen idem est.
tum sibi Callaico Brutus cognomen ab hoste
fecit et Hispanam sanguine tinxit humum.
scilicet interdum miscentur tristia laetis,
nec populum toto pectore festa iuvant.
Crassus ad Euphraten aquilas natumque suosque
perdidit et leto est ultimus ipse datus.
'Parthe, quid exsultas?' dixit dea 'signa remittes:
quique necem Crassi vindicet, ultor erit.'

10. AN

At simul auritis violae demuntur asellis,
et Cereris fruges aspera saxa terunt,

navita puppe sedens 'Delphina videbimus,' inquit
  'umida cum pulso nox erit orta die.'

11. B MATR·N

Iam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
  et vigil Eois Lucifer exit aquis:
ite, bonae matres, — vestrum Matralia festum —
  flavaque Thebanae reddite liba deae.
pontibus et magno iuncta est celeberrima circo
  area, quae posito de bove nomen habet.
hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
  sceptriferas Servi templa dedisse manus.
quae dea sit, quare famulas a limine templi
  arceat — arcet enim — libaque tosta petat,
Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
  si domus illa tua est, dirige vatis opus.
arserat obsequio Semele Iovis. accipit Ino
  te, puer, et summa sedula nutrit ope.
intumuit Iuno, raptum quod paelice natum
  educet. at sanguis ille sororis erat.
hinc agitur Furiis Athamas et imagine falsa,
  tuque cadis patria, parve Learche, manu.
maesta Learcheas mater tumulaverat umbras
  et dederat miseris omnia iusta rogis.
haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
  prosilit et cunis te, Melicerta, rapit.
est spatio contracta brevi, freta bina repellit
  unaque pulsatur terra duabus aquis:
huc venit insanis natum complexa lacertis
  et secum e celso mittit in alta iugo.
excipit inlaesos Panope centumque sorores
  et placido lapsu per sua regna ferunt.
nondum Leucothea, nondum puer ille Palaemon
  verticibus densi Thybridis ora tenent.
lucus erat: dubium, Semelae Stimulaene vocetur:
  Maenadas Ausonias incoluisse ferunt.
quaerit ab his Ino, quae gens foret. Arcadas esse
  audit et Euandrum sceptra tenere loci.
dissimulata deam Latias Saturnia Bacchas
  instimulat fictis insidiosa sonis:
'o nimium faciles, o toto pectore captae!

non venit haec nostris hospes amica choris.
fraude petit sacrique parat cognoscere ritum.
quo possit poenas pendere, pignus habet.'
vix bene desierat: conplent ululatibus auras
Thyiades, effusis per sua colla comis,
iniciuntque manus puerumque revellere pugnant.
quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
'dique virique loci, miserae succurrite matri!'
clamor Aventini saxa propinqua ferit.
adpulerat ripae vaccas Oetaeus Hiberas:
audit et ad vocem concitus urguet iter.
Herculis adventu, quae vim modo ferre parabant,
turpia femineae terga dedere fugae.
'quid petis hinc,' — cognorat enim — 'matertera Bacchi?
an numen, quod me. te quoque vexat?' ait.
illa docet partim, partim praesentia nati
continet, et furiis in scelus isse pudet.
rumor, ut est velox, agitatis pervolat alis,
estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
hospita Carmentis fidos intrasse penates
diceris et longam deposuisse famem.
liba sua properata manu Tegeaea sacerdos
traditur in subito cocta dedisse foco.
nunc quoque liba iuvant festis Matralibus illam:
rustica sedulitas gratior arte fuit.
'nunc,' ait 'o vates, venientia fata resigna,
qua licet. hospitiis hoc, precor, adde meis.'
parva mora est: caelum vates ac numina sumit
fitque sui toto pectore plena dei.
vix illam subito posses cognoscere: tanto
sanctior et tanto, quam modo, maior erat.
'laeta canam. gaude, defuncta laboribus Ino!'
dixit 'et huic populo prospera semper ades!
numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
in vestris aliud sumite nomen aquis.
Leucothea Grais, Matuta vocabere nostris:
in portus nato ius erit omne tuo.
quem nos Portunum, sua lingua Palaemona dicet.
ite, precor, nostris aequus uterque locis!'
adnuerat: promissa fides. posuere labores:
nomina mutarunt: hic deus, illa dea est. —

cur vetet ancillas accedere, quaeritis? odit,
  principiumque odii, si sinat illa, canam.
una ministrarum solita est, Cadmeï, tuarum
  saepe sub amplexus coniugis ire tui.
inprobus hanc Athamas furtim dilexit: ab illa
  conperit agricolis semina tosta dari.
ipsa quidem fecisse negas, sed fama recepit.
  hoc est, cur odio sit tibi serva manus. —
non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret:
  ipsa parum felix visa fuisse parens.
alterius prolem melius mandabitis illi:
  utilior Baccho, quam fuit ipsa suis. —
hanc tibi 'quo properas?' memorant dixisse, Rutili:
  'luce mea Marso consul ab hoste cades.'
exitus accessit verbis, flumenque Toleni
  purpureum mixtis sanguine fluxit aquis.
proximus annus erat: Pallantide caesus eadem
  Didius hostiles ingeminavit opes. —
lux eadem, Fortuna, tua est auctorque locusque.
  sed superiniectis quis latet iste togis?
Servius est, id constat enim: sed causa latendi
  discrepat et dubium me quoque mentis habet.
dum dea furtivos timide profitetur amores,
  caelestemque homini concubuisse pudet —
arsit enim magno correpta cupidine regis.
  caecaque in hoc uno non fuit illa viro —,
nocte domum parva solita est intrare fenestra,
  unde Fenestellae nomina porta tenet.
nunc pudet, et vultus velamine celat amatos,
  oraque sunt multa regia tecta toga.
an magis est verum, post Tulli funera plebem
  confusam placidi morte fuisse ducis?
nec modus ullus erat, crescebat imagine luctus,
  donec eum positis occuluere togis.
tertia causa mihi spatio maiore canenda est:
  nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia coniugio, sceleris mercede, peracto
  his solita est dictis exstimulare virum:
'quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis
  meque tui fratris, si pia vita placet?
vivere debuerant et vir meus et tua coniunx,

si nullum ausuri maius eramus opus.
et caput et regnum facio dotale parentis.
si vir es, i, dictas exige dotis opes!
regia res scelus est! socero cape regna necato
et nostras patrio sanguine tingue manus!'
talibus instinctus solio privatus in alto
sederat. adtonitum vulgus ad arma ruit.
hinc cruor, hinc caedes, infirmaque vincitur aetas,
sceptra gener socero rapta Superbus habet.
ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, caesus
concidit in dura sanguinulentus humo.
filia carpento patrios initura penates
ibat per medias alta feroxque vias.
corpus ut adspexit, lacrimis auriga profusis
restitit. hunc tali corripit illa sono:
'vadis, an exspectas pretium pietatis amarum?
duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas!'
certa fides facti: dictus Sceleratus ab illa
vicus, et aeterna res ea pressa nota.
post tamen hoc ausa est templum, monimenta parentis,
tangere: mira quidem, sed tamen acta loquar.
signum erat in solio residens sub imagine Tulli:
dicitur hoc oculis opposuisse manum,
et vox audita est 'vultus abscondite nostros,
ne natae videant ora nefanda meae!'
veste data tegitur. vetat hanc Fortuna moveri
et sic e templo est ipsa locuta suo:
'ore revelato qua primum luce patebit
Servius, haec positi prima pudoris erit.'
parcite, matronae, vetitas adtingere vestes —
sollemni satis est voce movere preces —
sitque caput semper Romano tectus amictu,
qui rex in nostra septimus urbe fuit. —
arserat hoc templum. signo tamen ille pepercit
ignis: opem nato Mulciber ipse tulit.
namque pater Tulli Vulcanus, Ocresia mater
praesignis facie Corniculana fuit.
hanc secum Tanaquil, sacris de more peractis,
iussit in ornatum fundere vina focum.
hic inter cineres obsceni forma virilis
aut fuit aut visa est: sed fuit illa magis.

iussa foco captiva sedet. conceptus ab illa
  Servius a caelo semina gentis habet.
signa dedit genitor, tunc cum caput igne corusco
  contigit, inque comis flammeus arsit apex. —
te quoque magnifica, Concordia dedicat aede
  Livia, quam privo praestitit ipsa viro.
disce tamen, veniens aetas, ubi Livia nunc est
  porticus, inmensae tecta fuisse domus.
urbis opus domus una fuit spatiumque tenebat.
  quo brevius muris oppida multa tenent.
haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,
  sed quia luxuria visa nocere sua.
sustinuit tantas operum subvertere moles
  totque suas heres perdere Caesar opes.
sic agitur censura et sic exempla parantur.
  cum vindex, alios quod monet, ipse facit.

12. CN 13. D EID·N

Nulla nota est veniente die, quam dicere possis:
  Idibus Invicto sunt data templa Iovi.
et iam Quinquatrus iubeor narrare minores.
  nunc ades o coeptis, flava Minerva, meis!
'cur vagus incedit tota tibicen in urbe?
  quid sibi personae, quid stola longa volunt?'
sic ego; sic posita Tritonia cuspide dixit
  — possim utinam doctae verba referre deae! —:
'temporibus veterum tibicinis usus avorum
  magnus et in magno semper honore fuit.
cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
  cantabat maestis tibia funeribus.
dulcis erat mercede labor. tempusque secutum,
  quod subito gratae frangeret artis opus . . . .
adde quod aedilis, pompam qui funeris irent,
  artifices solos iusserat esse decem.
exilio mutant urbem Tiburque recedunt.
  exilium quodam tempore Tibur erat!
quaeritur in scaena cava tibia. quaeritur aris,
  ducit supremos naenia nulla toros.
servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
  Tibure: sed longo tempore liber erat.
rure dapes parat ille suo turbamque canoram

convocat: ad festas convenit illa dapes.
nox erat, et vinis oculique animique natabant,
cum praeconposito nuntius ore venit
atque ita "quid cessas convivia solvere?" dixit
"auctor vindictae iam venit ecce tuae."
nec mora, convivae valido titubantia vino
membra movent. dubii stantque labantque pedes.
at dominus "discédite!" ait plaustroque morantes
sustulit: in plaustro scirpea lata fuit.
adliciunt somnos tempus motusque merumque,
potaque se Tibur turba redire putat.
iamque per Esquilias Romanam intraverat urbem,
et mane in medio plaustra fuere foro.
Plautius, ut posset specie numeroque senatum
fallere, personis imperat ora tegi
admiscetque alios et, ut hunc tibicina coetum
augeat, in longis vestibus esse iubet:
sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
contra collegae iussa redisse sui.
res placuit, cultuque novo licet Idibus uti
et canere ad veteres verba iocosa modos.' —
haec ubi perdocuit, 'superest mihi discere,' dixi
'cur sit Quinquatrus illa vocata dies.'
'Martius' inquit 'agit tali mea nomine festa,
estque sub inventis haec quoque turba meis.
prima terebrato per rara foramina buxo
ut daret, effeci, tibia longa sonos.
vox placuit: faciem liquidis referentibus undis
vidi virgineas intumuisse genas.
"ars mihi non tanti est. valeas, mea tibia!" dixi.
excipit abiectam caespite ripa suo.
inventam Satyrus primum miratur et usum
nescit et inflatam sensit habere sonum
et modo dimittit digitis, modo concipit auras,
iamque inter Nymphas arte superbus erat:
provocat et Phoebum. Phoebo superante pependit:
caesa recesserunt a cute membra sua.
sum tamen inventrix auctorque ego carminis huius.
hoc est, cur nostros ars colat ista dies.'

14. E E[X] 15. F Q·ST·D·F

Tertia lux veniet, qua tu, Dodoni Thyone,
  stabis Agenorei fronte videnda bovis.
haec est illa dies, qua tu purgamina Vestae,
  Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.
si qua fides ventis, zephyro date carbasa, nautae!
  cras veniet vestris ille secundus aquis.

16. GC 17. HC 18. AC

At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
  et cinget geminos stella serena polos,
tollet humo validos proles Hyriea lacertos.
  continua Delphin nocte videndus erit.
scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos
  viderat in campis, Algida terra, tuis:
unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho
  vectus es in niveis, Postume, victor equis.

19. BC

Iam sex et totidem luces de mense supersunt,
  huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit a Geminis, et Cancri signa rubescunt:
  coepit Aventina Pallas in arce coli.

20. CC

Iam tua, Laomedon, oritur nurus ortaque noctem
  pellit, et e pratis uda pruina fugit:
reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur
  tum, cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

21. DC 22. EC

Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis,
  plenaque securae terra quietis erit.
surgit humo iuvenis telis adflatus avitis
  et gemino nexas porrigit angue manus.
notus amor Phaedrae, nota est iniuria Thesei:
  devovit natum credulus ille suum.
[non inpune pius iuvenis Troezena petebat:
  dividit obstantes pectore taurus aquas.]
solliciti terrentur equi, frustraque retenti
  per scopulos dominum duraque saxa trahunt.

exciderat curru lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat
reddideratque animam, multum indignante Diana.
'nulla' Coronides 'causa doloris' ait:
'namque pio iuveni vitam sine vulnere reddam,
et cedent arti tristia fata meae.'
gramina continuo loculis depromit eburnis —
profuerant Glauci manibus illa prius, —
[tunc cum observatas augur descendit in herbas,
usus et auxilio est anguis ab angue dato] —,
pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
depositum terra sustulit ille caput.
lucus eum nemorisque tui, Dictynna, recessus
celat: Aricino Virbius ille lacu.
at Clymenus Clothoque dolent: haec fila reneri,
hic fieri regni iura minora sui.
Iuppiter, exemplum veritus, direxit in ipsum
fulmina, qui nimiae moverat artis opem.
Phoebe, querebaris. deus est, placare parenti:
propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

23. FC

Non ego te, quamvis properabis vincere, Caesar,
si vetet auspicium, signa movere velim.
sint tibi Flaminius Trasimenaque litora testes,
per volucres aequos multa monere deos.
tempora si veteris quaeris temeraria damni,
quartus ab extremo mense bis ille dies.

24. GC

Postera lux melior. superat Masinissa Syphacem,
et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.
tempora labuntur, tacitisque senescimus annis,
et fugiunt freno non remorante dies.
quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!
post septem luces Iunius actus erit.
ite, deam laeti Fortem celebrate, Quirites!
in Tiberis ripa munera regis habet.
pars pede, pars etiam celeri decurrite cumba;
nec pudeat potos inde redire domum.
ferte coronatae iuvenum convivia lyntres,

multaque per medias vina bibantur aquas.
plebs colit hanc, quia, qui posuit, de plebe fuisse
fertur et ex humili sceptra tulisse loco.
convenit et servis, serva quia Tullius ortus
constituit dubiae templa propinqua deae.

25. HC 26. AC

Ecce suburbana rediens male sobrius aede
ad stellas aliquis talia verba iacit:
'zona latet tua nunc et cras fortasse latebit:
dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.'
at si non esset potus, dixisset eadem
venturum tempus solstitiale die.

27. BC

Lucifero subeunte lares delubra tulerunt
hic, ubi fit docta multa corona manu.
tempus idem Stator aedis habet, quam Romulus olim
ante Palatini condidit ora iugi.

28. CF 29. DF

Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis,
cum data sunt trabeae templa, Quirine, tuae.

30. EC

Tempus Iuleis cras est natale Kalendis:
Pierides, coeptis addite summa meis.
dicite, Pierides, quis vos adiunxerit isti,
cui dedit invitas victa noverca manus?
sic ego. sic Clio: 'clari monimenta Philippi
adspicis, unde trahit Marcia casta genus:
Marcia sacrifico deductum nomen ab Anco,
in qua par facies nobilitate sua est.
[par animo quoque forma suo respondet: in illa
et genus et facies ingeniumque simul.]
nec quod laudamus formam, tu turpe putaris:
laudamus magnas hac quoque parte deas.
nupta fuit quondam matertera Caesaris illi.
o decus, o sacra femina digna domo!'
sic cecinit Clio: doctae adsensere sorores,
adnuit Alcides increpuitque lyram.

TRISTIUM

LIBER PRIMUS.

I.

Parve — nec invideo — sine me, liber, ibis in urbem:
ei mihi, quo domino non licet ire tuo!
vade, sed incultus, qualem decet exulis esse:
infelix habitum temporis huius habe.
nec te purpureo velent vaccinia fuco:
non est conveniens luctibus ille color:
nec titulus minio, nec cedro charta notetur,
candida nec nigra cornua fronte geras:
felices ornent haec instrumenta libellos:
fortunae memorem te decet esse meae.
nec fragili geminae poliantur pumice frontes,
hirsutus passis ut videare comis.
neve liturarum pudeat. qui viderit illas,
de lacrimis factas sentiat esse meis.
vade, liber, verbisque meis loca grata saluta:
contingam certe quo licet illa pede.
si quis ut in populo nostri non inmemor illi.
si quis, qui, quid agam, forte requiret, erit:
vivere me dices, salvum tamen esse negabis:
id quoque, quod vivam, munus habere dei.
teque ita da tacitus quaerenti plura legendum.
et, quo non opus est. forte loquare, cave.
protinus admonitus repetet mea crimina lector,
et peragar populi publicus ore reus.
tu cave defendas, quamvis mordebere dictis:
causa patrocinio non bona peior erit.
invenies aliquem, qui me suspiret ademptum
carmina nec siccis perlegat ista genis,
et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,

sit mea lenito Caesare poena levis:
nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
placatos misero qui volet esse deos.
quaeque volet, rata sint, ablataque principis ira
sedibus in patriis det mihi posse mori.
ut peragas mandata, liber, culpabere forsan
ingeniique minor laude ferere mei.
iudicis officium est ut res, ita tempora rerum
quaerere: quaesito tempore tutus eris.
carmina proveniunt animo deducta sereno:
nubila sunt subitis tempora nostra malis.
carmina secessum scribentis et otia quaerunt:
me mare, me venti, me fera iactat hiems.
carminibus metus omnis obest: ego perditus ensem
haesurum iugulo iam puto iamque meo.
haec quoque quod facio, iudex mirabitur aequus
scriptaque cum venia qualiacumque leget.
da mihi Maeoniden et tot circumice casus:
ingenium tantis excidet omne malis.
denique securus famae, liber, ire memento,
nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
non ita se praebet nobis fortuna secundam,
ut tibi sit ratio laudis habenda tuae.
donec eram sospes, tituli tangebar amore
quaerendique mihi nominis ardor erat.
carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
sit satis: ingenio sic fuga parta meo.
tu tamen i pro me, tu, cui licet, adspice Romam:
di facerent, possem nunc meus esse liber!
nec te, quod venias magnam peregrinus in urbem,
ignotum populo posse venire putes.
ut titulo careas, ipso noscere colore.
dissimulare velis, te liquet esse meum.
clam tamen intrato, ne te mea carmina laedant:
non sunt ut quondam plena favoris erant.
si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
non putet, e gremio reiciatque suo,
'inspice' dic 'titulum. non sum praeceptor amoris;
quas meruit, poenas iam dedit illud opus.'
forsitan exspectes, an in alta palatia missum
scandere te iubeam Caesareamque domum?

ignoscant augusta mihi loca dique locorum.
venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
esse quidem memini mitissima sedibus illis
numina; sed timeo qui nocuere, deos.
terretur minimo pennae stridore columba,
unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
nec procul a stabulis audet discedere, si qua
excussa est avidi dentibus agna lupi.
vitaret caelum Phaëthon, si viveret, et quos
optarat stulte, tangere nollet equos.
me quoque, quae sensi, fateor Iovis arma timere.
me reor infesto cum tonat, igne peti.
quicumque Argolica de classe Capherea fugit,
semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
et mea cumba semel vasta percussa procella
illum, quo laesa est, horret adire locum.
ergo cave, liber, et timida circumspice mente:
et satis a media sit tibi plebe legi.
dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, aequoreis nomina fecit aquis.
difficile est tamen hinc, remis utaris an aura,
dicere. consilium resque locusque dabunt.
si poteris vacuo tradi, si cuncta videbis
mitia, si vires fregerit ira suas:
si quis erit, qui te dubitantem et adire timentem
tradat, et ante tamen pauca loquatur, adi.
luce bona dominoque tuo felicior ipso
pervenias illuc et mala nostra leves.
namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit
solus Achilleo tollere more potest.
tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto.
nam spes est animi nostra timore minor.
quaeque quiescebat, ne mota resaeviat ira,
et poenae tu sis altera causa. cave.
cum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
contigerisque tuam, scrinia curva, domum:
adspicies illic positos ex ordine fratres,
quos studium cunctos evigilavit idem.
cetera turba palam titulos ostendet apertos,
et sua detecta nomina fronte geret.
tres procul obscura latitantes parte videbis.

ei, quia, quod nemo nescit — amare docent.
hos tu vel fugias vel, si satis oris habebis,
Oedipodas facito Telegonosque voces.
[deque tribus, moneo, si qua est tibi cura parentis,
ne quemquam, quamvis ipse docebis, ames].
sunt quoque mutatae, ter quinque volumina, formae,
nuper ab exsequiis carmina rapta meis.
his mando dicas inter mutata referri
fortunae vultum corpora posse meae.
namque ea dissimilis subito est effecta priori,
flendaque nunc, aliquo tempore laeta fuit.
plura quidem mandare tibi, si quaeris, habebam:
sed vereor tardae causa fuisse viae.
et si quae subeunt, tecum, liber, omnia ferres,
sarcina laturo magna futurus eras.
longa via est, propera! nobis habitabitur orbis
ultimus, a terra terra remota mea.

II.

Di maris et caeli — quid enim nisi vota supersunt? —
solvere quassatae parcite membra ratis,
neve, precor, magni subscribite Caesaris irae!
saepe premente deo fert deus alter opem.
Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo:
aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
oderat Aeneam propior Saturnia Turno:
ille tamen Veneris numine tutus erat.
saepe ferox cautum petiit Neptunus Ulixem,
eripuit patruo saepe Minerva suo.
et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
quis vetat irato numen adesse deo?
verba miser frustra non proficientia perdo.
ipsa graves spargunt ora loquentis aquae,
terribilisque notus iactat mea dicta precesque,
ad quos mittuntur, non sinit ire deos.
ergo idem venti, ne causa laedar in una,
velaque nescio quo votaque nostra ferunt.
me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
iam iam tacturos sidera summa putes.
quantae diducto subsidunt aequore valles!

iam iam tacturas Tartara nigra putes.
quocumque adspicio, nihil est, nisi pontus et aër,
fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
inter utrumque fremunt inmani murmure venti:
nescit, cui domino pareat, unda maris.
nam modo purpureo vires capit eurus ab ortu,
nunc zephyrus sero vespere missus adest,
nunc sicca gelidus boreas bacchatur ab arcto,
nunc notus adversa proelia fronte gerit.
rector in incerto est nec quid fugiatve petatve
invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
scilicet occidimus, nec spes est ulla salutis,
dumque loquor, vultus obruit unda meos.
opprimet hanc animam fluctus, frustraque precanti
ore necaturas accipiemus aquas.
at pia nil aliud quam me dolet exule coniunx:
hoc unum nostri scitque gemitque mali.
nescit in inmenso iactari corpora ponto,
nescit agi ventis, nescit adesse necem.
di bene, quod non sum mecum conscendere passus,
ne mihi mors misero bis patienda foret!
at nunc ut peream, quoniam caret illa periclo,
dimidia certe parte superstes ero.
ei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
quantus ab aetherio personat axe fragor!
nec levius tabulae laterum feriuntur ab undis,
quam grave ballistae moenia pulsat onus.
qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes:
posterior nono est undecimoque prior.
nec letum timeo: genus est miserabile leti.
demite naufragium, mors mihi munus erit.
est aliquid, fatove suo ferrove cadentem
in solida moriens ponere corpus humo,
et mandare suis, aliqua aut sperare sepulcrum,
et non aequoreis piscibus esse cibum.
fingite me dignum tali nece: non ego solus
hic vehor. inmeritos cur mea poena trahit?
pro superi viridesque dei, quibus aequora curae,
utraque iam vestras sistite turba minas:
quamque dedit vitam mitissima Caesaris ira,
hanc sinite infelix in loca iussa feram.

si, quam conmerui, poenam me pendere vultis,
culpa mea est ipso iudice morte minor.
mittere me Stygias si iam voluisset ad undas
Caesar, in hoc vestra non eguisset ope.
est illi nostri non invidiosa cruoris
copia: quodque dedit, cum volet, ipse feret.
vos modo, quos certe nullo, puto, crimine laesi,
contenti nostris iam, precor, este malis!
nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
quod periit, salvum iam caput esse potest.
ut mare considat ventisque ferentibus utar,
ut mihi parcatis, num minus exul ero?
non ego divitias avidus sine fine parandi
latum mutandis mercibus aequor aro:
nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas,
oppida non Asiae, non mihi visa prius,
non ut Alexandri claram delatus ad urbem
delicias videam, Nile iocose, tuas.
quod faciles opto ventos, — quis credere possit? —
Sarmatis est tellus, quam mea vela petunt.
obligor, ut tangam laevi fera litora Ponti:
quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
exilem facio per mea vota viam.
seu me diligitis, tantos conpescite fluctus,
pronaque sint nostrae numina vestra rati:
seu magis odistis, iussae me advertite terrae:
supplicii pars est in regione mei.
ferte — quid hic facio? — rapidi mea carbasa venti!
Ausonios fines cur mea vela volunt?
noluit hoc Caesar. quid, quem fugat ille, tenetis?
adspiciat vultus Pontica terra meos.
et iubet, et merui. nec, quae damnaverit ille,
crimina defendi fasve piumve puto.
si tamen acta deos numquam mortalia fallunt,
a culpa facinus scitis abesse mea.
immo ita, si scitis, si me meus abstulit error,
stultaque mens nobis, non scelerata fuit:
quod licet et minimis, domui si favimus illi,
si satis Augusti publica iussa mihi:
hoc duce si dixi felicia saecula proque

Caesare tura pius Caesaribusque dedi:
si fuit hic animus nobis, ita parcite divi!
si minus, alta cadens obruat unda caput!
fallor, an incipiunt gravidae vanescere nubes,
victaque mutati frangitur ira maris?
non casu vos, sed sub condicione vocati,
fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

III.

Cum subit illius tristissima noctis imago,
qua mihi supremum tempus in urbe fuit,
cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
iam prope lux aderat, qua me discedere Caesar
finibus extremae iusserat Ausoniae.
nec spatium fuerat nec mens satis apta parandi:
torpuerant longa pectora nostra mora.
non mihi servorum, comites non cura legendi,
non aptae profugo vestis opisve fuit.
non aliter stupui, quam qui Iovis ignibus ictus
vivit et est vitae nescius ipse suae.
ut tamen hanc animi nubem dolor ipse removit,
et tandem sensus convaluere mei,
adloquor extremum maestos abiturus amicos,
qui modo de multis unus et alter erant.
uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
imbre per indignas usque cadente genas.
nata procul Libycis aberat diversa sub oris
nec poterat fati certior esse mei.
quocumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant,
formaque non taciti funeris intus erat.
femina virque meo, pueri quoque funere maerent:
inque domo lacrimas angulus omnis habet.
si licet exemplis in parvo grandibus uti,
haec facies Troiae, cum caperetur, erat.
iamque quiescebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
hanc ego suspiciens et ab hac Capitolia cernens,
quae nostro frustra iuncta fuere lari,
'numina vicinis habitantia sedibus,' inquam,

'iamque oculis numquam templa videnda meis,
dique relinquendi, quos urbs habet alta Quirini,
  este salutati tempus in omne mihi!
et quamquam sero clipeum post vulnera sumo,
  attamen hanc odiis exonerate fugam
caelestique viro, quis me deceperit error,
  dicite. pro culpa ne scelus esse putet.
ut quod vos scitis, poenae quoque sentiat auctor,
  placato possum non miser esse deo.'
hac prece adoravi superos ego: pluribus uxor,
  singultu medios inpediente sonos.
illa etiam ante lares passis adstrata capillis
  contigit exstinctos ore tremente focos,
multaque in adversos effudit verba penates
  pro deplorato non valitura viro.
iamque morae spatium nox praecipitata negabat,
  versaque ab axe suo Parrhasis arctos erat.
quid facerem? blando patriae retinebar amore:
  ultima sed iussae nox erat illa fugae.
a! quotiens aliquo dixi properante 'quid urgues?
  vel quo festines ire, vel unde, vide!'
a! quotiens certam me sum mentitus habere
  horam, propositae quae foret apta viae.
ter limen tetigi, ter sum revocatus, et ipse
  indulgens animo pes mihi tardus erat.
saepe 'vale' dicto rursus sum multa locutus,
  et quasi discedens oscula summa dedi.
saepe eadem mandata dedi meque ipse fefelli
  respiciens oculis pignora cara meis.
denique 'quid propero? Scythia est, quo mittimur,' inquam
  'Roma relinquenda est. utraque iusta mora est.
uxor in aeternum vivo mihi viva negatur,
  et domus et fidae dulcia membra domus,
quosque ego dilexi fraterno more sodales,
  o mihi Thesea pectora iuncta fide!
dum licet, amplectar: numquam fortasse licebit
  amplius. in lucro, quae datur hora mihi.'
nec mora, sermonis verba inperfecta relinquo,
  conplectens animo proxima quaeque meo.
dum loquor et flemus, caelo nitidissimus alto,
  stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.

dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam,
et pars abrumpi corpore visa suo est.
sic doluit Mettus tunc, cum in contraria versos
ultores habuit proditionis equos.
tum vero exoritur clamor gemitusque meorum,
et feriunt maestae pectora nuda manus.
tum vero coniunx umeris abeuntis inhaerens
miscuit haec lacrimis tristia verba meis:
'non potes avelli. simul, a! simul ibimus', inquit:
'te sequar et coniunx exulis exul ero.
et mihi facta via est, et me capit ultima tellus:
accedam profugae sarcina parva rati.
te iubet a patria discedere Caesaris ira,
me pietas. pietas haec mihi Caesar erit.'
talia temptabat, sicut temptaverat ante,
vixque dedit victas utilitate manus.
egredior — sive illud erat sine funere ferri —
squalidus, inmissis hirta per ora comis.
illa dolore amens tenebris narratur obortis
semianimis media procubuisse domo:
utque resurrexit foedatis pulvere turpi
crinibus et gelida membra levavit humo,
se modo, desertos modo conplorasse penates,
nomen et erepti saepe vocasse viri,
nec gemuisse minus, quam si nataeve meumve
vidisset structos corpus habere rogos,
et voluisse mori, moriendo ponere sensus,
respectuque tamen non voluisse mei.
vivat! et absentem — quoniam sic fata tulerunt —
vivat! et auxilio sublevet usque suo.

IV.

Tinguitur oceano custos Erymanthidos ursae,
aequoreasque suo sidere turbat aquas.
nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
sponte, sed audaces cogimur esse metu.
me miserum! quantis increscunt aequora ventis,
erutaque ex imis fervet harena fretis.
monte nec inferior prorae puppive recurvae
insilit et pictos verberat unda deos.

pinea texta sonant pulsu, stridore rudentes,
  ingemit et nostris ipsa carina malis.
navita confessus gelidum pallore timorem
  iam sequitur victus, non regit arte ratem.
utque parum validus non proficientia rector
  cervicis rigidae frena remittit equo,
sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undae,
  aurigam video vela dedisse rati.
quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras,
  in loca iam nobis non adeunda ferar.
nam procul Illyriis laeva de parte relictis
  interdicta mihi cernitur Italia.
desinat in vetitas quaeso contendere terras,
  et mecum magno pareat aura deo.
dum loquor, et timeo pariter cupioque revelli,
  increpuit quantis viribus unda latus!
parcite caerulei vos saltem numina ponti,
  infestumque mihi sit satis esse Iovem.
vos animam saevae fessam subducite morti,
  si modo, qui periit, non periisse potest.

V.

O mihi post ullos numquam memorande sodales,
  o cui praecipue sors mea visa sua est!
attonitum qui me, memini, carissime, primus
  ausus es adloquio sustinuisse tuo,
qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
  cum foret in misero pectore mortis amor.
scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis,
  officium nec te fallit, amice, tuum.
haec mihi semper erunt imis infixa medullis,
  perpetuusque animae debitor huius ero:
spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
  ibit et in tepido deseret ossa rogo,
quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
  et longa pietas excidat ista die.
di tibi sint faciles, et opis nullius egentem
  fortunam praestent dissimilemque meae.
si tamen haec navis vento ferretur amico,
  ignoraretur forsitan ista fides.

Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
si non infernas vivus adisset aquas.
ut foret exemplum veri Phoceus amoris,
fecerunt furiae, tristis Oresta, tuae.
si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
Hyrtacidae Nisi gloria nulla foret.
scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
tempore sic duro est inspicienda fides.
dum iuvat et vultu ridet Fortuna sereno,
indelibatas cuncta secuntur opes:
at simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli,
agminibus comitum qui modo cinctus erat.
atque haec, exemplis quondam conlecta priorum,
nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
vix duo tresve mihi de tot superestis amici:
cetera Fortunae, non mea turba fuit.
quo magis, o pauci, lassis succurrite rebus,
et date naufragio litora tuta meo.
neve metu falso nimium trepidate, timentes,
hac offendatur ne pietate deus.
saepe fidem adversis etiam laudavit in armis,
inque suis amat hanc Caesar, in hoste probat.
causa mea est melior, qui non contraria fovi
arma, sed hanc merui simplicitate fugam.
invigiles igitur nostris pro casibus, oro,
deminui si qua numinis ira potest.
scire meos casus si quis desiderat omnes,
plus, quam quod fieri res sinit, ille petit.
tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent,
parvaque quot siccus corpora pulvis habet:
multaque credibili tulimus maiora ratamque,
quamvis acciderint, non habitura fidem.
pars etiam quaedam mecum moriatur oportet,
meque velim possit dissimulante tegi.
si vox infragilis, pectus mihi firmius aere,
pluraque cum linguis pluribus ora forent:
non tamen idcirco conplecterer omnia verbis,
materia vires exsuperante meas.
pro duce Neritio docti mala nostra poetae
scribite: Neritio nam mala plura tuli.
ille brevi spatio multis erravit in annis

inter Dulichias Iliacasque domos:
nos freta sideribus totis distantia mensos
sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
ille habuit fidamque manum sociosque fideles:
me profugum comites deseruere mei.
ille suam laetus patriam victorque petebat:
a patria fugi victus et exul ego.
nec mihi Dulichium domus est Ithaceve Samosve.
poena quibus non est grandis abesse locis:
sed quae de septem totum circumspicit orbem
montibus, imperii Roma deumque locus.
illi corpus erat durum patiensque laborum:
invalidae vires ingenuaeque mihi.
ille erat adsidue saevis agitatus in armis:
adsuetus studiis mollibus ipse fui.
me deus oppressit, nullo mala nostra levante:
bellatrix illi diva ferebat opem.
cumque minor Iove sit tumidis qui regnat in undis,
illum Neptuni, me Iovis ira premit.
adde, quod illius pars maxima ficta laborum est,
ponitur in nostris fabula nulla malis.
denique quaesitos tetigit tamen ille penates,
quaeque diu petiit, contigit arva tamen:
at mihi perpetuo patria tellure carendum est,
ni fuerit laesi mollior ira dei.

VI.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poetae,
nec tantum Coo Battis amata suo est,
pectoribus quantum tu nostris, uxor, inhaeres,
digna minus misero, non meliore viro.
te mea supposita veluti trabe fulta ruina est:
si quid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
tu facis, ut spolium non sim, nec nuder ab illis.
naufragii tabulas qui petiere mei.
utque rapax stimulante fame cupidusque cruoris
incustoditum captat ovile lupus,
aut ut edax vultur corpus circumspicit ecquod
sub nulla positum cernere possit humo,
sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,

in bona venturus, si paterere, fuit.
hunc tua per fortes virtus summovit amicos,
nulla quibus reddi gratia digna potest.
ergo quam misero, tam vero teste probaris,
hic aliquod pondus si modo testis habet.
nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
aut comes exstincto Laudamia viro.
tu si Maeonium vatem sortita fuisses,
Penelopes esset fama secunda tuae:
sive tibi hoc debes, nullo pia facta magistro,
cumque nova mores sunt tibi luce dati,
femina seu princeps omnes tibi culta per annos
te docet exemplum coniugis esse bonae,
adsimilemque sui longa adsuetudine fecit,
grandia si parvis adsimilare licet.
ei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
nostraque sunt meritis ora minora tuis,
si quid et in nobis vivi fuit ante vigoris,
exstinctum longis occidit omne malis.
prima locum sanctas heroidas inter haberes,
prima bonis animi conspicerere tui.
quantumcumque tamen praeconia nostra valebunt,
carminibus vives tempus in omne meis.

VII.

Si quis habes nostris similes in imagine vultus,
deme meis hederas, Bacchia serta, comis.
ista decent laetos felicia signa poetas:
temporibus non est apta corona meis.
hoc tibi dissimula, senti tamen, optime, dici,
in digito qui me fersque refersque tuo,
effigiemque meam fulvo conplexus in auro
cara relegati, quae potes, ora vides.
quae quotiens spectas, subeat tibi dicere forsan
'quam procul a nobis Naso sodalis abest!'
grata tua est pietas: sed carmina maior imago
sunt mea, quae mando qualiacumque legas,
carmina mutatas hominum dicentia formas,
infelix domini quod fuga rupit opus.
haec ego discedens, sicut bene multa meorum,

ipse mea posui maestus in igne manu.
utque cremasse suum fertur sub stipite natum
Thestias et melior matre fuisse soror,
sic ego non meritos mecum peritura libellos
inposui rapidis viscera nostra rogis:
vel quod eram musas, ut crimina nostra, perosus,
vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.
quae quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant,
pluribus exemplis scripta fuisse reor.
nunc precor, ut vivant et non ignava legentem
otia delectent admoneantque mei.
nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
nesciet his summam si quis abesse manum.
ablatum mediis opus est incudibus illud,
defuit et scriptis ultima lima meis.
et veniam pro laude peto, laudatus abunde,
non fastiditus si tibi, lector, ero.
hos quoque sex versus, in prima fronte libelli
si praeponendos esse putabis, habe:
'orba parente suo quicumque volumina tangis,
his saltem vestra detur in urbe locus!
quoque magis faveas, haec non sunt edita ab ipso,
sed quasi de domini funere rapta sui.
quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
emendaturus, si licuisset, eram.'

VIII.

In caput alta suum labentur ab aequore retro
flumina, conversis Solque recurret equis:
terra feret stellas, caelum findetur aratro,
unda dabit flammas, et dabit ignis aquas:
omnia naturae praepostera legibus ibunt,
parsque suum mundi nulla tenebit iter:
omnia iam fient, fieri quae posse negabam,
et nihil est, de quo non sit habenda fides.
haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
laturum misero quem mihi rebar opem.
tantane te, fallax, cepere oblivia nostri,
adflictumque fuit tantus adire timor,
ut neque respiceres nec solarere iacentem,

dure, nec exsequias prosequerere meas?
illud amicitiae sanctum et venerabile numen
re tibi pro vili sub pedibusque iacet?
quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
visere et adloquii parte levare tui,
inque meos si non lacrimam dimittere casus.
pauca tamen ficto verba dolore loqui,
[idque, quod ignoti faciunt, vale dicere saltem,
et vocem populi publicaque ora sequi?]
denique lugubres vultus numquamque videndos
cernere supremo dum licuitque die,
dicendumque semel toto non amplius aevo
accipere et parili reddere voce 'vale'?
at fecere alii nullo mihi foedere iuncti,
et lacrimas animi signa dedere sui.
quid, nisi convictu causisque valentibus essem
temporis et longi vinctus amore tibi?
quid, nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
tot nossem lusus seriaque ipse tua?
quid, si duntaxat Romae tibi cognitus essem,
adscitus totiens in genus omne loci?
cunctane in aequoreos abierunt inrita ventos?
cunctane Lethaeis mersa feruntur aquis?
non ego te genitum placida reor urbe Quirini,
urbe, meo quae iam non adeunda pede est.
sed scopulis, Ponti quos haec habet ora sinistri,
inque feris Scythiae Sarmaticisque iugis:
et tua sunt silicis circum praecordia venae,
et rigidum ferri tegmina pectus habet:
quaeque tibi quondam tenero ducenda palato
plena dedit nutrix ubera, tigris erat:
aut mala nostra minus quam nunc aliena putares,
duritiaeque mihi non agerere reus.
sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
ut careant numeris tempora prima suis,
effice, peccati ne sim memor huius, et illo
officium laudem, quo queror, ore tuum.

IX.

Detur inoffenso vitae tibi tangere metam,
qui legis hoc nobis non inimicus opus.

atque utinam pro te possint mea vota valere,
quae pro me duros non tetigere deos!
donec eris sospes, multos numerabis amicos:
tempora si fuerint nubila, solus eris.
adspicis, ut veniant ad candida tecta columbae,
accipiat nullas sordida turris aves?
horrea formicae tendunt ad inania numquam:
nullus ad amissas ibit amicus opes.
utque comes radios per solis euntibus umbra est,
cum latet hic pressus nubibus, illa fugit:
mobile sic sequitur fortunae lumina vulgus,
quae simul inducta nocte teguntur, abit.
haec precor, ut semper possint tibi falsa videri:
sunt tamen eventu vera fatenda meo.
dum stetimus, turbae quantum satis esset, habebat
nota quidem, sed non ambitiosa domus.
at simul inpulsa est, omnes timuere ruinam,
cautaque communi terga dedere fugae.
saeva neque admiror metuunt si fulmina, quorum
ignibus adflari proxima quaeque solent.
sed tamen in duris remanentem rebus amicum
quamlibet inviso Caesar in hoste probat,
nec solet irasci. — neque enim moderatior alter —
cum quis in adversis, si quid amavit, amat.
de comite Argolici postquam cognovit Orestae,
narratur Pyladen ipse probasse Thoas.
quae fuit Actoridae cum magno semper Achille,
laudari solita est Hectoris ore fides.
quod pius ad manes Theseus comes iret amico,
Tartareum dicunt indoluisse deum.
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata
credibile est lacrimis inmaduisse genas.
praestita nam miseris pietas et in hoste probatur —
ei mihi, quam paucos haec mea dicta movent!
is status est rerum nunc et fortuna mearum,
debeat ut lacrimis nullus adesse modus.
at mea sunt, proprio quamvis maestissima casu,
pectora processu facta serena tuo.
hoc ego venturum iam tunc, carissime, vidi,
ferret adhuc istam cum minor aura ratem.
sive aliquod morum, seu vitae labe carentis

est pretium, nemo pluris emendus erit:
sive per ingenuas aliquis caput extulit artes,
quaelibet eloquio fit bona causa tuo.
his ego conmotus dixi tibi protinus ipsi
'scaena manet dotes grandis, amice, tuas.'
haec mihi non ovium fibrae tonitrusve sinistri,
linguave servatae pennave dixit avis:
augurium ratio est et coniectura futuri:
hac divinavi notitiamque tuli.
quae quoniam vera est, tota tibi mente mihique
gratulor, ingenium non latuisse tuum.
at nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
expediit studio lumen abesse meo.
utque tibi prosunt artes, facunde, severae,
dissimiles illis sic nocuere mihi.
vita tamen tibi nota mea est. scis artibus illis
auctoris mores abstinuisse sui:
scis vetus hoc iuveni lusum mihi carmen, et istos,
ut non laudandos, sic tamen esse iocos.
ergo ut defendi nullo mea posse colore,
sic excusari crimina posse puto.
qua potes, excusa nec amici desere causam!
quo bene coepisti, sic pede semper eas.

X.

Est mihi, sitque, precor, flavae tutela Minervae,
navis et a picta casside nomen habet.
sive opus est velis, minimam bene currit ad auram,
sive opus est remo, remige carpit iter.
nec comites volucri contenta est vincere cursu,
occupat egressas quamlibet ante rates,
et patitur fluctus fertque adsilientia longe
aequora, nec saevis victa madescit aquis.
illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchreis,
fida manet trepidae duxque comesque fugae,
perque tot eventus et iniquis concita ventis
aequora Palladio numine tuta fuit.
nunc quoque tuta, precor, vasti secet ostia Ponti,
quasque petit, Getici litoris intret aquas.
quae simul Aeoliae mare me deduxit in Helles,

et longum tenui limite fecit iter,
flesimus in laevum cursus, et ab Hectoris urbe
  venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
inde levi vento Zerynthia litora nacta
  Threïciam tetigit fessa carina Samon.
saltus ab hac contra brevis est Tempyra petenti.
  hac dominum tenus est illa secuta suum.
nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
  Hellespontiacas illa relegit aquas
Dardaniamque petit auctoris nomen habentem,
  et te ruricola, Lampsace, tuta deo,
quaque per angustas vectae male virginis undas
  Seston Abydena separat urbe fretum,
inque Propontiacis haerentem Cyzicon oris,
  Cyzicon, Haemoniae nobile gentis opus,
quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces:
  hic locus est gemini ianua vasta maris.
haec, precor, evincat, propulsaque fortibus austris
  transeat instabiles strenua Cyaneas
Thyniacosque sinus, et ab his per Apollinis urbem
  alta sub Anchiali moenia tendat iter.
inde Mesembriacos portus et Odeson et arces
  praetereat dictas nomine, Bacche, tuo,
et quos Alcathoi memorant a moenibus ortos
  sedibus his profugos constituisse larem.
a quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
  offensi quo me detulit ira dei.
haec si contigerint, meritae cadet agna Minervae:
  non facit ad nostras hostia maior opes.
vos quoque, Tyndaridae, quos haec colit insula, fratres,
  mite, precor, duplici numen adeste viae!
altera namque parat Symplegadas ire per artas,
  scindere Bistonias altera puppis aquas.
vos facite, ut ventos, loca cum diversa petamus,
  illa suos habeat, nec minus illa suos.

XI.

Littera quaecumque est toto tibi lecta libello,
  est mihi sollicitae tempore facta viae.
aut hanc me, gelido tremerem cum mense Decembri,

scribentem mediis Hadria vidit aquis:
aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon,
alteraque est nostrae sumpta carina fugae,
quod facerem versus inter fera murmura ponti,
Cycladas Aegaeas obstipuisse puto.
ipse ego nunc miror tantis animique marisque
fluctibus ingenium non cecidisse meum.
seu stupor huic studio sive est insania nomen,
omnis ab hac cura mens relevata mea est.
saepe ego nimbosis dubius iactabar ab Haedis,
saepe minax Steropes sidere pontus erat,
fuscabatque diem custos Erymanthidos ursae,
aut Hyadas seris hauserat auster aquis:
saepe maris pars intus erat: tamen ipse trementi
carmina ducebam qualiacumque manu.
nunc quoque contenti stridunt aquilone rudentes,
inque modum tumuli concava surgit aqua.
ipse gubernator tollens ad sidera palmas
exposcit votis, inmemor artis, opem.
quocumque adspexi, nihil est nisi mortis imago,
quam dubia timeo mente, timensque precor.
attigero portum, portu terrebor ab ipso:
plus habet infesta terra timoris aqua.
nam simul insidiis hominum pelagique laboro,
et faciunt geminos ensis et unda metus.
ille meo vereor ne speret sanguine praedam,
haec titulum nostrae mortis habere velit.
barbara pars laeva est avidaeque adsueta rapinae,
quam cruor et caedes bellaque semper habent.
cumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor,
pectora sunt ipso turbidiora mari.
quo magis his debes ignoscere, candide lector,
si spe sint, ut sunt, inferiora tua.
non haec in nostris, ut quondam, scribimus hortis,
nec, consuete, meum, lectule, corpus habes:
iactor in indomito brumali luce profundo,
ipsaque caeruleis charta feritur aquis.
inproba pugnat hiems indignaturque, quod ausim
scribere se rigidas incutiente minas.
vincat hiems hominem! sed eodem tempore, quaeso,
ipse modum statuam carminis, illa sui.

LIBER SECUNDUS.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
  ingenio perii qui miser ipse meo?
cur modo damnatas repeto, mea crimina, musas?
  an semel est poenam commeruisse parum?
carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
  omine non fausto femina virque meo:
carmina fecerunt, ut me moresque notaret
  iam demum visa Caesar ab Arte meos.
deme mihi studium, vitae quoque crimina demes.
  acceptum refero versibus, esse nocens.
hoc pretium curae vigilatorumque laborum
  cepimus: ingenio poena reperta meo.
si saperem, doctas odissem iure sorores,
  numina cultori perniciosa suo.
at nunc — tanta meo comes est insania morbo —
  saxa malum refero rursus ad icta pedem,
scilicet ut victus repetit gladiator harenam,
  et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
forsitan ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
  sic mihi res eadem vulnus opemque ferat,
musaque quam movit, motam quoque leniet iram:
  exorant magnos carmina saepe deos.
ipse quoque Ausonias Caesar matresque nurusque
  carmina turrigerae dicere iussit Opi:
iusserat et Phoebo dici, quo tempore ludos
  fecit, quos aetas adspicit una semel.
his precor exemplis tua nunc, mitissime Caesar,
  fiat ab ingenio mollior ira meo.
illa quidem iusta est, nec me meruissenegabo:
  non adeo nostro fugit ab ore pudor.
sed nisi peccassem, quid tu concedere posses?
  materiam veniae sors tibi nostra dedit.
si quotiens peccant homines, sua fulmina mittat
  Iuppiter, exiguo tempore inermis erit:
nunc ubi detonuit strepituque exterruit orbem,
  purum discussis aëra reddit aquis.
iure igitur genitorque deum rectorque vocatur,
  iure capax mundus nil Iove maius habet.
tu quoque, cum patriae rector dicare paterque,

utere more dei nomen habentis idem.
idque facis, nec te quisquam moderatius umquam
imperii potuit frena tenere sui.
tu veniam parti superatae saepe dedisti,
non concessurus quam tibi victor erat.
divitiis etiam multos et honoribus auctos
vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
quaeque dies bellum, belli tibi sustulit iram,
parsque simul templis utraque dona tulit.
utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem,
sic victum cur se gaudeat, hostis habet.
causa mea est melior, qui nec contraria dicor
arma nec hostiles esse secutus opes.
per mare, per terras, per tertia numina iuro,
per te praesentem conspicuumque deum:
hanc animam favisse tibi, vir maxime, meque,
qua sola potui, mente fuisse tuum.
optavi, peteres caelestia sidera tarde,
parsque fui turbae parva precantis idem,
et pia tura dedi pro te, cumque omnibus una
ipse quoque adiuvi publica vota meis.
quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
mille locis plenos nominis esse tui?
inspice maius opus, quod adhuc sine fine reliqui,
in non credendos corpora versa modos:
invenies vestri praeconia nominis illic,
invenies animi pignora multa mei.
non tua carminibus maior fit gloria, nec quo,
ut maior fiat, crescere possit, habet.
fama Iovi superest: tamen hunc sua facta referri
et se materiam carminis esse iuvat:
cumque Gigantei memorantur proelia belli,
credibile est laetum laudibus esse suis.
te celebrant alii, quanto decet ore, tuasque
ingenio laudes uberiore canunt.
sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
sic capitur minimo turis honore deus.
a! ferus et nobis crudelior omnibus hostis,
delicias legit qui tibi cumque meas,
carmina ne nostris quae te venerantia libris
iudicio possint candidiore legi.

esse sed irato quis te mihi posset amicus?
  vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
cum coepit quassata domus subsidere, partes
  in proclinatas omne recumbit onus.
[cunctaque fortuna rimam faciente dehiscunt:
  ipsa suo quodam pondere tracta ruunt.]
ergo hominum quaesitum odium mihi carmine, quaque
  debuit, est vultus turba secuta tuos.
at, memini, vitamque meam moresque probabas
  illo, quem dederas, praetereuntis equo.
[quod si non prodest et honesti gratia nulla
  redditur, at nullum crimen adeptus eram.]
nec male conmissa est nobis fortuna reorum
  lisque decem deciens inspicienda viris.
res quoque privatas statui sine crimine iudex,
  deque mea fassa est pars quoque victa fide.
me miserum! potui, si non extrema nocerent,
  iudicio tutus non semel esse tuo.
ultima me perdunt, imoque sub aequore mergit
  incolumem totiens una procella ratem.
nec mihi pars nocuit de gurgite parva, sed omnes
  pressere hoc fluctus oceanusque caput.
cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
  cur inprudenti cognita culpa mihi?
inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
  praeda fuit canibus non minus ille suis.
scilicet in superis etiam fortuna luenda est,
  nec veniam laeso numine casus habet.
illa nostra die, qua me malus abstulit error,
  parva quidem periit, sed sine labe domus:
[sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut aevo
  clara nec ullius nobilitate minor,
ut neque divitiis nec paupertate notanda,
  unde sit in neutrum conspiciendus eques.
sit quoque nostra domus vel censu parva vel ortu:
  ingenio certe non latet illa meo.
quo videar quamvis nimium iuvenaliter usus,
  grande tamen toto nomen ab orbe fero:
turbaque doctorum Nasonem novit, et audet
  non fastiditis adnumerare viris.
conruit haec igitur Musis accepta sub uno,

sed non exiguo crimine lapsa domus:]
atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo laesi
ematuruerit Caesaris ira, queat.
cuius in eventu poenae clementia tanta est,
venerit ut nostro lenior illa metu.
vita data est, citraque necem tua constitit ira,
o princeps parce viribus use tuis!
insuper accedunt, te non adimente, paternae —
tamquam vita parum muneris esset — opes.
nec mea decreto damnasti facta senatus,
nec mea selecto iudice iussa fuga est.
tristibus invectus verbis — ita principe dignum —
ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
adde, quod edictum, quamvis inmite minaxque,
attamen in poenae nomine lene fuit:
quippe relegatus, non exul, dicor in illo,
privaque fortunae sunt ibi verba meae.
nulla quidem sano gravior mentisque potenti
poena est, quam tanto displicuisse viro:
sed solet interdum fieri placabile numen:
nube solet pulsa candidus ire dies.
vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
quae fuerat saevo fulmine tacta Iovis.
ipse licet sperare vetes, sperabimus usque:
hoc unum fieri te prohibente potest.
spes mihi magna subit, cum te, mitissime princeps,
spes mihi, respicio cum mea fata, cadit.
ac veluti ventis agitantibus aëra non est
aequalis rabies continuusque furor,
sed modo subsidunt intermissique silescunt,
vimque putes illos deposuisse suam:
sic abeunt redeuntque mei variantque timores,
et spem placandi dantque negantque tui.
per superos igitur, qui dant tibi longa dabuntque
tempora, Romanum si modo nomen amant:
per patriam, quae te tuta et secura parente est,
cuius, ut in populo, pars ego nuper eram:
sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
reddatur gratae debitus urbis amor:
Livia sic tecum sociales conpleat annos,
quae, nisi te, nullo coniuge digna fuit,

quae si non esset, caelebs te vita deceret,
  nullaque, cui posses esse maritus, erat:
sospite sic te sit natus quoque sospes, et olim
  imperium regat hoc cum seniore senex:
ut faciuntque tui, sidus iuvenale, nepotes,
  per tua perque sui facta parentis eant:
sic adsueta tuis semper Victoria castris
  nunc quoque se praestet notaque signa petat,
Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis,
  ponat et in nitida laurea serta coma,
per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas,
  auspicium cui das grande deosque tuos,
dimidioque tui praesens et respicis urbem,
  dimidio procul es saevaque bella geris:
hic tibi sic redeat superato victor ab hoste,
  inque coronatis fulgeat altus equis:
parce, precor, fulmenque tuum, fera tela, reconde,
  heu nimium misero cognita tela mihi!
parce, pater patriae, nec nominis inmemor huius
  olim placandi spem mihi tolle tui!
non precor, ut redeam, quamvis maiora petitis
  credibile est magnos saepe dedisse deos:
mitius exilium si das propiusque roganti,
  pars erit ex poena magna levata mea.
ultima perpetior medios eiectus in hostes,
  nec quisquam patria longius exul abest.
solus ad egressus missus septemplicis Histri
  Parrhasiae gelido virginis axe premor.
cumque alii causa tibi sint graviore fugati,
  ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostes,
  et maris adstricto quae coit unda gelu.
Iazyges et Colchi Metereaque turba Getaeque
  Danuvii mediis vix prohibentur aquis.
hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
  proxima Basternae Sauromataeque tenent.
haec est Ausonio sub iure novissima, vixque
  haeret in imperii margine terra tui.
unde precor supplex, ut nos in tuta releges,
  ne sit cum patria pax quoque adempta mihi,
ne timeam gentes, quas non bene summovet Hister,

neve tuus possim civis ab hoste capi.
fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum
Caesaribus salvis barbara vincla pati.
perdiderint cum me duo crimina, carmen et error,
alterius facti culpa silenda mihi:
nam non sum tanti, renovem ut tua vulnera, Caesar,
quem nimio plus est indoluisse semel.
altera pars superest, qua turpi carmine factus
arguor obsceni doctor adulterii.
fas ergo est aliqua caelestia pectora falli,
et sunt notitia multa minora tua?
utque deos caelumque simul sublime tuenti
non vacat exiguis rebus adesse Iovi,
de te pendentem sic dum circumspicis orbem,
effugiunt curas inferiora tuas?
scilicet imperii princeps statione relicta
inparibus legeres carmina facta modis?
non ea te moles Romani nominis urguet,
inque tuis umeris tam leve fertur onus,
lusibus ut possis advertere numen ineptis,
excutiasque oculis otia nostra tuis?
nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda,
Raetica nunc praebent Thraciaque arma metum,
nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques timida captaque signa manu,
nunc te prole tua iuvenem Germania sentit,
bellaque pro magno Caesare Caesar obit.
denique (ut in tanto, quantum non exstitit umquam,
corpore pars nulla est, quae labet, imperii),
urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum
et morum, similes quos cupis esse tuis.
non tibi contingunt, quae gentibus otia praestas,
bellaque cum multis inrequieta geris.
mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
numquam te nostros evoluisse iocos?
at si, quod mallem, vacuum fortasse fuisset,
nullum legisses crimen in Arte mea.
illa quidem fateor frontis non esse severae
scripta nec a tanto principe digna legi:
non tamen idcirco legum contraria iussis
sunt ea Romanas erudiuntque nurus.

neve, quibus scribam, possis dubitare, libellos,
  quattuor hos versus e tribus unus habet:
'este procul, vittae tenues, insigne pudoris,
  quaeque tegis medios instita longa pedes!
nil nisi legitimum concessaque furta canemus,
  inque meo nullum carmine crimen erit.'
ecquid ab hac omnes rigide summovimus Arte,
  quas stola contingi vittaque sumpta vetat?
at matrona potest alienis artibus uti,
  quodque trahat, quamvis non doceatur, habet?
nil igitur matrona legat, quia carmine ab omni
  ad delinquendum doctior esse potest.
quodcumque adtigerit, si qua est studiosa sinistri,
  ad vitium mores instruet inde suos.
sumpserit Annales — nihil est hirsutius illis —
  facta sit unde parens Ilia, nempe leget.
sumpserit 'Aeneadum genetrix' ubi prima, requiret,
  Aeneadum genetrix unde sit alma Venus.
[persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
  posse nocere animis carminis omne genus.]
non tamen idcirco crimen liber omnis habebit:
  nil prodest, quod non laedere possit idem.
igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
  conparat, audaces instruit igne manus.
eripit interdum, modo dat medicina salutem,
  quaeque iuvet, monstrat, quaeque sit herba nocens.
et latro et cautus praecingitur ense viator:
  ille sed insidias, hic sibi portat opem.
discitur, innocuas ut agat facundia causas:
  protegit haec sontes, inmeritosque premit.
sic igitur carmen, recta si mente legatur,
  constabit, nulli posse nocere meum.
at quiddam vitii quicumque hinc concipit, errat,
  et nimium scriptis adrogat ille meis.
ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina praebent
  nequitiae: tolli tota theatra iube!
peccandi causam ludi quam saepe dederunt,
  Martia cum durum sternit harena solum.
tollatur Circus! non tuta licentia Circi est:
  hic sedet ignoto iuncta puella viro.
cum quaedam spatientur in hoc, ut amator eodem

conveniat, quare porticus ulla patet?
quis locus est templis augustior? haec quoque vitet,
in culpam si qua est ingeniosa suam.
cum steterit Iovis aede, Iovis succurret in aede,
quam multas matres fecerit ille deus.
proxima adoranti Iunonis templa subibit,
paelicibus multis hanc doluisse deam.
Pallade conspecta, natum de crimine virgo
sustulerit quare, quaeret, Erichthonium.
venerit in magni templum, tua munera, Martis,
stat Venus Ultori iuncta, vir ante fores.
Isidis aede sedens, cur hanc Saturnia, quaeret,
egerit Ionio Bosphorioque mari?
in Venere Anchises, in Luna Latmius heros,
in Cerere Iasius, qui referatur, erit.
omnia perversas possunt conrumpere mentes:
stant tamen illa suis omnia tuta locis.
et procul a scripta solis meretricibus Arte
summovet ingenuas pagina prima manus.
quaecumque inrupit, quo non sinit ire sacerdos,
protinus huic dempti criminis acta rea est.
nec tamen est facinus versus evolvere molles:
multa licet castae non facienda legant.
saepe supercilii nudas matrona severi
et veneris stantes ad genus omne videt.
corpora Vestales oculi meretricia cernunt,
nec domino poenae res ea causa fuit.
at cur in nostra nimia est lascivia musa,
curve meus cuiquam suadet amare liber?
nil nisi peccatum manifestaque culpa fatendum est:
paenitet ingenii iudiciique mei.
cur non Argolicis potius quae concidit armis
vexata est iterum carmine Troia meo?
cur tacui Thebas et vulnera mutua fratrum,
et septem portas, sub duce quamque suo?
nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
et pius est patriae facta referre labor.
denique cum meritis inpleveris omnia, Caesar,
pars mihi de multis una canenda fuit:
utque trahunt oculos radiantia lumina solis,
traxissent animum sic tua facta meum.

arguor inmerito. tenuis mihi campus aratur:
  illud erat magnae fertilitatis opus.
non ideo debet pelago se credere, si qua
  audet in exiguo ludere cumba lacu.
forsan — et hoc dubitem — numeris levioribus aptus
  sim satis, in parvos sufficiamque modos:
at si me iubeas domitos Iovis igne Gigantas
  dicere, conantem debilitabit onus.
divitis ingenii est inmania Caesaris acta
  condere, materia ne superetur opus.
et tamen ausus eram. sed detrectare videbar,
  quodque nefas, damno viribus esse tuis.
ad leve rursus opus, iuvenalia carmina, veni,
  et falso movi pectus amore meum.
non equidem vellem: sed me mea fata trahebant,
  inque meas poenas ingeniosus eram.
ei mihi, quod didici! cur me docuere parentes
  litteraque est oculos ulla morata meos!
haec tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
  quas ratus es vetitos sollicitare toros.
sed neque me nuptae didicerunt furta magistro,
  quodque parum novit, nemo docere potest.
sic ego delicias et mollia carmina feci,
  strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
  ut dubius vitio sit pater ille meo.
crede mihi, distant mores a carmine nostro:
  vita verecunda est, musa iocosa mea,
magnaque pars operum mendax et ficta meorum
  plus sibi permisit conpositore suo.
nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas
  plurima mulcendis auribus apta ferens.
Attius esset atrox, conviva Terentius esset,
  essent pugnaces qui fera bella canunt.
denique conposui teneros non solus amores:
  conposito poenas solus amore dedi.
quid, nisi cum multo venerem confundere vino,
  praecepit lyrici Teïa musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare puellas?
  tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.
nec tibi, Battiade, nocuit, quod saepe legenti

delicias versu fassus es ipse tuas.
fabula iucundi nulla est sine amore Menandri:
et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est aliud, nisi adultera. de qua
inter amatorem pugna virumque fuit?
quid prius est illi flamma Briseïdos, utque
fecerit iratos rapta puella duces?
aut quid Odyssea est, nisi femina, propter amorem,
dum vir abest, multis una petita procis?
quis, nisi Maeonides, Venerem Martemque ligatos
narrat, in obsceno corpora prensa toro?
unde, nisi indicio magni sciremus Homeri,
hospitis igne duas incaluisse deas?
omne genus scripti gravitate tragoedia vincit:
haec quoque materiam semper amoris habet.
nam quid in Hippolyto est, nisi caecae flamma novercae?
nobilis est Canace fratris amore sui.
quid? non Tantalides agitante Cupidine currus
Pisaeam Phrygiis vexit eburnus equis?
tingueret ut ferrum natorum sanguine mater,
concitus a laeso fecit amore dolor.
fecit amor subitas volucres cum paelice regem
quaeque suum luget nunc quoque mater Itym.
si non Aëropen frater sceleratus amasset,
aversos Solis non legeremus equos.
inpia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
ni patrium crinem desecuisset amor.
qui legis Electran et egentem mentis Orestem,
Aegisthi crimen Tyndaridosque legis.
num quid de tetrico referam domitore Chimaerae,
quem leto fallax hospita paene dedit?
quid loquar Hermionen, quid te, Schoeneïa virgo,
teque, Mycenaeo Phoebas amata duci?
quid Danaën Danaësque nurum matremque Lyaei
Haemonaque et noctes, quae coiere, duas?
quid Peliae generum, quid Thesea, quive Pelasgum
Iliacam tetigit de rate primus humum?
huc Iole Pyrrhique parens, huc Herculis uxor,
huc accedat Hylas Iliacusque puer.
tempore deficiar, tragicos si persequar ignes,
vixque meus capiat nomina nuda liber.

est et in obscenos demissa tragoedia risus,
  multaque praeteriti verba pudoris habet.
nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
  infregisse suis fortia facta modis.
iunxit Aristides Milesia crimina secum:
  pulsus Aristides nec tamen urbe sua est.
nec qui descripsit conrumpi semina matrum,
  Eubius, inpurae conditor historiae,
nec qui conposuit nuper Sybaritica, fugit,
  nec qui concubitus non tacuere suos.
suntque ea doctorum monumentis tecta virorum,
  muneribusque ducum publica facta patent.
neve peregrinis tantum defendar ab armis:
  et Romanus habet multa iocosa liber.
utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore,
  Ennius ingenio maximus, arte rudis:
explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
  casurumque triplex vaticinatur opus:
sic sua lascivo cantata est saepe Catullo
  femina, cui falsum Lesbia nomen erat.
nec contentus ea, multos vulgavit amores,
  in quibus ipse suum fassus adulterium est.
par fuit exigui similisque licentia Calvi,
  detexit variis qui sua furta modis.
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,
  et leve Cornifici parque Catonis opus.
quid referam Ticidae, quid Memmi carmen, apud quos
  rebus abest nomen nominibusque pudor,
et quorum libris modo dissimulata Perillae
  nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo.
is quoque, Phasiacas Argon qui duxit in undas,
  non potuit veneris furta tacere suae.
nec minus Hortensi, nec sunt minus inproba Servi
  carmina. quis dubitet nomina tanta sequi?
vertit Aristiden Sisenna, nec obfuit illi
  historiae turpes inseruisse iocos.
non fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
  sed linguam nimio non tenuisse mero.
credere iuranti durum putat esse Tibullus,
  sic etiam de se quod neget illa viro:
fallere custodes idem docuisse fatetur,

seque sua miserum nunc ait arte premi:
saepe, velut gemmam dominae signumve probaret,
per causam meminit se tetigisse manum:
utque refert, digitis saepe est nutuque locutus,
et tacitam mensae duxit in orbe notam:
et quibus e sucis abeat de corpore livor,
inpresso fieri qui solet ore, docet:
denique ab incauto nimium petit ille marito,
se quoque uti servet, peccet ut illa minus.
scit, cui latretur, cum solus obambulet, ipse
cui totiens clausas excreet ante fores:
multaque dat furti talis praecepta docetque,
qua nuptae possint fallere ab arte viros.
non fuit hoc illi fraudi, legiturque Tibullus
et placet, et iam te principe notus erat.
invenies eadem blandi praecepta Properti:
destrictus minima nec tamen ille nota est.
his ego successi — quoniam praestantia candor
nomina vivorum dissimulare iubet —:
non timui, fateor, ne, qua tot iere carinae,
naufraga servatis omnibus una foret.
sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes:
— hoc est ad nostros non leve crimen avos —
quid valeant tali, quo possis plurima iactu
vincere, damnosos effugiasque canes:
tessera quos habeat numeros, distante vocato
mittere quo deceat, quo dare missa modo:
discolor ut recto grassetur limite miles,
cum medius gemino calculus hoste perit,
ut mage bella sequi sciat et revocare priorem,
nec tuto fugiens incomitatus eat.
parva dein ternis instructa tabella lapillis,
in qua vicisse est continuasse suos:
quique alii lusus — neque enim nunc persequar omnes —
perdere, rem caram, tempora nostra solent.
ecce canit formas alius iactusque pilarum:
hic artem nandi praecipit, ille trochi:
conposita est aliis fucandi cura coloris:
hic epulis leges hospitioque dedit:
alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat,
quaeque, docet, liquido testa sit apta mero.

talia luduntur fumoso mense Decembri,
  quae damno nulli conposuisse fuit.
his ego deceptus non tristia carmina feci:
  sed tristis nostros poena secuta iocos.
denique nec video tot de scribentibus unum,
  quem sua perdiderit musa: repertus ego.
quid, si scripsissem mimos obscena iocantes,
  qui semper vetiti crimen amoris habent?
in quibus adsidue cultus procedit adulter,
  verbaque dat stulto callida nupta viro.
nubilis hos virgo matronaque virque puerque
  spectat, et ex magna parte senatus adest.
nec satis incestis temerari vocibus aures:
  adsuescunt oculi multa pudenda pati:
cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,.
  plauditur et magno palma favore datur.
quoque minus prodest, scaena est lucrosa poetae,
  tantaque non parvo crimina praetor emit.
inspice ludorum sumptus, Auguste, tuorum:
  empta tibi magno talia multa leges.
haec tu spectasti spectandaque saepe dedisti —
  maiestas adeo comis ubique tua est —
luminibusque tuis, totus quibus utitur orbis,
  scaenica vidisti lentus adulteria.
scribere si fas est imitantes turpia mimos,
  materiae minor est debita poena meae.
an genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum,
  quodque licet, mimis scaena licere dedit?
et mea sunt populo saltata poemata saepe,
  saepe oculos etiam detinuere tuos.
scilicet in domibus vestris ut prisca virorum
  artifici fulgent corpora picta manu,
sic quae concubitus varios venerisque figuras
  exprimat, est aliquo parva tabella loco.
utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
  inque oculis facinus barbara mater habet,
sic madidos siccat digitis Venus uda capillos,
  et modo maternis tecta videtur aquis.
bella sonant alii telis instructa cruentis,
  parsque tui generis, pars tua facta canunt.
invida me spatio natura coercuit arto,

ingenio vires exiguasque dedit.
et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor
contulit in Tyrios arma virumque toros,
nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
quam non legitimo foedere iunctus amor.
Phyllidis hic idem teneraeque Amaryllidis ignes
bucolicis iuvenis luserat ante modis.
nos quoque iam pridem scripto peccavimus isto:
supplicium patitur non nova culpa novum:
carminaque edideram, cum te delicta notantem
praeterii totiens inrevocatus eques.
ergo quae iuveni mihi non nocitura putavi
scripta parum prudens, nunc nocuere seni.
sera redundavit veteris vindicta libelli.
distat et a meriti tempore poena sui.
ne tamen omne meum credas opus esse remissum,
saepe dedi nostrae grandia vela rati.
sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos,
cumque suo finem mense volumen habet:
idque tuo nuper scriptum sub nomine, Caesar,
et tibi sacratum sors mea rupit opus.
et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis,
quaeque gravis debet verba cothurnus habet:
dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima coepto
defuit. in facies corpora versa novas.
atque utinam revoces animum paulisper ab ira
et vacuo iubeas hinc tibi pauca legi,
pauca, quibus prima surgens ab origine mundi
in tua deduxi tempora, Caesar, opus:
adspicies, quantum dederis mihi pectoris ipse,
quoque favore animi teque tuosque canam.
non ego mordaci destrinxi carmine quemquam,
nec meus ullius crimina versus habet.
candidus a salibus suffusis felle refugi,
nulla venenato littera mixta ioco est.
inter tot populi, tot scriptis, milia nostri,
quem mea Calliope laeserit, unus ego.
non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
auguror, at multos indoluisse malis,
nec mihi credibile est, quemquam insultasse iacenti,
gratia candori si qua relata meo est.

his, precor, atque aliis possint tua numina flecti,
o pater, o patriae cura salusque tuae:
non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
cum longo poenae tempore victus eris:
tutius exilium pauloque quietius oro,
ut par delicto sit mea poena suo.

LIBER TERTIUS.

I.

'Missus in hanc venio timide, liber exulis, urbem:
da placidam fesso, lector amice, manum.
neve reformida, ne sim tibi forte pudori:
nullus in hac charta versus amare docet.
haec domini fortuna mei est, ut debeat illam
infelix nullis dissimulare iocis.
id quoque, quod viridi quondam male lusit in aevo,
heu nimium sero damnat et odit opus.
inspice quid portem: nihil hic nisi triste videbis,
carmine temporibus conveniente suis.
clauda quod alterno subsidunt carmina versu,
vel pedis hoc ratio vel via longa facit.
quod neque sum cedro flavus nec pumice levis,
erubui domino cultior esse meo.
littera suffusas quod habet maculosa lituras,
laesit opus lacrimis ipse poeta suum.
si qua videbuntur casu non dicta Latine,
in qua scribebat, barbara terra fuit.
dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum,
quasque petam sedes hospes in urbe liber.'
haec ubi sum furtim lingua titubante locutus,
qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
'di tibi dent, nostro quod non tribuere poetae,
molliter in patria vivere posse tua.
duc age! namque sequar, quamvis terraque marique
longinquo referam lassus ab orbe pedem.'
paruit et ducens 'haec sunt fora Caesaris,' inquit
'haec est, a sacris quae via nomen habet,
hic locus est Vestae, qui Pallada servat et ignem,
haec fuit antiqui regia parva Numae.'

inde petens dextram 'porta est' ait 'ista Palati:
hic Stator, hoc primum condita Roma loco est.'
singula dum miror, video fulgentibus armis
conspicuos postes tectaque digna deo.
'et Iovis haec' dixi 'domus est? quod ut esse putarem,
augurium menti querna corona dabat.
cuius ut accepi dominum, 'non fallimur,' inquam
'et magni verum est hanc Iovis esse domum.
cur tamen adposita velatur ianua lauro,
cingit et augustas arbor opaca comas?
num quia perpetuos meruit domus ista triumphos?
an quia Leucadio semper amata deo est?
ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
quam tribuit terris, pacis an ista nota est?
utque viret semper laurus nec fronde caduca
carpitur, aeternum sic habet illa decus?
querna, superposito scripto testante, corona
servatos cives indicat huius ope.
adice servatis unum, pater optime, civem,
qui procul extremo pulsus in orbe latet:
in quo poenarum, quas se meruisse fatetur,
non facinus causam, sed suus error habet.
me miserum! vereorque locum vereorque potentem,
et quatitur trepido littera nostra metu.
adspicis exsangui chartam pallere colore?
adspicis alternos intremuisse pedes?
quandocumque, precor, nostro placata parenti
isdem sub dominis adspiciare domus!'
inde tenore pari gradibus sublimia celsis
ducor ad intonsi candida templa dei,
signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
Belides et stricto barbarus ense pater,
quaeque viri docto veteres cepere novique
pectore, lecturis inspicienda patent.
quaerebam fratres, exceptis scilicet illis,
quos suus optaret non genuisse parens.
quaerentem frustra custos e sedibus illis
praepositus sancto iussit abire loco.
altera templa peto, vicino iuncta theatro:
haec quoque erant pedibus non adeunda meis.
nec me, quae doctis patuerunt prima libellis,

atria Libertas tangere passa sua est.
in genus auctoris miseri fortuna redundat,
et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
forsitan et nobis olim minus asper et illi
evictus longo tempore Caesar erit.
di, precor, atque adeo — neque enim mihi turba roganda est —
Caesar, ades voto, maxime dive, meo!
interea, quoniam statio mihi publica clausa est,
privato liceat delituisse loco.
vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsae
sumite, plebeiae, carmina nostra, manus.

II.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
quaeque Lycaonio terra sub axe iacet.
nec vos, Pierides, nec stirps Letoia, vestro
docta sacerdoti turba tulistis opem.
nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest,
quodque magis vita musa iocosa mea est:
plurima sed pelago terraque pericula passum
ustus ab adsiduo frigore Pontus habet.
quique fugax rerum securaque in otia natus,
mollis et inpatiens ante laboris eram,
ultima nunc patior: nec me mare portibus orbum
perdere, diversae nec potuere viae.
suffecitque malis animus, nam corpus ab illo
accepit vires vixque ferenda tulit.
dum tamen et terris dubius iactabar et undis,
fallebat curas aegraque corda labor:
ut via finita est et opus requievit eundi,
et poenae tellus est mihi tacta meae,
nil nisi flere libet, nec nostro parcior imber
lumine, de verna quam nive manat aqua.
Roma domusque subit desideriumque locorum,
quicquid et amissa restat in urbe mei.
ei mihi, quod nostri totiens pulsata sepulcri
ianua, sed nullo tempore aperta fuit!
cur ego tot gladios fugi, totiensque minata
obruit infelix nulla procella caput?
di, quos experior nimium constanter iniquos,

participes irae quos deus unus habet,
exstimulate, precor, cessantia fata meique
interitus clausas esse vetate fores!

III.

Haec mea, si casu miraris, epistula quare
alterius digitis scripta sit: aeger eram.
aeger in extremis ignoti partibus orbis
incertusque meae paene salutis eram.
quid mihi nunc animi dira regione iacenti
inter Sauromatas esse Getasque putas?
nec caelum patior nec aquis adsuevimus istis,
terraque nescio quo non placet ipsa modo.
non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro,
nullus, Apollinea qui levet arte malum:
non qui soletur, non qui labentia tarde
tempora narrando fallat, amicus adest.
lassus in extremis iaceo populisque locisque,
et subit adfecto nunc mihi, quicquid abest.
omnia cum subeant, vincis tamen omnia, coniunx,
et plus in nostro pectore parte tenes.
te loquor absentem, te vox mea nominat unam:
nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
ut foret amenti nomen in ore tuum.
si iam deficiam, suppressaque lingua palato
vix instillato restituenda mero,
nuntiet huc aliquis dominam venisse: resurgam,
spesque tui nobis causa vigoris erit.
ergo ego sum dubius vitae, tu forsitan istic
iucundum nostri nescia tempus agis?
non agis, adfirmo. liquet hoc, carissima, nobis,
tempus agi sine me non nisi triste tibi.
si tamen inplevit mea sors, quos debuit, annos,
et mihi vivendi tam cito finis adest:
quantum erat, o magni, morituro parcere, divi,
ut saltem patria contumularer humo!
vel poena in tempus mortis dilata fuisset,
vel praecepisset mors properata fugam.
integer hanc potui nuper bene reddere lucem:

exul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
tam procul ignotis igitur moriemur in oris,
et fient ipso tristia fata loco?
nec mea consueto languescent corpora lecto,
depositum nec me qui fleat, ullus erit?
nec dominae lacrimis in nostra cadentibus ora
accedent animae tempora parva meae?
nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
labentes oculos condet amica manus,
sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
indeploratum barbara terra teget?
ecquid, ubi audieris, tota turbabere mente
et feries pavida pectora fida manu?
ecquid in has frusta tendens tua bracchia partes
clamabis miseri nomen inane viri?
parce tamen lacerare genas, nec scinde capillos:
non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
cum patriam amisi, tunc me periisse putato:
et prior et gravior mors fuit illa mihi.
nunc, si forte potes, — sed non potes, optima coniunx —
finitis gaude tot mihi morte malis.
quod potes, extenua forti mala corde ferendo,
ad quae iam pridem non rude pectus habes.
atque utinam pereant animae cum corpore nostrae,
effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!
nam si morte carens vacua volat altus in aura
spiritus, et Samii sunt rata dicta senis,
inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras
perque feros manes hospita semper erit.
ossa tamen facito parva referantur in urna:
sic ego non etiam mortuus exul ero.
non vetat hoc quisquam. fratrem Thebana peremptum
supposuit tumulo, rege vetante, soror.
atque ea cum foliis et amomi pulvere misce,
inque suburbano condita pone solo.
quosque legat versus oculo properante viator,
grandibus in tumuli marmore caede notis:
HIC · EGO · QUI · IACEO · TENERORUM · LUSOR · AMORUM
INGENIO · PERII · NASO · POETA · MEO.
AT · TIBI · QUI TRANSIS · NE · SIT · GRAVE · QUISQUIS · AMASTI
DICERE · NASONIS · MOLLITER · OSSA · CUBENT.

hoc satis in titulo est. etenim maiora libelli
et diuturna magis sunt monimenta mihi,
quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
nomen et auctori tempora longa suo.
tu tamen exstincto feralia munera semper
deque tuis lacrimis umida serta dato.
quamvis in cineres corpus mutaverit ignis,
sentiet officium maesta favilla pium.
scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
dictandi vires siccaque lingua negat.
accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
quod, tibi qui mittit, non habet ipse, 'vale'!

IV.

O mihi care quidem semper, sed tempore duro
cognite, res postquam procubuere meae:
usibus edocto si quicquam credis amico,
vive tibi et longe nomina magna fuge.
vive tibi, quantumque potes, praelustria vita:
saevum praelustri fulmen ab igne venit.
nam quamquam soli possunt prodesse potentes,
non prosit potius, si quis obesse potest.
effugit hibernas demissa antemna procellas,
lataque plus parvis vela timoris habent.
adspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
cum grave nexa simul retia mergat onus.
haec ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
in qua debebam forsitan urbe forem.
dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
haec mea per placidas cumba cucurrit aquas.
qui cadit in plano, — vix hoc tamen evenit ipsum —
sic cadit, ut tacta surgere possit humo:
at miser Elpenor tecto delapsus ab alto
occurrit regi debilis umbra suo.
quid fuit, ut tutas agitaret Daedalus alas,
Icarus inmensas nomine signet aquas?
nempe quod hic alte, demissius ille volabat:
nam pennas ambo non habuere suas.
crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra
fortunam debet quisque manere suam.

non foret Eumedes orbus, si filius eius
  stultus Achilleos non adamasset equos:
nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
  cepisset genitor si Phaëthonta Merops.
tu quoque formida nimium sublimia semper,
  propositique, precor, contrahe vela tui.
nam pede inoffenso spatium decurrere vitae
  dignus es et fato candidiore frui.
quae pro te ut voveam, miti pietate mereris
  haesuraque fide tempus in omne mihi.
vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
  qualem credibile est ore fuisse meo.
nostra tuas vidi lacrimas super ora cadentes,
  tempore quas uno fidaque verba bibi.
nunc quoque summotum studio defendis amicum,
  et mala vix ulla parte levanda levas.
vive sine invidia mollesque inglorius annos
  exige, amicitias et tibi iunge pares,
Nasonisque tui, quod adhuc non exulat unum,
  nomen ama: Scythicus cetera Pontus habet.
proxima sideribus tellus Erymanthidos ursae
  me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosphoros et Tanais superant Scythiaeque paludes
  vix satis et noti nomina pauca loci.
ulterius nihil est nisi non habitabile frigus.
  heu quam vicina est ultima terra mihi!
at longe patria est, longe carissima coniunx:
  [quicquid et haec nobis post duo dulce fuit.
sic tamen haec adsunt, ut, quae contingere non est
  corpore, sint animo cuncta videnda meo.
ante oculos errant domus, urbs, et forma locorum,
  acceduntque suis singula facta locis.
coniugis ante oculos, sicut praesentis, imago est.]
  illa meos casus ingravat, illa levat.
ingravat hoc, quod abest: levat hoc, quod praestat amorem
  inpositumque sibi firma tuetur onus.
vos quoque pectoribus nostris haeretis, amici,
  dicere quos cupio nomine quemque suo.
sed timor officium cautus conpescit, et ipsos
  in nostro poni carmine nolle puto.
ante volebatis, gratique erat instar honoris,

versibus in nostris nomina vestra legi.
quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
adloquar et nulli causa timoris ero.
nec meus indicio latitantes versus amicos
protrahit: occulte, si quis amabat, amet.
[scite tamen, quamvis longa regione remotus
absim, vos animo semper adesse meo.]
et qua quisque potest, aliqua mala nostra levate,
fidam proiecto neve negate manum.
prospera sic maneat vobis fortuna, nec umquam
contacti simili sorte rogetis idem.

V.

Usus amicitiae tecum mihi parvus, ut illam
non aegre posses dissimulare, fuit,
nec me conplexus vinclis propioribus esses,
nave mea vento, forsan, eunte suo.
ut cecidi, cunctique metu fugere ruinam,
versaque amicitiae terga dedere meae,
ausus es igne Iovis percussum tangere corpus
et deploratae limen adire domus:
idque recens praestas nec longo cognitus usu,
quod veterum misero vix duo tresve mihi.
vidi ego confusos vultus visosque notavi,
osque madens fletu pallidiusque meo:
et lacrimas cernens in singula verba cadentes
ore meo lacrimas, auribus illa bibi:
bracchiaque accepi maesto pendentia collo,
et singultatis oscula mixta sonis.
sum quoque, care, tuis defensus viribus absens: —
scis 'carum' veri nominis esse loco —
multaque praeterea manifesti signa favoris
pectoribus teneo non abitura meis.
di tibi, posse tuos, tribuant, defendere semper,
quos in materia prosperiore iuves.
si tamen interea, quid in his ego perditus oris —
quod te credibile est quaerere — quaeris, agam:
spe trahor exigua — quam tu mihi demere noli —,
tristia leniri numina posse dei.
seu temere exspecto, sive id contingere fas est,

tu mihi, quod cupio, fas, precor, esse proba.
quaeque tibi est linguae facundia, confer in illud,
ut doceas votum posse valere meum.
quo quisque est maior, magis est placabilis irae,
et faciles motus mens generosa capit.
corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
pugna suum finem, cum iacet hostis, habet:
at lupus et turpes instant morientibus ursi
et quaecumque minor nobilitate fera.
maius apud Troiam forti quid habemus Achille?
Dardanii lacrimas non tulit ille senis.
quae ducis Emathii fuerit clementia. Porus
Dareique docent funeris exsequiae.
neve hominum referam flexas ad mitius iras,
Iunonis gener est, qui prius hostis erat.
denique non possum nullam sperare salutem,
cum poenae non sit causa cruenta meae.
non mihi, quaerenti pessumdare cuncta. petitum
Caesareum caput est. quod caput orbis erat:
non aliquid dixi, velandaque lingua locuta est,
lapsaque sunt nimio verba profana mero.
inscia quod crimen viderunt lumina, plector,
peccatumque oculos est habuisse meum.
non equidem totam possum defendere culpam:
sed partem nostri criminis error habet.
spes igitur superest, facturum, ut molliat ipse
mutati poenam condicione loci.
hos utinam nitidi Solis praenuntius ortus
adferat admisso Lucifer albus equo!

VI.

Foedus amicitiae nec vis, carissime, nostrae.
nec si forte velis, dissimulare potes.
donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
nec tibi me tota iunctior urbe fuit.
isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
paene magis quam tu quamque ego notus, amor.
[quique erat in caris animi tibi candor amicis,
cognitus est ipsi, quem colis, iste viro.]
nil ita celabas, ut non ego conscius essem,

pectoribusque dabas multa tegenda meis:
cuique ego narrabam, secreti quicquid habebam,
excepto quod me perdidit, unus eras.
id quoque si scisses, salvo fruerere sodali,
consilioque forem sospes, amice, tuo.
[sed mea me in poenam nimirum fata trahebant.
omne bonum claudunt utilitatis iter.]
sive malum potui tamen hoc vitare cavendo,
seu ratio fatum vincere nulla valet:
tu tamen, o nobis usu iunctissime longo,
pars desiderii maxima paene mei,
sis memor, et si quas fecit tibi gratia vires,
illas pro nobis experiare, rogo,
numinis ut laesi fiat mansuetior ira.
mutatoque minor sit mea poena loco:
idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro,
principiumque mei criminis error habet.
nec breve, nec tutum, quo sint mea, dicere, casu
lumina funesti conscia facta mali:
mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
illud, et admonitu fit novus ipse dolor:
et quaecumque adeo possunt adferre pudorem,
illa tegi caeca condita nocte decet.
nil igitur referam, nisi me peccasse, sed illo
praemia peccato nulla petita mihi,
stultitiamque meum crimen debere vocari,
nomina si facto reddere vera velis.
quae si non ita sunt, alium, quo longius absim,
quaere: suburbana est hic mihi terra locus.

VII.

Vade salutatum, subito perarata, Perillam,
littera, sermonis fida ministra mei!
aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
aut inter libros Pieridasque suas.
quicquid aget, cum te scierit venisse, relinquet,
nec mora, quid venias quidve, requiret, agam.
vivere me dices, sed sic, ut vivere nolim,
nec mala tam longa nostra levata mora,
et tamen ad musas, quamvis nocuere, reverti,

aptaque in alternos cogere verba pedes.
tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhaeres
doctaque non patrio carmina more canis?
nam tibi cum facie mores natura pudicos
et raras dotes ingeniumque dedit.
hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
[ne male fecundae vena periret aquae.
primus id adspexi teneris in virginis annis]
utque pater natae duxque comesque fui.
ergo si remanent ignes tibi pectoris idem,
sola tuum vates Lesbia vincet opus.
sed vereor, ne te mea nunc fortuna retardet,
postque meos casus sit tibi pectus iners.
dum licuit, tua saepe mihi, tibi nostra legebam:
saepe tui iudex, saepe magister eram:
aut ego praebebam factis modo versibus aures,
aut, ubi cessaras, causa ruboris eram.
forsitan exemplo, quia me laesere libelli,
tu quoque sis poenae fata secuta meae?
pone, Perilla, metum: tantummodo femina nulla
neve vir a scriptis discat amare tuis.
ergo desidiae remove, doctissima, causas,
inque bonas artes et tua sacra redi.
ista decens facies longis vitiabitur annis,
rugaque in antiqua fronte senilis erit,
inicietque manum formae damnosa senectus,
quae strepitus passu non faciente venit.
cumque aliquis dicet 'fuit haec formosa', dolebis
et speculum mendax esse querere tuum.
sunt tibi opes modicae, cum sis dignissima magnis:
finge sed inmensis censibus esse pares.
nempe dat haec cuicumque libet fortuna rapitque,
Irus et est subito, qui modo Croesus erat.
singula quid referam? nil non mortale tenemus
pectoris exceptis ingeniique bonis.
en ego, cum patria caream vobisque domoque,
raptaque sint, adimi quae potuere mihi,
ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
quilibet hanc saevo vitam mihi finiat ense,
me tamen exstincto fama superstes erit:

dumque suis victrix omnem de montibus orbem
prospiciet domitum Martia Roma, legar.
tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
effuge venturos, qua potes, usque rogos!

VIII.

Nunc ego Triptolemi cuperem consistere curru,
misit in ignotam qui rude semen humum:
nunc ego Medeae vellem frenare dracones,
quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua:
nunc ego iactandas optarem sumere pennas,
sive tuas, Perseu, Daedale, sive tuas:
ut tenera nostris cedente volatibus aura
adspicerem patriae dulce repente solum,
desertaeque domus vultus, memoresque sodales
caraque praecipue coniugis ora meae!
stulte, quid haec frustra votis puerilibus optas,
quae non ulla tibi fertque feretque dies?
si semel optandum est, Augustum numen adora,
et quem sensisti, rite precare, deum.
ille tibi pennasque potest currusque volucres
tradere. det reditum, protinus ales eris.
si precer haec, — neque enim possum maiora rogare —
ne mea sint, timeo, vota modesta parum.
forsitan hoc olim, cum iam satiaverit iram,
tum quoque sollicita mente rogandus erit.
quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
ex his me iubeat quolibet ire locis.
nec caelum nec aquae faciunt nec terra nec aurae:
ei mihi, perpetuus corpora languor habet,
seu vitiant artus aegrae contagia mentis,
sive mei causa est in regione mali.
ut tetigi Pontum, vexant insomnia, vixque
ossa tegit macies nec iuvat ora cibus.
quique per autumnum percussis frigore primo
est color in foliis, quae nova laesit hiems,
is mea membra tenet, nec viribus adlevor ullis,
et numquam queruli causa doloris abest.
nec melius valeo, quam corpore, mente, sed aegra est
utraque pars aeque, binaque damna fero.

haeret et ante oculos veluti spectabile corpus
  adstat fortunae forma legenda meae:
cumque locum moresque hominum cultusque sonumque
  cernimus, et qui sim qui fuerimque, subit,
tantus amor necis est, querar ut cum Caesaris ira,
  quod non offensas vindicet ense suas.
at quoniam semel est odio civiliter usus,
  mutato levior sit fuga nostra loco.

IX.

Hic quoque sunt igitur Graiae — quis crederet? — urbes
  inter inhumanae nomina barbariae?
huc quoque Mileto missi venere coloni,
  inque Getis Graias constituere domos?
sed vetus huic nomen positaque antiquius urbe
  constat ab Absyrti caede fuisse loco.
nam rate, quae cura pugnacis facta Minervae
  per non temptatas prima cucurrit aquas,
inpia desertum fugiens Medea parentem
  dicitur his remos adplicuisse vadis.
quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto,
  'hospes,' ait 'nosco, Colchide, vela. venit.'
dum trepidant Minyae, dum solvitur aggere funis,
  dum sequitur celeres ancora tracta manus,
conscia percussit meritorum pectora Colchis
  ausa atque ausura multa nefanda manu
et, quamquam superest ingens audacia menti,
  pallor in adtonitae virginis ore fuit.
ergo ubi prospexit venientia vela, 'tenemur,
  et pater est aliqua fraude morandus' ait.
dum quid agat, quaerit, dum versat in omnia vultus,
  ad fratrem casu lumina flexa tulit.
cuius ut oblata est praesentia, 'vicimus' inquit:
  'hic mihi morte sua causa salutis erit.'
protinus ignari nec quicquam tale timentis
  innocuum rigido perforat ense latus
atque ita divellit divulsaque membra per agros
  dissipat in multis invenienda locis.
neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
  pallentesque manus sanguineumque caput,

ut genitor luctuque novo tardetur et, artus
dum legit exstinctos, triste retardet iter.
inde Tomis dictus locus hic, quia fertur in illo
membra soror fratris consicuisse sui.

X.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis adempti
et superest sine me nomen in urbe meum,
suppositum stellis numquam tangentibus aequor
me sciat in media vivere barbaria.
Sauromatae cingunt, fera gens. Bessique Getaeque,
quae non ingenio nomina digna meo.
dum tamen aura tepet, medio defendimur Histro:
ille suis liquidus bella repellit aquis.
at cum tristis hiems squalentia protulit ora,
terraque marmoreo est candida facta gelu,
dum vetat et boreas et nix habitare sub arcto,
tum liquet has gentes axe tremente premi.
nix iacet, et iactam nec sol pluviaeve resolvunt,
indurat boreas perpetuamque facit.
ergo ubi delicuit nondum prior, altera venit
et solet in multis bima manere locis.
tantaque conmoti vis est aquilonis, ut altas
aequet humo turres tectaque rapta ferat.
pellibus et sutis arcent mala frigora bracis,
oraque de toto corpore sola patent.
saepe sonant moti glacie pendente capilli,
et nitet inducto candida barba gelu.
nudaque consistunt, formam servantia testae,
vina nec hausta, meri sed data frusta bibunt.
quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
deque lacu fragiles effodiantur aquae?
ipse, papyrifero qui non angustior amne
miscetur vasto multa per ora freto,
caeruleos ventis latices durantibus, Hister
congelat et tectis in mare serpit aquis.
quaque rates ierant, pedibus nunc itur, et undas
frigore concretas ungula pulsat equi:
perque novos pontes, subter labentibus undis,
ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.

vix equidem credar, sed cum sint praemia falsi
  nulla, ratam debet testis habere fidem:
vidimus ingentem glacie consistere pontum,
  lubricaque inmotas testa premebat aquas.
nec vidisse sat est: durum calcavimus aequor,
  undaque non udo sub pede summa fuit.
si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
  non foret angustae mors tua crimen aquae.
tum neque se pandi possunt delphines in auras
  tollere: conantes dura coërcet hiems.
et quamvis boreas iactatis insonet alis,
  fluctus in obsesso gurgite nullus erit,
inclusaeque gelu stabunt in marmore puppes,
  nec poterit rigidas findere remus aquas.
vidimus in glacie pisces haerere ligatos,
  sed pars ex illis tunc quoque viva fuit.
sive igitur nimii boreae vis saeva marinas
  sive redundatas flumine cogit aquas:
protinus aequato siccis aquilonibus Histro
  invehitur celeri barbarus hostis equo.
hostis equo pollens longeque volante sagitta
  vicinam late depopulatur humum.
diffugiunt alii, nullisque tuentibus agros
  incustoditae diripiuntur opes,
ruris opes parvae, pecus et stridentia plaustra,
  et quas divitias incola pauper habet.
pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
  respiciens frustra rura laremque suum:
pars cadit hamatis misere confixa sagittis,
  nam volucri ferro tinctile virus inest.
quae nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt,
  et cremat insontes hostica flamma casas.
tunc quoque, cum pax est, trepidant formidine belli,
  nec quisquam presso vomere sulcat humum.
aut videt, aut metuit locus hic quem non videt hostem:
  cessat iners rigido terra relicta situ.
non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra,
  nec cumulant altos fervida musta lacus.
poma negat regio, nec haberet Acontius, in quo
  scriberet hic dominae verba legenda suae.
adspiceres nudos sine fronde, sine arbore campos:

heu loca felici non adeunda viro!
ergo tam late pateat cum maximus orbis,
haec est in poenam terra reperta meam!

XI.

Si quis es, insultes qui casibus, inprobe, nostris,
meque reum dempto fine cruentus agas,
natus es e scopulis, eductus lacte ferino,
et dicam silices pectus habere tuum.
quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
restat? quidve meis cernis abesse malis?
barbara me tellus et inhospita litora Ponti
cumque suo borea Maenalis ursa videt.
nulla mihi cum gente fera commercia linguae:
omnia solliciti sunt loca plena metus.
utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
cinctaque montanis ut pavet agna lupis,
sic ego belligeris a gentibus undique saeptus
terreor hoste meum paene premente latus.
utque sit exiguum poenae, quod coniuge cara,
quod patria careo pignoribusque meis:
ut mala nulla feram nisi nudam Caesaris iram:
nuda parum nobis Caesaris ira mali est?
et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet
solvat et in mores ora diserta meos!
in causa facili cuivis licet esse disertum,
et minimae vires frangere quassa valent.
subruere est arces et stantia moenia virtus;
quilibet ignavi praecipitata premunt.
non sum ego, quod fueram: quid inanem proteris umbram?
quid cinerem saxis bustaque nostra petis?
Hector erat tunc, cum bello certaret: at idem
vinctus ad Haemonios non erat Hector equos.
me quoque, quem noras olim, non esse memento:
ex illo superant haec simulacra viro.
quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
parce, precor, manes sollicitare meos!
omnia vera puta mea crimina, nil sit in illis,
quod magis errorem quam scelus esse putes:
pendimus en profugi — satia tua pectora! — poenas

exilioque graves exiliique loco.
carnifici fortuna potest mea flenda videri:
et tamen est uno iudice mersa parum!
saevior es tristi Busiride, saevior illo,
qui falsum lento torruit igne bovem,
quique bovem Siculo fertur donasse tyranno
et dictis artes conciliasse suas:
'munere in hoc, rex, est usus, sed imagine maior,
nec sola est operis forma probanda mei.
adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
hac tibi, quem perdes, coniciendus erit.
protinus inclusum lentis carbonibus ure:
mugiet, et veri vox erit illa bovis.
pro quibus inventis, ut munus munere penses,
da, precor, ingenio praemia digna meo!'
dixerat. at Phalaris 'poenae mirande repertor,
ipse tuum princeps inbue' dixit 'opus!'
nec mora, monstratis crudeliter ignibus ustus
exhibuit querulos ore gemente sonos.
quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
ad te, quisquis is es, nostra querella redit.
utque sitim nostro possis explere cruore,
quantaque vis, avido gaudia corde feras:
tot mala sum fugiens tellure, tot aequore passus,
te quoque ut auditis posse dolere putem.
crede mihi, si sit nobis conlatus Ulixes,
Neptuni minor est, quam Iovis ira fuit.
ergo quicumque es, rescindere crimina noli,
deque gravi duras vulnere tolle manus:
utque meae famam tenuent oblivia culpae,
facta cicatricem ducere nostra sine,
humanaeque memor sortis, quae tollit eosdem
et premit, incertas ipse verere vices!
et quoniam, fieri quod numquam posse putavi,
est tibi de rebus maxima cura meis,
non est quod timeas: fortuna miserrima nostra est,
omne trahit secum Caesaris ira malum.
quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar,
ipse velim poenas experiare meas!

XII.

Frigora iam zephyri minuunt, annoque peracto
longior antiquis visa Maeotis hiems:
inpositamque sibi qui non bene pertulit Hellen.
tempora nocturnis aequa diurna facit.
iam violam puerique legunt hilaresque puellae,
rustica quae nullo nata serente venit.
prataque pubescunt variorum flore colorum:
indocilique loquax gutture vernat avis.
utque malae matris crimen deponat, hirundo
sub trabibus cunas tectaque parva facit.
herbaque, quae latuit Cerialibus obruta sulcis,
exit et expandit molle cacumen humo.
quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
nam procul a Getico litore vitis abest.
quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
nam procul a Geticis finibus arbor abest.
otia nunc istic, iunctisque ex ordine ludis
cedunt verbosi garrula bella fori.
lusus equis nunc est, levibus nunc luditur armis,
nunc pila, nunc celeri vertitur orbe trochus,
nunc ubi perfusa est oleo labente iuventus,
defessos artus Virgine tinguit aqua.
scaena viget, studiisque favor distantibus ardet,
proque tribus resonant terna theatra foris.
o quater. o quotiens non est numerare, beatum,
non interdicta cui licet urbe frui!
at mihi sentitur nix verno sole soluta,
quaeque lacu duro non fodiuntur aquae:
nec mare concrescit glacie, nec ut ante, per Histrum
stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
incipient aliquae tamen huc adnare carinae,
hospitaque in Ponti litore puppis erit:
sedulus occurram nautae, dictaque salute,
quid veniat, quaeram, quisve quibusve locis.
ille quidem mirum ni de regione propinqua
non nisi vicinas tutus ararit aquas.
rarus ab Italia tantum mare navita transit,
litora rarus in haec portubus orba venit.
sive tamen Graeca scierit, sive ille Latina

voce loqui — certe gratior huius erit;
fas quoque ab ore freti longaeque Propontidos undis
huc aliquem certo vela dedisse noto —:
quisquis is est, memori rumorem voce referre
et fieri famae parsque gradusque potest.
is, precor, auditos possit narrare triumphos
Caesaris et Latio reddita vota Iovi,
te quoque bellatrix, tandem, Germania, magni
triste caput pedibus supposuisse ducis.
haec mihi qui referet, quae non vidisse dolebo,
ille meae domui protinus hospes erit.
ei mihi! iamne domus Scythico Nasonis in orbe est?
iamque suum mihi dat pro lare terra locum?
di facite, ut Caesar non hic penetrale domumque,
hospitium poenae sed velit esse meae!

XIII.

Ecce supervacuus — quid enim fuit utile gigni? —
ad sua natalis tempora noster adest.
dure, quid ad miseri veniebas exulis annos?
debueras illis inposuisse modum.
si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
non ultra patriam me sequerere meam:
quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
illo temptasses ultimus esse mihi:
inque relinquendo, quod idem fecere sodales,
tu quoque dixisses tristis in urbe vale.
quid tibi cum Ponto? num te quoque Caesaris ira
extremam gelidi misit in orbis humum?
scilicet exspectas solitum tibi moris honorem,
pendeat ex umeris vestis ut alba meis,
fumida cingatur florentibus ara coronis,
micaque sollemni turis in igne sonet,
libaque dem propere genitale notantia tempus,
concipiamque bonas ore favente preces?
non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
adventu possim laetus ut esse tuo.
funeris ara mihi, ferali cincta cupressu,
convenit et structis flamma parata rogis.
nec dare tura libet nihil exorantia divos,

in tantis subeunt nec bona verba malis.
si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
in loca ne redeas amplius ista, precor,
dum me terrarum pars paene novissima, Pontus
Euxinus falso nomine dictus, habet.

XIV.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
quid facis, ingenio semper amice meo?
ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
colligis exceptis ecquid mea carmina solis
Artibus, artifici quae nocuere suo?
immo ita fac, quaeso, vatum studiose novorum,
quaque potes, retine corpus in urbe meum.
est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
qui domini poenam non meruere sui.
saepe per externas profugus pater exulat oras,
urbe tamen natis exulis esse licet.
Palladis exemplo de me sine matre creata
carmina sunt: stirps haec progeniesque mea est.
hanc tibi commendo, quae quo magis orba parente,
hoc tibi tutori sarcina maior erit.
tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
cetera fac curae sit tibi turba palam.
sunt quoque mutatae, ter quinque volumina, formae,
carmina de domini funere rapta sui.
illud opus potuit, si non prius ipse perissem,
certius a summa nomen habere manu.
nunc inconrectum populi pervenit in ora,
in populi quicquam si tamen ore mei est.
hoc quoque nescio quid nostris adpone libellis,
diverso missum quod tibi ab orbe venit.
quod quicumque leget, — si quis leget — aestimet ante,
conpositum quo sit tempore quoque loco.
aequus erit scriptis, quorum cognoverit esse
exilium tempus barbariemque locum:
inque tot adversis carmen mirabitur ullum
ducere me tristi sustinuisse manu.
ingenium fregere meum mala, cuius et ante

fons infecundus parvaque vena fuit.
sed quaecumque fuit, nullo exercente refugit,
et longo periit arida facta situ.
non hic librorum, per quos inviter alarque,
copia: pro libris arcus et arma sonant.
nullus in hac terra, recitem si carmina, cuius
intellecturis auribus utar, adest.
nec quo secedam, locus est: custodia muri
summovet infestos clausaque porta Getas.
saepe aliquod quaero verbum nomenque locumque,
nec quisquam est, a quo certior esse queam.
dicere saepe aliquid conanti — turpe fateri! —
verba mihi desunt, dedidicique loqui.
Threïcio Scythicoque fere circumsonor ore,
et videor Geticis scribere posse modis.
crede mihi, timeo, ne sint inmixta Latinis
inque meis scriptis Pontica verba legas.
qualemcumque igitur venia dignare libellum,
sortis et excusa condicione meae.

LIBER QUARTUS.

I.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
excusata suo tempore, lector, habe.
exul eram, requiesque mihi. non fama, petita est:
mens intenta suis ne foret usque malis.
hoc est. cur cantet vinctus quoque compede fossor,
indocili numero, cum grave mollit opus.
cantat et innitens limosae pronus harenae,
adverso tardam qui trahit amne ratem:
quique refert pariter lentos ad pectora remos,
in numerum pulsa bracchia versat aqua.
fessus ut incubuit baculo saxove resedit
pastor, harundineo carmine mulcet oves.
cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
fallitur ancillae decipiturque labor.
fertur et abducta Lyrneside tristis Achilles
Haemonia curas adtenuasse lyra.
cum traheret silvas Orpheus et dura canendo
saxa, bis amissa coniuge maestus erat.

me quoque musa levat Ponti loca iussa petentem:
sola comes nostrae perstitit illa fugae,
sola nec insidias nec iter nec Thracia tela
nec mare nec ventos barbariamque timet.
scit quoque, cum perii, quis me deceperit error,
et culpam in facto, non scelus, esse meo,
scilicet hoc ipso nunc aequa, quod obfuit ante,
cum mecum iuncti criminis acta rea est.
non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
Pieridum sacris inposuisse manum.
sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa sororum,
et carmen demens carmine laesus amo.
sic nova Dulichio lotos gustata palato
illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
sentit amans sua damna fere: tamen haeret in illis,
materiam culpae persequiturque suae.
nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli:
quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
forsitan hoc studium possit furor esse videri:
sed quiddam furor hic utilitatis habet.
semper in optutu mentem vetat esse malorum,
praesentis casus inmemoremque facit.
utque suum Bacche non sentit saucia vulnus,
dum stupet Edonis exululata iugis,
sic ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
altior humano spiritus ille malo est.
ille nec exilium Scythici nec litora Ponti,
ille nec iratos sentit habere deos.
utque soporiferae biberem si pocula Lethes,
temporis adversi sic mihi sensus abest.
iure deas igitur veneror mala nostra levantes,
sollicitae comites ex Helicone fugae,
et partim pelago partim vestigia terra
vel rate dignatas vel pede nostra sequi.
sint, precor, haec saltem faciles mihi! namque deorum
cetera cum magno Caesare turba facit,
meque tot adversis cumulant, quot litus harenas,
quotque fretum pisces ovaque piscis habet.
vere prius flores, aestu numerabis aristas,
poma per autumnum frigoribusque nives,
quam mala, quae toto patior iactatus in orbe,

dum miser Euxini litora laeva peto.
nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
  huc quoque sunt nostras fata secuta vias.
hic quoque cognosco natalis stamina nostri,
  stamina de nigro vellere facta mihi.
utque neque insidias capitisque pericula narrem,
  vera quidem, veri sed graviora fide:
vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
  illum, qui populi semper in ore fuit!
quam miserum est, porta vitam muroque tueri,
  vixque sui tutum viribus esse loci!
aspera militiae iuvenis certamina fugi,
  nec nisi lusura movimus arma manu.
nunc senior gladioque latus scutoque sinistram,
  canitiem galeae subicioque meam.
nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
  induimus trepida protinus arma manu.
hostis habens arcus inbutaque tela venenis
  saevus anhelanti moenia lustrat equo.
utque rapax pecudem, quae non se texit ovili,
  per sata, per silvas fertque trahitque lupus:
sic, si quem nondum portarum saepe receptum
  barbarus in campis repperit hostis, agit.
aut sequitur captus coniectaque vincula collo
  accipit, aut telo virus habente perit.
hic ego sollicitae iaceo novus incola sedis,
  heu nimium fati tempora lenta mei!
et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
  sustinet in tantis hospita Musa malis!
sed neque cui recitem, quisquam est, mea carmina, nec qui
  auribus accipiat verba Latina suis.
ipse mihi — quid enim faciam? — scriboque legoque,
  tutaque iudicio littera nostra suo est.
saepe tamen dixi 'cui nunc haec cura laborat?
  an mea Sauromatae scripta Getaeque legent?'
saepe etiam lacrimae me sunt scribente profusae,
  umidaque est fletu littera facta meo.
corque vetusta meum tamquam nova vulnera novit,
  inque sinum maestae labitur imber aquae.
dum vice mutata qui sim fuerimque, recordor
  et, tulerit quo me casus et unde, subit,

saepe manus demens studiis irata sibique
misit in arsuros carmina nostra rogos.
atque ea de multis quoniam non multa supersunt,
cum venia facito, quisquis es, ista legas!
tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen,
interdicta mihi, consule, Roma, boni!

II.

Iam fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
victa potes flexo succubuisse genu,
altaque velentur fortasse Palatia sertis,
turaque in igne sonent inficiantque diem,
candidaque adducta collum percussa securi
victima purpureo sanguine tinguat humum:
donaque amicorum templis promissa deorum
reddere victores Caesar uterque parent,
et qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
perpetuo terras ut domus illa regat.
cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
munera det meritis, saepe datura, deis,
et pariter matres, et quae sine crimine castos
perpetua servant virginitate focos:
plebs pia cumque pia laetetur plebe senatus,
parvaque cuius eram pars ego nuper, eques.
nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
famaque tam longe non nisi parva venit.
ergo omnis populus poterit spectare triumphos
cumque ducum titulis oppida capta leget,
vinclaque captiva reges cervice gerentes
ante coronatos ire videbit equos,
et cernet vultus aliis pro tempore versos,
terribiles aliis inmemoresque sui.
quorum pars causas et res et nomina quaeret,
pars referet, quamvis noverit ipsa parum:
'hic, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
dux fuerat belli: proximus ille duci.
hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
ille ferox et adhuc oculis hostilibus ardens
hortator pugnae consiliumque fuit.
perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,

squalida promissis qui tegit ora comis.
illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
  saepe recusanti corpora capta deo.
hi lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes
  plena ferae caedis, plena cruoris erant.
Drusus in his meruit quondam cognomina terris,
  quae bona progenies, digna parente, tulit.
cornibus hic fractis, viridi male tectus ab ulva,
  decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.
crinibus en etiam fertur Germania passis,
  et ducis invicti sub pede maesta sedet,
collaque Romanae praebens animosa securi
  vincula fert illa, qua tulit arma, manu.'
hos super in curru, Caesar, victore veheris
  purpureus populi rite per ora tui:
quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
  undique iactato flore tegente vias.
tempora Phoebea lauro cingentur, 'io'que
  miles, 'io,' magna voce 'Triumphe' canet.
ipse sono plausuque simul fremituque paventes
  quadriiugos cernes saepe resistere equos.
inde petes arcem et delubra faventia votis,
  et dabitur merito laurea vota Iovi.
haec ego summotus, qua possum, mente videbo:
  erepti nobis ius habet illa loci.
illa per inmensas spatiatur libera terras,
  in caelum celeri pervenit illa fuga.
illa meos oculos mediam deducet in urbem
  inmunes tanti nec sinet esse boni.
invenietque animus, qua currus spectet eburnos:
  sic certe in patria per breve tempus ero.
vera tamen capiet populus spectacula felix,
  laetaque erit praesens cum duce turba suo.
at mihi fingendo tantum longeque remotis
  auribus hic fructus percipiendus erit,
atque procul Latio diversum missus in orbem,
  qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
is quoque iam serum referet veteremque triumphum.
  quo tamen audiero tempore, laetus ero.
illa dies veniet, mea qua lugubria ponam,
  causaque privata publica maior erit.

III.

Magna minorque ferae, quarum regis altera Graias,
altera Sidonias, utraque sicca, rates!
omnia cum summo positae videatis in axe
et maris occiduas non subeatis aquas,
aetheriamque suis cingens amplexibus arcem
vester ab intacta circulus exstet humo:
adspicite illa, precor, quae non bene moenia quondam
dicitur Iliades transiluisse Remus,
inque meam nitidos dominam convertite vultus,
sitque memor nostri necne, referte mihi.
ei mihi, cur timeam? quae sunt manifesta, requiro:
cur labat ambiguo spes mea mixta metu?
crede, quod est et vis, ac desine tuta vereri,
deque fide certa sit tibi certa fides.
quodque polo fixae nequeunt tibi dicere flammae,
non mentitura tu tibi voce refer:
esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est,
quodque potest, secum nomen habere tuum.
vultibus illa tuis tamquam praesentis inhaeret,
teque remota procul, si modo vivit, amat.
ecquid, ubi incubuit iusto mens aegra dolori,
lenis ab admonito pectore somnus abit?
num subeunt curae, dum te lectusque locusque
tangit et oblitam non sinit esse mei,
et veniunt aestus, et nox inmensa videtur,
fessaque iactati corporis ossa dolent?
non equidem dubito, quin haec et cetera fiant,
detque tuus maesti signa doloris amor,
nec cruciere minus, quam cum Thebana cruentum
Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
quid tamen ipse precer, dubito, nec dicere possum,
adfectum quem te mentis habere velim.
tristis es? indignor, quod sum tibi causa doloris:
non es? at amisso coniuge digna, fores!
tu vero tua damna dole, mitissima coniunx,
tempus et a nostris exige triste malis.
fleque meos casus: est quaedam flere voluptas:
expletur lacrimis egeriturque dolor.
atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset

mors mea: morte fores sola relicta mea!
spiritus hic per te patrias exisset in auras,
  sparsissent lacrimae pectora nostra piae,
supremoque die notum spectantia caelum
  texissent digiti lumina nostra tui,
et cinis in tumulo positus iacuisset avito.
  tactaque nascenti corpus haberet humus.
denique uti vixi sine crimine, mortuus essem,
  nec mea supplicio vita pudenda foret.
me miserum, si tu, cum diceris exulis uxor,
  avertis vultus et subit ora rubor!
me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
  me miserum, si te iam pudet esse meam!
tempus ubi est illud, quo te iactare solebas
  coniuge nec nomen dissimulare viri?
tempus ubi est, quo te — nisi non vis illa referri —
  et dici — memini — iuvit et esse meam?
utque probae dignum est, omni tibi dote placebam:
  addebat veris multa faventis amor.
nec, quem praeferres — ita res tibi magna videbar —
  quemque tuum malles esse, vir alter erat.
nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta: tuusque
  non debet dolor hinc, debet abesse pudor.
cum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
  num legis Euadnen erubuisse viro?
nec quia rex mundi conpescuit ignibus ignes,
  ipse suis Phaëthon infitiandus erat.
nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
  quod precibus periit ambitiosa suis.
nec tibi, quod saevis ego sum Iovis ignibus ictus,
  purpureus molli fiat in ore rubor.
sed magis in curam nostri consurge tuendi
  exemplumque mihi coniugis esto bonae
materiamque tuis tristem virtutibus inple;
  ardua per praeceps gloria vadit iter.
Hectora quis nosset, si felix Troia fuisset?
  publica virtutis per mala facta via est.
ars tua, Tiphy, iacet, si non sit in aequore fluctus:
  si valeant homines, ars tua, Phoebe, iacet.
quae latet inque bonis cessat non cognita rebus,
  adparet virtus arguiturque malis.

dat tibi nostra locum tituli fortuna, caputque
conspicuum pietas qua tua tollat habet.
utere temporibus, quorum nunc munere freta es:
et patet in laudes area lata tuas!

IV.

O qui, nominibus cum sis generosus avorum,
exsuperas morum nobilitate genus:
cuius inest animo patrii candoris imago,
non careat nervis candor ut iste suis:
cuius in ingenio est patriae facundia linguae,
qua prior in Latio non fuit ulla foro:
quod minime volui, positis pro nomine signis
dictus es: ignoscas laudibus ipse tuis.
nil ego peccavi: tua te bona cognita produnt.
si quod es, adpares, culpa soluta mea est.
nec tamen officium nostro tibi carmine factum
principe tam iusto posse nocere puto.
ipse pater patriae — quid enim est civilius illo? —
sustinet in nostro carmine saepe legi,
nec prohibere potest, quia res est publica Caesar,
et de communi pars quoque nostra bono est.
Iuppiter ingeniis praebet sua numina vatum
seque celebrari quolibet ore sinit.
causa tua exemplo superorum tuta duorum est,
quorum hic adspicitur, creditur ille deus.
ut non debuerim, tamen hoc ego crimen habebo:
non fuit arbitrii littera nostra tui.
nec nova, quod tecum loquor, est iniuria nostra,
incolumis cum quo saepe locutus eram.
quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus,
invidiam, si qua est, auctor habere potest.
nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis —
hoc certe noli dissimulare — pater,
ingeniumque meum — potes hoc meminisse — probabat
plus etiam, quam me iudice dignus eram.
deque meis illo referebat versibus ore,
in quo pars magnae nobilitatis erat.
non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
sed prius auctori sunt data verba tuo.

nec data sunt, mihi crede, tamen: sed in omnibus actis,
  ultima si demas, vita tuenda mea est.
hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis,
  si tanti series sit tibi nota mali.
aut timor aut error nobis, prius obfuit error.
  a! sine me fati non meminisse mei,
neve retractando nondum coëuntia rumpe
  vulnera: vix illis proderit ipsa quies.
ergo ut iure damus poenas, sic afuit omne
  peccato facinus consiliumque meo.
idque deus sentit: per quem nec lumen ademptum,
  nec mihi detractas possidet alter opes.
forsitan hanc ipsam, vivat modo, finiet olim,
  tempore cum fuerit lenior ira, fugam.
nunc precor hinc alio iubeat discedere, si non
  nostra verecundo vota pudore carent.
mitius exilium pauloque propinquius opto,
  quique sit a saevo longius hoste locus.
tantaque in Augusto est clementia, si quis ab illo
  hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
frigida me cohibent Euxini litora Ponti,
  dictus ab antiquis Axenus ille fuit:
nam neque iactantur moderatis aequora ventis,
  nec placidos portus hospita navis adit.
sunt circa gentes, quae praedam sanguine quaerunt:
  nec minus infida terra timetur aqua.
illi, quos audis hominum gaudere cruore,
  paene sub eiusdem sideris axe iacent.
nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
  caede pharetratae spargitur ara deae.
[haec prius, ut memorant, non invidiosa nefandis
  nec cupienda bonis regna Thoantis erant.]
hic pro supposita virgo Pelopeïa cerva
  sacra deae coluit qualiacumque suae.
quo postquam, dubium pius an sceleratus, Orestes
  exactus furiis venerat ipse suis
et comes exemplum veri Phoceus amoris,
  qui duo corporibus, mentibus unus erant,
protinus evincti tristem ducuntur ad aram,
  quae stabat geminas ante cruenta fores.
nec tamen hunc sua mors nec mors sua terruit illum:

alter ob alterius funera maestus erat.
et iam constiterat stricto mucrone sacerdos,
cinxerat et Graias barbara vitta comas,
cum vice sermonis fratrem cognovit et illi
pro nece conplexus Iphigenia dedit.
laeta deae signum crudelia sacra perosae
transtulit ex illis in meliora locis.
haec igitur regio, magni paene ultima mundi,
quam fugere homines dique, propinqua mihi est.
atque meam terram prope sunt funebria sacra,
si modo Nasoni barbara terra sua est.
o utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
placato referant et mea vela deo!

V.

O mihi dilectos inter pars prima sodales,
unica fortunis ara reperta meis!
cuius ab adloquiis anima haec moribunda revixit,
ut vigil infusa Pallade flamma solet:
qui veritus non es portus aperire fideles
fulmine percussae confugiumque rati:
cuius eram censu non me sensurus egentem,
si Caesar patrias eripuisset opes.
temporis oblitum dum me rapit impetus huius,
excidit heu nomen quam mihi paene tuum!
tu tamen agnoscis, tactusque cupidine laudis,
'ille ego sum' cuperes dicere posse palam.
certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
et raram famae conciliare fidem:
ne noceam grato, vereor, tibi carmine, neve
intempestivus nominis obstet honor.
quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
meque tui memorem teque fuisse pium.
utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
dum veniat placido mollior aura deo:
et tutare caput nulli servabile, si non,
qui mersit Stygia, sublevet illud, aqua:
teque, quod est rarum, praesta constanter ad omne
indeclinatae munus amicitiae.
sic tua processus habeat fortuna perennes,

sic ope non egeas ipse, iuvesque tuos.
sic aequet tua nupta virum bonitate perenni,
incidat et vestro rara querella toro.
diligat et semper socius te sanguinis illo,
quo pius adfectu Castora frater amat.
sic iuvenis similisque tibi sit natus, et illum
moribus agnoscat quilibet esse tuum.
sic faciat socerum taeda te nata iugali,
nec tardum iuveni det tibi nomen avi!

VI.

Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri,
praebet et incurvo colla premenda iugo,
tempore paret equus lentis animosus habenis
et placido duros accipit ore lupos,
tempore Poenorum conpescitur ira leonum,
nec feritas animo, quae fuit ante, manet.
quaeque sui monitis obtemperat Inda magistri
belua, servitium tempore victa subit.
tempus, ut extentis tumeat, facit, uva racemis.
vixque merum capiant grana, quod intus habent.
tempus et in canas semen producit aristas,
et ne sint tristi poma sapore, facit.
hoc tenuat dentem terram renovantis aratri,
hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
hoc etiam saevas paulatim mitigat iras.
hoc minuit luctus maestaque corda levat.
cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
praeterquam curas adtenuare meas.
ut patria careo, bis frugibus area trita est,
dissiluit nudo pressa bis uva pede.
nec quaesita tamen spatio patientia longo est,
mensque mali sensum nostra recentis habet.
scilicet et veteres fugiunt iuga saepe iuvenci,
et domitus freno saepe repugnat equus.
tristior est etiam praesens aerumna priore:
ut sit enim sibi par, crevit et aucta mora est.
nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt,
sed magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
est quoque non nihilum vires adferre recentes,
nec praeconsumptum temporis esse malis.

fortior in fulva novus est luctator harena,
quam cui sunt tarda bracchia fessa mora:
integer est melior nitidis gladiator in armis,
quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
fert bene praecipites navis modo facta procellas:
quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
nos quoque quae ferimus, tulimus patientius ante
quam mala sunt longa multiplicata die.
credite, deficio, nostroque a corpore quantum
auguror, accedunt tempora parva malis.
nam neque sunt vires, nec qui color esse solebat:
vix habeo tenuem, quae tegat ossa, cutem.
corpore sed mens est aegro magis aegra, malique
in circumspectu stat sine fine sui.
urbis abest facies, absunt, mea cura, sodales,
et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
vulgus adest Scythicum bracataque turba Getarum.
sic me, quae video non videoque, movent.
una tamen spes est, quae me soletur in istis,
haec fore morte mea non diuturna mala.

VII.

Bis me sol adiit gelidae post frigora brumae,
bisque suum tacto Pisce peregit iter.
tempore tam longo cur non tua dextera versus
quamlibet in paucos officiosa fuit?
cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
exiguus nobis cum quibus usus erat?
ei quotiens alicui chartae sua vincula dempsi,
illam speravi nomen habere tuum!
di faciant, ut saepe tua sit epistula dextra
scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
quod precor, esse liquet. credam prius ora Medusae
Gorgonis anguinis cincta fuisse comis,
esse canes utero sub virginis, esse Chimaeram,
a truce quae flammis separet angue leam,
quadrupedesque hominis cum pectore pectora iunctos,
tergeminumque virum tergeminumque canem
Sphingaque et Harpyias serpentipedesque Gigantes
centimanumque Gyan semibovemque virum.

haec ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
  mutatum curam deposuisse mei.
innumeri montes inter me teque, viaeque
  fluminaque et campi nec freta pauca iacent.
mille potest causis, a te quae littera saepe
  missa sit, in nostras rara venisse manus.
mille tamen causas scribendo vince frequenter,
  excusem ne te semper, amice mihi!

VIII.

Iam mea cycneas imitantur tempora plumas,
  inficit et nigras alba senecta comas.
iam subeunt anni fragiles et inertior aetas,
  iamque parum firmo me mihi ferre grave est.
nunc erat, ut posito deberem fine laborum
  vivere, me nullo sollicitante metu,
quaeque meae semper placuerunt otia menti
  carpere et in studiis molliter esse meis,
et parvam celebrare domum veteresque penates
  et, quae nunc domino rura paterna carent,
inque sinu dominae carisque sodalibus inque
  securus patria consenuisse mea.
haec mea sic quondam peragi speraverat actas:
  hos ego sic annos ponere dignus eram.
non ita dis visum est, qui me terraque marique
  actum Sarmaticis exposuere locis.
in cava ducuntur quassae navalia puppes,
  ne temere in mediis destituantur aquis:
ne cadat et multas palmas inhonestet adeptas,
  languidus in pratis gramina carpit equus:
miles ubi emeritis non est satis utilis annis,
  ponit ad antiquos, quae tulit, arma lares.
sic igitur, tarda vires minuente senecta,
  me quoque donari iam rude tempus erat.
tempus erat nec me peregrinum ducere caelum,
  nec siccam Getico fonte levare sitim:
sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos
  nunc hominum visu rursus et urbe frui.
sic animo quondam non divinante futura
  optabam placide vivere posse senex.

sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos:
quicquid temptabam scribere, versus erat.
interea tacito passu labentibus annis
liberior fratri sumpta mihique toga est,
induiturque umeris cum lato purpura clavo:
et studium nobis, quod fuit ante, manet.
iamque decem vitae frater geminaverat annos,
cum perit, et coepi parte carere mei.
cepimus et tenerae primos aetatis honores,
deque viris quondam pars tribus una fui.
curia restabat: clavi mensura coacta est:
maius erat nostris viribus illud onus.
nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
sollicitaeque fugax ambitionis eram.
et petere Aoniae suadebant tuta sorores
otia, iudicio semper amata meo.
temporis illius colui fovique poetas,
quotque aderant vates, rebar adesse deos.
saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
quaeque nocet serpens, quae iuvat herba, Macer.
saepe suos solitus recitare Propertius ignes,
iure sodalicii qui mihi iunctus erat.
Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambis
dulcia convictus membra fuere mei.
et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Vergilium vidi tantum: nec amara Tibullo
tempus amicitiae fata dedere meae.
successor fuit hic tibi, Galle: Propertius illi:
quartus ab his serie temporis ipse fui.
utque ego maiores, sic me coluere minores,
notaque non tarde facta Thalia mea est.
carmina cum primum populo iuvenalia legi,
barba resecta mihi bisve semelve fuit.
moverat ingenium totam cantata per urbem
nomine non vero dicta Corinna mihi.
multa quidem scripsi: sed quae vitiosa putavi,
emendaturis ignibus ipse dedi.
tunc quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi,
iratus studio carminibusque meis.
molle Cupidineis nec inexpugnabile telis

cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.
cum tamen hic essem minimoque accenderer igni,
nomine sub nostro fabula nulla fuit.
paene mihi puero nec digna nec utilis uxor
est data, quae tempus per breve nupta fuit.
illi successit quamvis sine crimine coniunx,
non tamen in nostro firma futura toro.
ultima, quae mecum seros permansit in annos,
sustinuit coniunx exulis esse viri.
filia me mea bis prima fecunda iuventa,
sed non ex uno coniuge, fecit avum.
et iam conplerat genitor sua fata novemque
addiderat lustris altera lustra novem.
non aliter flevi, quam me fleturus ademptum
ille fuit. matri proxima iusta tuli.
felices ambo tempestiveque sepulti,
ante diem poenae quod periere meae!
me quoque felicem, quod non viventibus illis
sum miser, et de me quod doluere nihil.
si tamen exstinctis aliquid nisi nomina restat,
et gracilis structos effugit umbra rogos,
fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
et sunt in Stygio crimina nostra foro:
scite, precor, causam — nec vos mihi fallere fas est —
errorem iussae, non scelus, esse fugae.
manibus hoc satis est. ad vos, studiosa, revertor,
pectora, qui vitae quaeritis acta meae.
iam mihi canities pulsis melioribus annis
venerat, antiquas miscueratque comas,
postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
abstulerat decies praemia victor equus,
cum maris Euxini positos ad laeva Tomitas
quaerere me laesi principis ira iubet.
causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
indicio non est testificanda meo.
quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?
ipsa multa tuli non leviora fuga.
indignata malis mens est succumbere seque
praestitit invictam viribus usa suis.
oblitusque mei ductaeque per otia vitae
insolita cepi temporis arma manu:

totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
occultum stellae conspicuumque polum.
tacta mihi tandem longis erroribus acto
iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
hic ego finitimis quamvis circumsoner armis,
tristia, quo possum, carmine fata levo.
quod quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
sic tamen absumo decipioque diem.
ergo quod vivo durisque laboribus obsto,
nec me sollicitae taedia lucis habent.
gratia, Musa, tibi. nam tu solacia praebes.
tu curae requies, tu medicina venis.
tu dux et comes es, tu nos abducis ab Histro
in medioque mihi das Helicone locum.
tu mihi, quod rarum est, vivo sublime dedisti
nomen, ab exsequiis quod dare fama solet.
nec qui detrectat praesentia, livor, iniquo
ullum de nostris dente momordit opus.
nam tulerint magnos cum saecula nostra poetas,
non fuit ingenio fama maligna meo.
cumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
dicor et in toto plurimus orbe legor.
si quid habent igitur vatum praesagia veri,
protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam
iure, tibi grates, candide lector, ago.

LIBER QUINTUS.

I.

Hunc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
litore praemissis quattuor adde meis.
hic quoque talis erit, qualis fortuna poetae:
invenies toto carmine dulce nihil.
flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,
materiae scripto conveniente suae.
integer et laetus laeta et iuvenalia lusi:
illa tamen nunc me conposuisse piget.
ut cecidi, subiti perago praeconia casus,
sumque argumenti conditor ipse mei.

utque iacens ripa deflere Caystrius ales
  dicitur ore suam deficiente necem,
sic ego Sarmaticas longe proiectus in oras
  efficio, tacitum ne mihi funus eat.
delicias si quis lascivaque carmina quaerit,
  praemoneo: non est, scripta quod ista legat.
aptior huic Gallus blandique Propertius oris,
  aptior, ingenium come, Tibullus erit.
atque utinam numero ne nos essemus in isto!
  ei mihi, cur umquam Musa iocata mea est?
sed dedimus poenas, Scythicique in finibus Histri
  ille pharetrati lusor Amoris abest.
quod superest, animos ad publica carmina flexi
  et memores iussi numinis esse sui.
si tamen e vobis aliquis, tam multa, requiret,
  unde dolenda canam: multa dolenda tuli.
non haec ingenio, non haec conponimus arte:
  materia est propriis ingemuisse malis.
et quota fortunae pars est in carmine nostrae?
  felix, qui patitur, quae numerare potest!
quot frutices silvae, quot flavas Thybris harenas,
  mollia quod Martis gramina campus habet,
tot mala pertulimus: quorum medicina quiesque
  nulla nisi in studio est Pieridumque mora.
'quis tibi, Naso, modus lacrimosi carminis?' inquis;
  idem, fortunae qui modus huius erit.
quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat,
  nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
at mihi si cara patriam cum coniuge reddas,
  sint vultus hilares, simque quod ante fui.
lenior invicti si sit mihi Caesaris ira,
  carmina laetitiae iam tibi plena dabo.
nec tamen ut lusit, rursus mea littera ludet:
  sit semel illa malo luxuriata meo!
quod probet ipse, canam: poenae modo parte levata
  barbariam rigidos effugiamque Getas.
interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
  tibia funeribus convenit ista meis.
'at poteras' inquis 'melius mala ferre silendo
  et tacitus casus dissimulare tuos.'
exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur,

acceptoque gravi vulnere flere vetas?
ipse Perilleo Phalaris permisit in aere
edere mugitus et bovis ore queri.
cum Priami lacrimis offensus non sit Achilles,
tu fletus inhibes, durior hoste, meos?
cum faceret Nioben orbam Latonia proles,
non tamen et siccas iussit habere genas.
est aliquid, fatale malum per verba levare:
hoc querulam Prognen Halcyonenque facit:
hoc erat, in gelido quare Poeantius antro
voce fatigaret Lemnia saxa sua.
strangulat inclusus dolor atque exaestuat intus,
cogitur et vires multiplicare suas.
da veniam, potius vel totos tolle libellos,
si, mihi quod prodest, hoc tibi, lector, obest.
sed neque obesse potest, ulli nec scripta fuerunt
nostra nisi auctori perniciosa suo.
'at mala sunt'. fateor. quis te mala sumere cogit?
aut quis deceptum ponere sumpta vetat?
ipsa nec emendo: sed ut hic deducta legantur:
non sunt illa suo barbariora loco.
nec me Roma suis debet conferre poetis:
inter Sauromatas ingeniosus ero.
denique nulla mihi captatur gloria, quaeque
ingenio stimulos subdere fama solet.
nolumus adsiduis animum tabescere curis:
quae tamen inrumpunt, quoque vetantur, eunt.
cur scribam, docui. cur mittam, quaeritis, istuc?
vobiscum cupio quolibet esse modo.

II.

Ecquid ubi e Ponto nova venit epistula, palles,
et tibi sollicita solvitur illa manu?
pone metum: valeo, corpusque, quod ante laborum
inpatiens nobis invalidumque fuit,
sufficit atque ipso vexatum induruit usu.
an magis infirmo non vacat esse mihi?
mens tamen aegra iacet nec tempore robora sumpsit,
adfectusque animi, qui fuit ante, manet.
quaeque mora spatioque suo coitura putavi

vulnera, non aliter quam modo facta dolent.
scilicet exiguis prodest annosa vetustas:
grandibus accedunt tempore damna malis.
paene decem totis aluit Poeantius annis
pestiferum tumido vulnus ab angue datum.
Telephus aeterna consumptus tabe perisset,
si non, quae nocuit, dextra tulisset opem.
et mea, si facinus nullum conmisimus, opto,
vulnera, qui fecit, facta levare velit,
contentusque mei iam tandem parte doloris
exiguum pleno de mare demat aquae.
detrahat ut multum, multum restabit acerbi,
parsque meae poenae totius instar erit.
litora quot conchas, quot amoena rosaria flores,
quotve soporiferum grana papaver habet,
silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur,
quot tenerum pennis aëra pulsat avis,
tot premor adversis. quae si conprendere coner,
Icariae numerum dicere coner aquae.
utque viae casus, ut amara pericula ponti,
ut taceam strictas in mea fata manus:
barbara me tellus orbisque novissima magni
sustinet, et saevo cinctus ab hoste locus.
hinc ego traicerer, — neque enim mea culpa cruenta est —
esset, quae debet, si tibi cura mei.
ille deus, bene quo Romana potentia nixa est,
saepe suo victor lenis in hoste fuit.
quid dubitas et tuta times? accede rogaque:
Caesare nil ingens mitius orbis habet.
me miserum! quid agam, si proxima quaeque relinquunt?
subtrahis effracto tu quoque colla iugo?
quo ferar? unde petam lassis solacia rebus?
ancora iam nostram non tenet ulla ratem.
viderit! ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
confugiam: nullas summovet ara manus.
adloquor en absens absentia numina supplex,
si fas est homini cum Iove posse loqui:
arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniae curam gentis habere deos,
o decus, o patriae per te florentis imago,
o vir non ipso, quem regis, orbe minor!

sic habites terras et te desideret aether,
sic ad pacta tibi sidera tardus eas:
parce, precor, minimamque tuo de fulmine partem
deme! satis poenae, quod superabit, erit.
ira quidem moderata tua est, vitamque dedisti,
nec mihi ius civis, nec mihi nomen abest,
nec mea concessa est aliis fortuna, nec exul
edicti verbis nominor ipse tui.
omniaque haec timui, quoniam meruisse videbar:
sed tua peccato lenior ira meo est.
arva relegatum iussisti visere Ponti
et Scythicum profuga scindere puppe fretum.
iussus ad Euxini deformia litora veni
aequoris: haec gelido terra sub axe iacet.
nec me tam cruciat numquam sine frigore caelum
glaebaque canenti semper obusta gelu,
nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinae,
Graiaque quod Getico victa loquella sono est:
quam quod finitimo cinctus premor undique Marte,
vixque brevis tutos murus ab hoste facit.
pax tamen interdum est, pacis fiducia numquam.
sic hic nunc patitur, nunc timet arma locus.
hinc ego dum muter, vel me Zanclaea Charybdis
devoret atque suis ad Styga mittat aquis,
vel rapidae flammis urar patienter in Aetnae,
vel freta Leucadii mittar in alta dei.
quod petimus, poena est: neque enim miser esse recuso,
sed precor, ut possim tutius esse miser.

III.

Illa dies haec est, qua te celebrare poetae, —
si modo non fallunt tempora — Bacche, solent,
festaque odoratis innectunt tempora sertis
et dicunt laudes ad tua vina tuas.
inter quos, memini, dum me mea fata sinebant,
non invisa tibi pars ego saepe fui,
quem nunc suppositum stellis Cynosuridos ursae
iuncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
quique prius mollem vacuamque laboribus egi
in studiis vitam Pieridumque choro,

nunc procul a patria Geticis circumsonor armis,
  multa prius pelago multaque passus humo.
sive mihi casus sive hoc dedit ira deorum,
  nubila nascenti seu mihi Parca fuit,
tu tamen e sacris hederae cultoribus unum
  numine debueras sustinuisse tuo.
an dominae fati quicquid cecinere sorores,
  omne sub arbitrio desinit esse dei?
ipse quoque aetherias meritis evectus es arces,
  quo non exiguo facta labore via est.
nec patria est habitata tibi, sed adusque nivosum
  Strymona venisti Marticolamque Geten
Persidaque et lato spatiantem flumine Gangen,
  et quascumque bibit decolor Indus aquas.
scilicet hanc legem nentes fatalia Parcae
  stamina bis genito bis cecinere tibi.
me quoque, si fas est exemplis ire deorum,
  ferrea sors vitae difficilisque premit.
illo nec levius cecidi, quem magna locutum
  reppulit a Thebis Iuppiter igne suo.
ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
  admonitu matris condoluisse potes:
et potes adspiciens circum tua sacra poetas
  'nescio quis nostri' dicere 'cultor abest.'
fer, bone Liber, opem. sic altera degravet ulmum
  vitis et incluso plena sit uva mero:
sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava iuventus
  adsit, et adtonito non taceare sono.
ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi,
  inpia nec poena Pentheos umbra vacet.
sic micet aeternum vicinaque sidera vincat
  coniugis in caelo clara corona tuae:
huc ades et casus releves, pulcherrime, nostros,
  unum de numero me memor esse tuo!
sunt dis inter se commercia. flectere tempta
  Caesareum numen numine, Bacche, tuo!
vos quoque, consortes studii, pia turba, poetae,
  haec eadem sumpto quisque rogate mero!
atque aliquis vestrum, Nasonis nomine dicto,
  deponat lacrimis pocula mixta suis
admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,

dicat 'ubi est nostri pars modo Naso chori?'
idque ita, si vestrum merui candore favorem,
nullaque iudicio littera laesa meo est:
si, veterum digne veneror cum scripta virorum,
proxima non illis esse minora reor.
sic igitur dextro faciatis Apolline carmen:
quod licet, inter vos nomen habete meum!

IV.

Litore ab Euxino Nasonis epistula veni,
lassaque facta mari lassaque facta via,
qui mihi flens dixit 'tu, cui licet, adspice Romam!
heu quanto melior sors tua sorte mea est!'
flens quoque me scripsit: nec qua signabar, ad os est
ante, sed ad madidas gemma relata genas.
tristitiae causam si quis cognoscere quaerit,
ostendi solem postulat ille sibi,
nec frondem silvis, nec aperto mollia prato
gramina, nec pleno flumine cernit aquas:
quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto,
quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
di facerent utinam, talis status esset in illo,
ut non tristitiae causa dolenda foret.
fert tamen, ut debet, casus patienter amaros,
more nec indomiti frena recusat equi.
nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
conscius, in culpa non scelus esse sua.
saepe refert, sit quanta dei clementia, cuius
se quoque in exemplis adnumerare solet:
nam, quod opes patrias teneat, quod nomina civis,
denique quod vivat, munus habere dei.
te tamen — o si quid credis mihi, carior illi
omnibus — in toto pectore semper habet:
teque Menoetiaden, te, qui comitatus Oresten,
te vocat Aegiden Euryalumque suum.
nec patriam magis ille suam desiderat et quae
plurima cum patria sentit abesse sibi,
quam vultus oculosque tuos, o dulcior illo
melle, quod in ceris Attica ponit apis.
saepe etiam maerens tempus reminiscitur illud,
quod non praeventum morte fuisse dolet:

cumque alii fugerent subitae contagia cladis
  nec vellent ictae limen adire domus,
te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem,
  si paucos aliquis tresve duosve vocat.
quamvis adtonitus, sensit tamen omnia, nec te
  se minus adversis indoluisse suis.
verba solet vultusque tuos gemitusque referre,
  et te flente suos demaduisse sinus:
quam sibi praestiteris, qua consolatus amicum
  sis ope, solandus cum simul ipse fores.
pro quibus adfirmat fore se memoremque piumque,
  sive diem videat sive tegatur humo,
per caput ipse suum solitus iurare tuumque,
  quod scio non illi vilius esse suo.
plena tot ac tantis referetur gratia factis,
  nec sinet ille tuos litus arare boves.
fac modo, constanter profugum tueare! quod ille,
  qui bene te novit, non rogat: ipsa rogo.

V.

Annuus adsuetum dominae natalis honorem
  exigit: ite, manus, ad pia sacra, meae.
sic quondam festum Laërtius egerat heros
  forsan in extremo coniugis orbe diem.
lingua favens adsit nostrorum oblita malorum,
  quae, puto, dedidicit iam bona verba loqui.
quaeque semel toto vestis mihi sumitur anno,
  sumatur fatis discolor alba meis.
araque gramineo viridis de caespite fiat,
  et velet tepidos nexa corona focos.
da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
  quodque pio fusum stridat in igne, merum.
optime Natalis! quamvis procul absumus, opto,
  candidus huc venias dissimilisque meo.
si quod et instabat dominae miserabile vulnus,
  sit perfuncta meis tempus in omne malis.
quaeque gravi nuper plus quam quassata procella est,
  quod superest, tutum per mare navis eat.
illa domo nataque sua patriaque fruatur:
  erepta haec uni sit satis esse mihi.

quatenus et non est in caro coniuge felix,
pars vitae tristi cetera nube vacet.
vivat ametque virum, quoniam sic cogitur, absens,
consumatque annos, sed diuturna, suos.
adicerem et nostros, sed ne contagia fati
conrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
nil homini certum est. fieri quis posse putaret,
ut facerem in mediis haec ego sacra Getis?
adspice, ut aura tamen fumos e ture coortos
in partes Italas et loca dextra ferat.
sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
consilio fugiunt aethera, Ponte, tuum.
consilio, commune sacrum cum fiat in ara
fratribus, alterna qui periere manu,
ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,
scinditur in partes atra favilla duas.
hoc, memini, quondam fieri non posse loquebar,
et me Battiades iudice falsus erat:
omnia nunc credo, cum tu non stultus ab arcto
terga, vapor, dederis Ausoniamque petas.
haec ergo lux est, quae si non orta fuisset,
nulla fuit misero festa videnda mihi.
edidit haec mores illis heroisin aequos,
quis erat Eetion Icariusque pater:
nata pudicitia est, mores probitasque fidesque:
at non sunt ista gaudia nata die.
sed labor et curae fortunaque moribus inpar,
iustaque de viduo paene querella toro.
scilicet adversis probitas exercita rebus
tristi materiam tempore laudis habet.
si nihil infesti durus vidisset Ulixes,
Penelope felix, sed sine laude foret.
victor Echionias si vir penetrasset in arces,
forsitan Euadnen vix sua nosset humus.
cum Pelia genitae tot sint, cur nobilis una est?
nempe fuit misero nupta quod una viro.
effice, ut Iliacas tangat prior alter harenas:
Laudamia nihil cur referatur erit.
et tua, quod mallem, pietas ignota maneret,
inplerent venti si mea vela sui.
di tamen et Caesar dis accessure, sed olim,

aequarint Pylios cum tua fata dies,
non mihi, qui poenam fateor meruisse, sed illi
parcite, quae nullo digna dolore dolet!

VI.

Tu quoque, nostrarum quondam fiducia rerum,
qui mihi confugium, qui mihi portus eras,
tu quoque suscepti curam dimittis amici,
officiique pium tam cito ponis onus?
sarcina sum, fateor. quam si tu tempore duro
depositurus eras, non subeunda fuit.
fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
ne fuge, neve tua sit minor arte fides?
numquid Achilleos inter fera proelia fidi
deseruit levitas Automedontis equos?
quem semel excepit, numquid Podalirius aegro
promissam medicae non tulit artis opem?
turpius eicitur, quam non admittitur hospes.
quae patuit, dextrae firma sit ara meae.
nil nisi me solum primo tutatus es. at nunc
me pariter serva iudiciumque tuum:
si modo non aliqua est in me nova culpa, tuamque
mutarunt subito crimina nostra fidem.
spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
quod cupio, membris exeat ante meis,
quam tua delicto stringantur pectora nostro,
et videar merito vilior esse tibi.
non adeo toti fatis urguemur iniquis,
ut mea sit longis mens quoque mota malis.
finge tamen motam: quotiens Agamemnone natum
dixisse in Pyladen inproba verba putas?
nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum:
mansit in officiis non minus ille suis.
hoc est cum miseris solum commune beatis,
ambobus tribui quod solet obsequium.
ceditur et caecis et quos praetexta verendos
virgaque cum verbis imperiosa facit.
si mihi non parcis, fortunae parcere debes:
non habet in nobis ullius ira locum.
elige nostrorum minimum minimumque laborum:

isto, quod quereris, grandius illud erit.
quam multa madidae celebrantur harundine fossae,
florida quam multas Hybla tuetur apes,
quam multae gracili terrena sub horrea ferre
limite formicae grana reperta solent,
tam me circumstat densorum turba malorum:
crede mihi, vero est nostra querella minor.
his qui contentus non est, in litus harenas,
in segetem spicas, in mare fundat aquas.
intempestivos igitur conpesce tumores,
vela nec in medio desere nostra mari.

VII.

Quam legis, ex illa tibi venit epistula terra,
latus ubi aequoreis additur Hister aquis.
si tibi contigerit cum dulci vita salute,
candida fortunae pars manet una meae.
scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quaeris:
quamvis hoc vel me scire tacente potes.
sum miser. haec brevis est nostrorum summa malorum:
quisquis et offenso Caesare vivet, erit.
turba Tomitanae quae sit regionis et inter
quos habitem mores, discere cura tibi est?
mixta sit haec quamvis inter Graecosque Getasque,
a male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
per medias in equis itque reditque vias.
in quibus est nemo, qui non coryton et arcum
telaque vipereo lurida felle gerat.
vox fera, trux vultus, verissima Martis imago,
non coma, non ulla barba resecta manu.
dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
vivit in his heu, nil vestrorum oblitus amorum:
hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
atque utinam vivat, non et moriatur in illis,
absit ab invisis et tamen umbra locis!
carmina quod pleno saltari nostra theatro
versibus et plaudi scribis, amice, meis:
nil equidem feci — tu scis hoc ipse — theatris,

musa nec in plausus ambitiosa mea est.
non tamen ingratum est, quodcumque oblivia nostri
inpedit et profugi nomen in ora refert.
quamvis interdum, quae me laesisse recordor,
carmina devoveo Pieridasque meas:
cum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis
vulneribusque meis tela cruenta sequor:
quaeque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graia Caphereum currere navis aquam.
nec tamen, ut lauder, vigilo curamque futuri
nominis, utilius quod latuisset, ago:
detineo studiis animum falloque dolores,
experior curis et dare verba meis.
quid potius faciam desertis solus in oris,
quamve malis aliam quaerere coner opem?
sive locum specto, locus est inamabilis, et quo
esse nihil toto tristius orbe potest:
sive homines, vix sunt homines hoc nomine digni,
quamque lupi, saevae plus feritatis habent.
non metuunt leges, sed cedit viribus aequum,
victaque pugnaci iura sub ense iacent.
pellibus et laxis arcent mala frigora bracis,
oraque sunt longis horrida tecta comis,
et paucis remanent Graecae vestigia linguae,
haec quoque iam Getico barbara facta sono.
unus in hoc nemo est populo, qui forte Latine
quaelibet e medio reddere verba queat.
ille ego Romanus vates — ignoscite, Musae! —
Sarmatico cogor plurima more loqui.
en pudet et fateor: iam desuetudine longa
vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello
barbara: non hominis culpa, sed ista loci.
ne tamen Ausoniae perdam commercia linguae,
et fiat patrio vox mea muta sono,
ipse loquor mecum desuetaque verba retracto
et studii repeto signa sinistra mei.
sic animum tempusque traho meque ipse reduco,
a contemplatu summoveoque mali.
carminibus quaero miserarum oblivia rerum:
praemia si studio consequar ista, sat est.

VIII.

Non adeo cecidi, quamvis abiectus, ut infra
te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
quae tibi res animos in me facit, inprobe? curve
casibus insultas, quos potes ipse pati?
nec mala te reddunt mitem placidumve iacenti
nostra, quibus possint inlacrimare ferae?
nec metuis dubio Fortunae stantis in orbe
numen et exosae verba superba deae?
exiget at dignas ultrix Rhamnusia poenas,
inposito calcas quod mea fata pede.
vidi ego naufragium qui mersit in aequora mergi:
et 'numquam' dixi 'iustior unda fuit.'
vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
nunc mendicato pascitur ipse cibo.
passibus ambiguis Fortuna volubilis errat
et manet in nullo certa tenaxque loco,
sed modo laeta venit, vultus modo sumit acerbos,
et tantum constans in levitate sua est.
nos quoque floruimus: sed flos erat ille caducus,
flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
neve tamen tota capias fera gaudia mente:
non est placandi spes mihi nulla dei.
vel quia peccavi citra scelus, utque pudore
non caret, invidia sic mea culpa caret:
vel quia nil ingens ad finem solis ab ortu
illo, cui paret, mitius orbis habet.
scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
molle cor ad timidas sic habet ille preces,
exemploque deum, quibus accessurus et ipse est,
cum poenae venia plura roganda dabit.
si numeres anno soles et nubila toto,
invenies nitidum saepius isse diem.
ergo ne nimium nostra laetere ruina,
restitui quondam me quoque posse puta.
posse puta fieri, lenito principe vultus
ut videas media tristis in urbe meos.
utque ego te videam causa graviore fugatum,
haec sunt a primis proxima vota meis.

IX.

O tua si sineres in nostris nomina poni
  carminibus, positus quam mihi saepe fores!
te canerem solum, meriti memor, inque libellis
  crevisset sine te pagina nulla meis.
quid tibi deberem, tota sciretur in urbe:
  exul in amissa si tamen urbe legor.
te praesens mitem nosset, te serior aetas,
  scripta vetustatem si modo nostra ferant,
nec tibi cessaret doctus bene dicere lector.
  hic te servato vate maneret honor.
Caesaris est primum munus, quod ducimus auras:
  gratia post magnos est tibi habenda deos.
ille dedit vitam: tu, quam dedit ille, tueris
  et facis accepto munere posse frui.
cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
  pars etiam credi pertimuisse velit,
naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto
  nec dederit nanti per freta saeva manum,
seminecem Stygia revocasti solus ab unda.
  hoc quoque, quod memores possumus esse, tuum est.
di tibi se tribuant cum Caesare semper amicos:
  non potuit votum plenius esse meum.
haec meus argutis, si tu paterere, libellis
  poneret in multa luce videnda labor.
nunc quoque se, quamvis est iussa quiescere, quin te
  nominet invitum, vix mea Musa tenet.
utque canem pavidae nactum vestigia cervae
  luctantem frustra copula dura tenet,
utque fores nondum reserati carceris acer
  nunc pede, nunc ipsa fronte lacessit equus:
sic mea lege data vincta atque inclusa voluntas
  per titulum vetiti nominis ire cupit.
ne tamen officio memoris laedaris amici,
  parebo iussis — parce timere — tuis.
at non parerem, si non meminisse putares.
  hoc, quod non prohibet vox tua, gratus ero.
dumque — quod o breve sit! — lumen vitale videbo,
  serviet officio spiritus iste tuo.

X.

Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Hister,
facta est Euxini dura ter unda maris.
at mihi iam videor patria procul esse tot annis,
Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.
stare putes, adeo procedunt tempora tarde,
et peragit lentis passibus annus iter.
nec mihi solstitium quicquam de noctibus aufert,
efficit angustos nec mihi bruma dies.
scilicet in nobis rerum natura novata est,
cumque meis curis omnia longa facit.
an peragunt solitos communia tempora motus,
suntque magis vitae tempora dura meae?
quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
et Scythici vere terra sinistra freti.
innumerae circa gentes fera bella minantur,
quae sibi non rapto vivere turpe putant.
nil extra tutum est: tumulus defenditur aegre
moenibus exiguis ingenioque loci.
cum minime credas, ut aves, densissimus hostis
advolat et praedam vix bene visus agit.
saepe intra muros clausis venientia portis
per medias legimus noxia tela vias.
est igitur rarus, rus qui colere audeat, isque
hac arat infelix, hac tenet arma manu.
sub galea pastor iunctis pice cantat avenis,
proque lupo pavidae bella verentur oves.
vix ope castelli defendimur. et tamen intus
mixta facit Graecis barbara turba metum.
quippe simul nobis habitat discrimine nullo
barbarus et tecti plus quoque parte tenet.
quos ut non timeas, possis odisse videndo
pellibus et longa corpora tecta coma.
hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,
pro patrio cultu Persica braca tegit.
exercent illi sociae commercia linguae:
per gestum res est significanda mihi.
barbarus hic ego sum, quia non intellegor ulli,
et rident stolidi verba Latina Getae.
meque palam de me tuto mala saepe loquuntur,

forsitan obiciunt exiliumque mihi.
utque fit, in se aliquid dici, dicentibus illis
abnuerim quotiens adnuerimque, putant.
adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
dantur et in medio vulnera saepe foro.
o duram Lachesim, quae tam grave sidus habenti
fila dedit vitae non breviora meae!
quod patriae vultu vestroque caremus, amici,
atque hic in Scythicis gentibus esse queror.
utraque poena gravis. merui tamen urbe carere,
non merui tali forsitan esse loco.
quid loquor, a! demens? ipsam quoque perdere vitam,
Caesaris offenso numine, dignus eram!

XI.

Quod te nescio quis per iurgia dixerit esse
exulis uxorem, littera questa tua est.
indolui. non tam mea quod fortuna male audit,
qui iam consuevi fortiter esse miser:
quam quod, cui minime vellem, sum causa pudoris,
teque reor nostris erubuisse malis.
perfer et obdura! multo graviora tulisti,
eripuit cum me principis ira tibi.
fallitur iste tamen, quo iudice nominor exul:
mollior est culpam poena secuta meam.
maxima poena mihi est, ipsum offendisse, priusque
venisset mallem funeris hora mihi.
quassa tamen nostra est, nec mersa nec obruta puppis:
utque caret portu, sic tamen exstat aquis.
nec vitam nec opes nec ius mihi civis ademit,
quae merui vitio perdere cuncta meo.
sed quia peccato facinus non adfuit illi,
nil nisi me patriis iussit abesse focis.
utque aliis, quorum numerum conprendere non est,
Caesareum numen sic mihi mite fuit.
ipse relegati, non exulis utitur in me
nomine: tuta suo iudice causa mea est.
iure igitur laudes, Caesar, pro parte virili
carmina nostra tuas qualiacumque canunt:
iure deos, ut adhuc caeli tibi limina claudant,

teque velint sine se, conprecor, esse deum.
optat idem populus. sed ut in mare flumina vastum,
sic solet exiguae currere rivus aquae.
at tu fortunam, cuius vocor exul ab ore,
nomine mendaci parce gravare meam!

XII.

Scribis, ut oblectem studio lacrimabile tempus,
ne pereant turpi pectora nostra situ.
difficile est quod, amice, mones, quia carmina laetum
sunt opus et pacem mentis habere volunt.
nostra per adversas agitur fortuna procellas,
sorte nec ulla mea tristior esse potest.
exigis, ut Priamus natorum funere plaudat,
et Niobe festos ducat ut orba choros?
luctibus an studio videor debere teneri,
solus in extremos iussus abire Getas?
des licet in valido pectus mihi robore fultum,
fama refert Anyti quale fuisse reo:
fracta cadet tantae sapientia mole ruinae.
plus valet humanis viribus ira dei.
ille senex, dictus sapiens ab Apolline, nullum
scribere in hoc casu sustinuisset opus.
ut patriae veniant, veniant oblivia vestri,
omnis et amissi sensus abesse queat:
at timor officio fungi vetat ecce quietum:
cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
adde, quod ingenium longa rubigine laesum
torpet et est multo, quam fuit ante, minus.
fertilis, adsiduo si non renovatur aratro,
nil nisi cum spinis gramen habebit ager.
tempore qui longo steterit, male curret et inter
carceribus missos ultimus ibit equus.
vertitur in teneram cariem rimisque dehiscit,
si qua diu solitis cumba vacabit aquis.
me quoque despera, fuerim cum parvus et ante,
illi, qui fueram, posse redire parem.
contudit ingenium patientia longa malorum,
et pars antiqui nulla vigoris adest.
saepe tamen nobis, ut nunc quoque, sumpta tabella est,

inque suos volui cogere verba pedes:
carmina sunt mihi scripta aut nulla aut qualia cernis,
digna sui domini tempore, digna loco.
denique non parvas animo dat gloria vires,
et fecunda facit pectora laudis amor.
nominis et famae quondam fulgore trahebar,
dum tulit antemnas aura secunda meas.
non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curae:
si liceat, nulli cognitus esse velim.
an quia cesserunt primo bene carmina, suades
scribere, successus ut sequar ipse meos?
pace, novem, vestra liceat dixisse, sorores:
vos estis nostrae maxima causa fugae.
utque dedit iustas tauri fabricator aëni,
sic ego do poenas artibus ipse meis.
nil mihi debebat cum versibus amplius esse,
cum fugerem merito naufragus omne fretum.
at, puto, si demens studium fatale retemptem,
hic mihi praebebit carminis arma locus.
non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
verbaque significent quid mea, norit, adest.
omnia barbariae loca sunt vocisque ferinae
omniaque hostilis plena tumore soni.
ipse mihi videor iam dedidicisse Latine:
nam didici Getice Sarmaticeque loqui.
nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
a conponendo carmine Musa potest.
scribimus et scriptos absumimus igne libellos:
exitus et studii parva favilla mei.
nec possum et cupio non ullos ducere versus:
ponitur idcirco noster in igne labor,
nec nisi pars casu flammis erepta dolove
ad vos ingenii pervenit ulla mei.
sic utinam, quae nil metuentem tale magistrum
perdidit, in cineres Ars mea versa foret!

XIII.

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem,
mittere si quisquam, quo caret ipse, potest.
aeger enim traxi contagia corpore mentis,
libera tormento pars mihi ne qua vacet,

perque dies multos lateris cruciatibus uror,
id quod non modico frigore laesit hiems.
si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
quippe mea est umeris fulta ruina tuis.
quid, mihi cum dederis ingentia pignora, cumque
per numeros omnes hoc tueare caput,
quod tua me raro solatur epistula, peccas
remque piam praestas, sed mihi verba negas?
hoc, precor, emenda! quod si conrexeris unum,
nullus in egregio corpore naevus erit.
pluribus accusem, fieri nisi possit, ut ad me
littera non veniat, missa sit illa tamen.
di faciant, ut sit temeraria nostra querella,
teque putem falso non meminisse mei!
quod precor, esse liquet: neque enim mutabile robur
credere me fas est pectoris esse tui.
cana prius gelido desint absinthia Ponto
et careat dulci Trinacris Hybla thymo:
inmemorem quam te quisquam convincat amici.
non ita sunt fati stamina nigra mei.
tu tamen, ut possis falsae quoque pellere culpae
crimina, quod non es, ne videare, cave.
utque solebamus consumere lenta loquendo
tempora, sermonem deficiente die,
sic ferat ac referat tacitas nunc littera voces,
et peragant linguae charta manusque vices.
quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
versibus hoc paucis admonuisse satis,
accipe, quo semper finitur epistula verbo,
— atque meis distent ut tua fata! — vale!

XIV.

Quanta tibi dederim nostris monimenta libellis,
o mihi me coniunx carior, ipsa vides.
detrahat auctori multum fortuna, licebit:
tu tamen ingenio clara ferere meo,
dumque legar, pariter mecum tua fama legetur,
nec potes in maestos omnis abire rogos.
cumque viri casu possis miseranda videri,
invenies aliquas, quae, quod es, esse velint:
quae te, nostrorum cum sis in parte malorum,

felicem dicant invideantque tibi.
non ego divitias dando tibi plura dedissem:
nil feret ad manes divitis umbra suos.
perpetui fructum donavi nominis: idque,
quo dare nil potui munere maius, habes.
adde quod, ut rerum sola es tutela mearum,
ad te non parvi venit honoris onus:
quod numquam vox est de te mea muta, tuique
iudiciis debes esse superba viri.
quae ne quis possit temeraria dicere. persta
et pariter serva meque piamque fidem.
nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit
et tantum probitas inreprehensa fuit.
area de nostra nunc est tibi facta ruina:
conspicuum virtus hic tua ponat opus!
esse bonam facile est. ubi, quod vetet esse, remotum est,
et nihil officio nupta quod obstet habet.
cum deus intonuit, non se subducere nimbo,
id demum est pietas, id socialis amor.
rara quidem est virtus, quam non Fortuna gubernet,
quae maneat stabili, cum fugit illa, pede.
si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti
inque parum laetis ardua rebus adest,
ut tempus numeres, per saecula nulla tacetur,
et loca mirantur, qua patet orbis iter.
adspicis, ut longo teneat laudabilis aevo
nomen inexstinctum Penelopea fides?
cernis, ut Admeti cantetur et Hectoris uxor
ausaque in accensos Iphias ire rogos?
ut vivat fama coniunx Phylaceïa, cuius
Iliacam celeri vir pede pressit humum?
morte nihil opus est pro me, sed amore fideque:
non ex difficili fama petenda tibi est.
nec te credideris, quia non facis, ista moneri:
vela damus, quamvis remige puppis eat.
qui monet, ut facias, quod iam facis, ille monendo
laudat et hortatu conprobat acta suo.

IBIS.

Tempus ad hoc, lustris bis iam mihi quinque peractis,
omne fuit musae carmen inerme meae:
nullaque, quae possit, scriptis tot milibus, exstat
littera Nasonis sanguinolenta legi:
nec quemquam nostri, nisi me, laesere libelli,
artificis periit cum caput Arte sua.
unus — et hoc ipsum est iniuria magna — perennem
candoris titulum non sinit esse mei.
quisquis is est, — nam nomen adhuc utcumque tacebo —
cogit inadsuetas sumere tela manus.
ille relegatum gelidos aquilonis ad ortus
non sinit exilio delituisse meo,
vulneraque inmitis requiem quaerentia vexat,
iactat et in toto nomina nostra foro,
perpetuoque mihi sociatam foedere lecti
non patitur vivi funera flere viri.
cumque ego quassa meae conplectar membra carinae,
naufragii tabulas pugnat habere mei.
et qui debuerat subitas exstinguere flammas,
hic praedam medio raptor ab igne petit.
nititur, ut profugae desint alimenta senectae.
heu, quanto est nostris dignior ipsa malis!
di melius! quorum longe mihi maximus ille est,
qui nostras inopes noluit esse vias.
huic igitur meritas grates, ubicumque licebit,
pro tam mansueto pectore semper agam:
audiat hoc Pontus. faciet quoque forsitan idem,
terra sit ut propior testificanda mihi.
at tibi, calcasti qui me, violente, iacentem, —
qua licet ei misero — debitus hostis ero.

desinet esse prius contrarius ignibus umor,
  iunctaque cum luna lumina solis erunt,
parsque eadem caeli zephyros emittet et euros,
  et gelido tepidus flabit ab axe notus,
et nova fraterno veniet concordia fumo,
  quem vetus accensa separat ira pyra,
et ver autumno, brumae miscebitur aestas,
  atque eadem regio vesper et ortus erit:
quam mihi sit tecum positis, quae sumpsimus, armis
  gratia, conmissis, inprobe, rupta tuis.
pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit,
  cum pecore infirmo quae solet esse lupis.
prima quidem coepto conmittam proelia versu,
  non soleant quamvis hoc pede bella geri.
utque petit primo plenum flaventis harenae
  nondum calfacti militis hasta solum:
sic ego te nondum ferro iaculabor acuto,
  protinus invisum nec petet hasta caput.
et neque nomen in hoc nec dicam facta libello,
  teque brevi, qui sis, dissimulare sinam.
postmodo, si perges, in te mihi liber iambus
  tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
nunc, quo Battiades inimicum devovet Ibin,
  hoc ego devoveo teque tuosque modo.
utque ille, historiis involvam carmina caecis,
  non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
illius ambages imitatus in Ibide dicar
  oblitus moris iudiciique mei.
et quoniam, quis sis, nondum quaerentibus edo,
  Ibidis interea tu quoque nomen habe:
utque mei versus aliquantum noctis habebunt,
  sic vitae series tota sit atra tuae.
haec tibi natali facito Ianique Kalendis
  non mentituro quilibet ore legat.

Di maris et terrae, quique his meliora tenetis
  inter diversos cum Iove regna polos,
huc, precor, huc vestras omnes advertite mentes,
  et sinite optatis pondus inesse meis.
ipsaque tu tellus, ipsum cum fluctibus aequor,
  ipse meas aether accipe summe preces,

sideraque et radiis circumdata solis imago,
lunaque, quae numquam, quo prius, orbe micas,
noxque tenebrarum specie reverenda tuarum,
quaeque ratum triplici pollice netis opus,
quique per infernas horrendo murmure valles
inperiuratae laberis amnis aquae,
quasque ferunt torto vittatis angue capillis
carceris obscuras ante sedere fores,
vos quoque, plebs superum, Fauni Satyrique Laresque
Fluminaque et Nymphae semideumque genus,
denique ab antiquo divi veteresque novique
in nostrum cuncti tempus, adeste, chao!
carmina dum capiti male fido dira canuntur,
et peragunt partes ira dolorque suas:
adnuite optatis omnes ex ordine nostris,
et pars sit voti nulla caduca mei.
quaeque precor, fiant: ut non mea dicta, sed illa
Pasiphaës generi verba fuisse putet.
quasque ego transiero poenas, patiatur et illas:
plenius ingenio sit miser ille meo.
neve minus noceant fictum exsecrantia nomen
vota, minus magnos conmoveantve deos:
illum ego devoveo, quem mens intellegit, Ibin,
qui scit se factis has meruisse preces.
nulla mora est in me: peragam rata vota sacerdos.
quisquis ades sacris, ore favete, meis.
quisquis ades sacris, lugubria dicite verba
et fletu madidis Ibin adite genis
ominibusque malis pedibusque occurrite laevis,
et nigrae vestes corpora vestra tegant.
tu quoque, quid dubitas ferales sumere vittas?
iam stat, ut ipse vides, funeris ara tui:
pompa parata tibi est, votis mora tristibus absit:
da iugulum cultris, hostia dira, meis.
terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas,
deneget adflatus ventus et aura suos.
nec tibi sol calidus, nec sit tibi lucida Phoebe,
destituant oculos sidera clara tuos.
nec se Vulcanus nec se tibi praebeat aër,
nec tibi det tellus nec tibi pontus iter.
exul inops erres alienaque limina lustres,

exiguumque petas ore tremente cibum.
nec corpus querulo nec mens vacet aegra dolore,
noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
sisque miser semper, nec sis miserabilis ulli:
gaudeat adversis femina virque tuis.
accedat lacrimis odium, dignusque putere,
qui mala cum tuleris plurima, plura feras.
sitque, quod est rarum, solito defecta favore
fortunae facies invidiosa tuae.
causaque non desit, desit tibi copia mortis:
optatam fugiat vita coacta necem:
luctatusque diu cruciatos spiritus artus
deserat et longa torqueat ante mora.
evenient. dedit ipse mihi modo signa futuri
Phoebus, et a laeva maesta volavit avis.
certe ego, quae voveo, superos motura putabo:
speque tuae mortis, perfide, semper alar.
et prius hanc animam, nimium tibi saepe petitam,
auferet illa dies, quae mihi sera venit,
quam dolor hic umquam spatio evanescere possit,
leniat aut odium tempus et hora meum.
pugnabunt arcu dum Thraces, Iazyges hasta,
dum tepidus Ganges, frigidus Hister erit,
robora dum montes, dum mollia pabula campi,
dum Tiberis liquidas Tuscus habebit aquas,
tecum bella geram: nec mors mihi finiet iras,
saeva sed inde meis manibus arma dabo.
tum quoque, cum fuero vacuas dilapsus in auras,
exsanguis mores oderit umbra tuos.
tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
insequar et vultus ossea forma tuos.
sive ego, quod nollem, longis consumptus ab annis,
sive manu facta morte solutus ero,
sive per inmensas iactabor naufragus undas,
nostraque longinquus viscera piscis edet,
sive peregrinae carpent mea membra volucres,
sive meo tinguent sanguine rostra lupi,
sive aliquis dignatus erit supponere terrae
et dare plebeio corpus inane rogo:
quicquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris
et tendam gelidas ultor in ora manus.

me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris
excutiam somnos visus adesse tuos.
denique quicquid ages, ante os oculosque volabo
et querar, et nulla sede quietus eris.
verbera saeva dabunt sonitum, nexaeque colubris
conscia fumabunt semper ad ora faces.
his vivus Furiis agitabere, mortuus isdem:
et brevior poena vita futura tua est.
nec tibi continget funus lacrimaeque tuorum:
indeploratum proiciere caput,
carnificisque manu populo plaudente traheris,
infixusque tuis ossibus uncus erit.
ipsae te fugient, quae carpunt omnia, flammae:
respuet invisum iusta cadaver humus.
unguibus et rostro tardus trahet ilia vultur,
et scindent avidi perfida corda canes,
deque tuo fiet — licet hac sis laude superbus —
insatiabilibus corpore rixa lupis.
in loca ab Elysiis diversa fugabere campis,
quasque tenet sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illic saxum volvensque petensque,
quique agitur rapidae vinctus ab orbe rotae:
quaeque gerunt umeris perituras Belides undas,
exulis Aegypti, turba cruenta, nurus:
poma pater Pelopis praesentia quaerit, et idem
semper eget, liquidis semper abundat aquis:
iugeribusque novem summus qui distat ab imo,
visceraque adsiduae debita praebet avi.
hic tibi de Furiis scindet latus una flagello,
ut sceleris numeros confiteare tui:
altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
tertia fumantes incoquet igne genas.
noxia mille modis lacerabitur umbra, tuasque
Aeacus in poenas ingeniosus erit.
in te transcribet veterum tormenta virorum:
manibus antiquis causa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis:
versabunt celeres nunc nova membra rotae:
hic erit, et ramos frustra qui captet et undas:
hic inconsumpto viscere pascet aves.
nec mortis poenas mors altera finiet huius,

horaque erit tantis ultima nulla malis.
inde ego pauca canam, frondes ut si quis ab Ida
aut summam Libyco de mare carpat aquam.
nam nec quot flores Sicula nascantur in Hybla,
quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos,
nec, cum tristis hiems aquilonis inhorruit alis,
quam multa fiat grandine canus Athos:
nec mala voce mea poterunt tua cuncta referri,
ora licet tribuas multiplicata mihi.
tot tibi vae misero venient talesquê ruinae.
ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.
illae me lacrimae facient sine fine beatum:
dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
natus es infelix, — ita di voluere — nec ulla
commoda nascenti stella levisve fuit.
non Venus inluxit, non illa Iuppiter hora,
lunaque non apto solque fuere loco.
nec satis utiliter positos tibi praebuit ignes,
quem peperit magno lucida Maia Iovi.
te fera nec quicquam placidum spondentia Martis
sidera presserunt falciferique senis.
lux quoque natalis, ne quid nisi triste videres,
turpis et inductis nubibus atra fuit.
haec est, in fastis cui dat gravis Allia nomen,
quaeque dies Ibin. publica damna, tulit.
qui simul inpurae matris prolapsus ab alvo
Cinyphiam foedo corpore pressit humum,
sedit in adverso nocturnus culmine bubo
funereoque graves edidit ore sonos.
protinus Eumenides lavere palustribus ulvis,
qua cava de Stygiis fluxerat unda vadis,
pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae
terque cruentatas increpuere manus.
gutturaque inbuerunt infantia lacte canino:
hic primus pueri venit in ora cibus.
perbibit inde suae rabiem nutricis alumnus,
latrat et in toto verba canina foro.
membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
a male deserto quos rapuere rogo:
et ne non fultum nuda tellure iaceret,
molle super silices inposuere caput.

iamque recessurae viridi de stipite factas
admorunt oculis usque sub ora faces.
flebat, ut est infans fumis contactus amaris:
de tribus est cum sic una locuta soror:
'tempus in inmensum lacrimas tibi movimus istas,
quae semper causa sufficiente cadent.'
dixerat, at Clotho iussit promissa valere,
nevit et infesta stamina pulla manu,
et ne longa suo praesagia diceret ore,
'fata canet vates qui tua', dixit 'erit.'
ille ego sum vates, ex me tua vulnera disces,
dent modo di vires in mea verba suas.
carminibusque meis accedant pondera rerum,
quae rata per luctus experiare tuos.
neve sine exemplis aevi cruciere prioris:
sint tua Troianis non leviora malis.
quantaque clavigeri Poeantius Herculis heres,
tanta venenato vulnera crure geras:
nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervae,
armatique tulit vulnus, inermis opem:
quique ab equo praeceps in Aleïa decidit arva,
exitio facies cui sua paene fuit.
id, quod Amyntorides, videas, trepidumque ministro
praetemptes baculo luminis orbus iter.
nec plus adspicias, quam quem sua filia rexit,
expertus scelus est cuius uterque parens:
qualis erat, postquam est iudex de lite iocosa
sumptus, Apollinea clarus in arte senex:
qualis et ipse fuit, quo praecipiente columba
est data Palladiae praevia duxque rati:
quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
inferias nato quos dedit orba parens:
pastor ut Aetnaeus, cui casus ante futuros
Telemus Eurymides vaticinatus erat:
ut duo Phinidae, quibus idem lumen ademit,
qui dedit: ut Thamyrae Demodocique caput.
sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
subsecuit partes, unde creatus erat.
nec tibi sit tumidis melior Neptunus in undis,
quam cui sunt subitae frater et uxor aves,
sollertique viro, lacerae quem fracta tenentem

membra ratis Semeles est miserata soror.
vel tua, ne poenae genus hoc cognoverit unus,
viscera diversis scissa ferantur equis:
vel quae, qui redimi Romano turpe putavit.
a duce Puniceo pertulit, ipse feras.
nec tibi subsidio praesens sit numen, ut illi,
cui nil Hercei profuit ara Iovis.
utque dedit saltus a summa Thessalus Ossa,
tu quoque saxoso praecipitere iugo.
aut velut Eurylochi, qui sceptrum cepit ab illo,
sint artus avidis anguibus esca tui.
vel tua maturet sicut Minoïa fata
per caput infusae fervidus umor aquae.
utque parum metis, sed non inpune, Prometheus
aërias volucres sanguine vivus alas.
aut ut Erechthides, magno ter ab Hercule victus,
caesus in inmensum proiciare fretum.
aut ut Amyntiaden turpi dilectus amore
oderit et saevo vulneret ense puer.
nec tibi fida magis misceri pocula possint,
quam qui cornigero de Iove natus erat.
more vel intereas capti suspensus Achaei,
qui miser aurifera teste pependit aqua.
aut ut Achilliden, cognato nomine clarum,
opprimat hostili tegula iacta manu.
nec tua, quam Pyrrhi, felicius ossa quiescant,
sparsa per Ambracias quae iacuere vias.
nataque ut Aeacidae iaculis moriaris adactis:
non licet hoc Cereri dissimulare sacrum.
utque nepos dicti nostro modo carmine regis
cantharidum sucos dante parente bibas.
aut pia te caeso dicatur adultera, sicut,
qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
inque pyram tecum carissima corpora mittas,
quem finem vitae Sardanapallus habet.
utque Iovis Libyci templum violare parantes,
acta noto vultus condat harena tuos.
utque necatorum Darei fraude secundi,
sic tua subsidens devoret ossa cinis.
aut ut olivifera quondam Sicyone profecto
sit frigus mortis causa famesque tuae.

aut ut Atarnites insutus pelle iuvenci
turpiter ad dominum praeda ferare tuum.
inque tuo thalamo ritu iugulere Pheraei,
qui datus est leto coniugis ense suae.
quosque putas fidos, ut Larissaeus Aleuas
vulnere non fidos experiare tuo.
utque Milo, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
vivus in ocultas praecipiteris aquas.
quaeque in Aphidantum Phialesia regna tenentem
a Iove venerunt, te quoque tela petant.
aut ut Amastriacis quondam Lenaeus ab oris
nudus Achillea destituaris humo.
utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli
est Larissaeis raptus ab hoste rotis,
vel qui, quae fuerat tutatus moenia saepe,
corpore lustravit non diuturna suo,
utque novum passa est genus Hippomeneïa poenae
tractus et Actaea fertur adulter humo:
sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
ultores rapiant turpe cadaver equi.
viscera sic aliquis scopulus tua figat, ut olim
fixa sub Euboico Graia fuere sinu.
utque ferox periit et fulmine et aequore raptor,
sic te mersuras adiuvet ignis aquas.
mens quoque sic Furiis vecors agitetur, ut illi,
unum qui toto corpore vulnus habet:
utque Dryantiadae Rhodopeïa regna tenenti,
in gemino dispar cui pede cultus erat:
ut fuit Oetaeo quondam, generoque draconum,
Tisamenique patri, Callirhoësque viro.
nec tibi contingat matrona pudicior illa,
qua potuit Tydeus erubuisse nuru:
quaeque sui venerem iunxit cum fratre mariti,
Locris in ancillae dissimulata nece.
tam quoque, di faciant, possis gaudere fideli
coniuge, quam Talai Tyndareique gener,
quaeque parare suis letum patruelibus ausae
Belides adsidua colla premuntur aqua.
Byblidos et Canaces, sicut facis, ardeat igne
nec nisi per crimen sit tibi fida soror.
filia si fuerit, sit quod Pelopea Thyesti,

Myrrha suo patri. Nyctimeneque suo.
neve magis pia sit capitique parentis amica,
quam sua vel Pterelae, vel tibi, Nise, fuit:
infamemque locum sceleris quae nomine fecit,
pressit et inductis membra paterna rotis.
ut iuvenes pereas, quorum vestigia, vultus,
bracchia Pisaeae sustinuere fores:
ut qui perfusam miserorum saepe procorum
ipse suo melius sanguine tinxit humum:
proditor ut saevi periit auriga tyranni,
qui nova Myrtoae nomina fecit aquae:
ut qui velocem frustra petiere puellam,
dum facta est pomis tardior illa tribus:
ut qui tecta novi formam celantia monstri
intrarunt caecae non redeunda domus:
ut quorum Aeacides misit violentus in altum
corpora cum senis altera sena rogum:
ut quos, obscuri victos ambagibus oris,
legimus infandae Sphinga dedisse neci:
ut qui Bistoniae templo cecidere Minervae,
propter quod facies nunc quoque tecta deae est:
ut qui Threïcii quondam praesaepia regis
fecerunt dapibus sanguinolenta suis:
Therodamanteos ut qui sensere leones:
quique Thoanteae Taurica sacra deae:
ut quos Scylla vorax, Scyllaeque adversa Charybdis
Dulichiae pavidos eripuere rati:
ut quos demisit vastam Polyphemus in alvum:
ut Laestrygonias qui subiere manus:
ut quos dux Poenus mersit putealibus undis,
et iacto canas pulvere fecit aquas:
sex bis ut Icaridos famulae periere procique,
inque caput domini qui dabat arma procis:
ut iacet Aonio luctator ab hospite fusus,
qui — mirum — victor, cum cecidisset, erat:
ut quos Antaei fortes pressere lacerti,
quosque ferae morti Lemnia turba dedit:
ut qui post longum, sacri monstrator iniqui,
elicuit pluvias victima caesus aquas:
frater ut Antaei, quo sanguine debuit, aras
tinxit et exemplis occidit ipse suis:

ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
inpius humano sanguine pavit equos:
ut duo diversis sub eodem vindice caesi
temporibus Nessus Dexamenique gener:
ut pronepos, Saturne, tuus, quem reddere vitam
urbe Coronides vidit ab ipse sua:
ut Sinis et Sciron et cum Polypemone natus,
quique homo parte sui, parte iuvencus erat,
quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
aequoris adspiciens huius et huius aquas:
quaeque Ceres vidit laeto pereuntia vultu
corpora Thesea Cercyonea manu.
haec tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
eveniant aut his non leviora malis.
qualis Achaemenides Sicula desertus in ora,
Troica cum vidit vela venire, fuit:
qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
quique tenent pontem, qui tibi maior erit.
filius et Cereris frustra tibi semper ametur
destituatque tuas usque petitus opes.
utque per alternos unda labente recursus
subtrahitur presso mollis harena pedi,
sic tua nescio qua semper fortuna liquescat
lapsaque per medias effluat usque manus.
utque pater solitae varias mutare figuras
plenus inexstincta conficiare fame.
nec dapis humanae tibi sint fastidia: quaque
parte potes, Tydeus temporis huius eris.
atque aliquid facias, a vespere Solis ad ortus
cur externati rursus agantur equi.
foeda Lycaoniae repetes convivia mensae
temptabisque cibi fallere fraude Iovem.
teque aliquis posito temptet vim numinis, opto:
Tantalides ut sis ut Teleique puer.
et tua sic latos spargantur membra per agros,
tamquam quae patrias detinuere vias.
aere Perilleo veros imitere iuvencos,
ad formam tauri conveniente sono.
utque ferox Phalaris, lingua prius ense resecta
more bovis Paphio clausus in aere gemas.
dumque redire voles aevi melioris in annos,

ut vetus Admeti decipiare socer.
aut eques in medii mergare voragine caeni,
dummodo sint fati nomina nulla tui.
atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
Sidonia iactis Graia per arva manu.
et quae Penthides fecit de fratre Medusae,
eveniant capiti vota sinistra tuo:
et quibus exiguo est volucris devota libello,
corpora proiecta quae sua purgat aqua.
vulnera totque feras, quot dicitur ille tulisse,
cuius ab inferiis culter abesse solet.
adtonitusque seces, ut quos Cybeleïa mater
incitat, ad Phrygios vilia membra modos.
deque viro fias nec femina nec vir, ut Attis,
et quatias molli tympana rauca manu.
inque pecus subito Magnae vertare parentis,
victor ut est celeri victaque versa pede.
solaque Limone poenam ne senserit illam,
et tua dente fero viscera carpat equus.
aut ut Casandreus, domino non mitior illo,
saucius ingesta contumuleris humo.
aut ut Abantiades, aut ut Lyrnesius heros
clausus in aequoreas praecipiteris aquas.
victima vel Phoebo sacras macteris ad aras,
quam tulit a saevo Theudotus hoste necem.
aut te devoveat certis Abdera diebus.
saxaque devotum grandine plura petant.
aut Iovis infesti telo feriare trisulco,
ut satus Hipponoo, Dexionesque pater.
ut soror Autonoës, ut cui matertera Maia:
ut temere optatos qui male rexit equos:
ut ferus Aeolides, ut sanguine natus eodem,
quo genita est liquidis quae caret Arctos aquis.
ut Macedo rapidis ictus cum coniuge flammis,
sic, precor, aetherii vindicis igne cadas.
praedaque sis illis, quibus est Latonia Delos
ante diem rapto non adeunda Thaso,
quique verecundae speculantem labra Dianae,
quique Crotopiaden diripuere Linum.
neve venenato levius feriaris ab angue,
quam senis Oeagri Calliopesque nurus,

quam puer Hypsipyles, quam qui cava primus acuta
cuspide suspecti robora fixit equi.
neve gradus adeas Elpenore cautius altos,
vimque feras vini, quo tulit ille modo.
tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
iuvit inhumanum Thiodamanta Dryops:
quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
proditus inclusae Cacus ab ore bovis:
quam qui dona tulit Nesseo tincta veneno
Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
vel de praecipiti venias in Tartara saxo,
ut qui Socraticum de nece legit opus:
ut qui Theseae fallacia vela carinae
vidit: ut Iliaca missus ab arce puer:
ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi:
ut cui causa necis serra reperta fuit:
Lindia se scopulis ut virgo misit ab altis,
dixerat invicto quod mala verba deo.
feta tibi occurrat patrio popularis in arvo
sitque Phalaeceae causa leaena necis.
quique Lycurgiden letavit et arbore natum
Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
isque vel exanimis faciat tibi vulnus, ut illi,
ora super fixi quem cecidere suis:
sive idem, simili pinus quem morte peremit,
Phryx et venator sis Berecyntiades.
si tua contigerit Minoas puppis harenas,
te Corcyraeum Cresia turba putet.
lapsuramque domum subeas, ut sanguis Aleuae,
stella Leoprepidae cum fuit aequa viro.
utque vel Euenus, torrenti flumine mersus
nomina des rapidae, vel Tiberinus, aquae.
Astacidaeque modo decisa cadavere trunco,
digna feris, hominis sit caput esca tuum.
quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis,
des tua succensae membra cremanda pyrae.
inclususque necem cavea patiaris, ut ille
non profecturae conditor historiae.
utque repertori nocuit pugnacis iambi,
sic sit in exitium lingua proterva tuum.
utque parum stabili qui carmine laesit Athenas,

invisus pereas deficiente cibo.
utque lyrae vates fertur periisse severae,
causa sit exitii dextera laesa tui.
utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Oresti,
tu quoque de morsu virus habente cadas.
sit tibi coniugii nox prima novissima vitae:
Eupolis hoc periit et nova nupta modo.
utque cothurnatum cecidisse Lycophrona narrant,
haereat in fibris fixa sagitta tuis.
aut lacer in silva manibus spargare tuorum,
sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
perque feros montes tauro rapiente traharis,
ut tracta est coniunx imperiosa Lyci.
quodque suae passa est paelex invita sororis,
excidat ante pedes lingua resecta tuos.
conditor ut tardae, Blaesus cognomine, Cyrae,
orbis in innumeris inveniare locis.
inque tuis opifex, vati quod fecit Achaeo,
noxia luminibus spicula condat apis.
fixus et in duris carparis viscera saxis,
ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.
ut puer Harpagides, referas exempla Thyestis
inque tui caesus viscera patris eas.
trunca geras saevo mutilatis partibus ense,
qualia Mamertae membra fuisse ferunt.
utque Syracosio praestricta fauce poetae,
sic animae laqueo sit via clausa tuae.
nudave derepta pateant tua viscera pelle,
ut Phrygium cuius nomina flumen habet.
saxificae videas infelix ora Medusae,
Cephenum multos quae dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum,
inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.
utque duobus idem dictis modo nomen habenti,
praefocent animae Gnosia mella viam.
sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
inperturbato quod bibit ore reus.
nec tibi, si quid amas, felicius Haemone cedat:
utque sua Macareus, sic potiare tua.
vel videas, quod, iam cum flammae cuncta tenerent,
Hectoreus patria vidit ab arce puer.

sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
per facinus soror est cui sua facta parens.
ossibus inque tuis teli genus haereat illud,
traditur Icarii quo cecidisse gener.
utque loquax in equo est elisus guttur acerno,
sic tibi claudatur pollice vocis iter.
aut ut Anaxarchus pila minuaris in alta,
ictaque pro solitis frugibus ossa sonent.
utque patrem Psamathes, condat te Phoebus in ima
Tartara, quod natae fecerat ille suae.
inque tuos ea pestis eat, quam dextra Coroebi
vicit, opem miseris Argolicisque tulit.
utque nepos Aethrae, Veneris moribundus ob iram,
exul ab attonitis excutiaris equis.
propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum,
perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
utque ferunt caesos sex cum Damasichthone fratres,
intereat tecum sic genus omne tuum.
addidit ut fidicen miseris sua funera natis,
sic tibi sint vitae taedia iusta tuae.
utve soror Pelopis saxo dureris oborto,
ut laesus lingua Battus ab ipse sua.
aëra si misso vacuum iaculabere disco,
quo puer Oebalides ictus ab orbe cadas.
si qua per alternos iactabitur unda lacertos,
omnis Abydena sit tibi peior aqua.
comicus ut liquidis periit, dum nabat, in undis,
et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
aut ubi ventosum superaris naufragus aequor,
contacta pereas, ut Palinurus, humo.
utque cothurnatum vatem tutela Dianae,
dilaniet vigilum te quoque turba canum.
aut ut Trinacrius salias super ora Gigantis,
plurima qua flammas Sicanis Aetna vomit.
diripiantque tuos insanis unguibus artus
Strymoniae matres, Orpheos esse ratae.
natus ut Althaeae flammis absentibus arsit,
sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
ut nova Phasiaca conprensa est nupta corona,
utque pater nuptae, cumque parente domus.
ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus,

corpora pestiferum sic tua virus edat.
qua sua Penthiliden proles est ulta Lycurgum,
haec maneat teli te quoque plaga novi.
utque Milo robur diducere fissile temptes
nec possis captas inde referre manus.
muneribusque tuis laedaris, ut Icarus, in quem
intulit armatas ebria turba manus.
quodque dolore necis patriae pia filia fecit,
vincula per laquei fac tibi guttur eat.
obstructoque famem patiaris limine tecti,
ut legem poenae cui dedit ipsa parens.
illius exemplo violes simulacra Minervae,
Aulidis a portu qui leve vertit iter.
Naupliadaeve modo poenas pro crimine ficto
morte luas, nec te non meruisse iuvet.
Aethalon ut vita spoliavit Isindius hospes,
quem memor a sacris nunc quoque pellit Io:
utque Melanthea tenebris a caede latentem
prodidit officio luminis ipsa parens:
sic tua coniectis fodiantur viscera telis,
sic, precor, auxiliis inpediare tuis.
qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
acta Phrygi timido est, nox tibi talis eat.
nec tu quam Rhesus somno meliore quiescas,
quam comites Rhesi tum necis, ante viae,
quam quos cum Rutulo morti Ramnete dederunt
inpiger Hyrtacides Hyrtacidaeque comes.
Cliniadaeve modo circumdatus ignibus atris
membra feras Stygiae semicremata neci.
utque Remo muros auso transire recentes,
noxia sint capiti rustica tela tuo.
denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas
his precor ut vivas et moriare locis.
haec tibi tantisper subito sint missa libello,
inmemores ne nos esse querare tui.
pauca quidem, fateor: sed di dent plura rogatis
multiplicentque suo vota favore mea.
postmodo plura leges, et nomen habentia verum,
et pede, quo debent acria bella geri.

EX PONTO

LIBER PRIMUS.

I.

Naso Tomitanae iam non novus incola terrae (Bruto.)
hoc tibi de Getico litore mittit opus.
si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
publica non audent intra monimenta venire,
ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
a! quotiens dixi 'certe nil turpe docetis:
ite, patet castis versibus ille locus!'
non tamen accedunt, sed, ut adspicis ipse, latere
sub lare privato tutius esse putant.
quaeris, ubi hos possis nullo conponere laeso?
qua steterant Artes, pars vacat illa tibi.
quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa.
accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.
invenies, quamvis non est miserabilis index,
non minus hoc illo triste, quod ante dedi.
rebus idem, titulo differt: et epistula cui sit
non occultato nomine missa docet.
nec vos hoc vultis, sed nec prohibere potestis,
musaque ad invitos officiosa venit.
quicquid id est, adiunge meis. nihil inpedit ortos
exule servatis legibus urbe frui.
quod metuas, non est. Antoni scripta leguntur,
doctus et in promptu scrinia Brutus habet.
nec me nominibus furiosus confero tantis:
saeva deos contra non tamen arma tuli.
denique Caesareo, quod non desiderat ipse,
non caret e nostris ullus honore liber.
si dubitas de me, laudes admitte deorum
et carmen dempto nomine sume meum.

adiuvat in bello pacatae ramus olivae:
  proderit auctorem pacis habere nihil?
cum foret Aeneae cervix subiecta parenti,
  dicitur ipsa viro flamma dedisse viam:
fert liber Aeneaden, et non iter omne patebit?
  at patriae pater hic, ipsius ille fuit.
ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
  iactantem Pharia tinnula sistra manu?
ante deum Matrem cornu tibicen adunco
  cum canit, exiguae quis stipis aera negat?
scimus ab imperio fieri nil tale dearum:
  unde tamen vivat, vaticinator habet.
ipsa movent animos superorum numina nostros,
  turpe nec est tali credulitate capi.
en, ego pro sistro Phrygiique foramine buxi
  gentis Iuleae nomina sancta fero.
vaticinor moneoque. locum date sacra ferenti!
  non mihi, sed magno poscitur ille deo.
nec quia vel merui vel sensi principis iram,
  a nobis ipsum nolle putate coli.
vidi ego linigerae numen violasse fatentem
  Isidis Isiacos ante sedere focos.
alter ob huic similem privatus lumine culpam,
  clamabat media se meruisse via.
talia caelestes fieri praeconia gaudent,
  ut, sua quid valeant numina, teste probent.
saepe levant poenas ereptaque lumina reddunt,
  cum bene peccati paenituisse vident.
paenitet, o! si quid miserorum creditur ulli:
  paenitet, et facto torqueor ipse meo.
cumque sit exilium, magis est mihi culpa dolori:
  estque pati poenam, quam meruisse, minus.
ut mihi di faveant, quibus est manifestior ipse:
  poena potest demi, culpa perennis erit.
[mors faciet certe, ne sim, cum venerit, exul:
  ne non peccarim, mors quoque non faciet].
non igitur mirum, si mens mea tabida facta
  de nive manantis more liquescit aquae.
estur ut occulta vitiata teredine navis,
  aequorei scopulos ut cavat unda salis.
roditur ut scabra positum robigine ferrum,

conditus ut tineae carpitur ore liber:
sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
fine quibus nullo conficiantur, habent.
nec prius hi mentem stimuli quam vita relinquet:
quique dolet, citius quam dolor ipse cadet.
hoc mihi si superi, quorum sumus omnia, credent,
forsitan exigua dignus habebor ope
inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu.
plus isto, duri, si precer, oris ero.

II.

(Fabio Maximo.)

Maxime, qui tanti mensuram nominis inples
et geminas animi nobilitate genus:
qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
non omnes Fabios abstulit una dies:
forsitan, haec a quo mittatur epistula, quaeras,
quisque loquar tecum, certior esse velis.
ei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
durus et aversa cetera mente legas.
videris. audebo tibi me scripsisse fateri,
. . . .
qui, cum me poena dignum graviore fuisse
confitear, possum vix graviora pati.
hostibus in mediis interque pericula versor,
tamquam cum patria pax sit adempta mihi:
qui, mortis saevo geminent ut vulnere causas,
omnia vipereo spicula felle linunt.
his eques instructus perterrita moenia lustrat
more lupi clausas circumeuntis oves.
at semel intentus nervo levis arcus equino
vincula semper habens inresoluta manet.
tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
portaque vix firma summovet arma sera.
adde loci faciem nec fronde nec arbore laeti.
et quod iners hiemi continuatur hiems.
hic me pugnantem cum frigore cumque sagittis
cumque meo fato quarta fatigat hiems.
fine carent lacrimae, nisi cum stupor obstitit illis,
et similis morti pectora torpor habet.
felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,

quae posuit sensum, saxea facta malis!
vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
cortice velavit populus ora novo.
ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum:
ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
amittet vires ipsa Medusa suas.
vivimus, ut numquam sensu careamus amaro,
et gravior longa fit mea poena mora.
sic inconsumptum Tityi semperque renascens
non perit, ut possit saepe perire, iecur.
at, puto, cum requies medicinaque publica curae
somnus adest, solitis nox venit orba malis?
somnia me terrent veros imitantia casus,
et vigilant sensus in mea damna mei.
aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
aut dare captivas ad fera vincla manus:
aut ubi decipior melioris imagine somni,
adspicio patriae tecta relicta meae.
et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
et modo cum cara coniuge multa loquor.
sic ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
peior ab admônitu fit status iste boni.
sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
sive pruinosi Noctis aguntur equi,
sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
ignibus admotis ut nova cera solet.
saepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
cum subit, Augusti quae sit clementia, credo
mollia naufragiis litora posse dari.
cum video, quam sint mea fata tenacia, frangor,
spesque levis magno victa timore cadit.
nec tamen ulterius quicquam sperove precorve,
quam male mutato posse carere loco.
aut hoc, aut nihil est, pro me temptare modeste
gratia quod salvo vestra pudore queat.
suscipe, Romanae facundia, Maxime, linguae,
difficilis causae mite patrocinium!
est mala, confiteor: sed te bona fiet agente,
lenia pro misera fac modo verba fuga.

nescit enim Caesar, quamvis deus omnia norit,
ultimus hic qua sit condicione locus.
magna tenent illud numen molimina rerum:
haec est caelesti pectore cura minor.
nec vacat, in qua sint positi regione Tomitae,
quaerere, finitimo vix loca nota Getae:
aut quid Sauromatae faciant, quid Iazyges acres
cultaque Oresteae Taurica terra deae:
quaeque aliae gentes, ubi frigore constitit Hister,
dura meant celeri terga per amnis equo.
maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curat,
Roma, nec Ausonii militis arma timet.
dant illis animos arcus plenaeque pharetrae,
quamque libet longis cursibus aptus equus,
quodque sitim didicere diu tolerare famemque,
quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
ira viri mitis non me misisset in istam,
si satis haec illi nota fuisset, humus.
nec me nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
meque minus, vitam cui dedit ipse, capi.
noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu:
nil opus est ullis in mea fata Getis.
sed neque, cur morerer, quicquam mihi conperit actum,
et minus infestus, quam fuit, esse potest.
tunc quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coegi:
paene etiam merito parcior ira meo est.
di faciant igitur, quorum iustissimus ipse est,
alma nihil maius Caesare terra ferat,
utque diu salvo sic sit sub Caesare terra,
perque manus huius tradita gentis eat.
at tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum,
iudice pro lacrimis ora resolve meis.
non petito, ut bene sit, sed uti male tutius, utque
exilium saevo distet ab hoste meum:
quamque dedere mihi praesentia numina vitam,
non adimat stricto squalidus ense Getes:
denique, si moriar, subeam pacatius arvum,
ossa nec a! Scythica nostra premantur humo,
nec male conpositos, ut scilicet exule dignum,
Bistonii cineres ungula pulset equi:
et ne, si superest aliquis post funera sensus,

terreat et manes Sarmatis umbra meos.
Caesaris haec animum poterunt audita movere,
  Maxime, movissent si tamen ante tuum.
vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
  auxilio trepidis quae solet esse reis:
adsuetaque tibi doctae dulcedine linguae
  aequandi superis pectora flecte viri.
non tibi Theromedon crudusve rogabitur Atreus,
  quique suis homines pabula fecit equis:
sed piger ad poenas princeps, ad praemia velox,
  quique dolet, quotiens cogitur esse ferox:
qui vicit semper, victis ut parcere posset,
  clausit et aeterna civica bella sera:
multa metu poenae, poena qui pauca coercet,
  et iacit invita fulmina rara manu.
ergo tam placidas orator missus ad aures,
  ut proprior patriae sit fuga nostra, roga.
ille ego sum, qui te colui, quem festa solebat
  inter convivas mensa videre tuos:
ille ego, qui duxi vestros Hymenaeon ad ignes
  et cecini fausto carmina digna toro:
cuius te solitum memini laudare libellos,
  exceptis domino qui nocuere suo:
cui tua nonnumquam miranti scripta legebas:
  ille ego, de vestra cui data nupta domo est.
hanc probat et primo dilectam semper ab aevo
  est inter comites Marcia censa suas,
inque suis habuit matertera Caesaris ante:
  quarum iudicio si qua probata, proba est.
ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
  Claudia divina non eguisset ope.
nos quoque praeteritos sine labe peregimus annos:
  proxima pars vitae transilienda meae.
sed de me ut sileam, coniunx mea sarcina vestra est:
  non potes hanc salva dissimulare fide.
confugit haec ad vos, vestras amplectitur aras —
  iure venit cultos ad sibi quisque deos —
flensque rogat, precibus lenito Caesare vestris,
  busta sui fiant ut propiora viri.

III.

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem: (Rufino.)
qui miser est, ulli si suus esse potest.
reddita confusae nuper solacia menti
auxilium nostris spemque tulere malis.
utque Machaoniis Poeantius artibus heros
lenito medicam vulnere sensit opem,
sic ego mente iacens et acerbo saucius ictu
admonitu coepi fortior esse tuo:
et iam deficiens sic ad tua verba revixi,
ut solet infuso vena redire mero.
non tamen exhibuit tantas facundia vires,
ut mea sint dictis pectora sana tuis.
ut multum demas nostrae de gurgite curae,
non minus exhausto, quod superabit, erit.
tempore ducetur longo fortasse cicatrix:
horrent admotas vulnera cruda manus.
non est in medico semper, relevetur ut aeger:
interdum docta plus valet arte malum.
cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
ad Stygias certo limite ducat aquas.
adferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
sanabit nulla vulnera cordis ope.
tollere nodosam nescit medicina podagram,
nec formidatis auxiliatur aquis.
cura quoque interdum nulla medicabilis arte est:
aut, ut sit, longa est extenuanda mora.
cum bene firmarunt animum praecepta iacentem,
sumptaque sunt nobis pectoris arma tui,
rursus amor patriae ratione valentior omni,
quod tua fecerunt scripta, retexit opus.
sive pium vis hoc sive hoc muliebre vocari,
confiteor misero molle cor esse mihi.
non dubia est Ithaci prudentia: sed tamen optat
fumum de patriis posse videre focis.
nescio qua natale solum dulcedine cunctos
ducit et inmemores non sinit esse sui.
quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
cum bene sit clausae cavea Pandione natae,

nititur in silvas illa redire suas.
adsuetos tauri saltus, adsueta leones —
  nec feritas illos inpedit — antra petunt.
tu tamen exilii morsus e pectore nostro
  fomentis speras cedere posse tuis.
effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
  talibus ut levius sit caruisse malum!
at, puto, qua genitus fueram, tellure carenti
  in tamen humano contigit esse loco?
orbis in extremi iaceo desertus harenis,
  fert ubi perpetuas obruta terra nives.
non ager hic pomum, non dulces educat uvas,
  non salices ripa, robora monte virent.
neve fretum laudes terra magis: aequora semper
  ventorum rabie solibus orba tument.
quocumque adspicias, campi cultore carentes
  vastaque, quae nemo vindicat, arva iacent.
hostis adest dextra laevaque a parte timendus,
  vicinoque metu terret utrumque latus.
altera Bistonias pars est sensura sarisas,
  altera Sarmatica spicula missa manu.
i nunc et veterum nobis exempla virorum,
  qui forti casum mente tulere, refer:
et grave magnanimi robur mirare Rutili
  non usi reditus condicione dati:
Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus,
  paene minus nullo Smyrna petenda loco.
non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus:
  legit enim sedes, Attica terra, tuas.
arma Neoclides qui Persica contudit armis,
  Argolica primam sensit in urbe fugam.
pulsus Aristides patria Lacedaemona fugit,
  inter quas dubium, quae prior esset, erat.
caede puer facta Patroclus Opunta reliquit
  Thessalicamque adiit, hospes Achillis, humum.
exul ab Haemonia Pirenida cessit ad undam,
  quo duce trabs Colcha sacra cucurrit aqua.
liquit Agenorides Sidonia moenia Cadmus,
  poneret ut muros in meliore loco.
venit ad Adrastum Tydeus Calydone fugatus,
  et Teucrum Veneri grata recepit humus.

quid referam veteres Romanae gentis, apud quos
exulibus tellus ultima Tibur erat?
persequar ut cunctos, nulli datus omnibus aevis
tam procul a patria est horridiorve locus.
[quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
qui facit ex dictis non ita multa tuis.]
nec tamen infitior, si possint nostra coire
vulnera, praeceptis posse coire tuis,
sed vereor, ne me frustra servare labores,
neu iuver admota perditus aeger ope.
nec loquor haec, quia sit maior prudentia nobis,
sed sum quam medico notior ipse mihi.
ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
ad me pervenit consuliturque boni.

IV.

Iam mihi deterior canis adspergitur aetas, (Uxori.)
iamque meos vultus ruga senilis arat:
iam vigor et quasso languent in corpore vires,
nec iuveni lusus qui placuere iuvant.
nec, si me subito videas, agnoscere possis:
aetatis facta est tanta ruina meae.
confiteor facere hoc annos: sed et altera causa est,
anxietas animi continuusque labor.
nam mea per longos si quis mala digerat annos,
crede mihi, Pylio Nestore maior ero.
cernis ut in duris — et quid bove firmius? — arvis
fortia taurorum corpora frangat opus.
quae numquam vacuo solita est cessare novali,
fructibus adsiduis lassa senescit humus.
occidet, ad circi si quis certamina semper
non intermissis cursibus ibit equus.
firma sit illa licet, solvetur in aequore navis,
quae numquam liquidis sicca carebit aquis.
me quoque debilitat series inmensa malorum,
ante meum tempus cogit et esse senem.
otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis:
inmodicus contra carpit utrumque labor.
adspice, in has partes quod venerit Aesone natus,
quam laudem a sera posteritate ferat.

at labor illius nostro leviorque minorque est,
  si modo non verum nomina magna premunt.
ille est in Pontum Pelia mittente profectus,
  qui vix Thessaliae fine timendus erat:
Caesaris ira mihi nocuit, quem solis ab ortu
  solis ad occasus utraque terra tremit.
iunctior Haemonia est Ponto, quam Roma, sinistro,
  et brevius, quam nos, ille peregit iter.
ille habuit comites primos telluris Achivae:
  at nostram cuncti destituere fugam.
nos fragili ligno vastum sulcavimus aequor:
  quae tulit Aesoniden, sacra carina fuit.
nec mihi Tiphys erat rector, nec Agenore natus
  quas fugerem, docuit, quas sequererque vias,
illum tutata est cum Pallade regia Juno,
  defendere meum numina nulla caput.
illum furtivae iuvere Cupidinis artes,
  quas a me vellem non didicisset Amor.
ille domum rediit, nos his moriemur in arvis,
  perstiterit laesi si gravis ira dei.
durius est igitur nostrum, fidissima coniunx,
  illo, quod subiit Aesone natus onus.
te quoque, quam iuvenem discedens urbe reliqui,
  credibile est nostris insenuisse malis.
o! ego, di faciant, talem te cernere possim,
  crebraque mutatis oscula ferre genis
amplectique meis corpus non pingue lacertis
  et 'gracile hoc fecit' dicere 'cura mei',
et narrare meos flenti flens ipse labores,
  sperato numquam conloquioque frui,
turaque Caesaribus cum coniuge Caesare digna,
  dis veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam, lenito principe, mater
  quam primum roseo provocet ore diem!

V.

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos, (Maximo.)
  ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat.
in quibus ingenium desiste requirere nostrum,
  nescius exilii ne videare mei.

cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus,
ut capiant vitium, ni moveantur, aquae.
et mihi si quis erat ducendi carminis usus,
deficit, estque minor factus inerte situ.
haec quoque, quae legitis, si quid mihi, Maxime, credis,
scribimus invita vixque coacta manu.
non libet in tales animum contendere curas,
nec venit ad duros Musa vocata Getas.
ut tamen ipse vides, luctor deducere versum:
sed non fit fato mollior ille meo.
cum relego, scripsisse pudet, quia plurima cerno
me quoque, qui feci, iudice digna lini.
nec tamen emendo: labor hic quam scribere maior,
mensque pati durum sustinet aegra nihil.
scilicet incipiam lima mordacius uti
et sub iudicium singula verba vocem?
torquet enim fortuna parum, nisi Lissus in Hebrum
confluat, et frondes Alpibus addat Atho?
parcendum est animo miserabile vulnus habenti.
subducunt oneri colla perusta boves.
at, puto, fructus adest. iustissima causa laborum,
et sata cum multo faenore reddit ager?
tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
profuit — atque utinam non nocuisset! — opus.
cur igitur scribam, miraris? — miror et ipse,
et tecum quaero saepe, quid inde petam.
an populus vere sanos negat esse poetas,
sumque fides huius maxima vocis ego?
qui, sterili totiens cum sim deceptus ab arvo,
damnosa persto condere semen humo.
scilicet est cupidus studiorum quisque suorum,
tempus et adsueta ponere in arte iuvat.
saucius eiurat pugnam gladiator, et idem
inmemor antiqui vulneris arma capit.
nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis,
et ducit remos, qua modo navit aqua.
sic ego constanter studium non utile servo
et repeto, nollem quas coluisse, deas.
quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
otia: mors nobis tempus habetur iners.
nec iuvat in lucem nimio marcescere vino,

nec tenet incertas alea blanda manus.
cum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
quo ponam vigilans tempora longa modo?
moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus et trahar arte loci?
hoc quoque me studium prohibent adsumere vires,
mensque magis gracili corpore nostra valet.
cum bene quaesieris, quid agam: magis utile nil est
artibus his, quae nil utilitatis habent.
consequor ex illis casus oblivia nostri:
hanc messem satis est si mea reddit humus.
gloria vos acuat, vos, ut recitata probentur
carmina, Pieriis invigilate choris.
quod venit ex facili, satis est conponere nobis,
et nimis intenti causa laboris abest.
cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
an verear, ne non adprobet illa Getes?
forsitan audacter faciam, sed glorior Histrum
ingenio nullum maius habere meo.
hoc, ubi vivendum est, satis est, si consequor, arvo
inter inhumanos esse poeta Getas.
quo mihi, diversum fama contendere in orbem?
quem fortuna dedit, Roma sit ille locus.
hoc mea contenta est infelix musa theatro:
sic merui, magni sic voluere dei.
nec reor hinc istuc nostris iter esse libellis,
quo boreas penna deficiente venit.
dividimur caelo, quaeque est procul urbe Quirini,
adspicit hirsutos comminus Ursa Getas.
per tantum terrae, tot aquas vix credere possum
indicium studii transiluisse mei.
finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
auctorem certe res iuvat ista nihil.
quid tibi, si calida, prosit, laudere Syene,
aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
altius ire libet? si te distantia longe
Pleïadum laudent signa, quid inde feras?
sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc,
famaque cum domino fugit ab urbe suo.
vosque, quibus perii tunc, cum mea fama sepulta est,
nunc quoque de nostra morte tacere reor.

VI.

(Graecino.)

Ecquid, ut audisti — nam te diversa tenebat
terra — meos casus, cor tibi triste fuit?
dissimules metuasque licet, Graecine, fateri:
si bene te novi, triste fuisse liquet.
non cadit in mores feritas inamabilis istos,
nec minus a studiis dissidet illa tuis.
artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
pectora mollescunt asperitasque fugit.
nec quisquam meliore fide conplectitur illas,
qua sinit officium militiaeque labor.
certe ego, cum primum potui sentire quid essem, —
nam fuit attonito mens mihi nulla diu —
hoc quoque fortunam sensi, quod amicus abesses,
qui mihi praesidium grande futurus eras.
tecum tunc aberant aegrae solacia mentis,
magnaque pars animi consiliique mei.
at nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam
adloquioque iuva pectora nostra tuo,
quae, non mendaci si quicquam credis amico,
stulta magis dici, quam scelerata decet.
nec breve nec tutum, peccati quae sit origo,
scribere: tractari vulnera nostra timent.
qualicumque modo mihi sint ea facta, rogare
desine: non agites, si qua coire velis.
quicquid id est, ut non facinus, sic culpa vocanda est.
omnis an in magnos culpa deos scelus est?
Spes igitur menti poenae, Graecine, levandae
non est ex toto nulla relicta meae.
haec dea, cum fugerent sceleratas numina terras,
in dis invisa sola remansit humo.
haec facit, ut vivat fossor quoque conpede vinctus
liberaque a ferro crura futura putet.
haec facit, ut, videat cum terras undique nullas,
naufragus in mediis bracchia iactet aquis.
saepe aliquem sollers medicorum cura reliquit,
nec spes huic vena deficiente cadit.
carcere dicuntur clausi sperare salutem,
atque aliquis pendens in cruce vota facit.
haec dea quam multos laqueo sua colla ligantes

non est proposita passa perire nece!
me quoque conantem gladio finire dolorem
arcuit iniecta continuitque manu,
'quid'que 'facis? lacrimis opus est, non sanguine' dixit:
'saepe per has flecti principis ira solet.'
quamvis est igitur meritis indebita nostris,
magna tamen spes est in bonitate dei.
qui ne difficilis mihi sit, Graecine, precare,
confer et in votum tu quoque verba meum.
inque Tomitana iaceam tumulatus harena,
si te non nobis ista vovere liquet.
nam prius incipient turres vitare columbae,
antra ferae, pecudes gramina, mergus aquas,
quam male se praestet veteri Graecinus amico.
non ita sunt fatis omnia versa meis.

VII.

Littera pro verbis tibi, Messalline, salutem, (Messallino.)
quam legis, a saevis adtulit usque Getis.
indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
haec me Nasonem scribere verba latet?
ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,
me tamen excepto, qui precor esse tuus?
di procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
huius notitiam gentis habere velint.
nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
vivere, si vita est mortis habenda genus:
nos premat aut bello tellus aut frigore caelum,
truxque Getes armis, grandine pugnet hiems:
nos habeat regio nec pomo feta nec uvis,
et cuius nullum cesset ab hoste latus.
cetera sit sospes cultorum turba tuorum,
in quibus, ut populo, pars ego parva fui.
me miserum, si tu verbis offenderis istis
nosque negas ulla parte fuisse tuos!
idque sit ut verum, mentito ignoscere debes:
nil demit laudi gloria nostra tuae.
quis se Caesaribus notus non fingit amicum?
da veniam fasso: tu mihi Caesar eris.
nec tamen inrumpo, quo non licet ire: satisque est,

atria si nobis non patuisse negas.
utque tibi fuerit mecum nihil amplius, uno
nempe salutaris, quam prius, ore minus.
nec tuus est genitor nos infitiatus amicos,
hortator studii causaque faxque mei:
cui nos et lacrimas, supremum in funere munus,
et dedimus medio scripta canenda foro.
adde quod est frater, tanto tibi iunctus amore,
quantus in Atridis Tyndaridisque fuit:
is me nec comitem nec dedignatus amicum est:
si tamen haec illi non nocitura putas.
si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor:
clausa mihi potius tota sit ista domus.
sed neque claudenda est. et nulla potentia vires
praestandi, ne quid peccet amicus, habet.
et tamen ut cuperem culpam quoque posse negari,
sic facinus nemo nescit abesse mihi.
quod nisi delicti pars excusabilis esset,
parva relegari poena futura fuit.
ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Caesar,
stultitiam dici crimina posse mea:
quaque ego permisi, quaque est res passa, pepercit,
usus et est modice fulminis igne sui.
nec vitam nec opes nec ademit posse reverti,
si sua per vestras victa sit ira preces.
at graviter cecidi. quid enim mirabile, si quis
a Iove percussus non leve vulnus habet?
ipse suas etiam vires inhiberet Achilles,
missa graves ictus Pelias hasta dabat.
iudicium nobis igitur cum vindicis adsit,
non est cur tua me ianua nosse neget.
culta quidem, fateor, citra, quam debuit, illa est —
sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis —:
at tamen officium sensit domus altera nostrum:
hic, illic, vestro sub lare semper eram.
quaeque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
ius aliquod tecum fratris amicus habet.
[quid quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
sic est fortunae promeruisse tuae?
quod si permittis nobis suadere, quid optes,
ut des, quam reddas, plura, precare deos!

idque facis: quantumque licet meminisse, solebas
  officii causa pluribus esse dator.]
quolibet in numero me, Messalline, repone,
  sim modo pars vestrae non aliena domus:
et mala Nasonem, quoniam meruisse videtur,
  si non ferre doles, at meruisse dole.

VIII.

(Severo.)

A tibi dilecto missam Nasone salutem
  accipe, pars animae magna, Severe, meae.
neve roga, quid agam: si persequar omnia, flebis,
  summa satis nostri si tibi nota mali.
vivimus adsiduis expertes pacis in armis,
  dura pharetrato bella movente Geta.
deque tot expulsis sum miles in exule solus:
  tuta, — neque invideo — cetera turba latet.
quoque magis nostros venia dignere libellos,
  haec in procinctu carmina facta leges.
stat vetus urbs, ripae vicina binominis Histri,
  moenibus et positu vix adeunda loci.
Caspios Aegisos, de se si credimus ipsis,
  condidit et proprio nomine dixit opus.
hanc ferus, Odrysiis inopino marte peremptis,
  cepit et in regem sustulit arma Getes.
ille memor magni generis, virtute quod auget,
  protinus innumero milite cinctus adest.
nec prius abscessit, merita quam caede nocentum
  audaces animos contuderat populi.
at tibi, rex aevo, detur, fortissime nostro,
  semper honorata sceptra tenere manu.
teque, quod et praestat, — quid enim tibi plenius optem? —
  Martia cum magno Caesare Roma probet.
sed memor unde abii, queror, o iucunde sodalis,
  accedant nostris saeva quod arma malis.
ut careo vobis, Stygias detrusus in oras,
  quattuor autumnos Pleïas orta facit.
nec tu credideris urbanae commoda vitae
  quaerere Nasonem: quaerit et illa tamen.
nam modo vos animo dulces reminiscor, amici,

nunc mihi cum cara coniuge nata subit:
aque domo rursus pulchrae loca vertor ad urbis,
cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
nunc fora, nunc aedes, nunc marmore tecta theatra,
nunc subit aequata porticus omnis humo,
gramina nunc Campi pulchros spectantis in hortos,
stagnaque et euripi, Virgineusque liquor.
at, puto, sic urbis misero est erepta voluptas,
quolibet ut saltem rure frui liceat?
non meus amissos animus desiderat agros
ruraque Paeligno conspicienda solo,
nec quos piniferis positos in collibus hortos
spectat Flaminiae Clodia iuncta viae.
quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas:
sunt ibi, si vivunt, nostra quoque consita quaedam,
sed non et nostra poma legenda manu.
pro quibus amissis utinam contingere possit
hic saltem profugo glaeba colenda mihi!
ipse ego pendentes, liceat modo, rupe capellas,
ipse velim baculo pascere nixus oves,
ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
ducam ruricolas sub iuga curva boves,
et discam, Getici quae norunt verba iuvenci,
adsuetas illis adiciamque minas.
ipse manu capulum pressi moderatus aratri
experiar mota spargere semen humo.
nec dubitem longis purgare ligonibus herbas
et dare, iam sitiens quas bibat hortus, aquas.
unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
discrimen murus clausaque porta facit?
at tibi nascenti, quod toto pectore laetor,
nerunt fatales fortia fila deae:
te modo campus habet, densa modo porticus umbra,
nunc, in quo ponis tempora rara, forum:
Umbria nunc revocat, nec non Albana petentem
Appia ferventi ducit in arva rota.
forsitan hic optes, ut iustam supprimat iram
Caesar, et hospitium sit tua villa meum.
a! nimium est, quod amice, petis: moderatius opta
et voti, quaeso, contrahe vela tui.

terra velim propior nullique obnoxia bello
  detur: erit nostris pars bona dempta malis.

IX.

(Maximo Cottae.)

Quae mihi de rapto tua venit epistula Celso,
  protinus est lacrimis umida facta meis.
quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
  invitis oculis littera lecta tua est.
nec quicquam ad nostras pervenit acerbius aures,
  ut sumus in Ponto, perveniatque precor.
ante meos oculos tamquam praesentis imago
  haeret, et exstinctum vivere fingit amor.
saepe refert animus lusus gravitate carentes,
  seria cum liquida saepe peracta fide.
nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis,
  quae vellem vitae summa fuisse meae,
cum domus ingenti subito mea lapsa ruina
  concidit in domini procubuitque caput.
adfuit ille mihi, cum me pars magna reliquit,
  Maxime, fortunae nec fuit ipse comes.
illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
  ponendus quam si frater in igne foret.
haesit in amplexu consolatusque iacentem est,
  cumque meis lacrimis miscuit usque suas.
o quotiens vitae custos invisus amarae
  continuit promptas in mea fata manus!
o quotiens dixit 'placabilis ira deorum est:
  vive, nec ignosci tu tibi posse nega!'
vox tamen illa fuit celeberrima: 'respice, quantum
  debeat auxilium Maximus esse tibi.
Maximus incumbet, quaque est pietate, rogabit,
  ne sit ad extremum Caesaris ira tenax.
cumque suis fratris vires adhibebit et omnem,
  quo levius doleas, experietur opem.'
haec mihi verba malae minuerunt taedia vitae.
  quae tu, ne fuerint, Maxime, vana, cave.
huc quoque venturum mihi se iurare solebat
  non nisi te longae ius sibi dante viae.
nam tua non alio coluit penetralia ritu,
  terrarum dominos quam colis ipse deos.

crede mihi, multos habeas cum dignus amicos,
non fuit e multis quolibet ille minor,
si modo non census nec clarum nomen avorum,
sed probitas magnos ingeniumque facit.
iure igitur lacrimas Celso libamus adempto,
cum fugerem, vivo quas dedit ille mihi:
carmina iure damus raros testantia mores,
ut tua venturi nomina, Celse, legant.
hoc est, quod possim Geticis tibi mittere ab arvis,
hoc solum est, istic quod licet esse meum.
funera non potui comitare nec unguere corpus,
aque tuis toto dividor orbe rogis.
qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
praestitit officium Maximus omne tibi.
ille tibi exsequias et magni funus honoris
fecit et in gelidos versit amoma sinus,
diluit et lacrimis maerens unguenta profusis
ossaque vicina condita texit humo.
qui quoniam exstinctis, quae debet, praestat amicis,
et nos exstinctis adnumerare potest.

X.

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem: (Flacco.)
mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
longus enim curis vitiatum corpus amaris
non patitur vires languor habere suas.
nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis,
et peragit soliti vena tenoris iter.
os hebes est, positaeque movent fastidia mensae,
et queror, invisi cum venit hora cibi.
quod mare, quod tellus, adpone, quod educat aer:
nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
nectar et ambrosiam, latices epulasque deorum,
det mihi formosa nava Iuventa manu:
non tamen exacuet torpens sapor ille palatum,
stabit et in stomacho pondus inerte diu.
haec ego non ausim, cum sint verissima, cuivis
scribere, delicias ne mala nostra vocet.
scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
deliciis etiam possit ut esse locus.

delicias illi precor has contingere, si quis,
  ne mihi sit levior Caesaris ira, timet.
is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus,
  non alit officio corpus ut ante suo,
sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores,
  quorum materiam dat locus ipse mihi.
vix igitur possis visos agnoscere vultus,
  quoque ierit, quaeras, qui fuit ante, color.
parvus in exiles sucus mihi pervenit artus,
  membraque sunt cera pallidiora nova.
non haec immodico contraxi damna Lyaeo:
  scis, mihi quam solae paene bibantur aquae.
non epulis oneror: quarum si tangar amore,
  est tamen in Geticis copia nulla locis.
nec vires adimit veneris damnosa voluptas:
  non solet in maestos illa venire toros.
unda locusque nocent et, causa valentior istis,
  anxietas animi, quae mihi semper adest.
hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
  vix mens tristitiae nostra tulisset onus.
vos estis fracto tellus non dura phaselo:
  quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa,
  Caesaris offensum dum mihi numen erit.
qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
  suppliciter vestros quisque rogate deos.

LIBER SECUNDUS.

I.

Huc quoque Caesarei pervenit fama triumphi, (Germanico Caesari.)
  languida quo fessi vix venit aura noti.
nil fore dulce mihi Scythica regione putavi:
  iam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.
tandem aliquid pulsa curarum nube serenum
  vidi, fortunae verba dedique meae.
nolit ut ulla mihi contingere gaudia Caesar,
  velle potest cuivis haec tamen una dari.
di quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,

tristitiam poni per sua festa iubent.
denique, quod certus furor est audere fateri,
hac ego laetitia, si vetet ipse, fruar.
Iuppiter utilibus quotiens iuvat imbribus agros,
mixta tenax segeti crescere lappa solet.
nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
numen, et invita saepe iuvamur ope.
gaudia Caesareae mentis pro parte virili
sunt mea: privati nil habet illa domus.
gratia, Fama, tibi! per quam spectata triumphi
incluso mediis est mihi pompa Getis.
indice te didici, nuper visenda coisse
innumeras gentes ad ducis ora sui:
quaeque capit vastis inmensum moenibus orbem,
hospitiis Romam vix habuisse locum.
tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
fuderit adsiduas nubilus auster aquas,
numine caelesti solem fulsisse serenum,
cum populi vultu conveniente die,
atque ita victorem cum magnae vocis honore
bellica laudatis dona dedisse viris,
claraque sumpturum pictas insignia vestes,
tura prius sanctis inposuisse focis,
Iustitiamque sui caste placasse parentis,
illo quae templum pectore semper habet.
quaque ierit, felix adiectum plausibus omen,
saxaque roratis erubuisse rosis.
protinus argento veros imitantia muros
barbara cum pictis oppida lata viris,
fluminaque et montes et in altis proelia silvis,
armaque cum telis in strue mixta sua.
deque tropaeorum, quod sol incenderit, auro
aurea Romani tecta fuisse fori.
totque tulisse duces captivis addita collis
vincula, paene hostes quot satis esse fuit.
maxima pars horum vitam veniamque tulerunt,
in quibus et belli summa caputque Bato.
cur ego posse negem minui mihi numinis iram,
cum videam mites hostibus esse deos?
pertulit hic idem nobis, Germanice, rumor,
oppida sub titulo nominis isse tui.

atque ea te contra nec muri mole nec armis
  nec satis ingenio tuta fuisse loci.
di tibi dent annos! a te nam cetera sumes,
  sint modo virtuti tempora longa tuae.
quod precor, eveniet, — sunt quiddam oracula vatum —
  nam deus optanti prospera signa dedit.
te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
  laeta coronatis Roma videbit equis.
maturosque pater nati spectabit honores,
  gaudia percipiens, quae dedit ipse suis.
iam nunc haec a me, iuvenum belloque togaque
  maxime, dicta tibi vaticinante nota.
hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum,
  sufficiet nostris si modo vita malis,
inbuero Scythicas si non prius ipse sagittas,
  abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
quae si me salvo dabitur tua laurea templis,
  omina bis dices vera fuisse mea.

II.

Ille domus vestrae primis venerator ab annis, (Messallino.)
  pulsus ad Euxini Naso sinistra freti,
mittit ab indomitis hanc, Messalline, salutem,
  quam solitus praesens est tibi ferre, Getis.
ei mihi, quid lecto vultus tibi nomine non est,
  qui fuit, et dubitas cetera perlegere?
perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
  urbe licet vestra versibus esse meis,
non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
  clara mea tangi sidera posse manu,
nec nos Enceladi dementia castra secuti
  in rerum dominos movimus arma deos.
nec, quod Tydidae temeraria dextera fecit,
  numina sunt telis ulla petita meis.
est mea culpa gravis, sed quae me perdere solum
  ausa sit, et nullum maius adorta nefas.
nil nisi non sapiens possum timidusque vocari:
  haec duo sunt animi nomina vera mei.
esse quidem fateor meritam post Caesaris iram
  difficilem precibus te quoque iure meis.

quaeque tua est pietas in totum nomen Iuli,
te laedi, cum quis laeditur inde, putas.
sed licet arma feras et vulnera saeva mineris,
non tamen efficies, ut timeare mihi.
puppis Achaemeniden Graium Troiana recepit,
profuit et Myso Pelias hasta duci,
confugit interdum templi violator ad aram,
nec petere offensi numinis horret opem.
dixerit hoc aliquis tutum non esse: fatemur:
sed non per placidas it mea puppis aquas.
tuta petant alii: fortuna miserrima tuta est:
nam timor eventus deterioris abest.
. . . .
. . . .
accipitremque timens pennis trepidantibus ales
audet ad humanos fessa venire sinus
nec se vicino dubitat committere tecto,
quae fugit infestos territa cerva canes.
da, precor, accessum lacrimis, mitissime, nostris,
nec rigidam timidis vocibus obde forem:
verbaque nostra favens Romana ad numina perfer
non tibi Tarpeio culta Tonante minus,
mandatique mei legatus suscipe causam:
nulla meo quamvis nomine causa bona est.
iam prope depositus, certe iam frigidus aeger
servatus per te, si modo servor, ero.
nunc tua pro lassis nitatur gratia rebus,
principis aeterni quam tibi praestat amor.
nunc tibi et eloquii nitor ille domesticus adsit,
quo poteras trepidis utilis esse reis.
vivit enim in vobis facundi lingua parentis,
et res heredem repperit illa suum.
hanc ego, non ut me defendere temptet, adoro:
non est confessi causa tuenda rei.
num tamen excuses erroris origine factum,
an nihil expediat tale movere, vide.
vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,
non contrectari tutius esse puto.
lingua, sile. non est ultra narrabile quicquam:
posse velim cineres obruere ipse meos.
sic igitur, quasi me nullus deceperit error,

verba fac, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
cumque serenus erit vultusque remiserit illos,
qui secum terras imperiumque movent:
exiguam ne me praedam sinat esse Getarum,
detque solum miserae mite, precare, fugae.
tempus adest aptum precibus. valet ipse videtque,
quas fecit vires, Roma, valere tuas.
incolumis coniunx sua pulvinaria servat,
promovet Ausonium filius imperium,
praeterit ipse suos animo Germanicus annos,
nec vigor est Drusi nobilitate minor.
adde nurus neptesque pias natosque nepotum
ceteraque Augustae membra valere domus:
adde triumphatos modo Paeonas, adde quieti
subdita montanae bracchia Dalmatiae.
nec dedignata est abiectis Illyris armis
Caesareum famulo vertice ferre pedem.
ipse super currum placido spectabilis ore
tempora Phoebea virgine nexa tulit.
quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
digna parente suo nominibusque datis,
fratribus adsimiles, quos proxima templa tenentes
divus ab excelsa Iulius aede videt.
his Messallinus, quibus omnia cedere debent,
primum laetitiae non negat esse locum.
quicquid ab his superest, venit in certamen amoris:
hac hominum nulli parte secundus erit.
nec colet ante diem, quam qua decreta merenti
venit honoratis laurea digna comis.
felices, quibus o! licuit spectare triumphos
et ducis ore deos aequiperante frui.
at mihi Sauromatae pro Caesaris ore videndi,
terraque pacis inops undaque iuncta gelu.
si tamen haec audis et vox mea pervenit istuc,
sit tua mutando gratia blanda loco.
hoc pater ille tuus primo mihi cultus ab aevo,
si quid habet sensus umbra diserta, petit.
hoc petit et frater, quamvis fortasse veretur,
servandi noceat ne tibi cura mei.
tota domus rogat hoc: nec tu potes ipse negare,
et nos in turbae parte fuisse tuae.

ingenii certe, quo nos male sensimus usos,
Artibus exceptis, saepe probator eras.
nec mea, si tantum peccata novissima demas,
esse potest domui vita pudenda tuae.
sic igitur vestrae vigeant penetralia gentis,
curaque sit superis Caesaribusque tui:
mite, sed iratum merito mihi numen adora,
eximar ut Scythici de feritate loci.
difficile est, fateor: sed tendit in ardua virtus,
et talis meriti gratia maior erit.
nec tamen Aetnaeus vasto Polyphemus in antro
accipiet voces Antiphatesve tuas:
sed placidus facilisque parens veniaeque paratus,
et qui fulmineo saepe sine igne tonat.
qui cum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse,
cuique fere poenam sumere poena sua est.
victa tamen vitio est huius clementia nostro,
venit et ad vires ira coacta suas.
qui quoniam patria toto sumus orbe remoti,
nec licet ante ipsos procubuisse deos,
quos colis, ad superos haec fer mandata sacerdos,
adde sed et proprias ad mea verba preces.
sic tamen haec tempta, si non nocitura putabis.
ignosces: timeo naufragus omne fretum.

III.

Maxime, qui claris nomen virtutibus aequas. (Maximo Cottae.)
nec sinis ingenium nobilitate premi,
culte mihi — quid enim status hic a funere differt? —
supremum vitae tempus adusque meae:
rem facis, adflictum non aversatus amicum,
qua non est aevo rarior ulla tuo.
turpe quidem dictu, sed — si modo vera fatemur —
vulgus amicitias utilitate probat.
cura, quid expediat, prius est, quam quid sit honestum,
et cum fortuna statque caditque fides.
nec facile invenias multis de milibus unum,
virtutem pretium qui putet esse sui.
ipse decor, recte facti si praemia desint,
non movet, et gratis paenitet esse probum.

nil nisi quod prodest, carum est, et detrahe menti
  spem fructus avidae, nemo petendus erit.
at reditus iam quisque suos amat, et sibi quid sit
  utile, sollicitis supputat articulis.
illud amicitiae quondam venerabile numen
  prostat et in quaestu pro meretrice sedet.
quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
  communis vitii te quoque labe trahi.
diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est:
  quae simul intonuit, proxima quaeque fugat.
en ego non paucis quondam munitus amicis,
  dum flavit velis aura secunda meis,
ut fera nimboso tumuerunt aequora vento,
  in mediis lacera nave relinquor aquis.
cumque alii nolint etiam me nosse videri,
  vix duo proiecto tresve tulistis opem.
quorum tu princeps. neque enim comes esse, sed auctor,
  nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
te, nihil ex acto, nisi non peccasse, petentem,
  sponte sua probitas officiumque iuvat.
iudice te mercede caret per seque petenda est
  externis virtus incomitata bonis.
turpe putas abici, quia sit miserandus, amicum,
  quodque sit infelix, desinere esse tuum.
mitius est lasso digitum supponere mento,
  mergere quam liquidis ora natantis aquis.
cerne, quid Aeacides post mortem praestet amico:
  instar et hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
  a Stygia quantum sors mea distat aqua?
adfuit insano iuvenis Phoceus Orestae:
  et mea non minimum culpa furoris habet.
tu quoque magnorum laudes admitte virorum,
  ut facis, et lapso quam potes adfer opem.
si bene te novi, si, qui prius esse solebas,
  nunc quoque es, atque animi non cecidere tui,
quo fortuna magis saevit, magis ipse resistis,
  utque decet, ne te vicerit illa, caves,
et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis:
  sic eadem prodest causa nocetque mihi.
scilicet indignum, iuvenis carissime, ducis,

te fieri comitem stantis in orbe deae.
firmus es, et quoniam non sunt ea, qualia velles,
vela regis quassae qualiacumque ratis.
quaeque ita concussa est, ut iam casura putetur,
restat adhuc umeris fulta ruina tuis.
ira quidem primo fuerat tua iusta, nec ipso
lenior, offensus qui mihi iure fuit.
quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti,
illum iurabas protinus esse tuum.
ut tamen audita est nostrae tibi cladis origo,
diceris erratis ingemuisse meis.
tum tua me primum solari littera coepit
et laesum flecti spem dare posse deum.
movit amicitiae tum te constantia longae,
ante tuos ortus quae mihi coepta fuit,
et quod eras aliis factus, mihi natus amicus,
quodque tibi in cunis oscula prima dedi.
quod, cum vestra domus teneris mihi semper ab annis
culta sit, esse vetus me tibi cogit onus.
me tuus ille pater, Latiae facundia linguae,
quae non inferior nobilitate fuit,
primus, ut auderem committere carmina famae,
inpulit: ingenii dux fuit ille mei.
nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
contendo, fratrem posse referre tuum.
te tamen ante omnes ita sum conplexus, ut unus
quolibet in casu gratia nostra fores.
ultima me tecum vidit maestisque cadentes
excepit lacrimas Aethalis Ilva genis:
cum tibi quaerenti, num verus nuntius esset,
adtulerat culpae quem mala fama meae,
inter confessum dubie dubieque negantem
haerebam, pavidas dante timore notas,
exemploque nivis, quam mollit aquaticus auster,
gutta per adtonitas ibat oborta genas.
haec igitur referens et quod mea crimina primi
erroris venia posse latere vides,
respicis antiquum lassis in rebus amicum,
fomentisque iuvas vulnera nostra tuis.
pro quibus optandi si nobis copia fiat,
tam bene pro merito commoda mille precor.

sed si sola mihi dentur tua vota, precabor,
  ut tibi sit salvo Caesare salva parens.
haec ego, cum faceres altaria pinguia ture,
  te solitum memini prima rogare deos.

IV.

(Attico.)

Accipe conloquium gelido Nasonis ab Histro,
  Attice, iudicio non dubitande meo.
ecquid adhuc remanes memor infelicis amici,
  deserit an partes languida cura suas?
non ita di mihi sunt tristes, ut credere possim
  fasque putem iam te non meminisse mei.
ante oculos nostros posita est tua semper imago,
  et videor vultus mente videre tuos.
seria multa mihi tecum conlata recordor,
  nec data iucundis tempora pauca iocis.
saepe citae longis visae sermonibus horae,
  saepe fuit brevior, quam mea verba, dies.
saepe tuas venit factum modo carmen ad aures
  et nova iudicio subdita Musa tuo est.
quod tu laudabas, populo placuisse putabam:
  hoc pretium curae dulce recentis erat.
utque meus lima rasus liber esset amici,
  non semel admonitu facta litura tuo est.
nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
  nos via, nos iunctis curva theatra locis.
denique tantus amor nobis, carissime, semper,
  quantus in Aeacide Nestorideque fuit.
non ego, si biberes securae pocula Lethes,
  excidere haec credam pectore posse tuo.
longa dies citius brumali sidere, noxque
  tardior hiberna solstitialis erit,
nec Babylon aestum, nec frigora Pontus habebit,
  calthaque Paestanas vincet odore rosas,
quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum.
  non ita pars fati candida nulla mei est.
ne tamen haec dici possit fiducia mendax
  stultaque credulitas nostra fuisse, cave,
constantique fide veterem tutare sodalem,
  qua licet et quantum non onerosus ero.

V.

Condita disparibus numeris ego Naso Sabino (Sabino.)
praeposita misi verba salute meo.
quae rata sit, cupio. res bisque ut conprobet omen,
te precor a salvo possit, amice, legi.
candor, in hoc aevo res intermortua paene,
exigit, ut faciam talia vota, tuus.
nam fuerim quamvis modico tibi iunctus ab usu,
diceris exiliis indoluisse meis:
missaque ab Euxino legeres cum carmina Ponto,
illa tuus iuvit qualiacumque favor:
optastique brevem salvi mihi Caesaris iram,
quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
moribus ista tuis tam mitia vota dedisti,
nec minus idcirco sunt ea grata mihi.
quoque magis moveare malis, doctissime, nostris,
credibile est fieri condicione loci.
vix hac invenies totum, mihi crede, per orbem,
quae minus Augusta pace fruatur humus.
tu tamen hic structos inter fera proelia versus
et legis et lectos ore favente probas,
ingenioque meo, vena quod paupere manat,
plaudis et e rivo flumina magna facis.
grata quidem sunt haec animo suffragia nostro,
vix sibi cum miseros posse placere putet.
dum tamen in rebus temptamus carmina parvis,
materiae gracili sufficit ingenium.
nuper, ut huc magni pervenit fama triumphi,
ausus sum tantae sumere molis opus:
obruit audentem rerum gravitasque nitorque,
nec potui coepti pondera ferre mei.
illic quam laudes, erit officiosa voluntas:
cetera materia debilitata iacent.
qui si forte liber vestras pervenit ad aures,
tutelam, mando, sentiat ille tuam.
hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
accedat cumulus gratia nostra levis.
non ego laudandus, sed sunt tua pectora, lacte
et non calcata candidiora nive:
mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse,

nec lateant artes eloquiumque tuum.
te iuvenum princeps, cui dat Germania nomen,
participem studii Caesar habere solet.
tu comes antiquus, tu primis iunctus ab annis
ingenio mores aequiperante places.
te dicente prius fit protinus inpetus illi,
teque habet, elicias qui sua verba tuis.
cum tu desisti mortaliaque ora quierunt
tectaque non longa conticuere mora,
surgit Iuleo iuvenis cognomine dignus,
qualis ab Eois Lucifer ortus aquis.
dumque silens adstat, status est vultusque diserti,
spemque decens doctae vocis amictus habet.
mox, ubi pulsa mora est atque os caeleste solutum,
hoc superos iures more solere loqui
atque 'haec est' dicas 'facundia principe digna':
eloquio tantum nobilitatis inest.
huic tu cum placeas et vertice sidera tangas,
scripta tamen profugi vatis habenda putas.
scilicet ingeniis aliqua est concordia iunctis,
et servat studii foedera quisque sui:
rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
rectorem dubiae navita puppis amat.
tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris,
ingenioque faves, ingeniose, meo.
distat opus nostrum, sed fontibus exit ab isdem:
artis et ingenuae cultor uterque sumus.
thyrsus abest a te, gustata est laurea nobis:
sed tamen ambobus debet inesse calor.
utque meis numeris tua dat facundia nervos,
sic venit a nobis in tua verba nitor.
iure igitur studio confinia carmina vestro
et conmilitii sacra tuenda putas.
pro quibus, ut maneat, de quo censeris, amicus,
conprecor, ad vitae tempora summa tuae,
succedatque tuis orbis moderatus habenis:
quod mecum populi vota precantur idem.

VI.

Carmine Graecinum, qui praesens voce solebat, (Graecino.)
tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.

exulis haec vox est: praebet mihi littera linguam,
et si non liceat scribere, mutus ero.
corripis, ut debes, stulti peccata sodalis
et mala me meritis ferre minora doces.
vera facis, sed sera meae convicia culpae:
aspera confesso verba remitte reo.
cum poteram recto transire Ceraunia velo,
ut fera vitarem saxa, monendus eram.
nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
qua mea debuerit currere cumba via?
bracchia da lasso potius prendenda natanti,
nec pigeat mento supposuisse manum.
idque facis, faciasque precor. sic mater et uxor,
sic tibi sint fratres totaque salva domus:
quodque soles animo semper, quod voce precari,
omnia Caesaribus sic tua facta probes.
turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
auxilium nulla parte tulisse tuum:
turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:
turpe laborantem deseruisse ratem.
turpe sequi casum et fortunae cedere amicum,
et nisi sit felix, esse negare suum.
non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati,
non haec Aegidae Pirithoique fides,
quos prior est mirata, sequens mirabitur aetas,
in quorum plausus tota theatra sonant.
tu quoque per durum servato tempus amico
dignus es in tantis nomen habere viris.
dignus es: et, quoniam laudem pietate mereris,
non erit officii gratia surda tui.
crede mihi, nostrum si non mortale futurum est
carmen, in ore frequens posteritatis eris.
fac modo permaneas lasso, Graecine, fidelis,
duret et in longas inpetus iste moras.
quae tu cum praestes, remo tamen utor in aura,
nec nocet admisso subdere calcar equo.

VII.

Esse salutatum vult te mea littera primum (Attico.)
a male pacatis, Attice, missa Getis.
proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas,

et si, quicquid agis, sit tibi cura mei.
nec dubito, quin sit: sed me tenor ipse malorum
saepe supervacuos cogit habere metus.
da veniam, quaeso, nimioque ignosce timori:
tranquillas etiam naufragus horret aquas.
qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
omnibus unca cibis aera subesse putat.
saepe canem longe visum fugit agna lupumque
credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
vanaque sollicitis incutit umbra metum.
sic ego fortunae telis confixus iniquis
pectore concipio nil nisi triste meo.
iam mihi fata liquet coeptos servantia cursus
per sibi consuetas semper itura vias:
observare deos, ne quid mihi cedat amice,
verbaque Fortunae vix puto posse dari.
est illi curae me perdere: quaeque solebat
esse levis, constans et bene certa nocet.
crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
nec planus in nostris casibus esse putor:
Cinyphiae segetis citius numerabis aristas,
altaque quam multis floreat Hybla thymis,
et quot aves motis nitantur in aëre pennis,
quotque natent pisces aequore, certus eris,
quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
sed tamen hi nostris ingemuere malis.
quae tibi si memori coner perscribere versu,
Ilias est fati longa futura mei.
non igitur vereor, quia te rear esse verendum,
cuius amor nobis pignora mille dedit:
sed quia res timida est omnis miser, et quia longo est
tempore laetitiae ianua clausa meae.
iam dolor in morem venit meus: utque caducis
percussu crebro saxa cavantur aquis,
sic ego continuo fortunae vulneror ictu,
vixque habet in nobis iam nova plaga locum.
nec magis adsiduo vomer tenuatur ab usu,
nec magis est curvis Appia trita rotis,

pectora quam mea sunt serie caecata malorum.
 et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
artibus ingenuis quaesita est gloria multis:
 infelix perii dotibus ipse meis.
vita prior vitio caret et sine labe peracta est:
 auxilii misero nil tulit illa mihi.
culpa gravis precibus donatur saepe suorum:
 omnis pro nobis gratia muta fuit.
adiuvat in duris aliqua praesentia rebus:
 obruit hoc absens vasta procella caput.
quis non horruerit tacitam quoque Caesaris iram?
 addita sunt poenis aspera verba meis.
fit fuga temporibus levior: proiectus in aequor
 Arcturum subii Pleïadumque minas.
saepe solent hiemem placidam sentire carinae:
 non Ithacae puppi saevior unda fuit.
recta fides comitum poterat mala nostra levare:
 ditata est spoliis perfida turba meis.
mitius exilium faciunt loca: tristior ista
 terra sub ambobus non iacet ulla polis.
est aliquid patriis vicinum finibus esse:
 ultima me tellus, ultimus orbis habet.
praestat et exulibus pacem tua laurea, Caesar:
 Pontica finitimo terra sub hoste iacet.
tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
 non patitur verti barbarus hostis humum.
temperie caeli corpusque animusque iuvantur:
 frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
est in aqua dulci non invidiosa voluptas:
 aequoreo bibitur cum sale mixta palus.
omnia deficiunt: animus tamen omnia vincit,
 ille etiam vires corpus habere facit.
sustineas ut onus, nitendum vertice plano est:
 aut, flecti nervos si patiere, cadet.
spes quoque, posse mora mitescere principis iram,
 vivere ne nolim deficiamque, cavet.
nec vos parva datis pauci solacia nobis,
 quorum spectata est per mala nostra fides.
coepta tene, quaeso, neque in aequore desere navem,
 meque simul serva iudiciumque tuum.

VIII.

Redditus est nobis Caesar cum Caesare nuper, (Maximo Cottae.)
quos mihi misisti, Maxime Cotta, deos.
utque tuum munus numerum, quem debet, haberet,
est ibi Caesaribus Livia iuncta suis.
argentum felix omnique beatius auro,
quod fuerit pretium cum rude, numen habet.
non mihi divitias dando maiora dedisses,
caelitibus missis nostra sub ora tribus.
est aliquid, spectare deos et adesse putare
et quasi cum vero numine posse loqui.
quin en iam redii, nec me tenet ultima tellus,
utque prius, media sospes in urbe moror!
Caesareos video vultus, velut ante videbam:
vix huius voti spes fuit ulla mihi.
utque salutabam numen caeleste, saluto.
quod reduci tribuas, nil, puto, maius habes.
quid nostris oculis nisi sola Palatia desunt?
qui locus ablato Caesare vilis erit.
hunc ego cum spectem, videor mihi cernere Romam:
nam patriae faciem sustinet ille suae.
fallor, an irati mihi sunt in imagine vultus,
torvaque nescio quid forma minantis habet?
parce, vir inmenso maior virtutibus orbe,
iustaque vindictae supprime frena tuae.
parce, precor, saecli decus indelebile nostri,
terrarum dominum quem sua cura facit.
per patriae nomen, quae te tibi carior ipso est,
per numquam surdos in tua vota deos,
perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est,
et cui maiestas non onerosa tua est:
perque tibi similem virtutis imagine natum,
moribus agnosci qui tuus esse potest,
perque tuos vel avo dignos vel patre nepotes,
qui veniunt magno per tua iussa gradu:
parte leva minima nostras et contrahe poenas,
daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
et tua, si fas est, a Caesare proxime Caesar,
numina sint precibus non inimica meis:
sic fera quam primum pavido Germania vultu

ante triumphantes serva feratur equos:
sic pater in Pylios, Cumaeos mater in annos
vivant, et possis filius esse diu.
tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
accipe non dura supplicis aure preces:
sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
cumque bonis nuribus quod peperere nurus:
sic, quem dira tibi rapuit Germania Drusum,
pars fuerit partus sola caduca tui.
sic tibi mature fraterni funeris ultor
purpureus niveis filius instet equis.
adnuite o! timidis, mitissima numina, votis:
praesentes aliquid prosit habere deos.
Caesaris adventu tuta gladiator harena
exit, et auxilium non leve vulnus habet:
nos quoque, vestra, iuvet, quod, qua licet, ora videmus,
intrata est superis quod domus una tribus.
felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
quique deum coram corpora vera vident.
quod quoniam nobis invidit inutile fatum,
quos dedit ars, vultus effigiemque colo.
sic homines novere deos, quos arduus aether
occulit, et colitur pro Iove forma Iovis.
denique, quae mecum est et erit sine fine, cavete,
ne sit in inviso vestra figura loco.
nam caput e nostra citius cervice recedet,
et patiar fossis lumen abire genis,
quam caream raptis, o publica numina, vobis:
vos eritis nostrae portus et ara fugae.
vos ego conplectar, Geticis si cingar ab armis,
utque meas aquilas, ut mea signa sequar.
aut ego me fallo nimioque cupidine ludor,
aut spes exilii commodioris adest.
nam minus et minus est facies in imagine tristis,
visaque sunt dictis adnuere ora meis.
vera precor fiant timidae praesagia mentis:
iustaque quamvis est, sit minor ira dei.

IX.

(Cotyi regi.)

Regia progenies, cui nobilitatis origo
nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty!

fama loquax vestras si iam pervenit ad aures,
  me tibi finitimi parte iacere soli:
supplicis exaudi, iuvenum mitissime, vocem,
  quamque potes, profugo — nam potes — adfer opem.
me fortuna tibi — de qua quod non querar, hoc est —
  tradidit, hoc uno non inimica mihi.
excipe naufragium non duro litore nostrum,
  ne fuerit terra tutior unda tua.
regia, crede mihi, res est succurrere lapsis,
  convenit et tanto, quantus es ipse, viro.
fortunam decet hoc istam: quae maxima cum sit,
  esse potest animo vix tamen aequa tuo.
conspicitur numquam meliore potentia causa,
  quam quotiens vanas non sinit esse preces.
hoc nitor iste tui generis desiderat, hoc est
  a superis ortae nobilitatis opus:
hoc tibi et Eumolpus, generis clarissimus auctor,
  et prior Eumolpo suadet Erichthonius:
hoc tecum commune deo est, quod uterque rogati
  supplicibus vestris ferre soletis opem.
numquid erit, quare solito dignemur honore
  numina, si demas velle iuvare deos?
Iuppiter oranti surdas si praebeat aures,
  victima pro templo cur cadat icta Iovis?
si pacem nullam pontus mihi praestet eunti,
  inrita Neptuno cur ego tura feram?
vana laborantis si fallat vota coloni,
  accipiat gravidae cur suis exta Ceres?
nec dabit intonso iugulum caper hostia Baccho,
  musta sub adducto si pede nulla fluent.
Caesar ut imperii moderetur frena precamur,
  tam bene quod patriae consulit ille suae.
utilitas igitur magnos hominesque deosque
  efficit, auxiliis quoque favente suis.
tu quoque fac profugo prosint tua castra iacenti,
  o Coty, progenies digna parente tuo.
conveniens homini est hominem servare voluptas,
  et melius nulla quaeritur arte favor.
quis non Antiphaten Laestrygona devovet? aut quis
  munifici mores inprobat Alcinoi?
non tibi Casandreus pater est gentisve Pheraeae

quive repertorem torruit arte sua:
sed quam Marte ferox et vinci nescius armis,
tam numquam, facta pace, cruoris amans.
adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes
emollit mores nec sinit esse feros.
nec regum quisquam magis est instructus ab illis,
mitibus aut studiis tempora plura dedit.
carmina testantur. quae, si tua nomina demas,
Threïcium iuvenem conposuisse negem.
neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
Bistonis ingenio terra superba tuo est.
utque tibi est animus, cum res ita postulat, arma
sumere et hostili tinguere caede manum,
atque ut es excusso iaculum torquere lacerto
collaque velocis flectere doctus equi:
tempora sic data sunt studiis ubi iusta paternis,
atque suis numeris forte quievit opus,
ne tua marcescant per inertes otia somnos,
lucida Pieria tendis in astra via.
haec quoque res aliquid tecum mihi foederis adfert:
eiusdem sacri cultor uterque sumus.
ad vatem vates orantia bracchia tendo,
terra sit exiliis ut tua fida meis.
non ego caede nocens in Ponti litora veni,
mixtave sunt nostra dira venena manu:
nec mea subiecta convicta est gemma tabella
mendacem linis inposuisse notam.
nec quicquam, quod lege vetor committere, feci:
est tamen his gravior noxa fatenda mihi.
neve roges, quae sit. stultam quam scripsimus Artem.
innocuas nobis haec vetat esse manus.
ecquid praeterea peccarim, quaerere noli,
ut lateat sola culpa sub Arte mea.
quicquid id est, habuit moderatam vindicis iram,
qui nisi natalem nil mihi dempsit humum.
hac quoniam careo, tua nunc vicinia praestet,
inviso possim tutus ut esse loco.

X.

Ecquid ab inpressae cognoscis imagine cerae **(Macro.)**
haec tibi Nasonem scribere verba, Macer?

auctorisque sui si non est anulus index,
  cognitane est nostra littera facta manu?
an tibi notitiam mora temporis eripit horum,
  nec repetunt oculi signa vetusta tui?
sis licet oblitus pariter gemmaeque manusque,
  exciderit tantum ne tibi cura mei.
quam tu vel longi debes convictibus aevi,
  vel mea quod coniunx non aliena tibi,
vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus,
  utque decet, nulla factus es Arte nocens.
tu canis, aeterno quicquid restabat Homero,
  ne careant summa Troica bella manu:
Naso parum prudens, artem dum tradit amandi,
  doctrinae pretium triste magister habet.
sunt tamen inter se communia sacra poetis,
  diversum quamvis quisque sequamur iter.
quorum te memorem, quamquam procul absumus, esse
  suspicor et casus velle levare meos.
te duce magnificas Asiae perspeximus urbes,
  Trinacris est oculis te duce nota meis,
vidimus Aetnaea caelum splendescere flamma,
  suppositus monti quam vomit ore gigans,
Hennaeosque lacus et olentia stagna Palici,
  quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
nec procul hinc nympha est, quae, dum fugit Elidis amnem,
  tecta sub aequorea nunc quoque currit aqua.
hic mihi labentis pars anni magna peracta est.
  eheu, quam dispar est locus ille Getis!
et quota pars haec sunt rerum, quas vidimus ambo,
  te mihi iucundas efficiente vias!
seu rate caeruleas picta sulcavimus undas,
  esseda nos agili sive tulere rota:
saepe brevis nobis vicibus via visa loquendi,
  pluraque, si numeres, verba fuere gradu:
saepe dies sermone minor fuit, inque loquendum
  tarda per aestivos defuit hora dies.
est aliquid casus pariter timuisse marinos
  iunctaque ad aequoreos vota tulisse deos:
et modo res egisse simul, modo rursus ab illis,
  quorum non pudeat, posse referre iocos.
haec tibi cum subeant, absim licet, omnibus annis

ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
ipse quidem arctoo cum sim sub cardine mundi,
qui semper liquidis altior exstat aquis,
te tamen intueor quo solo pectore possum
et tecum gelido saepe sub axe loquor.
hic es, et ignoras: et ades celeberrimus absens
inque Getas media iussus ab urbe venis.
redde vicem, et, quoniam regio felicior ista est,
istic me memori pectore semper habe.

XI.

(Rufo.)

Hoc tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
Naso, parum faustae conditor Artis, opus:
ut, quamquam longe toto sumus orbe remoti,
scire tamen possis nos meminisse tui.
nominis ante mei venient oblivia nobis,
pectore quam pietas sit tua pulsa meo:
et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
quam fiat meriti gratia vana tui.
grande voco lacrimas meritum, quibus ora rigabas,
cum mea concreto sicca dolore forent:
grande voco meritum maestae solacia mentis,
cum pariter nobis illa tibique dares.
sponte quidem per seque mea est laudabilis uxor:
admonitu melior fit tamen illa tuo.
namque quod Hermionae Castor fuit, Hector Iuli,
hoc ego te laetor coniugis esse meae.
quae, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat,
seque tui vita sanguinis esse probat.
ergo quod fuerat stimulis factura sine ullis,
plenius auctorem te quoque nancta facit.
acer et ad palmae per se cursurus honores,
si tamen horteris, fortius ibit equus.
adde, quod absentis cura mandata fideli
perficis et nullum ferre gravaris onus.
o! referant grates, quoniam non possumus ipsi,
di tibi, qui referent, si pia facta vident:
sufficiatque diu corpus quoque moribus istis
maxima Fundani gloria, Rufe, soli.

LIBER TERTIUS.

I.

(Uxori.)

Aequor Iasonio pulsatum remige primum,
  quaeque nec hoste fero nec nive, terra, cares,
ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
  in minus hostili iussus abesse loco?
an mihi barbaria vivendum semper in ista,
  inque Tomitana condar oportet humo?
pace tua, — si pax ulla est tua, Pontica tellus,
  finitimus rapido quam terit hostis equo —
pace tua dixisse velim. tu pessima duro
  pars es in exilio, tu mala nostra gravas.
tu neque ver sentis cinctum florente corona,
  tu neque messorum corpora nuda vides,
nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
  cuncta sed inmodicum tempora frigus habent.
tu glacie freta vincta tenes, et in aequore piscis
  inclusus tecta saepe natavit aqua.
nec tibi sunt fontes laticis nisi paene marini,
  qui potus dubium sistat alatne sitim.
rara, neque haec felix, in apertis eminet arvis
  arbor, et in terra est altera forma maris.
non avis obloquitur, nisi silvis si qua remotis
  aequoreas rauco gutture potat aquas.
tristia per vacuos horrent absinthia campos,
  conveniensque suo messis amara loco.
adde metus, et quod murus pulsatur ab hoste.
  tinctaque mortifera tabe sagitta madet,
quod procul haec regio est et ab omni devia cursu,
  nec pede quo quisquam nec rate tutus eat.
non igitur mirum, finem quaerentibus horum
  altera si nobis usque rogatur humus.
te magis est mirum non hoc evincere, coniunx,
  inque meis lacrimas posse tenere malis.
quid facias, quaeris? quaeras hoc scilicet ipsum:
  invenies, vere si reperire voles.
velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet,
  et faciat somnos haec tibi cura breves.
velle reor multos: quis enim mihi tam sit iniquus,

optet ut exilium pace carere meum:
pectore te toto cunctisque incumbere nervis
et niti pro me nocte dieque decet.
utque iuvent alii, tu debes vincere amicos,
uxor, et ad partes prima venire tuas.
magna tibi inposita est nostris persona libellis:
coniugis exemplum diceris esse bonae.
hanc cave degeneres: ut sint praeconia nostra
vera, vide, famae quo tuearis opus.
ut nihil ipse querar, tacito me fama queretur,
quae debet, fuerit ni tibi cura mei.
exposuit mea me populo fortuna videndum,
et plus notitiae, quam fuit ante, dedit.
notior est factus Capaneus a fulminis ictu:
notus humo mersis Amphiaraus equis:
si minus errasset, notus minus esset Vlixes:
magna Philoctetae vulnera fama suo est.
si locus est aliquis tanta inter nomina parvis,
nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
nec te nesciri patitur mea pagina: qua non
inferius Coa Battide nomen habes.
quicquid ages igitur, scaena spectabere magna,
et pia non paucis testibus uxor eris.
crede mihi, quotiens laudaris carmine nostro,
qui legit has laudes, an mereare, rogat.
utque favere reor plures virtutibus istis,
sic tua non paucae carpere facta volent.
quarum tu praesta ne livor dicere possit:
'haec est pro miseri lenta salute viri.'
cumque ego deficiam nec possim ducere currum,
fac tu sustineas debile sola iugum.
ad medicum specto venis fugientibus aeger:
ultima pars animae dum mihi restat, ades.
quodque ego praestarem, si te magis ipse valerem,
id mihi, cum valeas fortius ipsa, refer.
exigit hoc socialis amor foedusque maritum:
moribus hoc, coniunx, exigis ipsa tuis.
hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
non magis officiis quam probitate colas.
cuncta licet facias, nisi eris laudabilis uxor,
non poterit credi Marcia culta tibi.

nec sumus indigni: nec, si vis vera fateri,
  debetur meritis gratia nulla meis.
redditur illa quidem grandi cum faenore nobis,
  nec te, si cupiat, laedere rumor habet.
sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
  pro nostris ut sis ambitiosa malis.
ut minus infesta iaceam regione, labora:
  clauda nec officii pars erit ulla tui.
magna peto, sed non tamen invidiosa roganti:
  utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
nec mihi succense, totiens si carmine nostro,
  quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.
fortibus adsuevit tubicen prodesse, suoque
  dux bene pugnantes incitat ore viros.
nota tua est probitas testataque tempus in omne:
  sit virtus etiam non probitate minor.
non tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
  aut excisa levi pelta gerenda manu:
numen adorandum est, non ut mihi fiat amicum,
  sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
gratia si nulla est, lacrimae tibi gratia fient:
  hac potes aut nulla parte movere deos.
quae tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur:
  meque viro flendi copia dives adest.
utque meae res sunt, omni, puto, tempore flebis:
  has fortuna tibi nostra ministrat opes.
si mea mors redimenda tua — quod abominor — esset,
  Admeti coniunx, quam sequereris, erat.
aemula Penelopes fieres, si fraude pudica
  instantes velles fallere nupta procos.
[si comes exstincti manes sequerere mariti,
  esset dux facti Laudamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
  corpus in accensos mittere forte rogos.]
morte nihil opus est, nihil Icariotide tela:
  Caesaris est coniunx ore precanda tuo,
[quae praestat virtute sua, ne prisca vetustas
  laude pudicitiae saecula nostra premat:
quae Veneris formam, mores Iunonis habendo
  sola est caelesti digna reperta toro].
quid trepidas et adire times? non inpia Progne

filiave Acetae voce movenda tua est:
nec nurus Aegypti, nec saeva Agamemnonis uxor,
Scyllaque, quae Siculas inguine terret aquas:
Telegonive parens vertendis natâ figuris,
nexaque nodosas angue Medusa comas:
femina sed princeps, in qua Fortuna videre
se probat et caecae crimina falsa tulit:
qua nihil in terris ad finem solis ab ortu
clarius, excepto Caesare, mundus habet.
eligito tempus captatum saepe rogandi,
exeat adversa ne tua navis aqua.
non semper sacras reddunt oracula sortes,
ipsaque non omni tempore fana patent.
cum status urbis erit, qualem nunc auguror esse,
et nullus populi contrahet ora dolor:
cum domus Augusti, Capitoli more colenda,
laeta, quod est et sit, plenaque pacis erit:
tum tibi, di faciant, adeundi copia fiat:
profectura aliquid tum tua verba putes.
si quid aget maius, differ tua coepta, caveque
spem festinando praecipitare meam.
nec rursus iubeo, dum sit vacuissima, quaeras:
corporis ad curam vix vacat illa sui.
omnia per rerum turbam fastidia perfer:
quolibet illa meat, tu quoque oportet eas.
cum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
fac sis personae, quam tueare, memor,
nec factum defende meum. mala causa silenda est:
nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
tum lacrimis demenda mora est, summissaque terra
ad non mortales bracchia tende pedes.
tum pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam:
hostem fortunam sit satis esse mihi.
plura quidem subeunt, sed conturbata timore
haec quoque vix poteris voce tremente loqui.
suspicor hoc damno fore non tibi: sentiet illa
te maiestatem pertimuisse suam.
nec, tua si fletu scindentur verba, nocebit:
interdum lacrimae pondera vocis habent.
lux etiam coeptis facito bona talibus adsit
horaque conveniens auspiciumque favens.

sed prius inposito sanctis altaribus igni
  tura fer ad magnos vinaque pura deos.
e quibus ante omnes Augustum numen adora
  progeniemque piam participemque tori.
sint utinam mites solito tibi more tuasque
  non duris lacrimas vultibus adspiciant!

II.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem, (Maximo Cottae).
  missa sit ut vere perveniatque, precor.
namque meis sospes multum cruciatibus aufers,
  utque sit in nobis pars bona salva, facis.
cumque labent aliqui iactataque vela relinquant,
  tu lacerae remanes ancora sola rati.
grata tua est igitur pietas. ignoscimus illis,
  qui cum fortuna terga dedere fugae.
cum feriant unum, non unum fulmina terrent,
  iunctaque percusso turba pavere solet:
cumque dedit paries venturae signa ruinae,
  sollicito vacuus fit locus ille metu.
quis non e timidis aegri contagia vitat,
  vicinum metuens ne trahat inde malum?
me quoque amicorum nimio terrore metuque,
  non odio, quidam destituere mei.
non illis pietas, non officiosa voluntas
  defuit: adversos extimuere deos.
utque magis cauti possint timidique videri,
  sic adpellari non meruere mali.
aut meus excusat caros ita candor amicos,
  utque habeant de me crimina nulla, favet?
sint hi contenti venia, scierintque licebit
  purgari factum me quoque teste suum.
pars estis pauci melior, qui rebus in artis
  ferre mihi nullam turpe putastis opem.
tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
  cum cinis absumpto corpore factus ero.
fallor, et illa meae superabit tempora vitae,
  si tamen a memori posteritate legar.
corpora debentur maestis exsanguia bustis:
  effugiunt structos nomen honorque rogos.

occidit et Theseus et qui comitavit Oresten,
sed tamen in laudes vivit uterque suas.
vos etiam seri laudabunt saepe nepotes,
claraque erit scriptis gloria vestra meis.
hic quoque Sauromatae iam vos novere Getaeque,
et tales animos barbara turba probat.
cumque ego de vestra nuper probitate referrem, —
nam didici Getice Sarmaticeque loqui —
forte senex quidam, coetu cum staret in illo,
reddidit ad nostros talia verba sonos:
'nos quoque amicitiae nomen, bone, novimus, hospes,
quos procul a vobis Pontus et Hister habet.
est locus in Scythia, — Tauros dixere priores —
qui Getica longe non ita distat humo.
hac ego sum terra — patriae nec paenitet — ortus:
consortem Phoebi gens colit illa deam.
templa manent hodie vastis innixa columnis,
perque quater denos itur in illa gradus.
fama refert illic signum caeleste fuisse:
quoque minus dubites, stat basis orba dea:
araque, quae fuerat natura candida saxi,
decolor adfuso tincta cruore rubet.
femina sacra facit, taedae non nota iugali,
quae superat Scythicas nobilitate nurus.
sacrifici genus est, — sic instituere parentes —
advena virgineo caesus ut ense cadat.
regna Thoans habuit Maeotide clarus in ora,
nec fuit Euxinis notior alter aquis.
sceptra tenente illo liquidas fecisse per auras
nescio quam dicunt Iphigenian iter.
quam levibus ventis sub nube per aethera vectam
creditur his Phoebe deposuisse locis.
praefuerat templo multos ea rite per annos,
invita peragens tristia sacra manu:
cum duo velifera iuvenes venere carina
presseruntque suo litora nostra pede.
par fuit his aetas et amor. quorum alter Orestes,
ast Pylades alter — nomina fama tenet —
protinus inmitem Triviae ducuntur ad aram,
evincti geminas ad sua terga manus.
spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos,

ambiat ut fulvas infula longa comas.
dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
dum tardae causas invenit ipsa morae,
"non ego crudelis, iuvenes. ignoscite!" dixit,
"sacra suo facio barbariora loco:
ritus is est gentis. qua vos tamen urbe venitis?
quodve parum fausta puppe petistis iter?"
dixit. et audito patriae pia nomine virgo
consortes urbis conperit esse suae.
"alteruter votis" inquit "cadat hostia sacris,
ad patrias sedes nuntius alter eat."
ire iubet Pylades carum periturus Oresten:
hic negat inque vices pugnat uterque mori.
exstitit hoc unum, quo non convenerit illis,
cetera par concors et sine lite fuit.
dum peragunt iuvenes pulchri certamen amoris,
ad fratrem scriptas exarat illa notas.
ad fratrem mandata dabat: cuique illa dabantur, —
humanos casus adspice! — frater erat.
nec mora, de templo rapiunt simulacra Dianae
clamque per inmensas puppe feruntur aquas.
mirus amor iuvenum, quamvis abiere tot anni,
in Scythia magnum nunc quoque nomen habet.'
fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
laudarunt omnes facta piamque fidem.
scilicet hac etiam, qua nulla ferocior ora est,
nomen amicitiae barbara corda movet.
quid facere Ausonia geniti debetis in urbe,
cum tangant duros talia facta Getas?
adde, quod est animus semper tibi mitis, et altae
indicium mores nobilitatis habent,
quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor,
quos Numa maternus non neget esse suos,
adiectique probent genetiva ad nomina Cottae,
si tu non esses, interitura domus.
digne vir hac serie, lasso succurrere amico
conveniens istis moribus esse puta!

III.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico, (Fabio Maximo.)
o sidus Fabiae, Maxime, gentis, ades,

dum tibi, quae vidi, refero, seu corporis umbra
seu veri species seu fuit ille sopor.
nox erat et bifores intrabat luna fenestras,
mense fere medio quanta nitere solet.
publica me requies curarum somnus habebat,
fusaque erant toto languida membra toro:
cum subito pennis agitatus inhorruit aër,
et gemuit parvo mota fenestra sono.
territus in cubitum relevo mea membra sinistrum,
pulsus et e trepido pectore somnus abit.
stabat Amor vultu non quo prius esse solebat,
fulcra tenens laeva tristis acerna manu,
nec torquem collo nec habens crinale capillo,
nec bene dispositas comptus, ut ante, comas.
horrida pendebant molles super ora capilli,
et visa est oculis horrida penna meis:
qualis in aëriae tergo solet esse columbae,
tractantum multae quam tetigere manus.
hunc simul agnovi, — neque enim mihi notior alter —
talibus adfata est libera lingua sonis:
'o puer, exilii decepto causa magistro,
quem fuit utilius non docuisse mihi!
huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo
et coit adstrictis barbarus Hister aquis?
'quae tibi causa viae, nisi uti mala nostra videres?
quae sunt, si nescis, invidiosa tibi.
tu mihi dictasti iuvenalia carmina primus,
adposui senis te duce quinque pedes.
nec me Maeonio consurgere carmine nec me
dicere magnorum passus es acta ducum.
forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignis
ingenii vires comminuere mei.
namque ego dum canto tua regna tuaeque parentis,
in nullum mea mens grande vacavit opus.
nec satis hoc fuerat. stulto quoque carmine feci,
Artibus, ut posses non rudis esse, meis.
pro quibus exilium misero est mihi reddita merces,
id quoque in extremis et sine pace locis.
at non Chionides Eumolpus in Orphea talis,
in Phryga nec satyrum talis Olympus erat,
praemia nec Chiron ab Achille talia cepit,

Pythagoraeque ferunt non nocuisse Numam.
nomina neu referam longum conlecta per aevum:
discipulo perii solus ab ipse meo.
dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus,
haec te discipulo dona magister habet!
scis tamen, et liquido iuratus dicere possis,
non me legitimos sollicitasse toros.
scripsimus haec illis, quarum nec vitta pudicos
contingit crines nec stola longa pedes.
dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas
et facere incertum per mea iussa genus?
an sit ab his omnis rigide summota libellis,
quam lex furtivos arcet habere viros?
quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
credor adulterii conposuisse notas?
at tu — sic habeas ferientes cuncta sagittas,
sic numquam rapido lampades igne vacent,
sic regat imperium terrasque coerceat omnes
Caesar, ab Aenea est qui tibi fratre nepos —
effice, sit nobis non inplacabilis ira,
meque loco plecti commodiore velit.'
haec ego visus eram puero dixisse volucri,
hos visus nobis ille dedisse sonos:
'per mea tela, faces, et per mea tela, sagittas,
per matrem iuro Caesareumque caput,
nil nisi concessum nos te didicisse magistro,
Artibus et nullum crimen inesse tuis.
utque hoc, sic utinam defendere cetera posses!
scis aliud, quod te laeserit, esse, magis.
quicquid id est, — neque enim debet dolor ipse referri —
non potes a culpa dicere abesse tua:
tu licet erroris sub imagine crimen obumbres,
non gravior merito vindicis ira fuit.
ut tamen adspicerem consolarerque iacentem,
lapsa per inmensas est mea penna vias.
haec loca tum primum vidi, cum matre rogante
Phasias est telis fixa puella meis.
quae nunc cur iterum post saecula longa revisam,
tu facis, o castris miles amice meis.
pone metus igitur: mitescet Caesaris ira,
et veniet votis mollior hora tuis.

neve moram timeas: tempus, quod quaerimus, instat,
cunctaque laetitiae plena triumphus habet.
dum domus et nati, dum mater Livia gaudet,
dum gaudes, patriae magne ducisque pater,
dum sibi gratatur populus, totamque per urbem
omnis odoratis ignibus ara calet.
dum faciles aditus praebet venerabile tempus:
sperandum est nostras posse valere preces.'
dixit: et aut ille est tenues dilapsus in auras,
coeperunt sensus aut vigilare mei.
si dubitem, faveas quin his, o Maxime, dictis,
Memnonio cycnos esse colore putem.
sed neque mutatur nigra pice lacteus umor,
nec, quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
conveniens animo genus est tibi: nobile namque
pectus et Herculeae simplicitatis habes.
livor, iners vitium, mores non exit in altos,
utque latens ima vipera serpit humo.
mens tua sublimis supra genus eminet ipsum,
grandius ingenio nec tibi nomen inest.
ergo alii noceant miseris optentque timeri,
tinctaque mordaci spicula felle gerant:
at tua supplicibus domus est adsueta iuvandis,
in quorum numero me, precor, esse velis.

IV.

Haec tibi non vanam portantia verba salutem (Rufino.)
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus,
utque suo faveas, mandat, Rufine, Triumpho:
in vestras venit si tamen ille manus.
est opus exiguum vestrisque paratibus inpar:
quale tamen cumque est, ut tueare, rogo.
firma valent per se nullumque Machaona quaerunt:
ad medicam dubius confugit aeger opem.
non opus est magnis placido lectore poetis:
quamlibet invitum difficilemque tenent.
nos, quibus ingenium longi minuere labores,
aut etiam nullum forsitan ante fuit,
viribus infirmi, vestro candore valemus:
quod mihi si demas, omnia rapta putem.

cunctaque cum mea sint propenso nixa favore,
  praecipuum veniae ius habet ille liber.
spectatum vates alii scripsere triumphum:
  est aliquid, memori visa notare manu.
nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
  scripsimus, atque oculi fama fuere mei.
scilicet adfectus similes, aut inpetus idem
  rebus ab auditis conspicuisque venit:
nec nitor argenti, quem vos vidistis, et auri
  quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror:
sed loca, sed gentes formatae mille figuris
  nutrissent carmen proeliaque ipsa meum,
et regum vultus, certissima pignora mentis,
  iuvissent aliqua forsitan illud opus.
plausibus ex ipsis populi laetoque favore
  ingenium quodvis incaluisse potest:
tamque ego sumpsissem tali clamore vigorem,
  quam rudis audita miles ad arma tuba.
pectora sint nobis nivibus glacieque licebit
  atque hoc, quem patior, frigidiora loco:
illa ducis facies in curru stantis eburno
  excuteret frigus sensibus omne meis.
his ego defectus dubiisque auctoribus usus
  ad vestri venio iure favoris opem.
nec mihi nota ducum nec sunt mihi nota locorum
  nomina: materiam vix habuere manus.
pars quota de tantis rebus, quam fama referre
  aut aliquis nobis scribere posset, erat?
[quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
  erratum est illic praeteritumve mihi.]
adde quod adsidue domini meditata querellas
  ad laetum carmen vix mea versa lyra est.
vix bona post tanto quaerenti verba subibant,
  et gaudere aliquid res mihi visa nova est.
utque reformidant insuetum lumina solem,
  sic ad laetitiam mens mea segnis erat.
est quoque cunctarum novitas carissima rerum,
  gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
cetera certatim de magno scripta triumpho
  iam pridem populi suspicor ore legi.
illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus:

illa recens pota est, nostra tepebit aqua.
non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
ultima me vasti sustinet ora freti.
dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt
factaque eunt ad vos, annus abisse potest.
nec minimum refert, intacta rosaria primus,
an sera carpas paene relicta manu.
quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
si duce non facta est digna corona suo?
deprecor, hoc vatum contra sua carmina ne quis
dicta putet: pro se Musa locuta mea est.
sunt mihi vobiscum communia sacra, poetae,
in vestro miseris si licet esse choro.
magnaque pars animae mecum vixistis, amici:
hac ego vos absens nunc quoque parte colo.
sint igitur vestro mea commendata favore
carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
scripta placent a morte fere, quia laedere vivos
livor et iniusto carpere dente solet.
si genus est mortis male vivere, terra moratur,
et desunt fatis sola sepulcra meis.
denique opus curae culpetur ut undique nostrae,
officium nemo qui reprehendat erit.
ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
hac ego contentos auguror esse deos.
haec facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras,
et placeat caeso non minus agna bove.
res quoque tanta fuit, quantae subsistere summo
Aeneïdos vati grande fuisset onus.
ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
pondera disparibus non potuere rotis.
quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis:
alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
inrita votorum non sunt praesagia vatum:
danda Iovi laurus, dum prior illa viret.
nec mea verba legis, qui sum summotus ad Histrum,
non bene pacatis flumina pota Getis:
ista dei vox est, deus est in pectore nostro,
haec duce praedico vaticinorque deo.
quid cessas currum pompamque parare triumphis,
Livia? dant nullas iam tibi bella moras.

perfida damnatas Germania proicit hastas:
  iam pondus dices omen habere meum.
crede, brevique fides aderit: geminabit honorem
  filius et iunctis ut prius ibit equis.
prome, quod inicias umeris victoribus, ostrum:
  ipsa potest solitum nosse corona caput:
scuta sed et galeae gemmis radientur et auro,
  stentque super vinctos trunca tropaea viros:
oppida turritis cingantur eburnea muris,
  fictaque res vero more putetur agi.
squalidus inmissos fracta sub harundine crines
  Rhenus et infectas sanguine portet aquas.
barbara iam capti poscant insignia reges,
  textaque fortuna divitiora sua:
et quae praeterea virtus invicta tuorum
  saepe parata tibi, saepe paranda facit.
di, quorum monitu sumus eventura locuti,
  verba, precor, celeri nostra probate fide!

V.

Quam legis. unde tibi mittatur epistula, quaeris? (Maximo Cottae.)
  hinc, ubi caeruleis iungitur Hister aquis.
ut regio dicta est, succurrere debet et auctor,
  laesus ab ingenio Naso poeta suo.
qui tibi, quam mallet praesens adferre salutem,
  mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
legimus, o iuvenis patrii non degener oris,
  dicta tibi pleno verba diserta foro.
quae quamquam lingua mihi sunt properante per horas
  lecta satis multas, pauca fuisse queror.
plura sed haec feci relegendo saepe, nec umquam
  non mihi, quam primo, grata fuere magis.
cumque nihil totiens lecta e dulcedine perdant,
  viribus illa suis, non novitate, placent.
felices, quibus haec ipso cognoscere in actu
  et tam facundo contigit ore frui!
nam quamquam sapor est adlata dulcis in unda,
  gratius ex ipso fonte bibuntur aquae.
et magis adducto pomum decerpere ramo,
  quam de caelata sumere lance iuvat.

at nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
quod legi, tua vox exhibuisset opus.
utque fui solitus, sedissem forsitan unus
de centum iudex in tua verba viris,
maior et inplesset praecordia nostra voluptas,
cum traherer dictis adnueremque tuis.
quem quoniam fatum patria vobisque relictis
inter inhumanos maluit esse Getas,
quod licet, ut videar tecum magis esse legendo,
saepe, precor, studii pignora mitte tui,
exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
utere, quod nobis rectius ipse dares.
namque ego, qui perii iam pridem, Maxime, vobis,
ingenio nitor non periisse meo.
redde vicem, nec rara tui monimenta laboris
accipiant nostrae, grata futura, manus.
dic tamen, o iuvenis studiorum plene meorum,
ecquid ab his ipsis admoneare mei.
ecquid, ubi aut recitas factum modo carmen amicis,
aut, quod saepe soles, exigis ut recitent,
quaeror, et interdum tua mens, oblita quid absit,
nescio quid certe sentit abesse sui?
utque loqui multum de me praesente solebas,
nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
ipse quidem Getico peream violatus ab arcu, —
et sit periuri quam prope poena, vides! —
te nisi momentis video paene omnibus absens.
gratia dis, menti quolibet ire licet!
hac ubi perveni nulli cernendus in urbem,
saepe loquor tecum, saepe loquente fruor.
tum mihi, difficile est, quam sit bene, dicere, quamque
candida iudiciis illa sit hora meis.
tum me, si qua fides, caelesti sede receptum
cum fortunatis suspicor esse deis.
rursus ubi huc redii, caelum superosque relinquo,
a Styge nec longe Pontica distat humus.
unde ego si fato nitor prohibente reverti,
spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

VI.

Naso suo — posuit nomen quam paene! — sodali (Amico cuidam.)
mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
at si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
forsitan officio parta querella foret.
cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
adpellent ne te carmina nostra, rogas?
quanta sit in media clementia Caesaris ira,
si nescis, ex me certior esse potes.
huic ego, quam patior, nil possem demere poenae,
si iudex meriti cogerer esse mei.
non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis,
nec prohibet tibi me scribere teque mihi.
nec scelus admittas, si consoleris amicum,
mollibus et verbis aspera fata leves.
cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis
fiat in Augustos invidiosa deos?
fulminis adflatos interdum vivere telis
vidimus et refici, non prohibente Iove.
nec, quia Neptunus navem lacerarat Ulixis,
Leucothee nanti ferre negavit opem.
crede mihi, miseris caelestia numina parcunt
nec semper laesos et sine fine premunt.
principe nec nostro deus est moderatior ullus:
iustitia vires temperat ille suas.
nuper eam Caesar facto de marmore templo,
iam pridem posuit mentis in aede suae.
Iuppiter in multos temeraria fulmina torquet,
qui poenam culpa non meruere pati.
obruerit cum tot saevis deus aequoris undis,
ex illis mergi pars quota digna fuit?
cum pereant acie fortissima quaeque, vel ipso
iudice delectus Martis iniquus erit.
at si forte velis in nos inquirere, nemo est,
quin se, quod patitur, conmeruisse neget.
adde quod exstinctos vel aqua vel Marte vel igni
nulla potest iterum restituisse dies:
restituit multos aut poenae parte levavit
Caesar — et in multis me, precor, esse velit!
at tu, cum tali populus sub principe simus,

adloquio profugi credis inesse metum?
forsitan haec domino Busiride iure timeres,
aut solito clausos urere in aere viros:
desine mitem animum vano infamare timore.
saeva quid in placidis saxa vereris aquis?
ipse ego quod primo scripsi sine nomine vobis,
vix excusari posse mihi videor.
sed pavor adtonito rationis ademerat usum,
cesserat omne novis consiliumque malis.
fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
terrebar titulo nominis ipse mei.
hactenus admonitus memori concede poetae,
ponat ut in chartis nomina cara suis.
turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
si nulla libri parte legere mei.
ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit,
non ultra, quam vis, officiosus ero.
teque tegam, qui sis, nisi cum permiseris ipse:
cogetur nemo munus habere meum.
tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
si res est anceps ista, latenter ama.

VII.

Verba mihi desunt eadem tam saepe roganti, (Amicis
iamque pudet, vanas fine carere preces.
taedia consimili fieri de carmine vobis,
quidque petam, cunctos edidicisse reor.
nostraque quid portet, iam nostis, epistula, quamvis
cera sit a vinclis non labefacta suis.
ergo mutetur scripti sententia nostri,
ne totiens contra, quam rapit amnis, eam.
quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
talia peccandi iam mihi finis erit.
nec gravis uxori dicar: quae scilicet in me
quam proba, tam timida est, experiensque parum.
hoc quoque, Naso, feres: etenim peiora tulisti.
iam tibi sentiri sarcina nulla potest.
ductus ab armento taurus detrectat aratrum,
subtrahit et duro colla novella iugo:
nos, quibus adsuevit fatum crudeliter uti,

ad mala iam pridem non sumus ulla rudes.
venimus in Geticos fines: moriamur in illis,
  Parcaque ad extremum qua mea coepit, eat!
spem iuvat amplecti, quae non iuvat inrita semper:
  et fieri cupias si qua futura putes.
proximus huic gradus est bene desperare salutem.
  seque semel vera scire perisse fide.
curando fieri quaedam maiora videmus
  vulnera, quae melius non tetigisse fuit.
mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
  quam sua qui tumidis bracchia lassat aquis.
cur ego concepi, Scythicis me posse carere
  finibus et terra prosperiore frui?
cur aliquid de me speravi lenius umquam?
  an fortuna mihi sic mea nota fuit?
torqueor en gravius, repetitaque forma locorum
  exilium renovat triste recensque facit.
est tamen utilius, studium cessasse meorum,
  quam, quas admorint, non valuisse preces.
magna quidem res est, quam non audetis, amici:
  sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
dummodo non nobis hoc Caesaris ira negarit,
  fortiter Euxinis inmoriemur aquis.

VIII.

Quae tibi quaerebam, memorem testantia curam (Maximo Cottae.)
  dona Tomitanus mittere posset ager.
dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
  sed te, cum donas, ista iuvare solent.
nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo:
  hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
purpura saepe tuos fulgens praetexit amictus:
  sed non Sarmatico tinguitur illa mari.
vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
  arte Tomitanae non didicere nurus.
femina pro lana Cerialia munera frangit
  suppositoque gravem vertice portat aquam.
non hic pampineis amicitur vitibus ulmus,
  nulla premunt ramos pondere poma suo.
tristia deformes pariunt absinthia campi,

terraque de fructu, quam sit amara, docet.
nil igitur tota Ponti regione sinistri,
quod mea sedulitas mittere posset, erat.
clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
hoste, precor, fiant illa cruenta tuo.
hos habet haec calamos, hos haec habet ora libellos,
haec viget in nostris, Maxime, Musa locis!
quae quamquam misisse pudet, quia parva videntur,
tu tamen haec, quaeso, consule missa boni.

IX.

Quod sit in his eadem sententia, Brute, libellis, (Bruto.)
carmina nescio quem carpere nostra refers:
nil nisi me terra fruar ut propiore rogare,
et quam sim denso cinctus ab hoste, loqui.
o! quam de multis vitium reprehenditur unum!
hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
ipse ego librorum video delicta meorum,
cum sua plus iusto carmina quisque probet.
auctor opus laudat: sic forsitan Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
iudicium tamen hic nostrum non decipit error,
nec, quicquid genui, protinus illud amo.
cur igitur, si me video delinquere, peccem
et patiar scripto crimen inesse, rogas?
non eadem ratio est, sentire et demere morbos:
sensus inest cunctis, tollitur arte malum.
saepe aliquod verbum cupiens mutare reliqui,
iudicium vires destituuntque meum.
saepe piget — quid enim dubitem tibi vera fateri? —
corrigere et longi ferre laboris onus.
scribentem iuvat ipse labor minuitque laborem,
cumque suo crescens pectore fervet opus:
corrigere at — res est tanto magis ardua, quanto
magnus Aristarcho maior Homerus erat —
sic animum lento curarum frigore laedit,
ut cupidi cursor frena retentat equi.
atque ita di mites minuant mihi Caesaris iram,
ossaque pacata nostra tegantur humo,
ut mihi conanti nonnumquam intendere curas

fortunae species obstat acerba meae.
vixque mihi videor, faciam qui carmina, sanus,
inque feris curem corrigere illa Getis!
nil tamen in scriptis magis excusabile nostris,
quam sensus cunctis paene quod unus inest.
laeta fere laetus cecini, cano tristia tristis:
conveniens operi tempus utrumque suo est.
quid nisi de vitio scribam regionis amarae,
utque loco moriar commodiore, precer?
cum totiens eadem dicam, vix audior ulli,
verbaque profectu dissimulata carent.
et tamen haec eadem cum sint, non scribimus isdem,
unaque per plures vox mea temptat opem.
an, ne bis sensum lector reperiret eundem,
unus amicorum, Brute, rogandus eras?
non fuit hoc tanti. confesso ignoscite, docti:
vilior est operis fama salute mea.
denique materiam quam quis sibi finxerit ipse,
arbitrio variat multa poeta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum
atque inconrupti pondera testis habet.
nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
littera, propositum curaque nostra fuit.
postmodo conlectas utcumque sine ordine iunxi:
hoc opus electum ne mihi forte putes.
da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
causa, sed utilitas officiumque fuit.

LIBER QUARTUS.

I.

Accipe, Pompei, deductum carmen ab illo, (Sexto Pompeio.)
debitor est vitae qui tibi, Sexte, suae.
qui seu non prohibes a me tua nomina poni,
accedet meritis haec quoque summa tuis:
sive trahis vultus, equidem peccasse fatebor,
delicti tamen est causa probanda mei.
non potuit mea mens, quin esset grata, teneri:
sit, precor, officio non gravis ira pio.
o! quotiens ego sum libris mihi visus in istis

inpius, in nullo quod legerere loco:
o! quotiens, alii cum vellem scribere, nomen
rettulit in ceras inscia dextra tuum!
ipse mihi placuit mendis in talibus error,
et vix invita facta litura manu est.
'viderit' ad summum dixi. 'licet ipse queratur:
a! pudet offensam non meruisse prius'.
da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen,
oblitus potero non tamen esse tui.
idque sinas oro, nec fastidita repellas
verba nec officio crimen inesse putes.
en levis haec meritis referetur gratia tantis:
si minus, invito te quoque gratus ero.
numquam pigra fuit nostris tua gratia rebus,
nec mihi munificas arca negavit opes.
nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
auxilium vitae fertque feretque meae.
unde, rogas forsan, fiducia tanta futuri
sit mihi? quod fecit, quisque tuetur opus.
ut Venus artificis labor est et gloria Coi,
aequoreo madidas quae premit imbre comas:
arcis ut Actaeae vel eburna vel aenea custos
bellica Phidiaca stat dea facta manu:
vindicat ut Calamis laudem, quos fecit equorum:
ut similis verae vacca Myronis opus:
sic ego sum rerum non ultima, Sexte, tuarum,
tutelaeque feror munus opusque tuae.

II.

(Severo.)

Quod legis, o vates magnorum maxime regum,
venit ab intonsis usque, Severe, Getis:
cuius adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
si modo permittis dicere vera, pudet.
orba tamen numeris cessavit epistula numquam
ire per alternas officiosa vices:
carmina sola tibi memorem testantia curam
non data sunt. quid enim, quae facis ipse, darem?
quis mel Aristaeo, quis Baccho vina Falerna,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
fertile pectus habes, interque Helicona colentes

uberius nulli provenit ista seges.
mittere ad hunc carmen, frondes erat addere silvis.
haec mihi cunctandi causa, Severe, fuit.
nec tamen ingenium nobis respondet ut ante,
sed siccum sterili vomere litus aro.
scilicet ut limus venas excaecat in undis,
laesaque suppresso fonte resistit aqua:
pectora sic mea sunt limo vitiata malorum,
et carmen vena pauperiore fluit.
si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum,
esset, crede mihi, factus et ille Getes.
da veniam fasso, studiis quoque frena remisi,
ducitur et digitis littera rara meis.
inpetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
qui prius in nobis esse solebat, abest.
vix venit ad partes, vix sumptae Musa tabellae
inponit pigras paene coacta manus.
parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
est mihi, nec numeris nectere verba iuvat.
sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
principium nostri res sit ut ista mali:
sive quod in tenebris numerosos ponere gestus,
quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
excitat auditor studium, laudataque virtus
crescit, et inmensum gloria calcar habet.
hic mea cui recitem nisi flavis scripta Corallis,
quasque alias gentes barbarus Hister habet?
sed quid solus agam, quaque infelicia perdam
otia materia surripiamque diem?
nam quia nec vinum nec me tenet alea fallax,
per quae clam tacitum tempus abire solet,
nec me — quod cuperem, si per fera bella liceret —
oblectat cultu terra novata suo,
quid, nisi Pierides, solacia frigida, restant,
non bene de nobis quae meruere deae?
at tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
utiliter studium quod tibi cedit ama,
sacraque Musarum merito cole: quodque legamus,
huc aliquod curae mitte recentis opus.

III.

Conquerar, an taceam? ponam sine nomine crimen, (Ad ingratum.)
an notum, qui sis, omnibus esse velim?
nomine non utar, ne conmendere querella,
quaeraturque tibi carmine fama meo.
dum mea puppis erat valida fundata carina,
qui mecum velles currere, primus eras.
nunc, quia contraxit vultum Fortuna, recedis,
auxilio postquam scis opus esse tuo.
dissimulas etiam, nec me vis nosse videri,
quisque sit, audito nomine, Naso, rogas.
ille ego sum, quamquam non vis audire, vetusta
paene puer puero iunctus amicitia!
ille ego, qui primus tua seria nosse solebam
et tibi iucundis primus adesse iocis:
ille ego convictor densoque domesticus usu,
ille ego iudiciis unica Musa tuis!
ille ego sum, qui nunc an vivam, perfide, nescis.
cura tibi de quo quaerere nulla fuit.
sive fui numquam carus, simulasse fateris:
seu non fingebas, inveniere levis.
aut age, dic aliquam, quae te mutaverit, iram:
nam nisi iusta tua est, iusta querella mea est.
quod te nunc crimen similem vetat esse priori?
an crimen, coepi quod miser esse, vocas?
si mihi rebus opem nullam factisque ferebas,
venisset verbis charta notata tribus.
vix equidem credo: subito insultare iacenti
te mihi nec verbis parcere fama refert.
quid facis, a! demens? cur, si fortuna recedit,
naufragio lacrimas eripis ipse tuo?
haec dea non stabili, quam sit levis, orbe fatetur,
quem summum dubio sub pede semper habet.
quolibet est folio, quavis incertior aura:
par illi levitas, inprobe, sola tua est.
omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
et subito casu, quae valuere, ruunt.
divitis audita est cui non opulentia Croesi?
nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
ille Syracosia modo formidatus in urbe

vix humili duram reppulit arte famem.
quid fuerat Magno maius? tamen ille rogavit
summissa fugiens voce clientis opem.
cuique viro totus terrarum paruit orbis,
. . . .
ille Iugurthino clarus Cimbroque triumpho,
quo victrix totiens consule Roma fuit.
in caeno Marius iacuit cannaque palustri,
pertulit et tanto multa pudenda viro.
ludit in humanis divina potentia rebus,
et certam praesens vix feret hora fidem.
'litus ad Euxinum' si quis mihi diceret 'ibis,
et metues, arcu ne feriare Getae':
'i, bibe' dixissem 'purgantes pectora sucos,
quicquid et in tota nascitur Anticyra.'
sum tamen haec passus: nec, si mortalia possem,
et summi poteram tela cavere dei.
tu quoque fac timeas, et quae tibi laeta videntur,
dum loqueris, fieri tristia posse puta.

IV.

Nulla dies adeo est australibus umida nimbis, (Sexto Pompeto.)
non intermissis ut fluat imber aquis.
nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
mixta fere duris utilis herba rubis.
nil adeo fortuna gravis miserabile fecit,
ut minuant nulla gaudia parte malum.
ecce domo patriaque carens oculisque meorum,
naufragus in Getici litoris actus aquas,
qua tamen inveni vultum diffundere causa
possem, fortunae nec meminisse meae.
nam mihi cum fulva solus spatiarer harena,
visa est a tergo penna dedisse sonum.
respicio, nec erat corpus, quod cernere possem,
verba tamen sunt haec aure recepta mea:
'en ego laetarum venio tibi nuntia rerum
Fama per inmensas aëre lapsa vias.
consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
candidus et felix proximus annus erit.'
dixit, et ut laeto Pontum rumore replevit,

ad gentes alias hinc dea vertit iter.
at mihi dilapsis inter nova gaudia curis
excidit asperitas huius iniqua loci.
ergo ubi, Iane biceps, longum reseraveris annum,
pulsus et a sacro mense December erit,
purpura Pompeium summi velabit honoris,
ne titulis quicquam debeat ille suis.
cernere iam video rumpi paene atria turba,
et populum laedi deficiente loco.
templaque Tarpeiae primum tibi sedis adiri,
et fieri faciles in tua vota deos,
colla boves niveos certae praebere securi,
quos aluit campis herba Falisca suis:
cumque deos omnes, tum quos inpensius aequos
esse tibi cupias, cum Iove Caesar erunt.
curia te excipiet, patresque e more vocati
intendent aures ad tua verba suas.
hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
utque solet, tulerit prospera verba dies,
egeris et meritas superis cum Caesare grates,
— qui causam, facias cur ita saepe, dabit —
inde domum repetes toto comitante senatu,
officium populi vix capiente domo.
me miserum, turba quod non ego cernor in illa,
nec poterunt istis lumina nostra frui!
quod licet, absentem, qua possum, mente videbo:
adspiciet vultus consulis illa sui.
di faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
nomen, et 'heu!' dicas 'quid miser ille facit?'
haec tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
protinus exilium mollius esse meum.

V.

Ite, leves elegi, doctas ad consulis aures, (Eidem.)
verbaque honorato ferte legenda viro.
longa via est, nec vos pedibus proceditis aequis,
tectaque brumali sub nive terra latet.
cum gelidam Thracen et opertum nubibus Haemum
et maris Ionii transieritis aquas,
luce minus decima dominam venietis in urbem,

ut festinatum non faciatis iter.
protinus inde domus vobis Pompeia petatur:
non est Augusto iunctior ulla foro.
si quis, ut in populo, qui sitis et unde, requiret,
nomina decepta quaelibet aure ferat.
ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri,
verba minus certe ficta timoris habent.
copia nec vobis nullo prohibente videndi
consulis, ut limen contigeritis, erit.
aut reget ille suos dicendo iura Quirites,
conspicuum signis cum premet altus ebur:
aut populi reditus positam conponet ad hastam,
et minui magnae non sinet urbis opes:
aut, ubi erunt patres in Iulia templa vocati,
de tanto dignis consule rebus aget:
aut feret Augusto solitam natoque salutem
deque parum noto consulet officio.
tempus ab his vacuum Caesar Germanicus omne
auferet: a magnis hunc colit ille deis.
cum tamen a turba rerum requieverit harum,
ad vos mansuetas porriget ille manus,
quidque parens ego vester agam, fortasse requiret.
talia vos illi reddere verba volo:
'vivit adhuc vitamque tibi debere fatetur,
quam prius a miti Caesare munus habet.
te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre
barbariae tutas exhibuisse vias:
sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
effectum cura pectoris esse tui:
addita praeterea vitae quoque multa tuendae
munera, ne proprias adtenuaret opes.
pro quibus ut meritis referatur gratia, iurat
se fore mancipii tempus in omne tui.
nam prius umbrosa carituros arbore montes
et freta velivolas non habitura rates,
fluminaque in fontes cursu reditura supino,
gratia quam meriti possit abire tui.'
haec ubi dixeritis, servet sua dona, rogate:
sic fuerit vestrae causa peracta viae.

VI.

(Bruto.)

Quam legis. ex illis tibi venit epistula, Brute,
Nasonem nolles in quibus esse locis.
sed tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
ei mihi! plus illud. quam tua vota, valet.
in Scythia nobis quinquennis olympias acta est:
iam tempus lustri transit in alterius.
perstat enim fortuna tenax, votisque malignum
opponit nostris insidiosa pedem.
certus eras pro me. Fabiae laus, Maxime, gentis,
numen ad Augustum supplice voce loqui:
occidis ante preces, causamque ego, Maxime, mortis
— nec fueram tanti — me reor esse tuae.
iam timeo nostram cuiquam mandare salutem:
ipsum morte tua concidit auxilium.
coeperat Augustus deceptae ignoscere culpae:
spem nostram terras deseruitque simul.
quale tamen potui, de caelite, Brute, recenti
vestra procul positus carmen in ora dedi.
quae prosit pietas utinam mihi; sitque malorum
iam modus et sacrae mitior ira domus!
te quoque idem liquido possum iurare precari.
o mihi non dubia cognite Brute nota.
nam cum praestiteris verum mihi semper amorem,
hic tamen adverso tempore crevit amor.
quique tuas pariter lacrimas nostrasque videret,
passuros poenam crederet esse duos.
lenem te miseris genuit natura, nec ulli
mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit:
ut qui, quid valeas, ignoret, Marte forensi,
posse tuo peragi vix putet ore reos.
scilicet eiusdem est, quamvis pugnare videntur,
supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
cum tibi suscepta est legis vindicta severae,
verba velut tinctum singula virus habent.
hostibus eveniat, quam sis violentus in armis,
sentire et linguae tela subire tuae.
quae tibi tam tenui cura limantur, ut omnes
istius ingenium corporis esse negent.
at si quem laedi fortuna cernis iniqua.

mollior est animo femina nulla tuo.
hoc ego praecipue sensi, cum magna meorum
notitiam pars est infitiata mei.
inmemor illorum, vestri non inmemor umquam,
qui mala solliciti nostra levatis, ero.
et prius hic nimium nobis conterminus Hister
in caput Euxino de mare vertet iter,
utque Thyesteae redeant si tempora mensae,
solis ad Eoas currus agetur aquas,
quam quisquam vestrum, qui me doluistis ademptum,
arguat, ingratum non meminisse sui.

VII.

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas, (Vestali.)
ut positis reddas iura sub axe locis,
adspicis en praesens, quali iaceamus in arvo,
nec me testis eris falsa solere queri.
accedet voci per te non inrita nostrae,
Alpinis iuvenis regibus orte, fides.
ipse vides certe glacie concrescere Pontum,
ipse vides rigido stantia vina gelu:
ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
per medias Histri plaustra bubulcus aquas.
adspicis et mitti sub adunco toxica ferro,
et telum causas mortis habere duas.
atque utinam pars haec tantum spectata fuisset,
non etiam proprio cognita marte tibi!
tendisti ad primum per densa pericula pilum,
contigit ex merito qui tibi nuper honor.
sit licet hic titulus, plenis tibi fructibus, ingens,
ipsa tamen virtus ordine maior erit.
non negat hoc Hister, cuius tua dextera quondam
Puniceam Getico sanguine fecit aquam:
non negat Aegisos, quae te subeunte recepta
sensit in ingenio nil opis esse loci.
nam, dubium, positu melius defensa manune,
urbs erat in summo nubibus aequa iugo.
Sithonio regi ferus interceperat illam
hostis et ereptas victor habebat opes:
donec fluminea devecta Vitellius unda

intulit exposito milite signa Getis.
at tibi, progenies alti fortissima Donni,
venit in adversos inpetus ire viros.
nec mora, conspicuus longe fulgentibus armis,
fortia ne possint facta latere, caves.
ingentique gradu contra ferrumque locumque
saxaque brumali grandine plura subis.
nec te missa super iaculorum turba moratur,
nec quae vipereo tela cruore madent.
spicula cum pictis haerent in casside pennis,
parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
nec corpus cunctos feliciter effugit ictus:
sed minor est acri laudis amore dolor.
talis apud Troiam Danais pro navibus Aiax
dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
ut propius ventum est conmissaque dextera dextrae,
resque fero potuit comminus ense geri,
dicere difficile est, quid mars tuus egerit illic,
quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
ense tuo factos calcabas victor acervos,
inpositoque Getes sub pede multus erat.
pugnat ad exemplum primi minor ordine pili,
multaque fert miles vulnera, multa facit.
sed tantum virtus alios tua praeterit omnes,
ante citos quantum Pegasus ibat equos.
vincitur Aegisos: testataque tempus in omne
sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

VIII.

Littera sera quidem, studiis exculte Suilli, (Suillio.)
huc tua pervenit, sed mihi grata tamen,
qua, pia si possit superos lenire rogando
gratia, laturum te mihi dicis opem.
ut iam nil praestes, animi sum factus amici
debitor et meritum velle iuvare voco.
inpetus iste tuus longum modo duret in aevum,
neve malis pietas sit tua lassa meis.
ius aliquod faciunt adfinia vincula nobis,
quae semper maneant inlabefacta precor.
nam tibi quae coniunx, eadem mihi filia paene est,

et quae te generum, me vocat illa virum.
ei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
ducis et adfinem te pudet esse meum!
at nihil hic dignum poteris reperire pudore
praeter fortunam, quae mihi caeca fuit.
seu genus excutias, equites ab origine prima
usque per innumeros inveniemur avos:
sive velis, qui sint mores inquirere nostri,
errorem misero detrahe, labe carent.
tu modo si quid agi sperabis posse precando,
quos colis, exora supplice voce deos.
di tibi sunt Caesar iuvenis. tua numina placa.
hac certe nulla est notior ara tibi.
non sinit illa sui vanas antistitis umquam
esse preces: nostris hinc pete rebus opem.
quamlibet exigua si nos ea iuverit aura,
obruta de mediis cumba resurget aquis.
tunc ego tura feram rapidis sollemnia flammis,
et valeant quantum numina, testis ero.
nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
marmore: carpsit opes ille ruina meas.
templa domus facient vobis urbesque beatae:
Naso suis opibus, carmine, gratus erit.
parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
cum pro concessa verba salute damus.
sed qui quam potuit dat maxima, gratus abunde est,
et finem pietas contigit illa suum.
nec, quae de parva pauper dis libat acerra,
tura minus, grandi quam data lance, valent.
agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco
victima Tarpeios inficit icta focos.
nec tamen officio vatum per carmina facto
principibus res est aptior ulla viris.
carmina vestrarum peragunt praeconia laudum,
neve sit actorum fama caduca, cavent.
carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri
notitiam serae posteritatis habet.
tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
nullaque res maius tempore robur habet:
scripta ferunt annos. scriptis Agamemnona nosti,
et quisquis contra vel simul arma tulit.

quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,
et quicquid post haec, quicquid et ante fuit?
di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,
tantaque maiestas ore canentis eget.
sic chaos ex illa naturae mole prioris
digestum partes scimus habere suas:
sic adfectantes caelestia regna Gigantes
ad Styga nimbifero vindicis igne datos:
sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Oechalia.
et modo, Caesar, avum, quem virtus addidit astris,
sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
si quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
restat in ingenio, serviet omne tibi.
non potes officium vatis contemnere vates:
iudicio pretium res habet ista tuo.
quod nisi te nomen tantum ad maiora vocasset,
gloria Pieridum summa futurus eras.
sed dare materiam nobis, quam carmina, mavis:
nec tamen ex toto deserere illa potes.
nam modo bella geris, numeris modo verba coerces,
quodque aliis opus est, hoc tibi ludus erit.
utque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est,
sed venit ad sacras nervus uterque manus,
sic tibi nec docti desunt nec principis artes,
mixta sed est animo cum Iove Musa tuo.
quae quoniam nec nos unda summovit ab illa,
ungula Gorgonei quam cava fecit equi,
prosit opemque ferat, communia sacra tueri
atque isdem studiis inposuisse manum:
litora pellitis nimium subiecta Corallis
ut tandem saevos effugiamque Getas:
clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,
qui minus Ausonia distat ab urbe, loco,
unde tuas possim laudes celebrare recentes
magnaque quam minima facta referre mora.
tangat ut hoc votum caelestia, care Suilli,
numina, pro socero paene precare tuo.

IX.

Unde licet, non unde iuvat, Graecine, salutem (Graecino.)
  mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
missaque, di faciant, Auroram occurat ad illam,
  bis senos fasces quae tibi prima dabit:
ut, quoniam sine me tanges Capitolia consul
  et fiam turbae pars ego nulla tuae,
in domini subeat partes et praestet amici
  officium iusso littera nostra die.
atque ego si fatis genitus melioribus essem
  et mea sincero curreret axe rota:
quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
  lingua salutandi munere functa tui,
gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis,
  nec minus ille meus, quam tuus, esset honor.
illa, confiteor, sic essem luce superbus,
  ut caperet fastus vix domus ulla meos:
dumque latus sancti cingit tibi turba senatus,
  consulis ante pedes ire iuberer eques:
et quamquam cuperem semper tibi proximus esse,
  gauderem lateris non habuisse locum.
nec querulus. turba quamvis eliderer, essem,
  sed foret a populo tum mihi dulce premi.
prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
  densaque quam longum turba teneret iter.
quoque magis noris, quam me vulgaria tangant:
  spectarem, qualis purpura te tegeret.
signa quoque in sella nossem formata curuli
  et totum Numidae sculptile dentis opus.
at cum Tarpeias esses deductus in arces,
  dum caderet iussu victima sacra tuo.
me quoque secreto grates sibi magnus agentem
  audisset media qui sedet aede deus.
turaque mente magis plena quam lance dedissem
  ter quater, imperii laetus honore tui.
hinc ego praesentes inter numerarer amicos,
  mitia ius urbis si modo fata darent:
quaeque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
  tunc oculis etiam percipienda foret.
non ita caelitibus visum est, et forsitan aequis:

nam quid me poenae causa negata iuvet?
mente tamen, quae sola loco non exulat, utar,
praetextam fasces adspiciamque tuos.
haec modo te populo reddentem iura videbit
et se decretis finget adesse tuis:
nunc longi reditus hastae supponere lustri
credet et exacta cuncta locare fide:
nunc facere in medio facundum verba senatu,
publica quaerentem quid petat utilitas:
nunc pro Caesaribus superis decernere grates,
albave opimorum colla ferire boum.
atque utinam, cum iam fueris potiora precatus,
ut mihi placetur principis ira, roges!
surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara,
detque bonum voto lucidus omen apex.
interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
hic quoque te festum consule tempus agam.
altera laetitiae est nec cedens causa priori
successor tanti frater honoris erit.
nam tibi finitum summo, Graecine, Decembri
imperium Iani suscipit ille die.
quaeque est in vobis pietas, alterna feretis
gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
sic tu bis fueris consul, bis consul et ille,
inque domo bimus conspicietur honor.
qui quamquam est ingens, et nullum Martia summo
altius imperium consule Roma videt,
multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem,
et maiestatem res data dantis habet.
iudiciis igitur liceat Flaccoque tibique
talibus Augusti tempus in omne frui.
quod tamen a rerum cura propiore vacabit,
vota precor votis addite vestra meis,
et si quem dabit aura sinum, laxate rudentes,
exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus, et illo
ripa ferox Histri sub duce tuta fuit.
hic tenuit Mysas gentes in pace fideli,
hic arcu fisos terruit ense Getas.
hic raptam Troesmin celeri virtute recepit
infecitque fero sanguine Danuvium.

quaere loci faciem Scythicique incommoda caeli,
  et quam vicino terrear hoste, roga:
sintne litae tenues serpentis felle sagittae,
  fiat an humanum victima dira caput:
mentiar, an coeat duratus frigore Pontus,
  et teneat glacies iugera multa freti.
haec ubi narrarit, quae sit mea fama. require,
  quoque modo peragam tempora dura, roga.
non sumus hic odio nec scilicet esse meremur,
  nec cum fortuna mens quoque versa mea est.
illa quies animi, quam tu laudare solebas,
  ille vetus solito perstat in ore pudor.
sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis,
  ut fera plus valeant legibus arma, facit,
rem queat ut nullam tot iam, Graecine, per annos
  femina de nobis virve puerve queri.
hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitae:
  haec quoniam tellus testificanda mihi est.
illi me, quia velle vident, discedere malunt:
  respectu cupiunt hic tamen esse sui.
nec mihi credideris: exstant decreta, quibus nos
  laudat et inmunes publica cera facit.
conveniens miseris et quamquam gloria non sit,
  proxima dant nobis oppida munus idem.
nec pietas ignota mea est: videt hospita terra,
  in nostra sacrum Caesaris esse domo.
stant pariter natusque pius coniunxque sacerdos,
  numina iam facto non leviora deo.
neu desit pars ulla domus, stat uterque nepotum,
  hic aviae lateri proximus, ille patris.
his ego do totiens cum ture precantia verba,
  Eoo quotiens surgit ab orbe dies.
tota — licet quaeras — hoc me non fingere dicet
  officii testis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ora.
  natalem ludis scit celebrare dei.
nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
  misit in has si quos longa Propontis aquas.
is quoque, quo laevus fuerat sub praeside Pontus,
  audierit frater forsitan ista tuus.
fortuna est inpar animo, talique libenter

exiguas carpo munere pauper opes.
nec vestris damus haec oculis, procul urbe remoti:
contenti tacita sed pietate sumus.
et tamen haec tangent aliquando Caesaris aures:
nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
tu certe scis haec, superis adscite, videsque,
Caesar, ut est oculis subdita terra tuis:
tu nostras audis inter convexa locatus
sidera, sollicito quas damus ore, preces.
perveniant istuc et carmina forsitan illa,
quae de te misi caelite facta novo.
auguror his igitur flecti tua numina, nec tu
inmerito nomen mite parentis habes.

X.

(Albinovano.)

Haec mihi Cimmerio bis tertia ducitur aestas
litore pellitos inter agenda Getas.
ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
duritiae confers, Albinovane, meae?
gutta cavat lapidem, consumitur anulus usu,
et teritur pressa vomer aduncus humo.
tempus edax igitur praeter nos omnia perdit,
cessat duritia mors quoque victa mea.
exemplum est animi nimium patientis Ulixes,
iactatus dubio per duo lustra mari:
tempora solliciti sed non tamen omnia fati
pertulit, et placidae saepe fuere morae.
an grave sex annis pulchram fovisse Calypso
aequoreaeque fuit concubuisse deae?
excipit Hippotades, qui dat pro munere ventos,
curvet ut inpulsos utilis aura sinus.
nec bene cantantis labor est audire puellas,
nec degustanti lotos amara fuit.
hos ego, qui patriae faciant oblivia, sucos
parte meae vitae, si modo dentur, emam!
nec tu contuleris urbem Laestrygonos umquam
gentibus, obliqua quas obit Hister aqua.
nec vincet Cyclops saevum feritate Piacchen,
qui quota terroris pars solet esse mei?
Scylla feris trunco quod latret ab inguine monstris,

Heniochae nautis plus nocuere rates.
nec potes infestis conferre Charybdin Achaeis,
ter licet epotum ter vomat illa fretum.
qui quamquam dextra regione licentius errant,
securum latus hoc non tamen esse sinunt.
hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis,
hic freta vel pediti pervia reddit hiems,
ut, qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
siccus contempta nave viator eat.
qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt:
quam miser est, qui fert asperiora fide!
crede tamen: nec te causas nescire sinemus,
horrida Sarmaticum cur mare duret hiems.
proxima sunt nobis plaustri praebentia formam
et quae praecipuum sidera frigus habent.
hinc oritur boreas oraeque domesticus huic est
et sumit vires a propiore loco.
at notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
est procul et rarus languidiorque venit.
adde quod hic clauso miscentur flumina Ponto
vimque fretum multo perdit ab amne suam.
huc Lycus, huc Sagaris Peniusque Hypanisque Calesque
influit et crebro vertice tortus Halys,
Partheniusque rapax et volvens saxa Cynapses
labitur et nullo tardior amne Tyras,
et tu, femineae Thermodon cognite turmae,
et quondam Grais Phasi petite viris,
cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyrapses
et tacite peragens lene Melanthus iter,
quique duas terras, Asiam Cadmique sororem,
separat et cursus inter utramque facit,
innumerique alii, quos inter maximus omnes
cedere Danuvius se tibi, Nile, negat.
copia tot laticum, quas auget, adulterat undas,
nec patitur vires aequor habere suas.
quin etiam, stagno similis pigraeque paludi,
caeruleus vix est diluiturque color.
innatat unda freto dulcis leviorque marina est,
quae proprium mixto de sale pondus habet.
si roget haec aliquis cur sint narrata Pedoni,
quidve loqui certis iuverit ista modis,

‘detinui’ dicam ‘curas tempusque fefelli:
  hunc fructum praesens adtulit hora mihi.
afuimus solito, dum scribimus ista, dolore,
  in mediis nec nos sensimus esse Getis.’
at tu, non dubito, cum Thesea carmine laudes,
  materiae titulos quin tueare tuae,
quemque refers, imitere virum. vetat ille profecto
  tranquilli comitem temporis esse fidem.
qui quamquam est factis ingens et conditur a te
  vir tanto, quanto debuit ore cani,
est tamen ex illo nobis imitabile quiddam,
  inque fide Theseus quilibet esse potest.
non tibi sunt hostes ferro clavaque domandi,
  per quos vix ulli pervius Isthmos erat:
sed praestandus amor, res non operosa volenti.
  quis labor est, puram non temerasse fidem?
haec tibi, qui perstas indeclinatus amico,
  non est quod lingua dicta querente putes.

XI.

Gallio, crimen erit vix excusabile nobis, (Gallioni.)
  carmine te nomen non habuisse meo.
tu quoque enim — memini — caelesti cuspide facta
  fovisti lacrimis vulnera nostra tuis.
atque utinam rapti iactura laesus amici
  sensisses ultra, quod quererere, nihil!
non ita dis placuit, qui te spoliare pudica
  coniuge crudeles non habuere nefas.
nuntia nam luctus mihi nuper epistula venit,
  lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
sed neque solari prudentem stultior ausim,
  verbaque doctorum nota referre tibi:
finitumque tuum, si non ratione, dolorem
  ipsa iam pridem suspicor esse mora.
dum tua pervenit, dum littera nostra recurrens
  tot maria ac terras permeat, annus abit.
temporis officium est solacia dicere certi,
  dum dolor in cursu est et petit aeger opem:
at cum longa dies sedavit vulnera mentis,
  intempestive qui movet illa, novat.

adde quod — atque utinam verum tibi venerit omen —
coniugio felix iam potes esse novo.

XII.

Quo minus in nostris ponaris, amice, libellis, (Tuticano.)
nominis efficitur condicione tui.
ast ego non alium prius hoc dignarer honore:
est aliquis nostrum si modo carmen honor.
lex pedis officio fortunaque nominis obstant,
quaque meos adeas, est via nulla, modos.
nam pudet in geminos ita nomen scindere versus,
desinat ut prior hoc incipiatque minor.
et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,
artius adpellem Tuticanumque vocem:
nec potes in versum Tuticani more venire,
fiat ut e longa syllaba prima brevis:
aut producatur, quae nunc conreptius exit,
et sit porrecta longa secunda mora.
his ego si vitiis ausim conrumpere nomen,
ridear et merito pectus habere neger.
haec mihi causa fuit dilati muneris huius.
quod meus adiecto faenore reddet amor:
teque canam quacumque nota, tibi carmina mittam,
paene mihi puero cognite paene puer,
perque tot annorum seriem, quot habemus uterque.
non mihi, quam fratri frater, amate minus.
tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
cum regerem tenera frena novella manu.
saepe ego conrexi sub te censore libellos,
saepe tibi admonitu facta litura meo est,
dignam Maeoniis Phaeacida condere chartis
cum te Pieriae perdocuere deae.
hic tenor, haec viridi concordia coepta iuventa
venit ad albentes inlabefacta comas.
quae nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
esse vel invicto clausa adamante putem.
sed prius huic desint et bellum et frigora terrae,
invisus nobis quae duo Pontus habet,
et tepidus boreas et sit praefrigidus auster,
et possit fatum mollius esse meum,

quam tua sint lasso praecordia dura sodali:
hic cumulus nostris absit abestque malis.
tu modo per superos, quorum certissimus ille est,
quo tuus adsidue principe crevit honor,
effice constanti profugum pietate tuendo,
ne sperata meam deserat aura ratem.
quid mandem, quaeris? peream, nisi dicere vix est —
si modo, qui periit, ille perire potest!
nec quid agam, invenio, nec quid nolimve velimve,
nec satis utilitas est mihi nota mea.
crede mihi, miseros prudentia prima relinquit,
et sensus cum re consiliumque fugit.
ipse, precor, quaeras, qua sim tibi parte iuvandus,
quoque viam facias ad mea vota vado.

XIII.

O mihi non dubios inter memorande sodales, (Caro.)
quique, quod es vere, Care, vocaris, ave.
unde saluteris, color hic tibi protinus index
et structura mei carminis esse potest.
non quia mirifica est, sed quod non publica certe est:
qualis enim cumque est, non latet esse meam.
ipse quoque, ut titulum chartae de fronte revellas,
quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
quamlibet in multis positus noscere libellis,
perque observatas inveniere notas.
prodent auctorem vires, quas Hercule dignas
novimus atque illi, quem canis ipse, pares.
et mea Musa potest proprio deprensa colore,
insignis vitiis forsitan esse suis.
tam mala Thersiten prohibebat forma latere,
quam pulchra Nireus conspiciendus erat.
nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
carmina, quae faciam paene poeta Getes.
a! pudet, et Getico scripsi sermone libellum,
structaque sunt nostris barbara verba modis:
et placui, — gratare mihi — coepique poetae
inter inhumanos nomen habere Getas.
materiam quaeris? laudes de Caesare dixi,
adiuta est novitas numine nostra dei.

nam patris Augusti docui mortale fuisse
corpus, in aetherias numen abisse domos:
esse parem virtute patri, qui frena coactus
saepe recusati ceperit imperii:
esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum,
ambiguum, nato dignior anne viro:
esse duos iuvenes, firma adiumenta parentis,
qui dederint animi pignora certa sui.
haec ubi non patria perlegi scripta camena,
venit et ad digitos ultima charta meos,
et caput et plenas omnes movere pharetras,
et longum Getico murmur in ore fuit.
atque aliquis 'scribas haec cum de Caesare,' dixit
'Caesaris imperio restituendus eras.'
ille quidem dixit: sed me iam, Care, nivali
sexta relegatum bruma sub axe videt.
carmina nil prosunt. nocuerunt carmina quondam
primaque tam miserae causa fuere fugae.
at tu, per studii communia foedera sacri,
per non vile tibi nomen amicitiae, —
sic capto Latiis Germanicus hoste catenis
materiam vestris adferat ingeniis:
sic valeant pueri, votum commune deorum,
quos laus formandos est tibi magna datos: —
quanta potes, praebe nostrae momenta saluti,
quae nisi mutato nulla futura loco est.

XIV.

Haec tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus (Tuticano.)
non aptum numeris nomen habere meis.
in quibus excepto quod adhuc utcumque valemus,
nil, me praeterea quod iuvet, invenies.
ipsa quoque est invisa salus, suntque ultima vota,
quolibet ex istis scilicet ire locis.
nulla mihi cura est, terra quo mittar ab ista,
hac quia, quam video, gratior omnis erit.
in medias Syrtes, mediam mea vela Charybdim
mittite, praesenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Histro,
si quid et inferius, quam Styga, mundus habet.

gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
talia succensent propter mihi verba Tomitae,
iraque carminibus publica mota meis.
ergo ego cessabo numquam per carmina laedi,
plectar et incauto semper ab ingenio?
ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor,
telaque adhuc demens, quae nocuere, sequor?
ad veteres scopulos iterum devertor et illas,
in quibus offendit naufraga puppis, aquas?
sed nihil admisi, nulla est mea culpa, Tomitae,
quos ego, cum loca sim vestra perosus, amo.
quilibet excutiat nostri monimenta laboris:
littera de vobis est mea questa nihil.
frigus et incursus omni de parte timendos
et quod pulsetur murus ab hoste, queror:
in loca, non homines, verissima crimina dixi.
culpatis vestrum vos quoque saepe solum.
esset perpetuo sua quam vitabilis Ascre,
ausa est agricolae Musa docere senis.
et fuerat genitus terra, qui scripsit, in illa:
intumuit vati nec tamen Ascra suo.
quis patriam sollerte magis dilexit Ulixe?
hoc tamen asperitas indice nota loci est.
non loca, sed mores scriptis vexavit amaris
Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est:
falsa tamen passa est aequa convicia mente.
obfuit auctori nec fera lingua suo.
at malus interpres populi mihi concitat iram
inque novum crimen carmina nostra vocat.
tam felix utinam, quam pectore candidus, essem!
exstat adhuc nemo saucius ore meo.
adde, quod Illyrica si iam pice nigrior essem,
non mordenda mihi turba fidelis erat.
molliter a vobis mea sors excepta, Tomitae,
tam mites Graios indicat esse viros.
gens mea Paeligni regioque domestica Sulmo
non potuit nostris lenior esse malis.
quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
is datus a vobis est mihi nuper honor.
solus adhuc ego sum vestris inmunis in oris,

exceptis, si qui munera legis habent.
tempora sacrata mea sunt velata corona,
publicus invito quam favor inposuit.
quam grata est igitur Latonae Delia tellus,
erranti tutum quae dedit una locum,
tam mihi cara Tomis, patria quae sede fugatis
tempus ad hoc nobis hospita fida manet.
di modo fecissent, placidae spem posset habere
pacis et a gelido longius axe foret.

XV.

Si quis adhuc usquam nostri non inmemor exstet, (Sexto Pompeio.)
quidve relegatus Naso, requirat, agam:
Caesaribus vitam, Sexto debere salutem
me sciat: a superis hic mihi primus erit.
tempora nam miserae conplectar ut omnia vitae,
a meritis eius pars mihi nulla vacat.
quae numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
Punica sub lento cortice grana rubent,
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
quot Sicyon bacas, quot parit Hybla favos.
confiteor, testere licet: signate, Quirites:
nil opus est legum viribus, ipse loquor.
inter opes et me, parvam rem, pone paternas,
pars ego sim census quantulacumque tui.
quam tua Trinacria est regnataque terra Philippo,
quam domus Augusto continuata foro,
quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
quaeque relicta tibi, Sexte, vel empta tenes:
tam tuus en ego sum, cuius te munere tristi
non potes in Ponto dicere habere nihil.
atque utinam possis, et detur amicius arvum,
remque tuam ponas in meliore loco!
quod quoniam in dis est, tempta lenire precando
numina, perpetua quae pietate colis.
erroris nam tu, vix est discernere, nostri
sis argumentum maius an auxilium.
nec dubitans oro: sed flumine saepe secundo
augetur remis cursus euntis aquae.
et pudet et metuo semperque eademque precari,

ne subeant animo taedia iusta tuo.
verum quid faciam? res inmoderata cupido est:
da veniam vitio, mitis amice, meo.
scribere saepe aliud cupiens delabor eodem:
ipsa locum per se littera nostra rogat.
seu tamen effectus habitura est gratia, seu me
dura iubet gelido Parca sub axe mori:
semper inoblita repetam tua munera mente,
et mea me tellus audiet esse tuum.
audiet et caelo posita est quaecumque sub ullo,
transit nostra feros si modo musa Getas:
teque meae causam servatoremque salutis,
meque tuum libra norit et aere magis.

XVI.

(Ad invidum.)

Invide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
non solet ingeniis summa nocere dies,
famaque post cineres maior venit et mihi nomen
tunc quoque, cum vivis adnumerarer, erat:
cumque foret Marsus magnique Rabirius oris
Iliacusque Macer sidereusque Pedo:
et qui Iunonem laesisset in Hercule, Carus,
Iunonis si iam non gener ille foret:
quique dedit Latio carmen regale, Severus,
et cum subtili Priscus uterque Numa:
quique vel inparibus numeris, Montane, vel aequis
sufficis et gemino carmine nomen habes:
et qui Penelopae rescribere iussit Ulixen
errantem saevo per duo lustra mari:
quique suam Troezena inperfectumque dierum
deseruit celeri morte Sabinus opus:
ingeniique sui dictus cognomine Largus,
Gallica qui Phrygium duxit in arva senem:
quique canit domito Camerinus ab Hectore Troiam:
quique sua nomen Phyllide Tuscus habet:
velivolique maris vates, cui credere possis
carmina caeruleos conposuisse deos:
quique acies Libycas Romanaque proelia dixit:
et scripti Marius dexter in omne genus:
Trinacriusque suae Perseïdos auctor, et auctor

Tantalidae reducis Tyndaridosque Lupus:
et qui Maeoniam Phaeacida vertit, et una
Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae,
musaque Turrani tragicis innixa cothurnis,
et tua cum socco musa, Melisse, levis:
cum Varius Gracchusque darent fera dicta tyrannis.
Callimachi Proculus molle teneret iter:
Tityron antiquas Passerque rediret ad herbas,
aptaque venanti Grattius arma daret:
naïdas a satyris caneret Fontanus amatas,
clauderet inparibus verba Capella modis:
cumque forent alii, quorum mihi cuncta referre
nomina longa mora est, carmina vulgus habet:
essent et iuvenes, quorum quod inedita cura est,
adpellandorum nil mihi iuris adest.
te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
Pieridum lumen praesidiumque fori,
maternos Cottas cui Messallasque paternos,
Maxime, nobilitas ingeminata dedit.
dicere si fas est, claro mea nomine musa
atque inter tantos quae legeretur, erat.
ergo summotum patria proscindere, Livor,
desine neu cineres sparge, cruente, meos.
omnia perdidimus: tantummodo vita relicta est,
praebeat ut sensum materiamque mali.
quid iuvat exstinctos ferrum demittere in artus?
non habet in nobis iam nova plaga locum.

HALIEUTICON LIBER.

Accepit mundus legem, dedit arma per omnes
admonuitque sui. vitulus sic namque minatur,
qui nondum gerit in tenera iam cornua fronte.
sic dammae fugiunt, pugnant virtute leones
et morsu canis et caudae sic scorpius ictu,
concussisque levis pennis sic evolat ales.
omnibus ignotae mortis timor, omnibus hostem
praesidiumque datum sentire et noscere teli
vimque modumque sui. sic et scarus arte sub undis
si n . . . .
decidit adsumptaque dolo tandem pavet esca.
non audet radiis obnixa occurrere fronte,
aversus crebro vimen sed verbere caudae
laxans subsequitur tutumque evadit in aequor.
quin etiam si forte aliquis, dum praenatat, extra,
mitis luctantem scarus hunc in vimine vidit,
aversi caudam morsu tenet atque ita ...
vindex servato, quem texit, cive resultat.
sepia tarda fugae, tenui cum forte sub unda
deprensa est iamiamque manus timet illa rapaces,
inficiens aequor nigrum vomit illa cruorem
avertitque vias oculos frustrata sequentes.
clausus rete lupus, quamvis inmitis et acer,
dimotis cauda summissus sidit harenis.
. . . . in auras
emicat atque dolos saltu deludit inultus.
et murena ferox, teretis sibi conscia tergi,
ad laxata magis conixa foramina retis
tandem per multos evadit lubrica flexus

exemploque nocens cunctis iter invenit una.
at contra scopulis crinali corpore segnis
polypus haeret et hac eludit retia fraude,
et sub lege loci sumit mutatque colorem,
semper ei similis quem contigit. atque ubi praedam
pendentem saetis avidus rapit, hic quoque fallit,
elato calamo cum demum emersus in auras
bracchia dissolvit populatumque exspuit hamum.
at mugil cauda pendentem erverberat escam
excussamque legit. lupus acri concitus ira
discursu fertur vario fluctusque ferentes
prosequitur quassatque caput, dum vulnere saevus
laxato cadat hamus et ora patentia linquat.
nec proprias vires nescit murena nocendi
auxiliique sui, morsu nec comminus acri
deficit aut animos ponit captiva minaces.
. . . .
anthias his, tergo quae non videt, utitur armis,
vim spinae novitque suae versoque supinus
corpore lina secat fixumque intercipit hamum.
  Cetera, quae densas habitant animalia silvas,
aut vani quatiunt semper lymphata timores,
aut trahit in praeceps non sana ferocia mentis.
ipsa sequi natura monet vel comminus ire.
inpiger ecce leo venantum sternere pergit
agmina et adversis infert sua pectora telis:
quoque venit fidens magis et sublatior ardet
concussitque toros et viribus addidit iram,
proruit atque suo properat sibi robore letum.
foedus Lucanis provolvitur ursus ab antris:
quid nisi pondus iners stolidaeque ferocia mentis?
actus aper saetis iram denuntiat hirtis
et ruit oppositi nitens in vulnera ferri
pressus et emisso moritur per viscera telo.
altera pars fidens pedibus dat terga sequenti,
ut pavidi lepores, ut fulvo tergore dammae
et capto fugiens cervus sine fine timore.
hic generosus honos et gloria maior equorum:
nam cupiunt animis palmam gaudentque triumpho.
seu septem spatiis circo meruere coronam,
nonne vides, victor quanto sublimius altum

adtollat caput et vulgi se venditet aurae?
celsave cum caeso decorantur terga leone,
quam tumidus quantoque venit spectabilis actu,
conspissatque solum generoso concita pulsu
ungula sub spoliis graviter redeuntis opimis!
quin laus prima canum, quibus est audacia praeceps
venandique sagax virtus viresque sequendi,
quae nunc elatis rimantur naribus auram
et nunc demisso quaerunt vestigia rostro,
et produnt clamore feram dominumque vocando
increpitant. quem si conlatis effugit armis,
insequitur tumulosque canis camposque per omnes.
. . . .
noster in arte labor positus, spes omnis in illa.
nec tamen in medias pelagi te pergere sedes
admoneam vastique maris temptare profundum.
inter utrumque loci melius moderabere finem.
. . . .
aspera num saxis loca sint — nam talia lentos
deposcunt calamos, at purum retia litus —,
num mons horrentes demittat celsior umbras
in mare — nam varie quidam fugiuntque petuntque —,
num vada subnatis imo viridentur ab herbis,
. . . .
oblectetque moras et molli serviat algae.
discripsit sedes varie natura profundi,
nec cunctos una voluit consistere pisces.
nam gaudent pelago, quales scombrique bovesque,
hippuri celeres et nigro tergore milvi
et pretiosus helops, nostris incognitus undis,
ac durus xiphias, ictu non mitior ensis,
et pavidi magno fugientes agmine thunni,
parva echenaïs — at est, mirum, mora puppibus ingens —
tuque, comes ratium tractique per aequora sulci,
qui semper spumas sequeris, pompile, nitentes,
cercyrosque ferox, scopulorum fine moratus,
cantharus ingratus suco, tum concolor illi
orphus, caeruleaque rubens erythinus in unda,
insignis sargusque notis, insignis et alis,
et super aurata sparulus cervice refulgens,
et rutilus phager, et fulvi synodontes, et ex se

concipiens channe, gemino sine facta parente,
tum viridis squamis, parvo saxatilis ore,
et rarus faber, et pictae mormyres, et auri
chrysophrys imitata decus, tum corporis umbrae
liventis, rapidique lupi, percaeque tragique,
quin laude insignis caudae melanurus, et ardens
auratis murena notis, merulaeque virentes,
infamisque suae conger per vulnera gentis,
et captus diro nociturus scorpios ictu,
ac numquam aestivo conspectus sidere glaucus.
at contra herbosa pisces laetantur harena,
ut scarus, epastas solus qui ruminat escas,
fecundumque genus maenae, lamirosque smarisque,
atque inmunda chromis, merito vilissima salpa,
atque avium dulces nidos imitata sub undis,
et squatus, et tenui suffusus sanguine mullus,
fulgentes soleae candore, et concolor illis
passer, et Hadriaco mirandus litore rhombus,
tunc epodes lati, tum molles tergore ranae,
extremi † paseuc . . . .
. . . .
. . . .
lubricus et spina nocuus non gobius ulla,
et nigrum niveo portans in corpore virus
lolligo, durique sues, sinuosaque caris,
et tam deformi non dignus nomine asellus,
tuque, peregrinis acipenser nobilis undis.
. . . .
. . . .

P. OVIDI NASONIS CARMINUM FRAGMENTA.

I.

Quintil. VIII 5, 6: Nam, cum sit rectum, Nocere facile est, prodesse difficile: vehementius apud Ovidium Medea dicit

servare potui: perdere an possim, rogas?

II.

Seneca Suasor. III 7: esse autem in tragoedia eius (*sc.* Ovidi)

feror huc illuc, ut plena deo.

III.

Priscianus V p. 149, 13 H. Ovidius in Epigrammatis

Larte ferox caeso Cossus opima tulit.

IV.

Quintil. IX 3, 70: apud Ovidium ludentem

cur ego non dicam, Furia, te furiam?

V.

Probus in Verg. Georg. I 138: Ovidius in Phaenomenis dicens de Perseo

Pleiades ante genus septem radiare feruntur,
sed tamen adparet sub opaca septima nube.

VI.

Lactant. inst. div. II 5: Naso... eum librum, quo Φαινόμενα breviter conprehendit, his tribus versibus terminavit:

Tot numero talique deus simulacra figura
inposuit caelo, perque atras sparsa tenebras
clara pruinosae iussit dare lumina nocti.

VII.

Priapeum III:

Obscure poteram tibi dicere: 'da mihi, quod tu
des licet adsidue, nil tamen inde perit.
da mihi, quod cupies frustra dare forsitan olim,
cum tenet obsessas invida barba genas,
quodque Iovi dederat, qui raptus ab alite sacra
miscet amatori pocula grata suo,
quod virgo prima cupido dat nocte marito,
dum timet alterius vulnus inepta loci.'
simplicius multo est 'da pedicare' Latine
dicere: quid faciam? crassa Minerva mea est.

Ovidi esse testatur *Seneca Contr. I 2, 22.* v. 4 teget *Aldina.*

VIII.

Servius ad Verg. Georg. IV 495: Ovidius

bis rapitur vixitque semel.

IX.

Porphyrio ad. Hor. carm. II 5, 20: Gyges] de huius pueri pulchritudine etiam Ovidius locutus est.

X.

Quintil. XII 10, 75: lana tincta fuco citra purpuras placet;

at si contuleris eam, lacernae
conspectu melioris obruetur,

ut Ovidius ait.

XI.

Paulus Festi p. 327, 4 M.: Ovidius

nymphaeque salaces.

XII.

Plinius N. H. XXX 33: Anginis felle anserino cum elaterio et melle citissime succurritur, cerebro noctuae, cinere hirundinis ex aqua calida poto. huius medicinae auctor est

Ovidius poeta. *Ovidium Plinius in indicibus auctorum libr. XVIII XXIX XXXI XXXII nominat.*

XIII.

Martial. II 41, 1 sq.: 'Ride, si sapis, o puella, ride'
Paelignus puto dixerat poeta.
ad Artis amatoriae libri III. 513 'ridenti mollia ride' *adludere Ovidium suspicatus est Domitius.*

XIV.

Scriptor de dub. nomin. in Gramm. Lat. ed. Keil. V p. 576, 6:
Ovidius: currus crystallo lucidus albo
alba *codd.,* albo *M. Haupt.*

XV.

id. p. 592, 27: Ovidius
innumerosque vehes

XVI.

Seneca Contr. II, 2, 9—11: Haec illo (Nasone) dicente excepta memini:

Quicquid laboris est, in hoc est, ut uxori virum et uxorem viro diligere concedas. necesse est deinde iurare permittas, si amare permiseris. quod habuisse nos iusiurandum putas? tu nobis religiosum nomen fuisti: si mentiremur, illa sibi iratum patrem invocavit, ego socerum. parce, pater: non peieravimus. ecce obiurgator nostri quam effrenato amore fertur! queritur quemquam esse filiae praeter se carum. quid est quod illum ab indulgentia sua avocet? di boni! quomodo hic amavit uxorem? amat filiam et abdicat; dolet periclitatam esse et ab eo abducit, sine quo negat se posse vivere; queritur periculum eius, qua paene caruit hic, qui amare caute iubet. facilius in amore finem inpetres quam modum. tu hoc optinebis, ut terminos quos adprobaveris custodiant, ut nihil faciant nisi considerate, nihil promittant nisi ut tu vis facturi, omnia verba ratione et fide ponderent? senes sic amant. pauca nosti, pater, crimina: et litigavimus aliquando et cecidimus et, quod fortasse non putas, peieravimus. quid

ad patrem pertinet, quod amantes iurant sibi, credere? nec ad deos pertinet. non est quod tibi placeas, uxor, tamquam prima peccaveris: periit aliqua cum viro, periit aliqua pro viro; illas tamen omnis aetas honorabit, omne celebrabit ingenium. fer, socer, felicitatem tuam! magnum tibi quam parvo constat exemplum! in reliquum, ut iubes, diligentiores facti sumus; errorem nostrum confitemur; exciderat iurantibus esse tertium, qui magis amaret. sic, di, sit semper. perseveras, socer? recipe filiam: ego qui peccavi, poena dignus sum; quare uxori notae causa sim, socero orbitatis? discedam e civitate, fugiam. exulabo, utcumque potero desiderium misera et crudeli patientia perferam: morerer, si solus moriturus essem!

Plane perierunt: epicedion scriptum in M. Valerium Messallam (ep. ex Ponto I 7, 27 sqq.), epithalamium Paullo Fabio Maximo dictum (ep. ex P. I 2, 131), carmen in Tiberi de Pannonia triumphum (ep. ex P. III 4, cf. II 5, 27), carmen Getico sermone conscriptum, quo Tiberi laudes continebantur (ep. ex P. IV 13, 19 sqq., cf. Trist. III 14, 48), epicedion in Paulli Fabii Maximi mortem (ep. ex P. IV 6, 17 sq.; 9, 131 sq.), denique liber in malos poetas, quem ex tetrastichon Aemilii Macri carmine Ovidium composuisse refert Quintilianus VI 3, 96.

INDEX NOMINUM.

Solis numeris **Fasti**, siglis **T.** Tristia, **Ib.** Ibis, **P.** Epistulae ex Ponto, **H.** Halieutica, **F.** Fragmenta significantur.

Corrigendum.

Fast II 583 lege **protinus** pro **forsitan.**